

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K 45894

187 lk (lk 1-182, 161^a, 162^a, 163^a, 164^a, 165^a, 167^a)

TALLINNA PEDAGOOGIKAÜLIKOOL

KASVATUSTEADUSTE TEADUSKOND

Algõpetuse lektoraat

M E R I K E S I L M

JAKOB WESTHOLM JA TEMA KOOL

1907 - 1937

Diplomitöö

Juhendaja: vanemõpetaja

Aino Kits

Tallinn

1994

SISUKORD

	Lk.
Sissejuhatus	3
1. Eesti rahvusliku kooli tekkimine	5
2. Haridus Eesti Vabariigis	8
3. Jakob Westholmi kiri õpilastele	11
4. Jakob Westholmi luulet	13
5. Jakob Westholmi elukäigust	18
6. Jakob Westholm kui aateline töömees ja veendunud demokraat	37
7. Jakob Westholmi kasvatuslikud põhimõtted ja nende alused	43
8. J. Westholmi gümnaasiumi arenemiskäik	62
8.1. Kooli ajaloo esimene ajajärk (1898-1918)	62
8.2. Kooli arenemise järgnevad aastad (1918-1934)	80
8.3. Õpilaste isetegevus: õpilasingid, sport, ühistegevus, koolipeod	91
8.4. Kooli ja õpilasi abistavad organisatsioonid	102
8.5. Sihtasutuse moodustamine	104
9. J. Westholmi kooli õpetajaskond	108
Üldkokkuvõte	118
Summary	123
Fotod 1-11	125
Lisade nimekiri	133
Lisad 1-18	134
Kasutatud allikad ja kirjandus	171 181

SISSEJUHATUS

Inimkonna ajaloos polegi harvad juhud, kui hakatakse taas tegema kunagi tehtut. Eriti kehtib see vaimuelu avalduste kohta, kus mahakiskumine ja ülesehitamine toimub kahetsusväärse regulaarsusega. Kooliuuendusest rääkimise ajal võime eesti haridusloole üle õla pilku heites avastada ülatuslikult mõndagi, mis seostub tänaste püüdlustega.

Eesti uue iseseisvuse ajal on olnud palju korraldada, et pole õieti aegagi tagasi vaadata, jälgida, kuidas asutused ja ettevõtted on minevikus tekkinud ja arenenud, kuidas nad on saanud selleks, millised nad on.

Eesti rahva kiire tõus euroopalike kultuurrahvaste sekka sai teoks ühelt poolt laia rahvakoolide võrgu abil, kuid teisalt omavad selles protsessis tähtsat kohta omavaheliste õppekavadega erakoolid, mis kroonubürokraatia ühtlustamisihadest sõltumatutena, panid aluse meie uuele kultuurieliidile, kelle iseteadva vaimsuse jõust toitub tänapäev eesti kultuur.

Üks sellistest erakoolidest oli ka J. Westholmi era-humanitaargümnaasium. Humanitaarhariduse kriisist on räägitud kirjutatud üsna palju ning sellega seoses loodan, et see töö aitab elustada ja näidata, millise tähtsa kujuna seisab Eesti minevikus direktor Jakob Westholmi isik ja milline sügav osa on selles tema elutöö, tema kool.

Eesti haridusloosse jättis J. Westholmi kool kustumatu jälje esimese eestimeelse koolina Tallinnas, arenedes Vene

Tsaarivalitsuse viimase aastakümne jooksul viieaastase õppeajaga III järgu eraalgkoolist täisõiguslikuks gümnaasiumiks, vaheastmetena II järgu algkool ja progümnaasium.

Käesoleva uurimustöö eesmärk ongi anda ülevaade nendest arenemisaastatest 1907-1937. Vajalik materjal selleks on saadud Tallinna Linnaarhiivist ja uurimistemaatikaga seostuvast kirjandusest. Nendest materjalidest lähtuvalt leiavad töös valgustamist Jakob Westholmi elukäik, tema isik ja J. Westholmi kasvatuslikud põhimõtted. Kooli ajaloo käsitlemisel on püütud kajastada gümnaasiumi arenemiskäiku, anda ülevaade õpetajaskonnast ja õpilaste isetegevusest.

J. Westholmi kooli (endise nimega Tallinna 22. Keskkool) ajalugu on uuritud ka varasematel aastatel, kuid materjale aastatest 1907-1937 ei ole veel keegi uurimistööks kokku pannud.

1. EESTI RAHVUSLIKU KOOLI TEKKIMINE

18. ja 19.saj. oli Eestimaa Vene tsaaririigi üks osa. Vene šovinistlik poliitika andis tunda 19.saj. lõpul venes-
tuspoliitika näol. 20.saj. algul oli tsarism sunnitud tege-
ma mõningaid järeleandmisi.

Alates 1905.a. lubati vallakoolides esimesel kahel õp-
peaastal õpetamisel tarvitada emakeelt. 19.apr. 1906.a. an-
ti määrus, mille põhjal oli õigus asutada emakeelseid era-
koole. Neil koolidel puudusid avalike koolide õigused ja
nad pidid loobuma riigitoetustest. J.Tõnissoni ja tema mõt-
tekaaslaste algatusel avati sügisel keskkool, Eesti Noorsoo
Kasvatuse Seltsi tütarlastegümnaasium. Koolijuhatajaks oli
kahel esimesel aastal O.Kallas, pärast 10 aastat P.Põld.
Selle kooli eeskujul tõusid ellu tütarlaste progümnaasium
Viljandis, sega-progümnaasium Pärnus ja Nuustakul (Otepää).
1910.a. avati Eestis ja Venemaa eesti asundustes 98 haridus-
seltsi, mis 36 kooli ülal pidasid 2796 õpilasega; umbes 20
neist olid puht-eestikeelsed, s.t. peale vene keele, vene
ajaloo ja Venemaa geograafia õpetati neis kõiki aineid ees-
ti keeles; ülejäänud olid kakskeelsed. (17, lk. 158).

Küllaltki raske oli eesti erakoolidel oma seisukohta
kaitsta. Osa koolidest suleti, teised seisisid enam-vähem
kindlalt, saades rahalist abi pidude, näitusmüükide, seltsi-
liikmemaksude näol, kusjuures kõige tunduvamalt tulid arves-
se ühiskondlike raha- ja majandusasutuste annetised. Need
koolid said teetasandajaks tulevasele eesti koolile. Meie
haridusseltside erakoolide teeneks tuleb nimelt arvata, et

nad rasketel aegadel mõne tuhande eesti nooruki venestuse mõjust vabastasid, oma tööga igasugused kahtlused peletasid eestikeelse hariduse läbiviidavuse kohta, pedagoogilise huvi laiema ringkonnis jälle liikvele äratasid, eestikeelse koolikirjanduse soetamisele uue tõuke andsid ja kogu pedagoogilisi jõude enese ümber kogusid, kes muidu oleksid pidanud valguma laiadele Venemaa lagendikkudele. Ka andis nende koolide tekkimine hoogu era- ja kogukonnakoolide asutamisele, kus õppekeeleks oli küll vene keel, kuid kus õppejõud võimalikult eestlastest valiti ja eesti keel ning kirjandus õppekavas tähelepanu leidis. Sellisteks koolideks osutusid näit. linna tütarlaste kommerskool Tallinnas, Tartu erakommerskool, Westholmi eragümnaasium poistele Tallinnas, pr. Lenderi tütarlastegümnaasium seal samas jne. (vt. LISA 1).

Alles Veebruarirevolutsioon Venemaal a.1917 päästis need jõud valla, mis küll suure maailmariigi kõige sügavasse viletsusse tõukasid, kuid ühtlasi vägivaldsele venestuspoliitikale piirimail otsa tegid. Aegaviitmata kõrvaldati nüüd senised vene rahvakooli-inspektorid ja -direktorid ning seati nende asemele eesti koolimehed. Eesti õpetajaskond pidas 7.-9.apr. ja 20.-23.juunini Tartus esimest ja teist kongressi ning ühines 14.mail samal aastal Eesti Õpetajate Liiduks.

Kui vähe aega venelased kõrgeltkõlavaist vabadusjuttudest hoolimata valmis olid eesti koolile vastu tulema, näitab asjaolu, et Vene haridusminister alles 13.sept. 1917 andis loa kõigis rahvakoolides emakeel õppekeelena tarvit-

sele võtta. Keskkoolides taheti kõik veel vana viisi jätta, vähemalt ei suudetud Kerenski valitsust niikaugele viia, et ta oma seisukohad nende suhtes emakeelse kooli mõttes oleks deklareerinud. Samuti ei leidnud tähelepanu nõudmine, et Tartu ülikooli juurde loodaks õppetoolid eesti keele ja kirjanduse jaoks, kuna vana soov, et usuteaduskonnas asutataks eestikeelne tegeliku usuteaduse professor, juba 1916.a. oli rahuldatud. (17, lk. 159)

Kõigest hoolimata tegid mõned linnad ja seltsid ettevaatlikult algust üleminekuga eesti keelele. Ja kui pärast Riia langemist sakslaste kätte (3.IX 1917) riiklikud õppeasutused Vene sisemaale evakueeriti, siis tundis eesti seltskond enda lihtsalt kohustatud olevat oma koolid nende asemele seada, kuigi see nii õppejõudude kui ka -abinõude puudusel suuri raskusi tekitas.

Lühike kommunistide valitsus (nov. 1917–23./24.veebr. 1918) ei jätnud kooliellu olulisi jälgi. Saksa okupatsioonivõimu ajal tehti kõik endised riiklikud ja kogukondlikud keskkoolid saksakeelseiks. Rahvakool jäeti küll emakeelseks, ka erakoolid võisid eesti keeles oma õpetust jätkata. Kuid kõigile suruti peale Saksa riigi koolide õppeplaanid.

Novembri lõpus ja detsembri alguses 1918.a. sunniti seoses kaotusega I maailmasõjas sakslased võõrastelt aladelt lahkuma ja Eesti Ajutine Valitsus sai riigi juhtimisele asuda.

Veel oli iseseisvaks saanud Eestil kibe võitlus Vene maalt sissetungiva enamlaste vooluga, kuid juba Vabadussõja päevil algas iseseisva, kõiki rahva haridusnõudeid rahuldava eesti kooli organiseerimine. (17, lk. 161)

2. HARIDUS EESTI VABARIIGIS

24.veebr. 1918.a. kuulutati välja iseseisev Eesti Vabariik. Ühtlasi algas ka rahvusliku kooli sünn. Vabadussõjas suudeti kaitsta oma iseseisvust. 1920.a. Tartu rahu järel kulges töö rahuaja tingimustes. 1918.a. detsembri alguses alustas tööd Eesti Vabariigi Haridusministeerium. Esimeseks haridusministriks oli Peeter Põld. Peagi tuli temal asuda Tartu rahvuslikku ülikooli rajama. Üldhariduskoolide küsimused jäid põhiliselt riigikooli nõunike ja haridusministri abi Friedrich Volrad Mikkelsaare õlgadele.

Riiklik iseseisvus mõjus soodsalt hariduselu taastamisele ja arengule. 1920.a. vastuvõetud Eesti Vabariigi põhiseaduses (§ 12) kajastub koolipoliitika järgmiselt: "Teadus, kunst ja nende õpetus on Eestis vaba. Õpetus kooliealistele lastele on Eestis sunduslik ja rahvakoolides maksuline. Vähemusrahvustele kindlustatakse emakeelne õpetus. Õpetuse andmine seisab riigi valve all. Kõrgemaile õppeasutustele kindlustatakse autonoomia neis piirides nagu seda ette näeb nende asutuste seadusandlikul teel kinnitatud põhikiri." Iseseisva Eesti koolikorraldus põhines algkooli- (1920) ja keskkooliseadusel (1922). Põhimõtteks oli ühtluskool.

Kuni 1934.aastani oli koolisüsteem 2-astmeline: 6-klassiline algkool ja 5-klassiline keskkool (humanitaar-, reaalkool-, kommerts- jt. harudega). Algkool oli tasuta. Koolikohustus kehtis kaheksandast eluaastast kuni algkooli lõpetamiseni, kuid mitte üle kuueteistkümnenda eluaasta. (8, lk. 305)

Üldhariduskoolide staatus võis olla võrdlemisi erinev. Olulisemad liigid olid:

1. Avalikud koolid kas riigi või kohaliku omavalitsuse ülalpidamisel, kusjuures õpetajate palgad maksis riik. Kooli lõpetajatel olid kõik keskkoolilõpetanu õigused, õpetajatel sotsiaalkindlustus.

2. Õigusega erakooli pidasid ülal seltsid või isikud, mõnedel juhtudel maksis riik õpetajate palgad. Kooli lõpetajatel olid avalike koolide lõpetanutega võrdsed õigused, õpetajate õigused määrati eraldi, oli ka kooli õigustega ainult õpilastele. Erakoolide tegevust sätestas 1927.a. eraõppeasutuste seadus. (10.-12. õppeaasta).

3. Õigusteta erakooli pidasid samuti ülal seltsid või isikud. Mingit toetust kool ei saanud, õppemaks oli seetõttu enamasti kõrgem. Gümnaasiumi lõpetajad pidid lõputunnistuse saamiseks sooritama eksamid erikomisjoni ees. Õpetajad riigiteenijate sotsiaalkindlustuse alla ei kuulunud. (12, lk. 17)

Need, kellel polnud võimalik peale algkooli lõpetamist õpinguid jätkata, võisid oma haridustaset tõsta mitmesugustes rahvaülikoolides ja täienduskoolides.

1930.aastate algul hakati kõnelema haritlaste mõningasest üleproduktseerimisest. Kuid samal ajal ei jätkunud mitmesugustele praktilist laadi ettevõtetele ja asutustele vastava eriala tundjaid.

Muudatused haridussüsteemis viidi sisse põhiliselt 1934.a. koolireformiga, mille tulemusena hoogustus kutsekoolide avamine. Koolireformi täiendati 1937.a. kutsehari-

dusõppeasutuste seadusega, millega loodi kesk- ja kõrgema astme kutsekoolid. 6-klassilisele algkoolile põhinevad keskastme kutsekoolid olid 1-4 aastased. Kõrgema astme kutsekoolid järgnesid reaalkoolile või kutsekeskkoolile. Koolisüsteem muutus 3-astmeliseks ja kulges kahes suunas:

- 1) 4-klassiline algkool ja 5-klassiline progümnaasium;
- 2) 6-klassiline algkool ja 3-klassiline reaalkool.

Progümnaasiumi ja reaalkooli lõpetanud võisid õppimist jätkata koolisüsteemi kolmandas astmes: gümnaasiumides või mitmesugust kutset andvates õppeasutustes (õpetajate seminar, kõrgema astme kutsekoolid, muusikakoolid jm.). Gümnaasium oli kolmeklassiline (10.-12. õppeaasta).

Gümnaasiumil oli kaks õppeharu: humanitaar- ja reaalaru. Reaalaru võis järgneda veel kaheks: ühes rõhutati matemaatikat ja loodusteadust, teises võõrkeeli ja loodusteadust. Nii keskkooli (1922.a. seadus) kui ka gümnaasiumi lõpetamine andis õiguse astuda kõrgkooli eksamiteta, kui viimase kohta ei kehtinud erimäärusi. Üldharidusliku keskkooli suunitluseks oligi ettevalmistamine kõrgkooli astumiseks.

Just iseseisvuse aastail kujunesid välja kultuurilised püsiarusaamad ja väärtushinnangud, s.t. kultuuri olemuslikud elemendid, mida oli võimalik säilitada ja olukordade muutudes kiirelt taastada. (19, lk. 53)

3. KIRI ÔPILASTELE

Armsad ôpilased!

Juba rohkesti kolm nädalat puudun ma teie hulgast. Minul on sest kahju, aga nähtavasti on seda nõnda tarvis! Ma ei saa teile, armsad ôpilased, enesest peaaegu midagi öelda: olen väga tõsiselt haige, aga teie võiksite mind näha tänaval jalutamas. Minul pole olnud kuigi palju valu kannatada. Söön veidi, laman harilikult voodis, on halb, olen väsinud. - Väga paljud teie vanemaist on mind oma tähelepanuga ja osavõtmisega rõõmustanud; paljud ôpilased on mind eriliselt meelde tuletanud, mitmed endised ôpilased mind vaatamas käinud, teie ôpetajaist rääkimata. Ja see kõik on minule armas ning kurb ühtlasi. - Hea ja halb ühtlasi - mine ja mõista nüüd inimest!..

Kuid tuhat korda huvitavam on see, mis teie teete, kui see, et mina midagi ei tee! Ja teil on kõigil nõnda palju teha! Kõigepealt püüda olla võimalikult head poisid! Teist keegi ei ole ju õieti päris halb, aga vaadake, elu on niisugune imelik protsess, et ta kergesti, ilma et inimene ise õieti tegev olekski, igasuguseid pahesid inimese külge istutab, teda kõlbeliselt rikub, kuna aga headused, kaunid kõlbelised omadused iseenesest nõnda kergesti inimesele külge ei kasva, vaid nad nõuavad meilt aktiivsust, võitlust ja tööd nende omandamiseks. Sellepärast kirjutan: olge head poisid; püüdke võideldes kõike, mis on hea, ja tõrjuge vihaselt tagasi kõik, mis on halb! Edasi, katsuge oma õppe-

ülesandeid nii hoolega teha kui jaksate! See on ju teie praegune elukutse. Aga mis on mees väärt, kui ta ka oma elukutsesse lohakalt suhtub? Soovin, et paari nädala järele, kui teile tunnistused kätte antakse, õpetajate hinnangust ainult rõõmu tunneksite! Õpetajate töö pole kerge, ärge tehke seda halva käitumisega ning hooletu õppimisega raskemaks! Pidage ka meeles oma isa ja ema ning ärge unustage oma tulevikku! Ma ei arva mitte, et Jumal mõne rassi eriliselt valitsevaks rahvaks on valinud. Küll aga arvan, et iga rahvas neid erilisi andeid, mis temasse on istutatud, kõige suurema hoolega peab harima, kasvutama... Ja Jumal pole väikest eesti rahvast vähem oma annetega ehtinud kui mõnda teist. Teie kohus on neid andeid nõnda tööle rakendada, et nad kannaksid suuri protsente. Sellepärast pidage tulevikku silmas: ärge laske minna krooni käest!

Soo... Nüüd on, nagu oleksin ise hommikul, klaverimängija mul selja taga, teiega rääkinud. Soovin teile ja teie õpetajaile ning armsaile vanemaile südamest kõike head, kindlasti teades, et teie kõik sedasama minule soovite!

14. X 1934

Teie J. Westholm

4. JAKOB WESTHOLMI LUULET

TERVITUSEKS

Te tervitatud olge, külalised kallid, *)
 Kes pidurõivais saali täidate!
 Meil seljataha jäämas päevad hallid:
 Kui kuningas käib päike võiduteed,
 Ta naeratava näoga pühib lumevallid,
 Pea õitega meil palistab ta veed -
 Sest rõõm meil valdab südamed ja meeled
 Ning eluküllus laulma paneb keeled.

Oo õitse aeg, oo noorus imeline,
 Mis tõstab mäed ja mered sillutab,
 Ekstaasi, pettumuste võitlus alaline:
 Pea piinad põues, rõõm pea õisi a'ab;
 Pea meeleheitele viib väike murevine,
 Ja valust-vaevast naerdes üle saab,
 Oo kevad - võlur, kõik sa ümber muudad
 Ja rasked koormad kergeks teha suudad.

Jah, meil on kevad! Vabalt mees või naine
 Võib omal tahtel kodu rajada,
 Ei võõra võimu kõikikesuruv paine
 Saa vaimupõllul külvi halvata!

*) Proloogina ette kantud koolipeol 1933.a. kevadel.

On raskusi... Las olla! Elu maine
 Sel edeneb, kes asub võitlema.
 Eks kurjust rünnates ning läbi häda, vaeva
 Too ligemale maisele me taeva?

Ja Jutt sangareist käib üle maa ja mere...

Kui muinasjutus nimed kõlavad -

Nad valand kes on kuuma vere, lüüakse kurb...

Ning ohvriks toonud noorusunelmad,

Et vabalt võrsuks eesti rahva pere,

Et rahu leiaks' vaimud vaevatud

Me esivanemate, kelle püüded

Teel On häirind ikka vabaduse hüüdeid.

Neid mälestagem! Sarnaneda neile

Me püüdkem! Tuhat raskust veel

Toob elu katsekiviks teele meile,

Ja võitlusi on palju näha eel... sõda kaotab,

Kuid selge siis, et täna nagu eile

Ei asjatumat Elu imeteel... sõda sügis vastab

Ja läbi aegade ning inimmere...

Ei rühkind ole eesti rahva pere.

ILAS ON NOOREM OLLA...

Ilus on noorem olla, kui vana kui kuningas tunda.

Kõiged on siiski, kes lõuad, deitad ja külvad.

Tere Apolloni elu on lõuad ja deitad vanha...

Kõiged on siiski, kes lõuad ja deitad, deitad ja külvad -

VEEL SUVI ON

Veel suvi on, veel päike puistab kulda

Täis kätel läbi laia laotuse

Ning värvib vilja, sigivaks teeb mulda

Ja elu jagab terve' ilmale.

Veel suvi on... Kuid kasest kulda kukub,

Pea paju puistab maha hõbedat.

Aas hommikuti udulooris tukub

Ja õhtuti ei kuulda laulu sealt...

Veel suvi on... Kuid siiski vari nagu,

Või valujoon on tema ilu sees,

Et tõsisemaks tahtmata lä'eb nägu

Ja kaduaime ärkab mõtetes.

Veel suvi on... Kuid silm ju sära kaotab,

Ja hõbe asub juba juustesse...

Veel suvi on, kuid tulev sügis vaotab

Ja Ju oma märke minu palgele...

ILUS ON NOORENA OLLA...

Ilus on noorena olla, end uhke kui kuningas tunda,

Rajad sa riiki, kes künnad, äestad ja külvad.

Tore Apollona sõita on lootuste vägevas vankris...

Kiiresti kuid astuvad aastad ja lennates lähevad tunnid -

Enne kui märkadki, leiad end vana ja halli...

Ilus siis kõndida kodus, mis rajatud nooruse tööle,

Vaadelda aitu täis lõhnavat Jumala vilja,

Südames sügavaim rahu... Ja laotuse lõpmatust riigist

Siravad kullased tähed ning kutsuvad tasakesi: "Tule!"

"Jakob Westholm oli kindlate vaadetega, karske ja aateline, kõigiga valmis eluküsimusi selgitama ja harutama, tagasihoidlik ja ometigi juurdemeelitav, pealtnäha nagu lukustatud, omaette seisev kaljumürakas, lähemal kokkupuutumisel aga oma vaimu ja hinge sügavust nende rikkustega avaja, õilis inimene ja hea, truu sõber. Ei olnud ükski asiatele nii väike, et sellest mööda minna ilma seisukohta võtmata, ei olnud ükski aade nii kõrge ja suur, et eneses sellele mitte aset leida, ükski ajajärk ei olnud niisugune, et seda, mis on saanud kalliks vaimu- ja hingevaraks, mitte hoida, selle eest mehena seista, võidelda, ja kui on tarvis, ka kannatada." Sellisena nägi Jakob Westholmi Sihtasutuse Nõukogu esimees piiskop H.B.Rahamägi. (13, lk. 4)

5. JAKOB WESTHOLMI ELUKÄIGUST

Jakob Westholm sündis 29.aprillil 1872 (v.k.) Virumaal Kadrina kihelkonnas Palmse vallas Uues külas Madis ja Leena Westholmi teise lapsena.

Ema oli iseloomult pehme, vaikne, hea ja sügavasti usklik inimene, isa aga elav, väga töökas ning hoolas. Ta oli Jakob Westholmi varajases lapsepõlves Palmse mõisa ehitusettevõtja ja aamissepp. Vanemad olid mõlemad kirjaoskajad.

1886.a. sügisel astus Jakob Westholm Palmse ministeeriumikooli, kus tol ajal oli juhatajaks Eduard Langsepp ja hiljem Juhan Umbli. Kool asetses umbes 3 km kodust eemal. (13, lk. 11)

Koolis oli väike Jakob eeskujulik ja hoolas õpilane. Temas ja ta vanemas ões tärkas suur armastus ja huvi raamatute vastu. Loeti läbi kõik raamatud ja ajalehed, mis kodus olid, peale selle veel iga uus ilmunud raamat, mis saadi sugulastelt ning sõpradelt ja kooliraamatukogust igal laupäeval. Isa, suur raamatusõber, ei leppinud sellega, et lapsed lugesid raamatuid omaette, ja nii otsustati, et iga uus raamat loetakse õhtul kõval häälel kogu perekonnale ette. Nii lugedes unustati sageli hiline õhtutund ja raamat lõpetati alles vastu hommikut.

Westholmidel oli Palmses palju sugulasi, terve vald oli peaaegu läbisegi üksteisega suguluses, kuid palju võõrsil ei käidud ega kutsutud külalisi.

Vanem poeg aitas vanemaid töö juures. Suvel niitis ta

pika päeva koos ema ja isaga eemal asuval heinamaal ning vanem õde oli sel ajal kodus perenaiseks.

Madis Westholm oli väga hoolas ja ühtlasi ka kokkuhoidlik. Ta oli jõudnud endale tagavaraks korjata väikese kapitali. Tolle aja küla targema ja erksama mehenä paigutas ta oma kapitali rahvusliku ettevõtte "Linda" aktsiasse, kuid kaotas seal suurema osa oma rahast, sest see eesti ettevõtte varises kokku. Ja nii ta hakkas uuesti raha kokku hoidma ja tahtis oma venna eeskujul endale talu muretseda, mitte eemale kodumaast, vaid kuskile Palmse lähedusse. Vend Joosep, nimelt, lahkus kodumaalt Kaukaasiasse Eesti asundusse 1884.a. Madis Westholmi soov täitus: 1893.a. sügisel ostis ta endale sama kihelkonna lõunapiirilt Neeruti mägede juures Alt-Naela talu.

Kevadel 1894.a. lõpetas Jakob Westholm ministeeriumikooli. Sama aasta sügisel astus ta Juhan Umbliä soovitusel Tartu õpetajate seminari.

Isa asus sama aasta kevadel oma päristallu. Palju pettumusi tõi see talu, sest ta osutus põllupinna, karjamaa ja heinamaa poolest viletsaks. Elumaja oli vana, korstnata ning vilets ja ta ümber polnud puid ega põõsaid. Palmsest tulnud perekonnale tundus siinne elu hoopis raskena ja võõrana, eemal sugulastest, sõpradest ja Ilumäe kabelist, kus varem nii tihti oli käidud. Kaua ägas terve perekond selle kohavahetusest sõltuva muudatuse all, lõppeks aga alistuti.

Madis Westholm, kes tulnud Palmsest, kulturseemast Põhja-Eesti nurgast, algatas rea uuendusi. Ta oli esimene, kes kohe samal aastal ehitas tallu vihtlemissauna, terve

ümbruskond elas aga tol ajal saunata. Ta oli ka esimene, kes ehitas vanale elumajale korstna peale.

Poeg Jakob läks Tartu, osutus seal peagi hoolsaks ja heaks õpilaseks. Ta sai juba teisel õppeaastal stipendiaadiks. See oli suur õnn ta vanemaile, sest kodus võitles isa tõsiste majanduslike raskustega. Emal tuli lahkuda mitmest hinnalisest ja ilusast väärtasjast, et tasuda sellest saadud rahaga talu võlaprotsente.

Suvevaheaegadel oli poeg isatalus. Siin ta aitas kõikjal omakseid, kuid ta peahuvi suundus aiale. Jakob istutas puuvõsukesi, vahel tõi neid koos vendade-õdedega heinamaalt, mõnikord isegi Palmsest. (13, lk. 13)

Tartu õpetajate seminaris tekkis Jakob Westholmil lähedam ja südamlük sõprus paljude oma klassi õpilastega. Neid kõiki sidus rahvuslik kokkukuuluvuse tunne, armastus oma kodumaa ja protestivaim tolleaegse poliitilise suuna vastu. Ühiselt hakati toimetama ja välja andma omavahelist eestikeelset ajalehte. Arvatavasti ilmusid selles ka Jakob Westholmi luuletused. On säilinud luuletus pealkirja all "Miks?" 1896.aastast, see on ajast, kus Jakob Westholm õppis alles seminari I klassis, mis näitab kujukalt, kuidas 18-aastane luuletaja siis juba sügav-tõsiselt tundis ja elas kaasa tolleaegsele kodumaa kurvale saatusele. Luuletus kõlab järgmiselt:

Miks?

Miks laulab kurvalt künnilind?

Miks vaikind laulikul on rind?

Miks leinalooris kodupind?

Miks kibe valu rõhub sind,

Oh, Eestimaa?

Arvustas kõhale kirjandust ja arvustada kirj-

Sa vaene laps! Sind võõrad väed

On võitnud... Kus on ema käed?

Sa nõnda oma otsa näed,

Sa nõnda surmariiki läed,

Oh, Eestimaa!

Siis häälel, siis kõige leplik karmine. Ilalal si maoli-

Sa tõsta pea! Sa looda veel,

Kui vaikima ka peab keel;

Kui hädas ihu, vaim ja meel,

Siis taevas ikka abi veel,

Oh, Eestimaa!

riikuvad elg, kätanaine teda meenutab, elari illosoodika.

Koostöö ja kooselu kaasõpilastega seminari internaadis mõjus kasvatavalt ja arendavalt Westholmi iseloomule. Seal kõvenes ja küpses rahvuslik mentaliteet just tolle ajajärgu maruveneluse surve kiuste. Seal kasvas kokkukuuluvustunne ühiskonnaga ja valmis tahe rakendada oma jõud ja võimed selle teenistusse.

Oma kaasõpilastest kõneles J. Westholm hiljem väga lugupidavalt ja kiitvalt ning mäletas sooja südamlikkusega seminari seltsimehelike vahekordade taustal. Omakorda oli ka kaasõppureil seminarist säilinud J. Westholmist head mälestused. Näiteks kirjutas üks neist: "Westholm oli ideeline poiss, altruistlike kalduvustega, täiseestlane. Arvustas sageli õpetajate venestamissihihilisi kõnelusi õpilaste omava-

rud mõllym, kuid vana...

vahelises kitsas ringis. Õpetajale otse vastu ei rääkinud. Oli täiskarsklane ja soovitas täiskarskust ka oma kaasõpilastele. Armastas kõnelda kirjandusest ja arvustada kirjanikke ning nende teoseid. Püüdis võtta osa eesti eluaval dustest niipalju kui see oli võimalik tol ajal. Käis Vane muises." (15, lk. 46)

Sama heatahtlik oli ka ühe teise kaasõpilase hinnang. "Istusin Westholmiga ühe aasta ühes pingis. Saime temaga väga hästi läbi, oli õige leplik kaaslane. Iialgi ei norinud tüli kaasõpilastega. Juttu oli tal palju siis, kui tekkis vaidlus mõne küsimuse üle. Siis ta juba nii kergesti ei taganenud oma seisukohast, vaid kaitses seda viimse võimaluseni. Luges palju, isegi väga palju, peamiselt mõtteteaduslikke raamatuid. Luges nii, et ei kuulnud-näinud teda ümbritsevat elu. Kutsusime teda seepärast alati filosoofiks. Noorte tempudeks ja ulakusteks ei jätkunud tal aega: uuris raamatuid."

Seminari õpetajaisse suhtus Westholm kaunis ükskõikselt. Ta ei kiitnud kedagi eriliselt, kuid tal ei olnud ka erilist vaimustust nende vastu. Nagu igal eestlasel, oli tal esialgu raskusi vene keele õppimisega suurte nõudmiste tõttu, kuid pikapeale võitis tuseda maanoormehe sitkus ja viisadus needki raskused. Vene keele hinded muutusid ikka paremaiks ja paremaiks. Kord olevat teda vene keele õpetaja J. Šatalov klassi ees ühe kirjatöö puhul avalikult kiitnud, mis harilikult sündis äärmiselt harva. Ja kirjandi alla olnud kirjutanud rasvaste tähtedega:

(Viimaks on ka Westholm hakanud mõtlema. Kuid varem...)

Üldse oli Westholm seminaris korralik ja hoolas õpilane. Ta jõudis aastaga klassist klassi ja lõpetas seminari 1898.a. kevadel võrdlemisi hea tunnistusega: üle poole seminari õppeaineist oli hinnatud hindegas.

(muuseas ka mitmed oskusained: joonistamine, laulmine, võimlemine). (15, lk. 47)

Sügisel 1898.a. sai noor õpetaja koha Võrumaale Urvasste valda. Seal Lusti vallakooli õpetajana ta vabul hetkil tõlkis Lermontovi või sepißes luuletusi. Järgneval aastal sai ta pisut parema koha Viru-Nigulasse, kuhu jäi kolmeks aastaks.

Algaja õpetaja oli ammugi igatsenud endale päevapildiaparaati, kuid see soov ei täitunud kaua aega, sest ikka puudus selleks raha. Viru-Nigulas tal aga õnnestus osta aparaat ja suure agaruse ja huviga asus ta päevapildistamisele. Mitu head aastat andis see amet talle palgalisa. (13, lk. 13)

1900.a. sügisel haigestus Jakob Westholmi ema ja jäi voodisse terveks talveks. Ema haigus oli perekonnale raske hoop, sest enamik lapsi oli alles alaealised ja talu vajab perenaist. Jaanuarikuus 1901.a. sulges ema Leena oma silmad ja kodu muutus tühjaks ning kurvaks. Poeg Jakob leinas kaua oma sügavasti armastatud ema.

1902.a. läks ta Kolga ministeeriumikooli õpetajaks. Kuid sinna ei jäänud ta kauaks. Juhan Umblia, endine Palmse ministeeriumikooli juhataja, kes oli Tallinnas erakooli juhatajaks, kutsus oma endise õpilase Tallinna oma kooli õpetajaks. Muidugi võttis viimane meelsasti pakkumise vastu ja

nii algas ta tööpõld Tallinnas 1.sept. 1903.a. Juhan Umbli juures Väikelastehoiu Seltsi poolt ülalpeetavas koolis. Koolijuhataja leidis varsti, et tal oli hea abiline, ja jättis vähehaaval terve kooli viimase hooleks.

1905.a. lahkus Juhan Umbli tegelikust õpetajaametist, koolijuhatajaks jäi Väikelastehoiu Seltsi nõusolekul Jakob Westholm. 12.veebruari 1907 lõppes ühendus seltsiga ning kool muutus nii juriidiliselt kui ka tegelikult Jakob Westholmi erakooliks.

Kool kasvas, õpilasi ja õpetajaid tuli juurde. Kool, mis töötas Wittenhofi (Endla) uulitsas nr.29 hoovipealse maja alumisel korral, kippus vägisi kitsaks jääma. Maja ülemisel korral asetses prl. Johanna Rahvingi tütarlaste erakool. Käsikäes töötasid kaks noort erakooli pidajat, ehkki ülemisel korral valitses saksa, all eesti vaim.

Kooliklassides oli sel ajal mustad koolipingid, laes rippusid suured petrooleumlambid, pilte oli klassiseintel vaid mõni üksik. Juhataja J.Westholm elas sealsamas kooli juures, kuid teises majas. Korterisse oli kaks sissekäiku: kooli pool ääres oli köögiuks, milleni viis kitsas trepp, maja tagumisel küljel asus veel teine sissekäik, kuid sealt ei käinud naljalt keegi.

Korter koosnes kahest toast ja köögist. Suurem tuba oli poolitatud vaheseinaga kaheks, väiksem pool oli söögituba ja koolijuhataja perenaise, ta tädi pr. Anna Möhlmanni elutuba, teine pool oli juhataja töötuba ja väike magamistuba. Suur lihtne laud asetses akna all, virn vihikuid ja terve hulk ametlikke pabereid peal; siin töötas kooliomanik

ja saatis kirju rahvakoolide inspektorile. Ta korteris tor-
kas silma lillede rohkus. Koolimaja juures oli kaunis avar
aed. Siin töötas ta ja rõõmustas lillede ning noorte puude
üle, mida ta sinna istutas. Keset aeda oli suur ja tore pir-
nipuu, mis andis alati rikkalikku saaki.

Jakob Westholm kooli iseseisva peremehena mõlgutas tu-
levikumõtteid: ta tahtis oma väikese kooli viia kaugemale
ega tahtnud leppida vaid III järgu erakooliga. Ta teadis
ühtlasi, et ta ise pidi edasi õppima, et oma koolile saada
suuremaid õigusi. J. Westholm otsustas teha gümnaasiumi lõ-
pueksami eksternina Nikolai gümnaasiumi juures. J. Westholm
hakkas omal käel õppima ladina keelt ja algebrat. Koos
Chr. Brülleriga otsustasid nad tööle asuda. Enne lõunat tun-
nid koolis - täisnorm oli 30 tundi -, pärast lõunat joosti
ühe tunniandja juurest teise juurde. Ja nii päevast päeva,
suvest suvesse üle kolme aasta, kuni viimaks nad julgesid
endid lugeda küpseks eksami jaoks.

Jõupingutused viisid eesmärgile: 1909. aastal omandas
Westholm küpsustunnistuse Tallinna Nikolai gümnaasiumi pe-
dagoogikanõukogult. Ta oli üks neist väheseist eksamineeri-
tavaist, kes lahkus atestaadiga eksaminaatorite laua eest.
Eksami sooritas ta eksterni kohta otse hiilgavalt: 11-st
eksamiainest oli 7 hinnatud väga heaks (5), nende seas ka
vene keel, teised heaks (4).

Samal ajal sai kool ka maja ülemise korruse oma valda-
misele, sest prl. Johanna Rahvingi kool, mis oli kasvanud
suureks, üüris enesele kooliruumid Maakri tänavasse.

Peale küpsustunnistuse saamist oli Westholmil tee aka-

deemilise hariduse juurde vaba. Sama aasta sügisel astus ta Tartu ülikooli õigusteaduskonda, jättes kooli oma lähema kaastöölise Oskar Kilgase juhtimisele. Fakulteedi valikul polnud mingit kõhklemist. See langes õigusteaduskonnale mitte seepärast, et Westholm oleks kavatsenud astuda tegevusse advokatuuri või juura alal, vaid seepärast, et Westholmile oli vastuvõetav juriidilise hariduse humanitaarne laad ja et otsivale, kaaluvale ja arvustavale mõistusele pakkus lõbu liikuda juriidiliste mõttekäikude labürintides. Eriti huvitasid teda seal käsitletavat filosoofilised probleemid: gnoseoloogia, loogika, psühholoogia.

Ülikooli õppejõududest avaldasid temasse suurt mõju prof. Miklasevski, tolleaegne ülikooli rektor, prof. Passek ja õigusteaduskonna dekaan prof. Freytag-Loringhoven. Eriti just viimane, keda Westholm pidas suureks teadusmeheks. Organisatsiooniliselt kuulus ta Eesti Üliõpilaste Seltsi liikmeskonda. (15, lk. 48)

Vahepeal aga käis ta Tallinnas ja hoolitses kooli eest. Ruumid ei mahutanud enam õpilasi ja nii ta otsustas muretseda ehituskrundi ja ehitada sinna uue koolihoone. Elades ja õppides küll Tartus, pidas ta ühendust oma sõpradega Tallinnas ja lõpuks leidiski sobiva krundi Kordese (Kevade) tänavas. Ta oli hoolikalt kokku hoidnud ja nüüd ostis krundi ning lasi koolimaja plaani teha ehitusinseneril Karl Jürgensonil. Koolimaja ehitamise andis ta ehitusmeister Willem Hansteinile, kes 1912.a. alustas ehitamist ja lõpetas selle 1913.a.

Ülikoolist lahkus J. Westholm 1913.a. Sel puhul ülikoo-

list välja antud kahest tunnistusest nähtub, et ta oli sooritanud umbes 15 eksamit, võtnud osa õppeplaanis ettenähtud praktilistest töödest, täitnud kõik semestrite arvestamiseks vajalikud nõuded ja et tal oli arvestatud 8 semestrit. Eksamite hinded olid erandlikult "väga head" ja number viied, s.o. parimad, mis ülikool tol ajal hindamisel tarvitas. (13, lk. 46)

Lõpmata palju vaeva ja muret tõi kooliomanikule koolimaja ehitamine. Et tal endal puudus suurem kapital, tuli laenata lähemalt omakseilt, võlgu teha sõpradelt ja pankadest. Ise hoidis ta kokku suurima järjekindlusega, maksis võlad alati täpselt ja tähtajaks.

1913.a. sügisel, kui kool töötas juba uutes ruumides, lahkus juhataja oma korterist Wittenhofi tänavast. Sinna jäi veel elama ta tädi, ise aga asus uude koolimajja väikesesse tuppa, hiljemasse kantseleisse. Alles 1917.a. võttis ta endale oma majast, mis asus koolimaja kõrval, iseisva korteri, ostis juhuslikult saadaolevat mööblit ja sisustas oma uue kodu.

Sõja-aastad olid koolijuhatajale tülikad. Tõi ju see aeg nii palju raskusi kooliellu, vaheldusid sageli õpetajad ja õpilasteperes oli tihti muudatusi.

Kodutalus oli isa surnud 1913.a. suvel. Tallu jäi peremeheks vend Gustav-Adolf, kes suri 1916.a. sügisel ja talu anti võõraile rendile. Talu inventar müüdi ja J. Westholm kaotas sidemed kodutaluga. Noorem vend Magnus-William, kes teenis vabatahtlikuna Vene sõjaväes lendurina, sai surma lennukatastroofil Rumeenias 1917.a. talvel. Jakob Westhol-

mile oli isa ja vendade kaotus raskeks löögiks. Lähemaist omakseist jäid talle õnneks veel ta õed Wilhelmine ja Hele-
ne ning õe Elisabethi perekond maal. 1917.a. tuli venna
juurde perenaiseks ta noorim õde ja maalt asusid tema juur-
de kooliskäijad õetütred. Õelaste tulek Tallinna koolidesse
muutis J. Westholmi koduse elu. Kodu muutus hubasemaks ja
sageli tundis ta end päris perekonnapeana. Tekkis tihe kon-
takt tema ja õe perekonna vahel.

Sageli sõitis Jakob Westholm maale oma õemehe juurde,
et siin veeta oma vabu päevi. Ta sobis hästi oma lähedaste-
ga ja tundis end selles perekonnas täiesti kodus. Tihti
juhtus, et ta sinna sõitis jõululaupäeva-õhtuks. Ta oli
suvelgi vahel seal. Kui aga ta finantsseisukord lahendamaks
muutus, siis veetis oma mõnenädalase suvepuhkuse kusagil
vaikses suvituspaigas. Üks ta lemmikkohti oli Kassari Hiiu-
maal. (13, lk. 16)

Saksa okupatsiooniaeg tõi kooliellu uusi raskusi. Ju-
hatajal tuli tõsist võitlust pidada kooli õppekavade pärast,
tuli sageli käia saksa kooliametis. Saksa võimud palusid
J. Westholmil astuda nende kooliameti liikmeks, kuid ta keel-
dus kategooriliselt.

Pärast Saksa vägede lahkumist tuli Eesti rahval võidel-
da enamlastega Vabadussõjas. Elu Eestis läks sõjaaja rööbas-
tesse. Poisid astusid kaitseliitu ja tegevväkke, klassiruu-
mid olid sageli pooltühjad. Varsti kutsuti ka koolijuhataja
püssi alla. Valge poolkasukas seljas, sõdurist-venna riie-
tuses, püss õlal, käis ta laskeharjutustel. Jaanuaris 1919
saadeti ta Õpetajate Rooduga väerindele Tartu poole. Kooli

tegelikuks juhatajaks jäi mõneks ajaks inspektor Tõnis Orgussaar.

Varsti vabastati Jakob Westholm tegevväest ja ta asus kohe jälle kooli. Ühtlasi hakkas ta nüüd osa võtma eesti poliitilisest elust. Rahvaerakondlasena valiti ta Asutava Kogu liikmeks ja 23.aprillil 1919.a. Asutava Kogu teiseks abiesimeheks. Hiljem võttis ta osa I, II, III ja IV Riigikogu koosseisust. Oli mõnda aega Tallinna linnavolikogu ja haridusnõukogu liige, 5.okt. 1931.a. lahkus J.Westholm Riigikogust omal palvel, et elada ainuüksi oma koolile.

Aastast 1923 alates paranes J.Westholmi isiklik kui ka ta kooli majanduslik järg. Hoolega asus ta kooli sisustama õppevahendite ja koolimööbliga. Juhataja tegi peaaegu iga aasta koolis ümberehitusi, et sel teel ruume teha paremaks ja koolile otstarbekohasemaks. Ühtlasi alustas ta kooliseinte kaunistamist piltide ja maalidega.

Jakob Westholm armastas väga oma kooli ja õpilasi. Sageli pidi ta tarvitama karmi kätt ja valju sõna, ehkki südames mõtles midagi muud. Ta rõõmustas tõsiselt, kui õpilased tegid hästi tööd või kui kool sai väljaspoolt kiitva otsuse osaliseks. Ta jälgis iga pisematki asja koolielus ja tundis huvi iga õpilase vastu.

Kool omandas oma esimese ilusa maali 1931.aastal. See oli Westholmi kauaaegse sõbra kunstnik Paul Raua maal "Ära-valitu". Hiljem tulid lisaks veel kunstnik Ado Vabbe "Idüll" ja kunstnik Aleksander Kulkoffi "Püha Franziskus". Viimane J.Westholmi poolt tellitud maal kunstnik Kristjan Raua "Palvetajad" asetati kooliseinale peale juhataja surma. (13, lk. 17)

Kool sai endale ilusa koolilipu 1928.a. kevadel. 1927.aastal, kui hiljutise Westu poisi, tol hetkel aga juba Riigi Kunsttööstuskooli III kursusel õppiva Paul Luhteina juurde tuli J.Westholm ettepanekuga Westholmi Gümnaasiumile lipp kavandada. Ideena oli tal kaasas oma gümnaasiumi endise joonistusõpetaja Kristjan Raua pliiatsikavand pisikesel paberitükil, kus sinisel põhjal oli taevatähtede kobar, mille juurde J.Westholm arvas sobivat deviisi "Per aspera ad astra". Sellest saigi lipu üks külg. Teisele, kooli vaarikpunase mütsivärviga taustale otsustati paigutada Westholmi Gümnaasiumi täielik nimi, asutamise kuupäev, kooli märk ja kõigele lisaks veel tammevanik. Šriftiks valiti õilis antiikva. J.Westholm jäi kavandiga täielikult nõusse ja seejärel tikiti lipp valmis Kunsttööstuskooli tekstiilitrükikojas.

1928.a. kevadel õnnistas lipu Kaarli koguduse õpetaja Artur Soomre, kes Westholmi Gümnaasiumi eelkäija, Väikelastehoiu Seltsi kooli alluvussuhetest pärineva traditsiooni põhjal oli ka Westholmi Gümnaasiumi hommikupalvuste pidaja. (27, lk. 3)

J.Westholm kaunistas ka oma kodu. Ta ostis maale kord juhuslikult, kord mõne sõbra või tuttava nõuandel. Vahel vahel hetkel peatus ta oma piltide juures ja nautis neid või juhtis omaste tähelepanu kunstile ja ilule. Ühtki kunstinäitust ei jätnud ta külastamata, sest teda huvitas kunst.

Peale kunsti armastas J.Westholm kirjandust, muusikat ja keeli. Veel täiskasvanuna õppis ta prantsuse, itaalia, inglise ja soome keelt.

Kuid üle kõige armastas ta loodust ja reisimist. Juba oma õpetajaameti algaastail tegi ta koos ühe sõbraga reisi Krimmi. 1921.a. tegi ta saksa keele õpetaja Artur Plaestereri õhutusel ja ettvõttel pika ning huvitava ekskursiooni õpetajate ja abiturientidega Saksamaale. Sellest ajast algasid J. Westholmi välismaareisid. Varsti peale Saksamaa reisi sõitis ta üle Šveitsi Itaaliasse. Siis suvi Prantsusmaal ja mõned päevad Hispaanias. Kord jälle Ungaris ja veel paar korda Itaalias. 1931.a. aga tegi ta pika sõidu Põhja-Ameerikasse Kristliku Noortemeeste Ühingu maailmakonverentsile, kus veetis paar nädalat Kristliku Noortemeeste Ühingu poistelaagris Wawayandas. J. Westholmi viimaseks sõiduks jäi reis Põhja-Jäämere rannikule, kuhu ta sõitis koos väikese grupi soomlastega, et külastada sealseid hõimlasi-soomlasi, kes elasid kaugel polaarvöö taga Soome, Rootsi ja Norra riigi piirides.

Reisidelt tõi ta kaasa hulga muljeid ja tähelepanekuid koolioludest ja põllupidamisest.

Jakob Westholm nägi meeleldi oma kodus inimesi-sõpru. Sõprade ringis näeme huvitavaid inimesi. Tihti oli tema juures rahvusvaheline seltskond, kõneldi kunstist, teadusest, poliitikast ja pedagoogilistest küsimustest.

Oma koolitöö kõrval oli ta suur põllutööharrastaja. Kui ta õmees Rudolf Lampe, kauaaegne mõisavalitseja, 1923.aastal asus Alt-Naelale, algas selles talus kahe mehe koostöö. Ehitati uus ajakohane elumaja, parandati hooneid ja alustati õiget ja korrapärast põllu- ja sooparandamist. Rajati noor viljapuuaed, istutati puid, põõsaid ja lilli ning kaunistati kodu. (13, lk. 18)

Talviti harrastas J. Westholm suusasporti. Ta veetis ilusad pehmed pühapäeva-ennelõunad Nõmmel Mustamäe all või vahel ka Neeruti mägedes. Ta nautis talveilu kogu oma hingega ja kordas sageli, et elu on ilus.

1934.a. koolivaheaeg algas isesugusena. Oli teoksil koolireform, kuid kevadel ei teatud veel midagi kindlamat. Juhataja tahtis sõita tervisepuhkusele Royat'sse Prantsusmaale, kuid ta tundis end haiglasena ja otsustas veeta selle suve kodutalus. Samal ajal aga halvenes ta tervis, mille põhjust arstid ei leidnud.

19.aug. lahkus J. Westholm Tallinna, et alustada koolitööd. Kodutalust lahkus ta seekord raske südamega ja esmakordselt asus tööle nagu vastu tahtmist.

Koolis algas kibe töö. Sellel sügisel esines palju raskusi: koolireform oli toonud suuri muudatusi kooliellu, tunnikavade kinnitamisele veeretati takistusi. Kuid lõpuks tunnikavad kinnitati ja töö arenes jälle harilikkes roopais.

20.septembri hommikul tuli arstilt masendav teade - haiglase oleku põhjuseks oli maovähk. Nüüd palus ta endale puhkust ja esitas oma asetäitjaks inspektor Elmar Etverki. 22.septembril toimus Diakonisside haiglas operatsioon, mis kahjuks enam tagajärgi ei andnud.

Algas kurb ja raske aeg haigele, koolile ja omastele. Haige lamas, keha väsinud, kuid mõttemaailm töötas endiselt. Talle ei teinud suurt muret gümnaasium, sest teades, et kool on korras ja selle tulevik on kindlustatud tema viimse soovi kaudu. Tema mõtted viibisid aga sageli kodutalus. Westholm andis näpunäiteid oma lähedastele ja soovitas tõsiselt talu kõlbmatuid maid harida seni, kui nad osutuvad

kultuurseks pinnaseks.

Mõne nädala pärast tuli haige koju tagasi. Valusalt lõikas südamesse see, et tema, kes oli alati koolis esimehe, pidi jääma koju haigevoodisse. Vahel ta jalutas, luges, ajas juttu teda külastavate sõpradega, tuli kooligi hetkeks. (13, lk. 20)

Kodutalus oli samal ajal äsja lõpetatud heinamaa torutamine. See huvitas haiget niivõrd, et sõitis koos oma õega, kes oli Diakonissi õde, maale, et näha oma silmadega veel kord oma armastatud talu. Seal jättis ta jumalaga ka oma vanema õe ja õemehega.

Nagu eespool nimetatud, oli haige rahul oma tuleviku pärast. Ta soov oli ikka, et kool töötaks edasi erakoolina, mida peaks ülal mõneliikmeline kuratoorium. Kuid ühel päeval tuli ametlik kiri, kus nõuti, et kool muudetagu sihtasutuseks. Haige imestas ja kurvastas ühtlasi. 20.novembril kutsus ta enda juurde kitsa ringi inimesi ja pidas nõu. Kõik olid üksmeelselt endise olukorra säilitamise poolt.

Uuel aastal (1935.a.) halvenes haige seisukord. Samal ajal liikusid kuuldused, et õigustega erakoolidelt nõutakse sihtasutuste ülalpidamisele minemist. Mitmesuguste kaalutluste põhjal oli ta sunnitud loobuma oma testamendis tehtud korraldustest ja looma sihtasutuse.

12.veebruaril, kooli aastapäeval, palus J.Westholm endiste aegade eeskujul õpetajad enda juurde. See oli viimane koosviibimine ja osutus jumalagajätkuks oma õpetajatega.

27.veebruaril sai gümnaasiumi põhikiri valmis ja notari juuresolekul kirjutas Westholm sellele alla. See oli väärtusamaid momente tema elus.

J. Westholm kustus pikkamööda, ise teadlik sellest hääbumisest. Ka koolis olid rasked päevad. Õpetajatetoas valitses surutud meeleolu ja poisidki olid kuidagi vaiksemad.

(13, lk. 21)

Westholm jäädvustas oma hingelisi elamusi vahel värssides ja rütmilises proosas, mis laseb aimata ta hinge alglähet üha surisemas sügaval ja tunglemas iluloomingule.

Saabus viimane sügis värvide külluses. Westholm hingestatult meeleolutseb sellest:

"Kullaga kaetud on kased ja pihlad on purpuriehtes, hõbeda hiilguses virvendab võrkudes aas; kuusik täis uhkusetunnet ja männik kui mõlgutaks mõtet: oodake, albid, pea lumevaip valge on maas!

Imelik nukrus on nurmel ja tõsidus ädalas aasal, ehtes küll mõlemad, aga ei naeratust näol: kõrs nagu varjata tahaks siin hiliste lillede ilu, haljast seal ädalat - varisend lehtede võrk. -

Päikesepaiste kui pleekind, kui külmetand üleval taevas, liuglevad üksikud pilved kui väsinud teest; kõrgustest kostavad kurgede kaeblikud hüüded. Kuhu nad tõttavad, sihti mis otsivad eest?"

Ta veel nägi seda sureva sügise melanhoolset ilu nagu oma elu möödunud päevi. Ta oli teadlik sellest, et see kõik varsti kustub. Tema eest hoolitsetakse, teda armastatakse.

Vahel tõusis uus lootusesäde, kuid see oli nõrk nagu päikesevalgus. Kүүrakas fantoom juba käis varitsedes vikatiga.

(15, "Orase ääres käib kүүrakas imelik kogu:

vikat poolviltu tal õlal ja väsind tal samm.

Äkitselt kajastus kusagilt valulik hüüe -

kõlas ja vaibus... Ja kүүrakas kogu käib teed..."

Inimene on nagu lilleke, mis niidetakse, närtsib ja mille lõhn kandub tuulde. Keha kõduneb nagu rohi ja kustub oma veetlusega isiksus, kes näis asendamatuna. Ilu, mis kujundab ja loob inimese hinge, on surematu ja meie elu silmapilgud on ainult viited sellele.

Pärast rasket operatsiooni kirjutas Westholm saatusliku haiguse voodilt need sõnad: "Sel suurt tähtsust pole, kuidas käime. Elu on lõpmata ilus, aga veel ilusam peab olema mõte, mis teda juhib."

Armastuse jõuga ta ületas inimlikkuse ja lähenes vapras alistumises uksele, mis viib meid suurde tundmatusse.
(15, lk. 63)

Kümme päeva enne surma ütles ta: "Lähen surmale vastu valmis olles; kõik on korraldatud, ka kooli suhtes; arvan, et kõik on hea, mis Jumal teeb." Teinekord, veel lähemale lahkumisele - ta oli täie teadvuse ja arusaamise juures - lausus ta: "Ole rõõmus, ole rõõmus! Vaata, kui palju head ja ilusat on maailmas; Jumal on selle andnud, võta aga vastu ja ole rõõmus! Olen palju rännanud mööda maailma, õppinud tundma igasugust kultuuri... meil tuleb välja rookida,

mis meid ja meie rahva hinge rikub ja purustab. Panteist pole ma iialgi olnud. Isiklik Jumal on minu jõuallikaks olnud. Meie ajale on vaja rohkem tõsidust usuasjus..." (15, lk.4)

Siis tuli laupäev, 9.märts 1935.a. Mõned piinarikkad tunnid veel ja südaööl sulgusid raske haige silmad igavesele unele.

Suur leinajate hulk avaldas oma viimset austust lahkunule ja saatis ta põrmu Rahumäe kalmistule. Aasta hiljem paigutati ta hauale kodumaa põllukivist sammas, kuhu oli sisse raiutud koolimehe suur soov: "Per aspera ad astra".

Omapärane rahvuslik kultuur ja sügav usklik meel olid need varad ja hüüdsõnad, mida kandis Jakob Westholm eneses ja enesega. (13, lk. 22)

6. AATELISEST TÖÖMEHEST JA VEENDUNUD DEMOKRAADIST

"Ma vihkan poliitikat!" oli enam kui üks kord Westholmi sõna.

Ja ometi isegi viimse haiguse päevil, kus ta kõigest maisest vabanedes otse seletatult üksi suuri mõtteid mõtles, ei saanud ta lahti poliitikast. Ikka jälle pöördusid ta mõtted tagasi selle juurde, mis saab maast ja rahvast, riigist, rahvaharidusest, kultuurist...

Jakob Westholm oli tõsine kultuuriinimene, kellele oli vastuvõtmatu iga kompromiss põhimõtete ja vaadete poolest. Temale oli siis ka vastumeelt paratamatus alalisteks kompromissideks tegelikus poliitikas. Ise olles veendunud demokraat kõige paremas mõttes, ei võinud ta seesmiselt leppida taktiliste võtetega enamuse võitmiseks või isegi soliidsete malekäikudega eesmärgile jõudmiseks.

Isiklikult olles ikka äärmiselt delikaatne teiste suhtes ja täis sallivust võõraste vaadete vastu, tundis Westholm otse valu, kui poliitilise koostöö huvides teiste rühmitustega ei saadud täielikult püsima jääda rahvaerakondluse põhimõtetele ja ideoloogilistele alustele, mida tema õigeks pidas. Ta oli rahvaerakonna juhtivate meeste hulgas enamasti ikka kõige radikaalsema taktika poolt. Tema oli ennem selle poolt, et üksi kõrvale jääda, kui et teistega seal kaasa minna, kus oli võimatu omi põhimõtteid maksma panna. (13, lk. 54)

Westholmi väline esinemine oli väga korrektne ja viisakas. See tundus esimesel kohtamisel koguni just kui pisut liigagi kargena, mis sisendas veidi distantsitunnet, kuid

laskis seda kontrastsemalt esile ilmuda ta hinge omapärasel võluvusel.. Varsti võisid aimata, et kargevõitu mask, millele sobisid püstkrae, püstilõigatud juuksed, vurrud ja "oktoober" ning kindel, nobe ja täpne kõne veidi just kui välismaise hääldusvarjundiga, oli ainult enesekaitseks, kuna selle taga sisemuses peitus võltsimatult aus, usaldav ja õilsameelne inimene. Ta väljendused, kuigi otsesed ja vabad, olid ühtlasi tagasihoidlikud ja sündsad, mis andsid kauni lisandi kujutelmale, mis meil on sünnipärasest džentelmenist. (15, lk. 60)

Kui tugeva eetilise aluspõhjaga inimene oli Westholm teadlik oma kohustustest ja vastutavusest ühiskonna kasvatajana. See motiiv sundis teda osa võtma ka seltskondlikust elust ja poliitilisest tegevusest. Westholmi hing oli tundlikult reageeriv ühiskondlikele nähtustele. Sündmused nii välis- kui ka sisepoliitilises elus riivasid tema ergast süümet.

Westholm oli pikemat aega rahvasaadik. Tema nõuded rahvaesindaja ja rahvajuhhi kõlbla isiksuse suhtes olid loomulikud, kuid raskesti teostatavad. Poliitiline tegelane oma tööväljal peaks kõigepealt olema sirge ja aus, aadetega ja eetiliselt puhas. Ainult see tagab, et ta püüdlused kogu rahva kui terviku teenimise alal, oleksid vabad isiklikust kasust ja minalisest auahnusest. Tal peaks olema mõttes ainult rahva ja ühiskonna heaolu. Ta võitleb innukalt selle eest. Ta suhtub oma ülesandesse asjalikult, kuid mitte minaliselt. On väljaspool kahtlust, et ta ei laseks meelitus- tega või teisiti mõjutada omi otsuseid. Ainult selline

isiksus, kultuurilise ja puhta süümega, on suuteline nagu magnetnõel näitama ühiskonnale õiget arengusuunda või nagu kristall nakatama ühiskondlikus miljöös kristalliseerumise protsessi, mis toob kaosesse selgust ja ühistunnet ega loo petlikke illusioone, vaid üldise heaolu ja õnne tõelisi eeltingimusi.

Westholmil oli kahtlemata eeldusi seesuguse ülesande, ühiskonna kõlbelise arendamise teostamiseks ehtsa demokraatluse, kristluse meelsuse suunas. Vaimsuse aristokraadina oli Westholm ühtlasi demokraat oma südame viimase kiuni. Ülesehitavale, loovale isiksusele on vaja samavõrd vabadust kui enesedistsipliini. (15, lk.61)

Mitte poliitikat ei vihanud Westholm, vaid vajadust teha poliitikas järeleandmisi isegi oma paremate arusaamiste ja tõekspidamiste vastu, kui ta tahtis teostada ülesandeid, mis olid tarvilikud.

Kuigi Westholmil oli süda raske oma kooli pärast, läks ta aga siiski poliitikateele.

See ei olnud Westholmile kerge. Sagedasti tuli ta purväsinnult riigikogu koosolekule. Ülepingutuse tagajärjel ei saanud ta enam magada.

Parlamendi õhkkonnaga oli Westholmil võimatu harjuda. Ta käis kohusetruult riigikogu koosolekuil. Harva juhtus, et ta puudus. Ometi olid parlamendiistungid paljude kõnelejate kultuurilageda demagoogilise esinemisega temale sagedasti otse karistuseks.

Väliselt stoilise rahuga oma kohal kuulates, Westholm seesmiselt aina kees kõlbelisest pahameelest, kui riigikogu

kateedril sihilikult laiutas jäme demagoogia või ülespuhutud tühjus. Kui lugu liiga igavaks läks, otsis Westholm pääsmist prantsuse kirjanduse lugemisest.

Isiklikult Westholm riigikogus sõna võtta ei tahtnud, välja arvatud haridus-, eriti kooliküsimused, mis temalt leidsid asjalikku ja põhjalikku käsitlemist.

Seevastu oli ta hoolas osa võtma haridus-, sotsiaal- või muu komisjoni tööst, millest siis oma rühmale ülevaatlikult aru andis.

Kuigi Westholmi mõtted parlamendiistungil väga sagedasti eemal koolis viibisid ja parlamendi õhkkond oma eitava nähtustega teda sügavasti erutas, nõustus ta ometi poliitilisest tegevusest osa võtma kuni enda tõsise haigestumiseni.

Isegi Tallinna omavalitsuse tegevusest ei jäänud ta eemale.

Nii oli vaimustav koolimees eluotsani pidanud suure osa oma ajast ja jõust kulutama poliitikale, mis tõi talle nii palju erutust ja rasingust.

Kes aga lähemalt suudab jälgida tema isiksust, eluvaadet ja vaimseid huve, see mõistab, et Westholm ei ole kokku puutunud poliitikaga üksnes välistel mõjutustel, vaid just oma sisemisi kalduvusi mööda. Tema sügav kõlbeline idealistliku eluvaatega isiksus, kantud kõrge kultuursusest ja elavast huvist, mis oli suunatud üldsuse, maa ja rahva tuleviku probleemidele, ei võinud jääda osavõtmatult pealt vaatama, kui otsustamisel oli nende põhiküsimuste lahendamine. Kuigi see tõi talle vastumeelset erutust ja nõudis te-

malt rohkesti aega ja jõudu, siiski pidi Westholm käe külge panema koos mõttekaaslastega kõikjal, kus tuli teed lahti murda tuleviku arengule või ühisel nõul ehitada rahvusliku tuleviku hoone kallal.

Täiest hingest andudes oma koolile, oli Westholm ühtlasi sügavalt haaratud eesti rahvuslikust poliitikast ja selle probleemidest, kuna ta kultuurse veendumuste inimesena ägedalt tagasi tõrjus poliitilise elu eitavad nähtused.

(13, lk. 58)

"... kui lahutamatult oli Westholm seotud oma kooliga, sain ma esimest korda tunda 1920.a.", kirjutab Jaan Tõnisson.

Westholm ei olnud ainult Eesti Rahvameelses Eduerakonnas juhtivate meeste hulgas kaasa töötanud, vaid ühtlasi ka meie rahvuskultuurilistele püüetele ja võitlustele ligidal seistes Vene revolutsiooni järel aktiivselt osa võtnud jõudude koondamisest demokraatlikul alusel ja poliitilisest tegevusest Eesti Rahvaerakonna juhtivate meeste keskel. Asutavas Kogus kuulus Westholm rahvaerakonna rühma lugupeetavamate esindajate hulka.

Nii oli loomulik, et kui J.Tõnisson 1920.a. suvel pidi puhtrahvaerakondliku valitsuse kujundama, katsus ta haridusministri kohale võita direktor Westholmi. Meie hariduspoliitika, eriti meie koolikorralduse väljakujundamise huvides oli, et haridusministri ülesanded just Westholmi-taoline mees enda peale võtaks.

Neid kaalutlusi ette tuues lootis J.Tõnisson kauaaegse poliitilise kaaslaste ja sõbra nõusolekule.

Ometi oli lootus olnud enneaegne. Westholm rõhutas

küll puhtsüdamlikult, et tal oleks üldise asja ning nende isikliku sõpruse pärast heameel Tõnissoni kabinetis haridusministrina kaasa töötada. Teda kihutas tööle eriline huvi rahvusliku kooli rajamisel.

Tal oli aga võimatu tulla valitsustööle oma kooli pärast. Seisukord nõudis nüüd tema isiklikku tööd koolis; kui ta oleks tahtnud eemale jääda, siis võinuksid tekkida möödapääsmatult suured raskused kooli edukaks edasitöötamiseks. Tuli karta kokkuvarisemise hädaohtu. Seda ta aga ei tohtinud oma eemalejäämisega esile kutsuda.

Tuli valida haridusministri kohale teine rahvaerakondlik koolidirektor. Westholm jäi kindlaks - oma koolile.

(15, lk. 55)

7. JAKOB WESTHOLMI KASVATUSLIKUD PÕHIMÕTTED

JA NENDE ALUSED

Jakob Westholm oli neid avaliku elu haruldasi tegelasi, kes ühendas oma isikus niihästi sügavat aateinimest kui ka realistliku elunärviga teoinimest. Aated ei olnud talle unistamiseks ja propageerimiseks, vaid lähtekohtadeks reaalsele tegudele. Eriti oma kasvatustöös eelistas ta tegu kasvatuslikkude ideede rakendamisel ja ei hinnanud kuigi kõrgelt paljast sõna, mis neid ideid selgitab ja propageerib. Talle lähedased inimesed tundsid teda hea sulemehena ja veel parema kõnemehe, kuid ta nõustus äärmiselt harva kirjutama mõnd artiklit või pidama avalikku kõnet. Igasugune kaudseltki propagandamaiguline esinemine oli talle alati vastumeelne. "Ah, ilusate sõnade tegijaid on minutagi küllalt!" oli ta tavaline seisukoht sellekohaste ettepanekute puhul. Ja kõige selle tagajärjeks oli igasuguste vähegi üksikasjalisemate kirjalikkude materjalide puudumine, välja arvatud stenogrammid riigikogu protokollidest, mõni üksik ajaleheartikkel või kõnekonspekt.

J. Westholm oli sirgjooneline ja järjekindel oma kasvatuslikkude põhimõtete teostamisel, vankumatu kord omaks võetud tõekspidamiste kinnipidamisel. See joon niihästi J. Westholmi isiklikus elus kui ka kasvatuslikus tegevuses esines nimelt nii tugevasti allakriipsutatult, et selle olemasolu ja suund ulatus iga ta kaastöölise tajumispiirkonda. (15, lk. 24)

Juba kooli asupaiga (Kordese 4) leidmisel peame imet-

lema kooli rajaja leidlikkust. See asupaik oli nii lähedal ruttavale elule, kuid seisis ometi väljaspool selle elu argipäevast rahutust. Kordese tänava ahas perspektiiv oma heledavärviliste puumajade ja aedadega meenutas pigem suvituslinna endasse süvenenud rahu ja vaikust kui pealinna keskosa lähedust ja närvitsevat ruttu. Ainult mõneminutilise matka kaugusel oli kesklinn, ametiasutused, raudteejaam, liiklemiskeskused - paik ise aga asetses täiesti kõrval liiklemiskeerisest ja -rahutusest. Mõne sammu kaugusel oli avar park mänguplatsidega.

Mõttekäik suundub tahtmatult võrdlusjoonte otsimisele kooli välistingimuste ja J. Westholmi kasvatuslikkude tõekspidamiste vahel.

Mitte ainult oma kooli asupaiga ei valinud J. Westholm ruttava elu lähedusse ja ometi väljaspoole seda ruttu ennast, vaid ka ta kasvatustöö põhiprintsiibiks oli tõekspidamine, et kool olgu küll elulähedane ja seisku elu teenistuses, kuid kooli õppe- ja kasvatustöö arenegu selle elu igapäevasusest ja närvitsevast rutust kõrval. Kasvav ja arenev noor hoitagu võimalikult kaua eemal inetusest, pealiskaudsusest ja labasusest, mis meid ümbritseb igapäevases eluvõitluses. Koolis - samuti ka kodus - valitsegu selline õhkkond, milles see noor puutuks kokku ainult positiivsete elunähtuste ja -väärtustega. Koolis õpetatavas ainetikus esinegu ainult selline materjal, mille kasvatusliku väärtuse kohta on aeg andnud kindlakujuliselt jaatava hinnangu.

See Jean Jacques Rousseau usust inimese põhiloomulisse headusse ja vaatest ümbruskonna hukutavast mõjust inimese

arenemisse lähtuv tõekspidamine läbib punase niidina kogu Jakob Westholmi pedagoogilise tegevuse, alates kasvatus-töö välistingimuste kujundamisest kuni selle sisulise külje arenemisteede kindlaksmääramiseni.

Rõõmsa ja valgusküllase kooli kui kasvava noore teise kodu loomise tahet võis aimata juba selle kooli väliskes-tas - kerges ja lihtsas, kuid kuidagi sõbralikult kutsuvas akenderohkes ehituses Kordese tänava läänepoolisel serval. Selle tagasihoidliku hoone välisjooned reedavad küll omani-ku kitsaid ainelisi võimalusi selle hoone ehitamisel, kuid see asjaolu ei suuda varjata ehitaja sihikindlat püüdu igal tingimusel vältida teiste samaaegsete koolimajade kroonu-likku jäikust, et selle asemel rõhutada õhulise päikesemaja rõõmsalt kutsuvat kergust ja kodusust. (18, lk. 35)

Rõõmsa ja valgusküllase kodu loomise taotlusi oma koo-li õpilastele võis leida veel rohkem koolimaja sisemuses. Lillede, piltide ja kujude rohkus, kooliseinte ja -mööbli heledad pinnad, üldse kogu sisustus - kogu see hool ja ar-mastus, mille J. Westholm kätkes oma kooli ruumide kodusemaks tegemisse kitsaste aineliste võimaluste kiuste - see kõneles ühest ja samast lähtekohast: asetada kasvav ja arenev noor puhtasse ja kaunisse ümbrusesse, sisendada selle ümbruse kaudu sügavat armastust parima, ilusama ja kõige puhta vas-tu, arendada sellisest armastusest tugev vastukaal seda noort hilisemas elus ründavatele eitavatele elunähtustele.

Selgemalt kui kuskil mujal ilmnes see lähtekoht J. West-holmi suhtumises koolis õpetatavatesse ainetesse ja õppema-terjali valikusse. Uskudes, et eriti kirjandusel, kujutaval

kunstil ja muusikal on suur mõju kasvava noore vaimuelu kujundamisel, hoolitses ta esmajoones nende alade viljelemisvõimaluste eest.

Mitmekeelse raamatukogu täiendamiseks pidi leitama võimalus ka kõige kehvematel aegadel. Oli neidki kordi, kus J. Westholm tegi õpetajatele kibedaid etteheiteid, et nad küllaldase agarusega ei esita nõudmisi ja nimestikke uute raamatute ostmiseks. Sobiva lugemismaterjali leidmine õpilastele oli olnud küsimuseks, mis ikka ja jälle leidis arutamist ja kaalumist õppenõukogu koosolekuil J. Westholmi algatusel. Lektüüriks õpilastele kõlbas tema arvates ainult selline kirjandus, mis rõhutab elu positiivseid väärtusi ja mille eetiliste ning esteetiliste väärtuste suhtes enam ei vaielda, seega siis esmajoones klassikaline kirjandus. Kuna selle nõudmise kohaselt valikuvõimalus oli küllaldane võõrkeelsete raamatute suhtes, asetas see ometi liiga kitsad piirid eestikeelsete raamatute muretsemisele, samuti käsitlemisele kirjandustundides – sel lihtsal põhjusel, et omakeelse niihästi algupäraste kui ka tõlkeliste kirjandustoodete valik oli liiga väike. Lisa tuli paratamatult võtta uuemast kirjandusest, kust J. Westholm lubas võtta koolikäsitlusse aga ainult selliseid teoseid, mis ei too kooliklassi alles käärimisel olevaid ajajärgu-probleeme ja mis on vabad liigsest "elulähedusest". "Koolis käsitlemisel sobib ainult selline lugemispala, mida te kodus oma ema ja isa või naise ja laste kuulates võite ilma segadustundeta valjusti ette lugeda," lausus ta kord ühel õppenõukogu koosolekul, kus õpilaste lugemismaterjali küsimus oli järjekordsel arutlusel. Üldraamatukogu sisaldas 10.000 eesti-, sak-

sa-, vene-, inglisis-, soome- ja prantsuskeelset raamatut. Iga klassi juurde kuulus veel lisaks oma raamatukogu. (18, lk. 35)

Suurt hoolt kandis J. Westholm oma koolis joonistamis- ja muusikaõpetuse eest. Need ained leidsid käsitlemist kooli kõigis astmeis ja klassides, ka siis, kui avalikud määrused korraldasid nende ainete õpetamist teisiti. (vt. LISA 3 ja 4). Lugeses haritud inimesele tingimata tarvilikuks omada eeldusi kunstide mõistmiseks ja nautimiseks, pidas ta möödapääsmatuks hoolitseda koolis nende ainete õpetamise võimalikult kõrge taseme eest.

Pidades noorele kasvamiseks ja arenemiseks soodsaimaks olustikuks korralikku kodu ja kooli, kus noor töötab ja vee- dab oma vaba aja vanemate või õpetajate silma all ja on kaitstud normaalset arenemist häirivate välismõjutuste vastu, ei hinnanud J. Westholm neid üritusi, mis otseselt või kaudselt püüdsid noorte kasvamisele kaasa mõjuda väljastpoolt neid loomulikke kasvukeskusi. Kuigi ta pooldas õpilaste vaimset ja sportlikku isetegevust ja seda kooli piirkonnas püüdis soodustada nii palju, kui olud vähegi lubasid, suhtus ta täiesti eitavalt õpilaste või nende osavõttu arvestavatesse organisatsioonidesse ja ettevõtetesse väljaspool kooli, kui need ei seisnud õpetajate või lastevanemate otsese järelvalve all ja juhtimisel. (18, lk. 36)

"Milleks kistakse noori välja loomulikest arenemistingimustest, milleks viiakse neid küsimuste juurde, mille sügavamaks mõistmiseks nad ei ole veel võimelised ja mis rikuvad nende hingerahu? Koolitöö annab neile ülesandeid küllaldaselt, milleks püütakse neid koormata igasuguste li-

saülesannetega, mis röövivad nende puhkamiseks ja vabas õhus viibimiseks tarviliku aja? Milleks luuakse olukordi ja kutsutakse ellu ettevõtteid, millest osavõtt teeb noored varaküpseks ja pealiskaudseks, mis ei anna neile aega millesegi põhjalikumalt süveneda ja mille kaudu suureneb kergemeelsete elupõletajate või elust-tüdinenud noorte raukade arv meie kasvavas noorpõlves?" Need olid küsimused, mida esitas J. Westholm alati, kui sellelaadsed probleemid olid päevakorral. Ta ei leidnud neile küsimustele kunagi täiesti rahuldavat vastust. (15, lk. 26)

Kodu tähtsust noorte kasvatamisel hindas J. Westholm võrdseks kooli omaga ja oli teadlik selles, et noorsookasvatustöös saab olla ainult siis tagajärgi, kui kodu ja kool üksteise püüdeid vastastikku mõistavad ja hindavad. Kui need kaks tegurit satuvad isekeskis vastuollu, on kaotajaks pooleks enamasti alati kool, eriti veel siis, kui see on erakool. Nii mõnelegi erakoolile oli saanud saatuslikuks järelduste tegemine sellest tõsiasjast ses arusaamises, et kool peab oma kasvatuslikud põhimõtted ja kogu kasvatussüsteemi kohandama vastuvõetavaks võimalikult iga või vähemalt väga paljude kodude vaatekohtadele, kust noored tulevad sellesse kooli.

J. Westholmi arusaamine erakooli ja selles õppivate laste vanemate vahekorra kohta oli kogu kooli arenemise kestel läinud teist teed: kooliasutaja ja ülalpidaja oli ise määranud kindlaks oma kasvatuslikud vaatekohad ja kasvatussüsteemi, oli selgitanud neid lastevanemate ringkondades ja võtnud õpilasi vastu neist kodudest, kus pooldati kooli kasvatuslikke lähtekohti ja vahendeid. Sellest lähtumine juba kooli

asutamisel ja püsimine sellel joonel oli kahtlemata olulisemaid tegureid, mis aitasid kooli arendada pideva tõusu teed.

Tähendatud joone pidamine kooli ja kodu suhete arendamisel ei olnud aga kaugeltki kerge ülesanne. Seda tõsi- asja oli juhataja oma kaastöölistega saanud kogeda kogu kooli olemasolu kestel. Eriti neil aegadel, kus poliitilised ja ühiskondlikud murrangud näisid kõikuma panevat ka eeti- liste ja kasvatuslike tõdede ja arusaamiste põhialused. Aga ka hilisematel üksikjuhtumitel, kus mõnikord kodu ja kooli arusaamised lähte- ja sihtkohtade suhtes küll ühtusid, kuid lahkuminekul olid kaht punkti ühendavate teede suhtes. Või siis, kui kodu oma ülesandeid ei osanud, suutnud või ei tahtnud täita ja kogu lootused ühes vastutusega koolile veeretas. Kas kasvava noore arengule on kasulik või kahjulik osavõtt võimalikult paljudest igapäevase elu avaldustest, kas peab olema see kodu või kool, kes peab võima otsustada, millised ukSED sellesse ellu noorele võivad olla avatud, millised mitte - need olid küsimused, mille lahendamisel tekkis J. Westholmil tihti lahkarvamusi üksikute lastevane- mate või nende rühmadega. Võimalikult avaraid piire taotle- vate eriarvamuste esindajate hulgas oli niihästi veendunud kui teadlikke vabakasvatuse pooldajaid, neid, kes pidasid sellelaadsete küsimuste otsustamisõiguse kuuluvaks ainuüksi kodule, kõige enam aga neid, kel puudusid neis küsimusis üldse kindlad põhimõtted. Nii esimeste, teiste kui ka kol- mandate katsed oma seisukohti õpilaste tegevusvabaduse ja käitumise suhtes maksvusele aidata, tõrjus J. Westholm alati järsult tagasi, sest need kõigutasid kasvatussüsteemi, mil-

le põhialuste suhtes ta ei tunnistanud mingit kompromissi. Ta mõistis noorte tegutsemisiha, vabadustungi, igatsust kõike näha, kuulda ja kaasa elada, vallatleda ja lõbutsedagi, kuid ainult positiivsete eluväärtuste ringis ja ainult arenemisastmest tingitud mõõtudes. (15, lk. 27)

Nii ühe kui ka teise piirjoone tõmbamine ei kuulunud aga J. Westholmi kindla veendumuse kohaselt noore enese võimkonda, vaid seda pidi tegema noore kasvataja. Suutis seda otstarbekohaselt teha kodu, siis oli kõik hea, kui mitte, siis kuulus selle küsimuse otsustamine koolile, ja kodu pidi seda otsust arvestama, kui ta soovis, et noor jääks sellesse kooli. Kui kodu ei tunnustanud kooli kasvatustlikke põhimõtteid või ei toetanud nende läbiviimist omalt poolt, loobus kool vastutusest ja selline noor pidi lahkuma koolist - olgu ta vanemad kes tahes või kuulugu nad ükskõik millisesse seltskonna kihti.

"Jakobiinlaste kloostriks" ristisid kord Jakob Westholmi õpilased oma kooli. Juhataja olevat liiga vali, nõudvat liiga täpset korda, tööd olevat palju ja õpilaste omalgatusele jäetavat liiga vähe ruumi. Teistes koolides olla ses mõttes palju inimlikum ja vabam. (26, lk. 12)

Aga äärmiselt vähe oli neid, kes selle "kloostri" müüride vahelt tahtsid lahkuda vabatahtlikult. Sest rahulikumal järelemõtlemise silmapilgul ägedaimgi vabadusihkaja tunnistas, et tegevusväli ja tegutsemisvabadus olid olnud küllalt avarad.

Jakob Westholmi kooli õpilased meenutavad, et J. Westholm oli küll vali, kuid mitte kunagi ülekohtune, nõudis küll korda, kuid ei olnud ilmaski pisi-asjades urgitsev pedant,

oli nõudlik õpilaste suhtes, aga veel palju nõudlikum õpetajate, eriti aga enese suhtes - jõudsid varem või hiljem kõik samale otsusele: ainult sügavas äratundmises ja vastutustundes juurduv tõsine tahe kaitsta tema hoolele usaldatud noort taime selle õrnimas kasvueas niihästi külma põhjatuule kui ka kõrvetava päikeselõõsa eest, sundis direktorit talitama nii, aga mitte teisiti. (15, lk. 28)

Jakob Westholmi kasvatussüsteemi arenemist askeetliku eluvihkamise sihis ei võimaldanud juba tema üldine ellusuhumine ja maailmavaade. See oli sügavalt elujaatav ja optimistlik, elavat elu armastav, selle seadusi ja õigusi mõistev ning tunnustav. "Elu on nii ilus ja huvitav!" oli armastatuim hüüdsõna, mida kuulsid ta suust ta sõbrad ja kaastöölised. Seda usku igavesti arenevasse ellu kui positiivsesse ja iseseisvasse väärtusesse ei suutnud väärata isegi tema elulõpueelsed rasked kannatused haigevoodel.

Jakob Westholmi humanistlikul elukäsitlusel ja ta tõekspidamisel, et kogu Lääne-Euroopa kultuur juurdub humanismis kui selle kultuuri arengu tähtsamas teguris ja alus- toes, põhines ka tema kasvatusideaal, mille sihis ta püüdis kasvatada oma õpilasi. Oma kooli ülesannet nägi ta õpilase kõigi loomupäraste võimete harmoonilises väljaarendamises täisväärtusliku isiksuse kujundamise sihis, tahte- ja teo- võimsa kodaniku kasvatamises, kes on võimeline täitma te- male elus määratud kohta oma rahva ja kaasinimeste keskel, ja kes oskab kasutada kultuuriväärtusi oma elu sisustamisel ja rikastamisel. (22, lk. 4)

Lugedes oma kasvatuslikkude põhimõtete ja eesmärkide

teostamise sobivaimaks välisvormiks humanitaarkooli tüüpi, püüdes kogu oma tegevuse kestel selle väljaarendamise poole ja pändades selle arendamise lõpuleviimise tahtmises oma elutöö jätkajailegi, eelistas ta oma koolis peamiselt selle koolitööbi iseloomustavamaid õppeaineid, neist eriti keeli. Jakob Westholm oli üks esimesi, kes nägi keelepoliitika kitsas ühekülgsuses hädaohtu meie rahvuskultuurilisele iseseisvusele. Vastukaalu naabruses asuvate suurrahvaste ühekülgsetele ja meile hädaohtlikele mõjutustele nägi ta eeskätt antiikkultuuri pärimusi kandvas ja mitmekülgsel ning sügavat vaimuelu arendavas prantsuse kultuuris, mille varasalvede juurde pääsemiseks hindas ta eriti prantsuse keele väärtust oma kooli õppeainete keskel.

Võõrkeelte tarviduse tugevas rõhutamises ja nende raskuses J. Westholmi koolis õpetatavate ainete hulgas kalduti nägema nõrgemat kohta J. Westholmi kasvatussüsteemis. Avaldati arvamusi, et võõrkeelte õpetamine sellisel hulgal ja nii suure tundide arvuga sünnib õpilaste muu füüsilise ja vaimse arengu arvel ja on seega kahjulik nende üldisele arengule. (vt. LISA 4)

Jakob Westholm oli ise alati teadlik sellest, millise raskusena lasub võõrkeelte õpetus meie ja ka kõigi teiste väikerahvaste koolil. Kuid ta nägi nende õpetamises ja õppimises paratamatust, millest meil ei ole pääsu niikaua, kui tahame olla võistlusvõimelised teiste rahvastega ja elada iseseisvat elu. "Mina omalt poolt arvan, et meie kesk-kool ilma võõraste keelteta kuidagi läbi ei saa ja see võõraste keelte arv, mis meil vististi mingil kombel alla kahe

ei saaks olla, võiks olla rohkem kui kaks võõrast keelt, selle peale vaatamata, kui raske see ka õpilastele ei oleks, kui palju koormavat tööd see nende peale ei paneks. Sellepärast, kui me vaatame teiste rahvaste koole, mitte ainult Euroopa suuremate rahvaste keskkooles, kus ikka õpetatakse kahte või ka kolme võõrast keelt, vaid just väiksemate rahvaste keskkooles, siis leiame nende õppekavades mitu võõrast keelt. Maaailma kaubandusrahvaste keskkoolides, nii hollandlastel, norralastel või taanlastel, on sunduslike õppeainetena kolm või neli võõrast keelt. Kui meie Eesti keskkool kahe võõra keele sundusliku õpetamise juurde peatuma jääb, siis see on minimaalne...", lausus ta keskkoolide seaduse arutamise puhul Riigikogus 1922.a. (Riigikogu protokoll nr. 151, 1922.a. lk. 463) Vastu harilikku rõhutas ta toodud tsitaadis peamiselt praktilise elu nõudeid võõrkeelte õppimise õigustamiseks. Tavaliselt rõhutas ta seda veel veendunumalt just vaimsete tarvete eluõiguste nimel, mis väikerahva liiget sunnib otsima uut värskust, elujõudu ja eeskujusid võimalikult mitmest vaimukultuuri lättest, kui see rahvas ei taha känguda oma võimetes või langeda ühekülgsete mõjutuste ohvriks. (18, lk. 36)

Kaheldi või oldi eriarvamusel võõrkeelte erikaalus, mida omistas neile J. Westholm. Kuid see suhtumine neisse keeltesse oli kasvanud välja J. Westholmi niihästi üldisest kui ka rahvuspedagoogilisest maailmavaatest, mille tõekspidamisi ta teostas talle omase ausameelsuse ja sirgjoonelisusega ka oma kooli ülesehitamisel. (13, lk. 29)

Õpilaste kohtlemises esines J. Westholm lihtsalt, sõbralikult ja piinlikult korrektsest. Iialgi ei kuulnud õpilased ta suust - ka siis, kui ta nendega valjult tõreles -

ühtki haavavat väljendit ega kurja pilget, samuti nagu ta ei lubanud selliste tarvitamist ka õpetajail. Iga oma õpilast kohtles ta täisväärtusliku inimesena, kelle isik ja enesetunne nõuavad samasugust austust nagu täiskasvanugi oma. Seejuures hoidus ta aga - ja hoiatas selle eest ka õpetajaid - laskumast liiga kodusesse, familiaarselt sõbralikku õlalepatsutamise tooni. Õpetaja ja õpilase vastastikusesse suhtumisse pidi jääma teatud kindel vahemaa. See vahemaa ei tohtinud olla hoitud mingisuguste kunstlike vahenditega - ranguse ja üleoleva kõrkusega, vaid eeldused selleks pidi looma õpetaja oma teadmiste hulga ja põhjalikkusega niihästi enese kui ka õpilase suhtes, erksa õiglustundega ja töödistsipliiniga. Endavalitsemise puudust, labast jututooni ja lodevust loeti ebasallitavaks niihästi õpetajale kui ka õpilasele. (13, lk. 28)

Kõige selle juures oli J. Westholm parim ja usaldusväärseim sõber oma õpilastele. Niipalju kui ta vähegi aega sai, liikus ta alati nende keskel. Westholmil endal olid ladinakeele ja kodanikuõpetuse tunnid kahes viimases klassis, aga siiski tundis ta kõiki õpilasi nime- ja nägupidi, huvitus iga üksiku edasijõudmisest ja käitumisest. (18, lk. 36)

Ta nõudis õpetajailt vahetut kontaktipidamist iga õpilase koduga, eriti tuli see kontakt viibimata jalule seada siis, kui õpilase edasijõudmises või käitumises ilmnesid mingisugused häired. Õpilase karistamine tohtis toimuda ainult siis, kui õpilase süü oli täiesti ilmne. Juhtus klassis mingi korrarikkumine, püüdis J.W. isiklikult selgusele jõuda, kuivõrd selles korrarikkumises oli süüdi õpilane ja kuipalju õpilase süüst tuli arvata õpetaja oskamatus arve-

le korrahooldmises. Igakord, kui tuli arutlusele mõni suurem korrariikkumine koolis või kui esines massiliselt nõrku hindeid õpilaste edasijõudmises, esitas juhataja küsimuse:

"Kas oleme teinud kõik selleks, et asi nii ei oleks?"

Õpilaste raskemate eksimuste puhul pühendati eksimuste arutamisele pikki õppenõukogu koosolekuid, enne kui lange-tati otsus; kui ilmnes uusi asjaolusid, võeti otsus aega-viitmata revideerimisele. J. Westholm uskus õpilase põhiloo-mulisse headusesse seni, kuni talle ei olnud täiesti sel-geks saanud asjaolud, mis kõnelesid vastupidisest. "Ennem jäägu süüdlane karistamata, kui saab karistuse süütu," ta-vatses ta tihti öelda selliste arutluste puhul.

Rohkem kui muud karistust kartsid õpilased ilmumist direktori juurde mõne eksimuse puhul. Kuigi nad teadsid, et seal ei puudutata neid ühegi haavava sõnaga, kõnelemata haavavast teost, ometi oli enesetunne sellisel korral äär-miselt ebamugav: oli süü selge, siis sähvis säärasel koos-viibimisel selline pikne, et langesid nagu iseenesest käest ka kõige paremini läbimõeldud enesekaitsevahendid. Enamasti ei olnud sellisel olukorda ootamatult niiskena taluval vae-sel patusel aimugi, et see, kes ta ees seisis valju kohtu-nikuna, kelle pilk ja sõnad rabasid säärastesse varjulis-tesse südamesoppidesse, mis pidid olema eriti kaitstud, mõ-ni tund varem oli olnud nende ustavam kaitsja ja tihti päästja kõige raskemast karistusest – koolist väljaheitmi-sest. (13, lk. 29)

Salakaebusi ei võtnud J.W. iialgi vastu. Tahtis keegi õpilastest teise suhtes midagi öelda, pidi ta seda tegema asjaosalise enese kuuldes. "Igaüks peab vastutust kandma

oma sõnade eest. Valetada teise peale ei tohi; on teil aga õigus, siis ei tarvitse teil ka midagi karta," oli ta tavaliseks vastuseks õpilase sellelaadse kavatsuse puhul.

Piinliku hoolega valvas ta selle järele, et kõiki õpilasi koheldaks koolis üheväärsetena - ükskõik, kes on nende õpilaste vanemad. Iga üritus, mis sihtis kas kaudselt või otseselt mõne eritingimuse või soodustuse nõudmisele oma pojale mõne vanema poolt, tõrjuti viisakalt, kuid resoluutselt tagasi. Mõeldavaid eesõigusi võis õpilasele tuua ainult tööhool ja korralik käitumine - mitte kunagi aga vanemate jõukus või seltskondlik positsioon. (15, lk. 31)

Kõike mõistis ja võis J. Westholm õpilastele andestada, ainult mitte üht: tungi varaküpsele elumehelikkusele ja enesepõletamisele. Õpilane, kelle kohta selgus teadlikke üleastumisi sellest piirist, ei võinud harilikult enam jääda J. Westholmi kooli. Juhataja luges õpilase sellist käitumist enese isiku ja kooli kasvatuslikkude põhimõtete raskeks haavamiseks, mille puhul ei saa olla mingit andeksandmist. Eriti veel siis, kui sellisest õpilase käitumisest olid teadlikud ka õpilase vanemad. (25, lk. 2)

Õnneks esines sellelaadseid juhtumeid - nagu üldse suuremaid korrarikkumisigi - koolis äärmiselt harva. Palju enam oli olukordi, kus J.W. võis tunda puhast ja segamatut rõõmu oma koolist ja õpilastest. Eriti puhkes see esile koolipidudel, kus J. Westholm igakord pärast poiste head esinemist rõõmust sädeledes varjamatult tunnistas: "Ah, mul on nii hea meel, et meil on nii tublid poisid - nii palju päris toredaid poisse!" (15, lk. 31)

Kooliõpilastes distsipliini ja ühtsuse vaimu loomiseks

oli väljaspool kooli kehtiv range nõue: õpilased pidid alati peas kandma kooli värvimütsi. Algul oli selleks tavaline must nokaga müts, mille rummu ümber oli tõmmatud violetne pael. 1921.a. võeti kasutusele vaarikpunane vormimüts musta raamiga, kuhu oli kinnitatud kaks kuldset tammetõru, hiljem tammetõrudega kooli kolmnurkne embleem. (18, lk. 36)

Kasvatustöö tähtsamaks eeltingimuseks pidas J.W. kasvatuslikku miljööd, selle olulisimaks teguriks aga kasvataja isikut. Ükski kasvatus- või õppetöö meetod, ükski õppe- raamat või vahend ei väärinud ta arvates murdosagi sellest tähelepanust, mida tuleb omistada õpetaja isikule ja selle sobivusele ning võimetele kasvatus- ja õppetööks. (22, lk. 4)

Õpetaja ellusuhtumine, teadmised, kasvatuslikud võimed, isiklik elu ja käitumine pidid moodustama kooskõlalise terviku, mis oleks võimeline esile kutsuma autoriteeditunnet kasvatatavais. Õpetaja tohtis õpetada ainult sellist ainet, mida ta ilmtingimata valitses ja mille arenemiskäiguga oli ta kogu aja pidevas kontaktis. Seejuures aga ei võinud pedagoog ühekülgse spetsialistina sulgeda end ainult oma eriala kitsasse ringi, vaid tal pidi jätkuma huvi kaasa elada ka muudele vaimsetele ja ühiskondlikele eluavaldustele.

Pidades tähtsamaiks teguriks kasvava noorsoo juhtimisel ja arendamisel eeskuju mõju, lootis ta kasvataja tööst tulemusi ainult siis, kui kasvataja oma sügavas südamepõhjas tõeliselt uskus tõdesid, mida ta sisendas kasvatatavaisse, kui ta oma isikliku elu ja käitumise korraldas või vähemalt püüdis korraldada vastavaiks nendele tõdedele. Neid oma põ-

hivaateid õpetaja-kasvataja isiku suhtes püüdis J. Westholm teostada kõigepealt iseenda juures, niihästi oma töös kui ka isiklikus elus. Põhjalikkus, samuti tahte- ja sihikindlus, millega ta valmistus oma kutsele, nagu seegi, kuidas ta püsiva ja mitmekülgse lugemise ja kestvate reisidega püüdis end hoida alatiselt värske ja teadmiste- ning elamus küllane. Nõudes õpetajailt tõsist andumist oma tööle, näitas ta eeskujuga, kuidas seda teostada: valmistus hool- sasti iga õppetunni ja esinemise vastu, oli alati hommikul esimene koolis ja lahkus sealt alles siis, kui kõik teised olid juba läinud. Samuti on teada, et ta oma isiklikus elus piinlikult hoidus kõigest, mis kas otseselt või kaudselt võis väärata kasvataja ja õpetaja autoriteeti.

J. Westholmi tegevus leidis tunnustamist ka Eesti vöimude poolt: 1932. a. haridusminister kinnitas teda kodaniku- ja majandusteaduse ning filosoofia ja pedagoogika õpetaja kutstes, arvestades tema õppe- ja kasvatustöö tagajärjekaid tulemusi.

Miski muu ei iseloomusta paremini Jakob Westholmi kohusetunnet ja ranget enesevalitsemist kui viimane kuu tema tegevuses koolidirektorina. Kui õpetajad koolitöö alguseks sügisel esmakordselt kokku tulid, leidsid nad direktori talvalisest kõhnema ja kahvatumana, kuid keegi ei teadnud aimata midagi halba. Õppeaasta algus oli harilikust töörohkem, äsjateostunud koolireform oli paisanud segi kõik senised kavad ja mitmes asjas valitses veel täielik selgusetus. Päev päeva kõrval rühkis J.W. terve kuu aega tööd teha, et koostada ja esitada kavu ja juhtida kool uuesti töörööstesse. Kui kõik oli korras ja koolitöö täies hoos, kuulsid paljud

õpetajad ühel sügisesel hommikul esmakordselt, et direktor on raske haiguse pärast läinud haiglasse ja et seal on toimunud raske operatsioon. Kannatades lakkamatuid valusid ja tundes peatse lõpu eelaimusi, oli J.W. kaua aega teinud püünevad tööd, liikunud õpetajate ja õpilaste hulgas, ilma et ta oleks lausunud ühtki sõna oma kannatustest või mõnel muul teel lasknud välja paista seda, mis on teda ootamas. Ja ilma ühegi žestita astus ta siis, kui töö oli korras ja jõud enam ei kandnud, vaikselt ja tähelepanematult kõrvale, et elav elu võiks jätkata oma käiku. Tema isiklike valude ja kannatustega ei pidanud välismaailmal olema mingit tegemist.

Suurejooneline ja mehine lihtsus, sirgjoonelisus ja teesklematus esinemises, südamlik otsekoheus ja sõbralikkus koos peene taktitundega – need olid omadused, mis köitsid Jakob Westholmi isikus igauht, kes sattus temaga koos töötama. Need omadused hoidsid õhkkonna J.W. koolis alati puhta ja karge, milles oli õpetajal hea tööd teha vaatamata sellele, et nõudmised töö suhtes olid mitmeti suuremad ja raskemad kui mujal. Selles õhkkonnas ei pääsenud võrsuma ükski ühist tööd segav või halvav intriig. (15, lk. 32)

Korda ja edasirühkivat töömeeleolu oskas Jakob Westholm oma koolis luua ilma ühegi välise surveabinõuta ja formaalse ametlikkuseta. Ta austas seadust ja nõudis valjult korda, kuid igasugune väiklus ja bürokraatlik tähenärimine oli talle võõras ja vastumeelne. Iialgi ei surunud ta oma vaateid ja tõekspidamisi kaastööliste peale ülemusliku võimuga, vaid tihti otse nõudis, et igaüks tooks oma vaated avameelselt kuuldavale, mis võimaldaks asja igakülgset kaalumist ja ühise tõekspidamise leidmist. Võimet iseseisvalt

mõelda ja julgelt oma arvamusi vabalt välja öelda pidas J.W. õpetaja kui tulevaste vabade kodanike kasvataja tähtsamaks vooruseks, seepärast respektieris ta oma kaastööliste arvamusi ka siis, kui need käisid mõnikord risti vastu tema oma vaadetele. Muidugi ei tohtinud lahkuminevate seisukohtade ja eriarusaamiste olemasolu tekitada ebajärjekindlust ja korralagedust ühiste ülesannete täitmisel, vaid arvamustele võisid järgneda teod alles pärast seda, kui neist ühistes arutlustes ja vaidlustetules kujunes kõigi kaastöötajate ühine arusaamine asjast. Väljaspool selliste arutlustepiire seisis ainult põhitõed, millele J.W. rajas oma kooli kasvatussüsteemi. Nende puutumatus tingimatut respektierimist teiste poolt garanteeris juba J.Westholmi enda suhtumine kaastöölistesse: juhataja sirgjooneline ja teesklematu meelega, otsekohesus ja usaldus oma kaaslaste vastu kohustas viimaseid vastama samaga.

Üldse esindas J.W. isik sellise juhitud ühik õnnelikke omadusi, mis teevad tema kaastööliste töö kergeks ja kaasakiskuvaks. Oma kollektiivi juhtimisel oli ta pigemini sõbralik nõuandja kui ülemus, keda peaks kartma. Omavahelistel koosviibimistel oli ta heatujuline seltskonnainimene, kes kõitis huvitava vestlejana, jutustas tihti naljalugusid ja naeris südamest, kui neid jutustasid teised. Tõsisel silmapilgul aga võis iga kaastööline leida temalt tuge ja abi, kui selleks vähegi oli eeldusi. Kellelgi ei tulnud meelde haavuda, kui J.W. otsekoheselt avaldas oma eitava arvamuse mõne astunud sammu kohta - ta tegi seda ainult siis, kui see oli paratamatu ja sel kujul, et see kellegi enesetunnet ei riivanud. Jakob Westholm oli nõudlik juht, kuid ta ei juh-

tinud kunagi võimu ja karmusega, vaid mitmekordselt mõjuva-
ma vahendi abil, millele alistuti tingimusteta - nimelt oma
autoriteedi ja tugeva ning haruldaselt sümpaatse isiksusega.
(13, lk. 33)

Seada oma elule kindel eesmärk, jääda oma kutsumusele
ustavaks igas olukorras, murda raskused teelt enesepiirami-
ses karastatud tahtejõuga ja ausas võitluses, käia oma teed
tarbekohaselt ka täiesti üksi, aga ikka püstipäi, lahtiste
silmadega ja avara ning sooja südamega, näha saavutatud
võidus ainult eelastet järgneva suurema sihis, rahulduda
ainult parimast, tunda suurte ja kaugete ideaalide võitma-
tut ahvatlust - nii pidas J.W. õigeks käia oma eluteed ning
sama teed mööda juhtis ta ka oma õpilasi.

8. J.WESTHOLMI GÜMNAASIUMI ARENEMISKÄIK

8.1. KOOLI AJALOO ESIMENE AJAJÄRK (1898-1918)

J.Westholmi eragümnaasiumi tekkimine ja väljaarenemine kuulub eesti rahva nende spontaansete hariduslike ürituste hulka, mille juured ulatuvad tagasi meie ärkamisaja hoogsamate aastateni. Nimelt, kui 1862.a. asutati Tallinna eesti Kaarli kogudus, siis pidi tema ehitusel oleva kiriku juurde loodama ka eesti kool. (17, lk. 145) Ei ole teada, kes oli selle mõtte algatajaks, igatahes aga nõutas dr. Ph. J.Karell keisrilt Kaarli koguduse kooli jaoks komandandi maja. See kool polnud sugugi kavatsatud kitsama kirikukoolina, vaid sellest pidi saama üldse kõrgeim eesti kool kubermangus. Sealjuures ta ei tohtinud aga võistlejaks saada varem kavatsatud Eesti Aleksandri Koolile: viimases pidi J.Köleri arvates rõhku pandama põllumajapidamise õpetamisele, Tallinna eesti koolis aga käsitööde edendamisele. Kuigi Tallinna kooli jaoks riigilt maja kätte saadi, ei tulnud tema asutamisest midagi välja. Küll aga asutati 1880.a. tolleaegse Kaarli koguduse õpetaja J.Brasche algatusel ja sama kiriku vaeste komitee järelevalvel olev väikelaste hoid (lastepäevakodu). Kui sellele asutusele nõutati linnalt krunti Tiigiveski ääres (Juhkentali tän.) ning sellele hakati ehitama maja, loobus Kaarli kogudus asutuse ülalpidamisest ja selleks asutati eriline selts, mille juhatuseliikmeks ja ühes sellega ka väikelaste hoiu direktoriks pidi olema Kaarli kiriku õpetaja. Seltsi põhikirjas leidus punkt, mille järgi seltsi ülesandeks pidi olema ka kooli toetamine, kus hoiu endistele

kasvandikele võimaldatakse edasiõppimine. Seega kerkis kohe alguses üles kooli asutamise küsimus. Seda arutati 90-ndail aastail nii Väikelastehoiu Seltsi juhatuse- kui ka peakoosolekuil. Otsustati leida isik, kes nõutaks loa üheklassilise algkooli avamiseks oma nimele, Väikelastehoiu Selts aga muretseks koolile maja ja hoolitseks selle ülalpidamise eest tingimusel, et kool võtaks vastu eestkätt hoiust lahkunud lapsi ja kasvataks neid kristlikus vaimus. Kavatsuse teostamisele asuti siis, kui 1898.a. leiduski kohane isik, kelleks osutus Palmse ministeeriumikooli juhataja-õpetaja J.Umbliu.

1898.a. algul pöördus J.Umbliu Tallinna rahvakoolide inspektori poole palvega lubada temal avada Tallinnas üheklassiline kool, mis võimaldaks hariduse saamist alamate rahvakihtide lastele mõlemast soost. Kool pidi olema 3-aastase kursusega ning kuna usuõpetust kavatseti anda emakeeles, siis pidi koolis ka emakeele õpetamine aset leidma. Kuna J.Umbliu oli lõpetanud Tartu õpetajate seminari ja tal oli sel ajal juba 12-aastane praktika, siis lubati temal avada palutud kool 1898.a. sügisel, ja selleks, et kolmanda õppeaasta õpilasi oleks võimalik eraldada esimesest kahest õppeaastast, lubati võtta ametisse ka abiõpetaja, nimelt Mihkel Kippert. (13, lk. 106) Koolil oli isegi oma põhikiri. Kuna Vene haridusministeeriumi seletuse järgi segakoolide juhatajaiks võisid olla ainult naissoost isikud, siis lubati J.Umbliule vastu võtta ainult poeglapsi. Tütarlastele asutas Väikelastehoiu Selts erikooli ning selle juhatajaks-õpetajaks sai prl. J.Rahving.

Tegelikuks uue kooli (õigemini uute koolide) ülalpida-

jaks oli Väikelastehoiu Selts, kuigi kool oli eraisiku nimel avatud. Selts maksis õpetajaile palga ning muretses koolile ruumid. Niipea kui luba kooli avamiseks oli saadud, ostis selts Wittenhofi tän. 163 (Endla tän. 29) 5300 rubla eest 600-ruutsüllaalse krundi ühes sellel asuva väikese majaga ja hakkas kohe püstitama erilist koolimaja pinnaga 7 x 4 sülda, kus asuksid kooliruumid ja õpetajate korterid. Koolide õpperahad pidid minema seltsi kassasse ja sealt pidi kaetama kõik koolide ülalpidamise kulud. 1899.a. otsustas Tallinna linnavolikogu anda J.Umbliia erakoolile toetust 500 rubla aastas, mis J.Westholmi ajal suurendati 1000 rublani. Sellest ajast peale on see kool vahetpidamata saanud toetust linnalt kuni 1936.a., mil toetus koolile ära jäeti.

1905.aasta tõi mõningaid muudatusi eesti avalikku ellu, kõigepealt aga suurt elevust seltskondlikku ja omavalitsuse tegevusse. Tallinna linnavalitsus läks eestlaste kätte ja erakooli juhataja J.Umbliia sai linnanõunikuks. Kuna temal oli võimatu samal ajal jätkata tegevust koolijuhatajana, oli ta sunnitud selle koha üle andma kellelegi teisele. Tema valik langes Jakob Westholmile. (21, lk. 7) Väikelastehoiu Selts andis oma nõusoleku kooli üleandmiseks 8.sept. 1905.a., Riia õpperingkonna kuraator aga 30.jaan. 1907.a. Sellest päevast, uue kalendri järgi 12.veebruari, tegutseb Tallinnas J.Westholmi III järgu üheklassiline eraalgkool. (1, lk. 2)

Kui J.Westholm 1907.a. asus eraalgkooli ülalpidamisele ja juhatamisele, oli selles 188 õpilast. Tung kooli oli suur, nii et varsti oli vajadus selle laiendamiseks. Juba 7.okt. 1907.a. pöördus J.Westholm ülemuse poole palvega lu-

bada temale avada teine klass kaheaastase kursusega. Palves olid tähendatud järgmised motiivid: Tallinnas on vähe kooli, kus linna algkoolide lõpetajad võiksid jätkata hariduse saamist; ka on nendes õppemaks liiga kõrge, mille tõttu koolid osutuvad kättesaamatuks kehvemale rahvakihile. Palvele oli juurde lisatud ka kooli põhikiri. Selle järgi pidi olema kooli ülesandeks anda poeglastele täielik algharidus. Koolil pidi olema kaks klassi: esimene kolme- ja teine kaheaastase kursusega, õppemaks esimeses 10 rbl., teises 15 rbl. aastas, õpilaste arv 30 igas jaoskonnas. Esimesse klassi pidi vastu võetama õpilasi ilma eelhariduseta, teise - eksamiga läbivõetud kursuse ulatuses. Õppetöö pidi toimuma vene keeles, välja arvatud usuõpetus, eesti ja saksa keel. Õpilased, kes kursuse lõpetanud ja koolivalitsuse poolt määratud isiku juuresolekul õiendanud katsed kooli õppekavade ulatuses, pidid saama ühesugused õigused kaheklassiliste ministeeriumikoolide lõpetanutega. Kuna J. Westholmil polnud siis veel koduõpetaja kutset, ei võinud ta olla kaheklassilise kooli juhatajaks, sellena tegutses 1908.a. õpetaja R. Hurt. Sama aasta lõpul nõutas J.W. endale koduõpetaja kutse matemaatika alal. (1, lk. 5)

Pärast 1905.a. kasvas eesti seltskonnas tung keskkooli järele. Avalikud keskkoolid ei suutnud rahuldada kõiki. Hakati asutama erakeskkoole. Nii avati 1906.a. sügisel Eesti Noorsoo Kasvatuse Seltsi tütarlaste gümnaasium Tartus, selle eeskujul tütarlaste gümnaasium Viljandis, mis hiljem muudeti täielikuks keskkooliks, segaprogrammaasiumid Pärnus ja Nuustakul (Otepääl) ja mitmed kõrgemale rahvakoolile vastavad õppeasutused maakohtades.

Seoses selle hoogsa tegevusega pöördus J. Westholm 1909.a. juulis valitsuse poole palvega lubada muuta tema 2-klassiline algkool 4-klassiliseks õigustega progümnaasiumiks. Ka selles palves olid esitatud vastavad motiivid ning selle juurde lisatud põhikiri ja tunnikava. Kooli ümberkorraldamise vajadust põhjendati eeskätt Tallinnas oleva suure tungiga keskkoolidesse, nii et vaevalt 25% nõudmistest suudetakse rahuldada, kuna ülejäänutel 75%-l pole mingisugust lootust pääseda keskkoolidesse. (15, lk. 110)

Õppekavad olid ühesugused avalike progümnaasiumide omadega, kuid järgmiste eranditega:

1) vene keele tundide arv ettevalmistusklassides suurendati 8-ni, sest õpilaste enamusele see riigikeel polnud emakeeleks, selle põhjalik omandamine oli aga eelduseks edukale edasijõudmisele teistes ainetes;

2) kõikides klassides õpetati ka eesti keelt;

3) saksa keelt hakati praktiliselt õpetama juba ettevalmistusklassides;

4) matemaatika ja loodusteaduse tundide arv oli ka suurendatud võrreldes normaaltunnikavaga.

Rahvakoolide inspektor toetas kõne all olevat palvet õpperingkonna kuraatori ees, tähendades, et tema revideerimisel 1909.a. maikuus kool osutus parimaks sellelaadseks kooliks Tallinnas. Kuid õpperingkonna nõukogu lükkas palve tagasi ning lubas muuta J. Westholmi III järgu kooli II järgu erakooliks kahe ettevalmistus- ja nelja põhiklassiga, jättes põhikirjast välja punkti õpilaste õiguste kohta ja progümnaasiumi nime. Ka eesti keele õppekava lühendamist nõuti, jättes välja kirjandusloo ja teooria ning tähendades

ära, missuguste eesti autorite töid kavatsetakse läbi võtta. Sisuliselt tähendas see kooli muutmist progümnaasiumiks ilma sellekohaste õigusteta ja nimeta. (1, lk. 3)

Miks koolile õigusi ei antud, on raske ütelda, kuna Riigi Keskarhiivis puuduvad vastavate aastate õpperingkonna nõukogu protokollid. Kuid tolleaegne õpetaja A.Ploompuu on kirjutanud, et kooli oli ootamatult ilmunud, enne esitatud palve lahendamist, õpperingkonna kuraator S.M.Prutšenko, nähtavasti revideerimise otstarbel, sattunud otsekohe eesti keele tundi, küsinud seal andmeid kooli ning selle juhataja kohta ja lahkunud ilma viimasega kokku saamata. Arvatavasti ei meeldinud talle eesti keele õpetamine või kooli ruumid ja see tujukas, isemeelne ning järsk härra tegi kohe eitava otsuse kooli õiguste kohta. (15, lk. 111)

Sel ajal pidid poisid kõnelema omavahel ja õpetajatega vene keelt; see oli üldine ametlik nõue ja komme. Juhtus, et ei hoolitud sellest keelust mõnikord. Isegi mõni õpetaja tahtis olla "oma mees" ja kõneles vahetundides õpilastega nende emakeeles. Westholm seda ei pooldanud, kuid ei teinud siit ka mingisuguseid järeldusi. Ka õpetajad kõnelesid isekeskis õpetajatetoas ja mujal eesti keelt. Ainult vene koolipreili juuresolekul räägiti solidaarsuse pärast vene keelt või vaikiti.

Hommikuti kogunesid õpilased ja õpetajad ühte ruumi palvele. See võis olla - ja oli ka - eestikeelne. J.Westholmi kool oli ainuke erand. Mujal riigikoolides loeti palve igas klassis - harilikult korrapidaja õpilase poolt - vene kirikukeeles. Palve lõpul võttis Westholm sõna, ja seegi oli eestikeelne. Seal manitses ta õpilasi mõne möödunud päeval tehtud vallatuse pärast, seletas, kuidas tuleb olla

ja elada, ning avaldas mõned kooliellu puutuvad korraldused. (15, lk. 39)

Kuna eestlaste hulgas oli tung hariduse järele, ei küsitud palju kooli õigustest, ja õpilaste arv kasvas aina. 1911.a. oldi sunnitud avama I kl. juurde paralleelklass ja üks aasta hiljem ka II kl. Samal aastal paluti ja saadi luba ka noorema ettevalmistamisklassi avamiseks, selleks et varemalt saaks alustada vene keele õppimist (selle klassi õppekavas olid aga ka eesti ja saksa keele tunnid). (1, lk. 3)

1912.a. tõusis õpilaste arv juba 400-ni, ruumid jäid kitsaks ja ettevalmistusklasside jaoks üüriti ruumid Falkspargi tänavas Mälbergi majas. Õpetajail tuli vahetundidel käia ühest kooliruumist teise, mis olid üksteisest ligi kilomeetri kaugusel. Samal ajal (1913.a.) avati paralleelklass III kl. ja ettevalmistamisklassi juurde. Kõik see sundis mõtlema uute ühiste ruumide soetamisele. Kuna vastavaid üüriruume oli raske leida, otsustas J. Westholm hakata ise maja ehitama. Leiti selleks ka kohane krunt Kordese (keevade) tänaval. Puudus ainult raha. Riigilt ja linnalt polnud toetust ega laenu loota maja ehitamiseks ja J. Westholm pidi otsima abi sõpradelt.

1911.a. kooli majanduslikus küljes toimus tähtis muudatus, mis mõjutas ka uute ruumide soetamise vajadust. Seni oli kooli tegelikuks ülalpidajaks Väikelastehoiu Selts, kes andis koolile ruumid, maksis õpetajate palgad, hankis toetusrahad jne. Seltsi peakoosolekul 24. mail 1910.a. tõstis üks seltsi liige üles küsimuse, kas on mõtet pidada edasi ülal kooli, sest Selts ei teostanud mingisugust kontrolli

selle üle, kas kasvatustöö koolis toimus ka seltsile soovitavas vaimus. Tõstetud küsimuse puhul otsustas Väikelastehoiu Selts katkestada senise vahekorra kooliga ning kool muutus majanduslikult iseseisvaks, hakates seltsile üüri maksma kooliruumide ja kahe õpetaja korteri eest 700 rubl. alates 1911.a. Mis selle "kooli vaimu" all mõisteti, pole lähemalt protokollis ära seletatud, kuid tehtud otsustest võis järeldada, et kooli vaim polnud seltsi enamusele vastuvõetav. Et seltsi juhtivad tegelased, samuti nagu ettepaneku tegijadki, olid sakslased, koolis aga õpetasid eesti seltskonna aktiivsemad tegelased ning seal pandi rõhku just eesti keele õpetamisele, siis võis oletada, et seltsile kasvas üle pea kooli rahvuslik vaim.

Kuna Väikelastehoiu Selts mingisuguseid ametlikke eelarveid ega aruandeid ei koostanud, veel vähem tegi seda J. Westholm, kui ta kooli oma ülalpidamisele võttis, puudub võimalus saada pilti kooli majapidamise kohta. On teada vaid, et õppemaksu, mis kuulus rahvakoolide inspektori kinnitamisele, vähehaaval tõsteti. Nimelt 1907.a. oli see 10 ja 15 rubl. aastas, 1911.a. 20 ja 30 rubl., 1913.a. 40 ja 50 rubl. Samuti on teada, et uue maja ehitamine läks maksma üle 30 000 kuldrubla.

1913.a. detsembris pöördus J.W. uuesti rahvakoolide inspektori poole palvega astuda samme ülemuse ees progümnaasiumi õiguste saamiseks koolile. Inspektor J.F. Tihomirov, esitades palve rahvakoolide direktorile, teatas oma seisukoha selles asjas: "J.W. on intelligentne, taktiline ja küllaldase pedagoogilise vilumusega isik, keda täiesti usaldada võib; tema kool on saanud suurema poolehoiu osaliseks

kui teised samalaadsed koolid Tallinnas, kuid tal on üks puudus, nimelt koosneb õppepersonal peaaegu ainult muulastest (muidugi eestlastest), mille tõttu paistab silma võõrapärane aktsent õpilaste hääldamises ja vene keele puudulik tundmine. Viimasel ajal on J. Westholm küll püüdnud ametteisse võtta vene rahvusest õppejõude (Troitski, Andrejev), kuid sellele vaatamata peaks õiguste andmise küsimuse otsustamise edasi lükkama ja enne nõudma, et J. Westholm kõikide tähtsamate ainete õpetamise annaks vene soost õppejõude kätte, ja korraldama kooli lõpetajaile eksami õpperingkonna poolt komandeeritud isiku juuresolekul." Nagu sama rahvakoolide inspektori 31.III. 1914.a. kirjast nähtub, on õpperingkonna kuraatori nõukogu jäänud esialgu äraootavale seisukohale, pidades palve rahuldamist enneaegseks.

Samal ajal tehti ettepanek võtta kaalumisele II järgu kooli muutmise küsimus I järgu kooliks. Vahepeal muutusid nii mõnedki asjaolud. Algas Maailmasõda, usaldus eestlaste vastu valitsuse ringkondades kasvas, samuti püüti olla nende vastu vastutulelik ja võita nende poolehoidu. (15, lk. 113)

J. Westholm palus nüüd muuta oma kool täielikuks keskkooliks 3 ettevalmistamise ja 8 põhiklassiga ning see palve otsustati õpperingkonna nõukogu poolt 3.sept. 1915.a. jatatavalt. Põhikiri ja õppekavad, mis olid kinnitatud 5.IX 1916. a. , erinevad avalike koolide omast selle poolest, et saksa keelt hakatakse õpetama juba esimesest ettevalmistamisklassist, prantsuse keelt teisest gümnaasiumiklassist, inglise keelt neljas vanemas klassis ja eesti keelt kõikides klassides peale viimase. (1, lk. 4)

Tolle aja õpilaste sotsiaalne koosseis oli järgmine:

	1907	1909	1911	1913	1915
1. Aadlike ja amet- nike lapsed	-	1	1	1	6
2. Kodanikuseisusest	17	27	43	69	73
3. Talupojaseisusest	136	176	165	327	265

Et lapsi võeti kooli esialgu peamiselt väikelaste hoiust, eeskätt Kaarli koguduse ringkonnast, siis võib oletada, et suurem osa oli maa- või agulielanike lapsed, kelle vanemad olid maal hingekirjas.

J. Westholmi kooli oli nende tung kõige suurem, sest selle kaudu oli neil lootus pääseda gümnaasiumi, mille vastu ettevalmistamiseks kehvemate ja vähe haritud perekondade lastel puudusid võimalused. Seepärast püüdis J.W. teha kõik, mis võimalik, et õpilased omandaksid kõigepealt vene keele. Samal ajal tahtis ta aga ka kasvatada rahvuslikus vaimus, õpetades eesti keelt ja kirjandust, kaunistades kooli seinu eesti kirjanike piltidega (koolide inspektori loal), kutsudes õpetajaiks eesti seltskonna tegelasi. Kui veel juurde lisada, et mõne teise õppeainete tundide arv (loodusteadus, võõrkeeled) oli suurem kui teistes koolides, siis peab järeldama, et kool tahtis pakkuda maksimumi, viia maalt ja agulitest kokkutulnud poiste tasapinna võimalikult kõrgele ning anda õige mitmekesise hariduse.

Usaldus kooli vastu kasvas nii seltskonnas kui ka koolivalitsuse ringkonnas. Muutes kooli vähehaaval õppekavade sisult ja ulatuselt progümnaasiumiks ja gümnaasiumiks, püüdis J.W. sellele nõutada ka vastavad õigused. See ei

tahtnud esialgu õnnestuda. Kuid ikka ja jälle tulid appi muudatused poliitilises elus.

Suur vene revolutsioon kuulutas välja igasugused vabadused, samuti tahtis ta avardada hariduse saamise pii-
re. Ning nendel vabaduse ja usalduse mesinädalail läkski korda nõutada õpilastele riiklike gümnaasiumide omadega ühesugused õigused tingimusel, et õppekavad kõikides klassides poleks oma ulatuselt väiksemad riiklike gümnaasiumide omadest ja et õpilaste arv klassides poleks üle 40. Need õigused anti A.Kerenski valitsuse haridusministeeriumi poolt 1.VI 1917.a. (13, lk. 112)

Aastal, mil kool muudeti 4-klassilisest progümnaasiumist gümnaasiumiks, käis 6.klass teist aastat koolis pealelõunati, peamiselt sel põhjusel, et seal klassis tunde andvad väljastpoolt kutsutud õpetajad olid ennelõunati seotud tundidega teistes koolides. Seepärast puutusid nad ka eelmiste klasside õpilastega vähe kokku. Õpilasi oli 6.klassis kümnekond. Õpetajaiks olid: vene keeles ja vene ajaloo - Potapov, saksa keeles - pr. Müürmann, prantsuse keeles (hiljem ka inglise keeles) - prl. Bublevitsch, ajaloo (maateaduses) - Pjeschkov, matemaatikas ja füüsikas - Hansen, ladina keeles Orav, usuõpetuses - Valter, eesti keeles dir. Westholm. Joonistamis- ja võimlemistunde ei olnud.

1917.a. veebruaris puhkenud revolutsioon tõi õpilastesse teatud elevust: klassis väljaantava käsikirjalise ajakirja "Suits" lehekülgedel ilmusid proosakatsed, mille pealkirjadeks olid "Vabadus", "Vaba Eesti". Eriti poliitikast huvitatud õpilasi ei olnud, kuid vahetundides oli tihti vaidlusi mitmete küsimuste üle, mis revolutsioon esile

tõstis.

1917.a. algul või kevade poole korraldati ka järjekordne koolipidu, mis jäi ka mitmeks aastaks viimaseks. Pidu korraldati "Estonia" teatrisaalis. Peale muu kava kanti ka ette kaks näidendit: eestikeelne "Udumäe kuningas" ja venekeelne A.Puškini näidend "Ihnus rüütel".

1917.a. sügisel algas koolitöö juba hoopis teiste meeleolude juures, kui olid need, mis valitsesid sama aasta kevadel. Veebruaris puhkenud revolutsioon oli avaldanud juba selgeid laostumise tunnuseid, ning kui sügisel enamlased haarasid võimu ning sakslased okupeerisid Saaremaa, haaras ka õpilasi peaaegu lootusetu ja sünge meeleolu. Tekkis tihti kahtlusi, kas niisuguse olukordade arenemise juures on üldse mingeid reaalseid väljavaateid koolitööd järgmisel aastal lõpule viia.

Tegelikus koolitöös siiski erilisi muudatusi ei olnud. Õppetöö läks oma harilikku käiku. Ka 7.klass (viimane) töötas juba hommikupoole nagu teisedki klassid. See võimaldas rohkemal määral kontakti luua teiste klasside õpilastega. See avaldus ka selles, et ka sel aastal ilmuvas klassi ajakirjas "Suits" toodi nüüd kaastööd ka 6.klassi õpilastelt. Kuna oli ilmunud teoseid "Siuru" ringkonda kuuluvailt luuletajailt ja kirjanikelt, oli tunda ka "Suitsus" toodud katsetusis tihti õige tugevat "Siuru" mõju.

Õppeaasta algul (1917/18) asutati ka mõned õpilaste ringid - üks kirjanduse, teine spordiring. Esimene neist lõpetas aga õige pea tegevuse asjasthuvitatute vähese arvu pärast. Palju edukamalt tegutsesid aga samal ajal 5.klassi

õpilased, kelle poolt asutati rida ringe, peeti referaatkoosolekuid ning anti välja ajalehte "Vox discipuli".

Oli toimunud ka muudatusi õpetajate koosseisus. Lahkunud olid õpetajad Potapov ning Hansen, samuti pastor Valter. Matemaatikas õpetas nüüd Nipmann, saksa ja ladina keelt Plaesterer, psühholoogiat ja kosmograafiat Pjeschkov. Juurde oli tulnud võimlemine, mille õpetajaks oli Soodla. Õppetegevus oli osalt muutunud eestikeelseks. (13, lk. 116)

Revolutsiooninaastal haaras eriline tegutsemisjõugu mitte ainult küpsemaid aastakäike, vaid ka keskkooli noori. Tolleaegse koolinoorsoo iseloomukaimaiks joonteks, eriti viimastes klassides, oli pinguldatud isestumistung paaritatud ning võimastatud kõrgekraadilise tegutsemisjõuga ning osavõttuga ühiskondlikest küsimustest. Tüdinenud paljast retseptiivsusest koolipingis, ergutatud ühiskondlikus elus toimuvaist muudatustest ning ümbritsevast käremeelsusest ja ise radikaalne – nagu see tavaliselt omane noorusele –, kandis seda noorte põlvkonda eriti tugev aktivism.

Taotleti järske uuendusi, otsiti uut elukäsitlust, tahteti emantsipeeruda endistest normidest ja noorusele ning ajale anda uut nägu. Vajades isetegevust nõuti ka uut sel- lele vastavat koolikorraldust, õpilaste omavalitsust ning osavõttu pedagoogikanõukogust, – kõik nähtused, mis klassi-, kooli-, kesk- ja muude komiteede kaudu tõusvas kaares arenesid koolinoorsoo ülemaalse liiduni.

Teisiti ei olnud tollal ka Westholmi gümnaasiumis. Ka seal tuli paljude õpilaste arenemiskäigus ilmsiks irratsionaalsete hingejõudude esilemurdumine, loominguliste võimete ja kutsumuste ähmane teadvus või vähemalt nende illu-

sioon, mis tahtis jätta endast kaugemale maha kõik selle, millel kuidagiviisi oli pealesunnitud distsipliini, ülesantava või tuubitava maiku.

Peaaegu väsimatu mänglev tegutsemiskihk tiivustas rohkeid tolleaegseid õpilasi aina uuteks üritusteks. See oli ajajärk, millal nooremalt kui harilikult ja, võib-olla nooremalt kui tarvis, ärkas vastupandamatu vajadus tegutseda nii füüsiliselt kui ka psüühiliselt. Sellisele erilisele innukale tegutsemisihale seltsis noortes veel varajane avalike eluülesannete teadvus, selline "varaküpsus", mis tavaliselt ei ole omane, vaid on pigemini võõras mainitud eale. (15, lk. 83)

Mida kõike tollal ei üritatud! Kirjandus-, male-, näite- ja spordiringid, ajakirjade ("Nooled" ja "Ilmarine") ning ajalehe-häälekandja "Vox discipuli" väljaandmine, toimetuste, juhatuste, klassi- ja koolikomiteede koosolekud, saadikute ja esindajate valimised, ringide korralised ja erakorralised peakoosolekud, alalised põhikirjade muutmised, sekka referaadid, maleturniirid, näitemängude proovid, ameerika oksjonid, maadlusmatšid, poksivõistlused, pommitõstmised, jalgpallimeeskondade koostamised, ümbermoodustamised ja harjutused jm.

Sellise pingsa isetegevuse illustreerimiseks nädalategevuse ülevaade 1917.a. V klassi häälekandjast "Vox discipuli":

14.septembril 1917. valiti klasside peakoosolekuil pedagoogika nõukokku igast vanemast (V-VII) klassist üks esindaja. Koosolek oli õige pikk ja ärev, katkestatud vaheaegadest.

15.sept. valiti esindajad kooli keskkomiteesse, igast klassist juba kolm õpilast. Järgnesid valimised kirjandus- ja spordiringides. VI ja VII klass asutas endale ühise kirjandusringi; V klass eraldi.

16.sept. peeti kooli keskkomitee peakoosolek. Samal päeval käisid klassides ägedad vaidlused vormimütsi kandmise küsimuses.

17.sept. toimus VI ja VII klassi kirjandusringi koosolek.

18.sept. ilmus V klassi häälekandja, peeti V kl. kirjandusringi "kinnine" koosolek.

20.sept. juba "üleüldine" kirjandusringi peakoosolek.
(15, lk. 84)

Kooli juhatajale Jakob Westholmile näis tookordne õpilaspõlv kindlasti liig aktivistlikuna, igatahes aktivistlikumana, kui see oli aastate loomuse kohaselt mõeldav. Ta ei ergutanud noorte tegutsemiskihku, vaid püüdis seda pigemini summutada, kus aga suutis ja kus see õnnestus.

Tolleaegsetele õpilastele paistis koolijuhataja mõtte- laad ja teguviis nii mõnigi kord tegutsemisrõõmu tõkestuse- na ja köietamisena. Ei puudunud otsesed vastuoludki, mis ainult osalt peegeldusid häälekandja veergudel.

Üks VI klassi õpilasi oli niivõrd veendunud koolijuhataja talitusviisi ebaõigluses ning ebapedagoogilisuses, et ta "Vox discipuli" toimetusele saatis kirjutise, kus ta J.W. süüdistas mitte vähemas kui selles, et ta vanapoisina üldse ei mõistvat noorte psühholoogiat. Teatava tsensuuri tõttu see kirjutis ei ilmunud täies ulatuses, kuid sisaldas siiski küllaltki teravaid lauseid koolijuhataja aadressil:

"Meie oleme teises õhkkonnas üles kasvanud ning peame teist teed mööda minema, peame oma rada käima. Ma ei saa aru, miks püütakse ülevalt niisugust õhku meie kooli puhuda, niisugust taheti ka ülevalt poolt kroonu koolides maksmata panna, ning missugune olukord seni valitses, on igal ühel teada..."

Niimoodi mõtteid ajas omal ajal, vististi, Kasso taga...

Kui oli L.Tolstoi kool ideaal, mida ka h-ra W. tunnistab (miks läheme meie teist teed!), kus vaba kasvatuse peale rõhku pandi, miks otsime meie siis teisi teid!

Meil on ideaal, mis õige, ja sirutame kõik jõud sinna poole."

("Vox discipuli" I aastakäik nr.5, 30.okt. 1917). (13, lk. 81)

Nii väljendusid õpilaskonna ambitsioonid hilisematelgi kordadel, kandes kooliomavalitsuse mõtet ja nõudes karedaimal kujul isegi kaasakõnelemise võimalust õppekavade koostamisel ning teostamisel.

Jakob Westholm ei tahtnud paljust selletaolisest kuulda, ei Kassost ega Leo Tolstoist. Ta oli endale ülesandeks teinud distsipliin tuua kooli ja klassidesse, hoolitseda selle eest, et õppetöö ei kannataks õpilaste liig avara ja omapead toimuva isetegevuse läbi.

J.W. kartis seda, et õpilaspõlves võivad aktivistlikud noored liig varakult ära tarvitada jõud, mis tuleks säilitada hilisemaiks eluaastaiks. Selles küsimuses oli tal õigus, sest õpilased kunagi ei küsinud endilt, kas nad oma tegutsemishoos ning üritustes tarbivad või kasvatavad elu-

jõudu. Õigus ka selles mõttes, et kooliaegsele väsimatule ja mänglevale tegutsemisele nii mõnegi õpilase juures järgnes hiljem kummaline endasse süüvimine, raskemeelsus või diletantism, mis kõigest on huvitatud, kuid millestki pole haaratud, mis ei jaata ega eita, ei usu ega kahtle, ja kergelt möödub sealt, kuhu teised olid pannud oma südame ja vere.

Seetõttu on tolleaegsed noored J. Westholmile tänulikud, et ta nende liigagarust tarvilikul määral pidurdas, sest "mänguruumi" jäeti kõigile selle juures veel küllaldaselt.

1917.a. revolutsioon, mis mitmel pool lõi koolitöö täiesti segi ning kutsus välja igasuguseid ekstsesse, möödus J. Westholmi gümnaasiumis päris rahulikult. Koolis valitsev kodune õhkkond ja tõsine töövaim said nüüd õiguste andmisega lõpetajaile ja hiljem üleminekuga eesti õppekeelele veel rohkem pinda ja hoogu. Rahvuslik vaim ja meelsus, samuti õpetajate koosseis võis nüüd lõplikult välja kujuneda.

1917/18.aastaga võib pidada lõppenuks kooli ajaloo esimest ajajärku. Võrsunud väikelaste hoiust tulnud poeglaste üheklassilisest koolist, kasvas ja arenes see raudse järjekindluse ja püsivusega täieõiguslikuks 8-klassiliseks gümnaasiumiks. Vaadeldes sisuliselt kooli tegevust selles ajajärgus paistab silma, et edasipüüdja ja energiline juhataja kogu aeg tüüris kõrgemale. Varakult hakati õpetama võõrkeeli ja ka teistes aineis tundide arv oli suurem kui teistes samalaadsetes koolides. Kooli nõrgaks küljeks tuleb pidada õpetajate ebastabiilset koosseisu. Kuna mitmed õpetajad

olid vastava kvalifikatsioonita, siis kinnitati neid ainult üheks aastaks ja järgmisel aastal tuli otsida uusi.

Kandvaiks jõududeks juhataja kõrval olid Oskar Kilgas ja Aleksander Ploompuu. Esimene täitis juhataja kohuseid aastail 1911-1913, mil J. Westholm käis ülikoolis. Mõlemad kõnelesid õpilastega vahetundidel eesti keelt ning äratasid huvi eesti elu, kirjanduse ja teatri vastu. O. Kilgase eestkostmisel pääsesid õpilased "Estonia" teatri rõdule etendusi vaatama. A. Ploompuu jälle viis poisse karskusselts "Valvaja" etendusele ja laskis neid seal isegi kaasa mängida. Mõlemad olid ka agaramaid koolipidude, peamiselt jõulueelseste, korraldajaid.

J. Westholm pani rõhku õppekäikudele ja reisidele. Iga aasta käidi Arukülas ja Paldiskis või mujal. 1911. a. sõideti isegi Peterburi, kus õpilased käisid tähtsamates muuseumides, kirikutes ja "Rahvamajas" ooper "Karmeni" etendusel. Maailmasõja, revolutsiooni ja okupatsiooni ajal jäid niisugused üritused ära. Tuli pingutada jõudu, et saada koolile vajalikke õppetarbeid. Oli aeg, kus võimatu oli saada tinti, kirjutamiseks tarvitati ainult pliiatseid. Samuti polnud kriiti olemas. Koolil tuli hoolitseda isegi õpilaste toitlustamise eest. Vastavad toitlustusvalitsused varustasid kooli igasuguste toiduainetega, mis tulid sooja või külma eine näol õpilastele väljajagamisele. (15, lk. 116)

8.2. KOOLI ARENEMISE JÄRGMISED AASTAD (1918-1934)

1918.a. novembrikuus algas uus ajajärk kooli elus. Senise 20-aastase (1898-1918) tegevuse kestel oli kool visa töö tõttu samm-sammult muutunud täieõiguslikuks keskkooliks, nüüd tuli kogu tegevus ümber korraldada vastavalt iseseisva Eesti Vabariigi nõuetele ja kehtima pandud üldisele haridussüsteemile. J. Westholmi koolile oli see kergem kui mõnele teisele. Õpetajate ja õpilaste koosseis, õppekeel ja aastate jooksul väljakujunenud meelsus moodustasid sellele soodsa pinna. Kuid enne kui koolielu läks normaalsetesse rööbastesse, tuli nii õpetajail kui ka õpilastel osa võtta riikliku iseseisvuse kättevõitmisest ja kindlustamisest.

Kooli muutmine täieõiguslikuks gümnaasiumiks, viimase aja poliitilised sündmused, maailmasõda, mille rindejoon nihkus kodumaa külje alla, lahkulöömine Venemaast, Saksa okupatsiooni kokkuvarisemine - kõik see mõjus õpilastesse, pani nad mõtlema ning teadlikult suhtuma kodumaad tavavais- se muudatustesse, äratas nende isetegevuse ja enesearendamise püüdeid.

10.nov. 1918.a. pidas Õpilaste Kirjanduse Ringi asutamiskoosolekul õpilane E. Kant (hilisem majandusgeograafia professor) sütitava kõne, milles ta muuseas ütles: "Meie asutasime ringi, et endid tulevasele elule ette valmistada nii hingeliselt kui teaduslikult, nii vaimselt kui ka kehaliselt. Meist, tulevasest rahvast, kasvagu kodanikud, kes on tublid ja head rahvaliidmed, kel on elu- ja tööjõudu küluses, kes ei kardavad surma ega hävimist... Meist tõusku mehed, kes on täis vaimutuld, kel on sõnas tõtt ja hoogu! Siis kas-

vab ja tõuseb kõik. Meie elu muutub, saab uueks, paremaks, ilusamaks."

Mõni päev hiljem tuligi vanemate klasside õpilastel näidata, kas neil tõesti on elu- ja tööjõudu külluses ja kas nad ei karda surma ega hävimist. Isamaa kutsus võitlusele ja poisid läksid. Nad astusid kaitseliitu, moodustades J. Westholmi gümnaasiumi rühma, mille vanemaks oli lõpuklassi õpilane F. Valtmann. Kuna vanemad klassid täies koosseisus, keskmised osaliselt võtsid osa kaitseliidust, katkestati koolivalitsuse loal koolis mõneks ajaks õppetöö.

Need õpilased võtsid novembri- ja detsembrikuu jooksul osa patrullimisest linnas ja valveteenistusest maal (Harkus ja mujal). Ühtlasi korraldati õppusi leitnant Leithammeli juhatusel. Mõned õpilased läksid novembri lõpul Narva sinasaadetava üksusega. Suurem osa aga astus hiljem formeeritavasse õpilaste roodu ning sealt soomusrong Nr.3-le. Selle väeosaga võtsid nad osa mitmest lahingust ning kaks nendest, 7.klassi õpilane Richard Ende, 18 a. vana, ja 6.klassi õpilane Johannes Kokla, 19 a. vana, langesid sõjas. Esimene sai surma 4.märtsil 1919.a. juhusliku šrapnelli läbi, viibides raudtee vahiputkas Stakelni lähedal, teine 2.märtsil samal aastal lahingus Stakelni juures (ta suri pärast võidetud lahingut soomusrongile transportimisel).

Üldse võttis Vabadussõjast ühel või teisel kujul osa 60 J. Westholmi eragümnaasiumi õpilast. Osa neist tuli pärast kooli tagasi ning lõpetas selle, teised jäid sõjaväkke kuni sõja lõpuni ning lõpetasid keskkooli mujal (näiteks Tallinna Kolledžis), mõnel üksikul jäigi keskkool lõpetamata.

Kooli lõpuklassi seinal oli valge marmortahvel, mille-

le kuldsete tähtedega kirjutatult Rooma poeedi Horatiuse värsireast sõnad "Dulce et decorum est pro patria mori", (Üllas ja kuulsusrikas on surra isamaa eest) ning Vabadussõjas kangelastena langenud Richard Ende ja Johannes Kokla nimed.

Kooliõpilaste osa Vabadussõjas määratles kindral Johannes Laidoner nii: "Koolipoisid tõid meile usu, et meie võidame ja see on suurim and, mis nad andsid Eesti Vabariigile."

Harald Tammer (Johannes Kokla klassivend), hilisemate aastate "Päevalehe" peatoimetaja, kes ise 19-aastase vabatahtlikuna sõdis Kalevlaste Malevas ohvitseri asetäitjana, kirjutas 1918.aasta lootusetut sügistalve meenutades, et "meie seevõrra olime optimistlikumad kui trotslikud. Tahtsime müüa oma naha võimalikult kallilt. Tallinna väravas veel niisuguse sauna valmistada enamlastele, et neil võidugi puhul oleks seisnud see kaua meeles."

Vabadussõja rasketes lahingutes 1918.-1920.a. võitis Eesti riikliku iseseisvuse. Tunnustähena Vabadussõja kangelastele, ja iseseisvuse rajamise silmapaistvatele isikutele annetas Vabariigi valitsus neile Vabadusristi. Selle kõrge aumärgi osaliste hulka kuulus ka 9 Jakob Westholmi kooli õpilast: Alfred Elbrecht, Richard Ende, August Erikson, Rudolf Freudenstein, Hans Kruus, Arnold Lell, Oskar Mänd, Arnold Rebast ja Edgar Suuresaare-Suursaar. (18, lk. 37)

Samal ajal toimus kooli kohandamine uutele oludele. Eesti õppekeelele mindi üle juba 1918.a. kevadel. See üleminek toimus esialgu osaliselt, selle järele, kuidas õpetajad valdasid keelt ja tundsid oma aine oskussõnu.

Esimestena hakkasid õpetama eesti keeles A.Nipmann, T.Kulderknupp, H.Sepp (hilisem ülikooli dotsent), P.Baumann (Haliste, hilisem professor), E.Tennmann (suri 1936.a. ülikooli professorina) ja pr. Ida Hellat. J.Westholm ise olevat esimest korda rääkinud eesti keelt klassis 1917.a. revolutsiooni päevil ja nimelt järgmisel puhul. Revolutsiooni päevil käisid poisid vahel vabadel tundidel tänaval, et kooli tagasi tulles jutustada teistele, mis nad näinud või kuulnud. Üks õpilane, kuulda saades, et õpetaja puudub, läinud tema tunni eel ilma loata välja. Juhataja tulnud aga ise puudujat asendama ja kui poiss oli tagasi jõudnud, hakanud teda klassi ees eesti keeles noomima. 1918/19.a. algul kuulutatud kool okupatsioonivõimude ees eestikeelseks kooliks ja nimetatud võimud leppisid sellega. Osa muulasestõpetajaist lahkus ja eesti keel võeti täies ulatuses tarvitusele.

Vabariigi algul kuulutati Eesti kool ühtluskooliks ning anti varsti vastavad seadused. J.Westholmi kool oli iseeneest juba 11-aastase kursusega ühtluskool, mis võimaldas õpilastele õppida ühes kohas algusest lõpuni. (1, lk. 4)

7. augustil 1920.a. registreeriti J.Westholmi kool era-reaalgümnaasiumina tingimusel, et ta oma õppekava võõrkeelte õpetamise järjekorra suhtes viiks kooskõlla maksvate määrustega. Ministeeriumi soov oli võimalikult ühtlustada kõik koolid õppe- ja tunnikavade suhtes. J.Westholmil olid aga omad vaated ja harjumused, milledest ta ei tahtnud loobuda. Temal oli iga aasta õiendusi ministeeriumiga oma tunnikavade pärast. Sel ajal kujunesid välja J.Westholmi gümnaasiumi iseärasused.

Nende erinevuste tähtsamaks jooneks oli võõrkeelte õpetamise korraldus ja nimelt kahes asjas:

- 1) võõrkeelte järjekord oli teine kui avalikes koolides;
- 2) nende õpetamine algas varem.

Alus sellele oli pandud juba varem, vene ajal, juba algkooli ajajärgul, millal hakati võrdlemisi suurel määral õpetama võõrkeeli. See vastas J. Westholmi vaadetele hariduse ülesandeist ja nende saavutamise vahendeist.

Kirjavahetuses ministeeriumiga tuli neid vaateid avaldada ning põhjendada. Ühes 1922.a. kirjas kaitseb J.W. oma seisukohti järgnevalt: "Pole soovitatav, et kõigis eesti koolides oleks maksev üks ja sama õppekava. Eriti käib see võõrkeelte õpetamise kohta. Ka pole romaani kultuur, mis kuni viimase ajani prantsuse kirjanduse, kunsti ja teaduse kaudu Euroopas mõõduandvat osa on etendanud, ka praegu oma tähtsust kaotanud. Seepärast pole sugugi üleliigne, kui mõni üksik kool Eestis oma õpilastele tasandaks teed selle kultuuri juurde. Teiselt poolt avaneb selle keele kaudu lähem tee vana klassika maailma, peamiselt rooma kirjandusse ja kultuuri. Ka kinnitavad keeleteadlased, et filoloogilise hariduse saamiseks on prantsuse keel kõige kohasem oma täiesti väljakujunenud grammatika tõttu. Ka poliitilisest seisukohast pole halb, kui meie noored suudaksid algallikate kaudu jälgida meile sõbraliku prantsuse rahva elu ja poliitilisi paleusi ning avaldusi." (13, lk. 119)

Nende ja teiste niisuguste avalduste põhjal seadis J. Westholm keelte õpetamise oma koolis järgmisse järjekorda:

1) saksa keel, alates II õppeaastast, kui tookordsetes oludes täielikuks valdamiseks kõige kättesaadavam suure kultuurrahva keel;

2) prantsuse keel, alates IV õppeaastast, veidi suurema tundide arvuga;

3) inglise keel või vene keel, mida õpetati alates VII õppeaastast praktiliste sihtide saavutamiseks;

4) neljanda vabatahtliku keelena õpetati veel ladina keelt kolmes viimases klassis. (1, lk. 4)

Kõige selle tõttu oli J.W. gümnaasiumis valitsenud keelte õpetamises suurem järjekindlus ja stabiilsus kui avalikes koolides. Selle õppesüsteemi tulemused olid üldist hindamist ja tunnustamist leidnud nii akadeemiliste ringkondade kui ka seltskonna poolt.

Nii kujunes J.Westholmi gümnaasium juba vabariigi algupäevil puhtakujuliseks humanitaargümnaasiumiks, mille õppekavade keskuse moodustas keelte ja kirjanduse õpetamine. Et koolile veel täielikuma humanitaarkooli kuju anda, suures J.W. ka joonistamise (ühes kunstiajaloo) ja laulmise (ühes muusikateooria ja -ajaloo) tundide arvu. Seejuures ei unustanud ta ka nende õpilaste huve, kes tahtsid edaspidi tehnilisele haridusele siirduda, ning jättis mõned matemaatika tunnid lõpuklassi sel ajal, kui avalikes humanitaargümnaasiumides matemaatika õpetamine lõppes juba eelviimases klassis.

Kõigi nende erinevuste ja kõrvalekalldumistega ei tahtnud ministeerium ikka nõus olla. J.Westholmil tuli kulutada palju vaeva iga aasta oma tunnikavade läbisurumiseks ministeeriumis. Võideldes koolitüüpide ja õppekavade šablonisee-

rimise vastu, mis sõltuvalt valitsevast meeleolust või mõne juhtiva isiku subjektiivsest maitsest püüti koolides maksma panna.

See, mis õppetöö korraldamise kohta öeldud, käis peajoonel ka J.W. kooli kasvatusliku tegevuse kohta. Kooli kasvatuslikule küljele oli palju rõhku pandud, ja need pedagoogilised põhimõtted, millele kooli tegevus oli rajatud endistel aegadel, leidsid süvendamist ja täiendamist veel Eesti iseseisvuse ajal. See oli kristlik, isamaaline ja rahvuslik vaim, mis pidi valitsema ja olema juhtivaks aluseks kogu õppe- ja kasvatustööle.

Esimese kohta oli J.W. seisukohal, et kes on vähegi süvenenud üksikisiku või teiste rahvuste ülesehitava ja loova töö saladustesse, peab tunnistama, et mõjuvamaid elu ja maailmavaate kujundajaid teadmiste kõrval on religioon üldse, eriti aga ristiusk, mis oma puhtamal kujul on idealistlik maailmavaade, mis taotleb üksikisiku ja kogu maailma eetilist täiuslikkust. Seepärast oli usuõpetus koolis ikka olnud aus ja osavõtt hommikupalvest oli sunduslik.

Rahvuslikku kasvatust oli J. Westholmi gümnaasiumis arendatud mitte kõlavate sõnade ja pateetiliste poosidega, vaid ka selle kaudu, et rahva ja riigi elu põhiküsimused olid püütud asetada iga aine õpetamise keskkohaks. Kui J. Westholm ei näinud heameelega õpilaste osavõtmist väljaspool kooli seisvaist organisatsioonidest, siis oli teisest küljest soovitatud ja soodustatud kooli poolt kaasatöötamine niisugustes isamaalistes organisatsioonides, nagu seda oli noorkotkaste oma.

1923.a. võeti J. Westholmi gümnaasium avalike koolide võrku, mistõttu suuremat osa õpetajate palkadest gümnaasiumi klassides hakati maksma riigisummadest. Algkooli klassides jäid kõik kulud kooli ülalpidaja kanda, ainult väikest toetust andis linn kuni 1936.aastani. Kõik majanduslikud kulud tulid katta kooli oma tuludest. Kuna riigi poolt makstavat õpetajate palkade osa aegamööda vähendati, siis katsid riigilt ja linnalt saadud summad vaevalt 20% kooli kuludest. Muu osa pidi tulema peamiselt õppemaksudest. Seepärast on arusaadav, et õppemaksu tuli vähehaaval tõsta. 1920.a. oli selle suurus 400 marka poolaastas, 1921.a. - juba 1500 marka, 1931.a. - 45 krooni. (1, lk. 5)

Ainelistele raskustele vaatamata suutis kool end korralikult varustada õppevahenditega. Õpilaste raamatukogu koosnes viiest osakonnast: eesti keeles oli 2000 raamatut, saksa keeles - 1700, prantsuse keeles - 1300, inglise ja vene keeles - kummaski umbes 1000. Peale selle oli olemas sunduslike raamatute kogu ja alamais klassides veel oma klassikogud, milledes oli üle 1500 raamatu. Seega tõusis õpilaste kasutada olevate raamatute üldarv ligi 9000-ni ja ühes õpetajate raamatukoguga 10000-ni.

Loodusteaduste kabinet sisaldas haruldaselt suurte lindude topiste kogu ja suurima akvaariumi, füüsika kabinet ja keemia laboratoorium oli ajakohaselt varustatud. Vaevalt leidis üheski teises koolis niisugust kogu eesti kunstnike maale (Kr. Raud, P. Raud, A. Vabbe, A. Jansen, A. Kulkoff) kui J. Westholmi gümnaasiumis, samuti oli seal palju kunstiteoste reproduktsioone. Esteetilisele kasvatusel oli palju rõhku pandud, mistõttu joonistamise ja laulmise (ühes kuns-

ti- ja muusikaajalooga) tunde anti kõikides klassides.

Õppevahendina oli korraldatud iga aasta lähemaid ja kaugemaid ekskursioone. Alates 1921.a. käidi peaaegu järjekindlalt külastamas ka naabermaid Soomet ja Rootsit. Pikkim välisekskursioon korraldati 1922.a. Saksamaale õpetaja A.Plaestereri juhatusel. Sellest võttis osa 13 õpilast ja 10 õpetajat direktoriga eesotsas. Sõideti laevaga Stettini, sealt rongiga Berliini ja Harzi, kus võeti ette suurem jalgsimatki, käidi Brockenil ja väiksemates linnades ning sõideti siis Kölni. Sealt sõideti Reini mööda üles, peatuses Bonnis ja mujal ning korraldades jalgsimatku ümbrustes. Mainzi, Wiesbadeni ja Frankfurti kaudu sõideti Thüringeni, kus jälle sooritati matku Eisenachis, Halles, Weimaris ja viimati Leipzigi-Dresdeni kaudu Saksi mäestikus. Berliini kaudu, kus peatuti nädalapäevad, sõideti raudteega tagasi. Kogu ekskursioon kestis 6 nädalat. Kuna ekskursioonidele vaadati kui vahendile koolikursusesse süvenemiseks, siis peeti tarvilikuks luua sel alal kindel süsteem. (15, lk. 126)

1932.a. töötati välja ekskursioonide kava üksikute klasside jaoks seoses läbivõetud kursusega. Hiljem teostatud koolireformist sõltuvalt muudeti see kava 1935.aasta kevadel, kusjuures määrati kindlaks järgmised sunduslikud ekskursioonid vastavalt maateaduse, ajaloo ja eesti keele kursusele:

I-III kl. Kose-Lükati (mets kevadel, jõgi, kõrge kallal, suvituskohad).

IV kl. Iru - Jägala - Ülgaste (maalinn, paekallas, maaliline jõgi, kaevandus).

- V kl. Aegviidu - Jäneda (vallseljakud, järved).
- VI kl. Paide - Suure-Jaani - Viljandi (maalinn, loss, ürgorg, maakonnalinnad).
- VII kl. Tartu linn - Põhja-Tartumaa (ülikool, muuseumid, vooremaastikud).
- VIII kl. Viru rand - Kiviõli - Narva paekallas (põlevkivitööstus, ajalooline Narva, merekuurort).
- IX kl. Otepää - Pühajärv - Võru - Petseri - Irboska.
- X kl. Läänemaa (Koloovere, Lihula) - Muhu - Saaremaa - Kuressaare - Vilsandi.
- XI kl. Mõni naabermaa (Soome, Läti või Rootsi).

Osavõtt neist ekskursioonidest oli sunduslik ja õppenõukogu püüdis tema käsutuses olevatest summadest kehvemaatele õpilastele niipalju vastu tulla kui vähegi võimalik.

(3, lk. 8)

8.3. ÔPILASTE ISETEGEVUS

Ôpilaste isetegevust soodustas kool niipalju, et see ei takistanud otseste koolikohustuste täitmist. Sealjuures püüti seda koondada kooli ning piirduda sellega. Isetegevus avaldus kirjanduslikul, teaduslikul, kehakultuurilisel ja majanduslikul alal.

Ôpilaste kirjanduslikud harrastused hakkasid avalduma juba vene aja viimaseil aastail. Juba siis andsid vanemate klasside ôpilased välja ajakirja "Põrgu Suits", mis hiljem muudeti "Suitsuks". Sellest võtsid osa peamiselt ôpilased E.Riismann, J.Rumma, F.Valtman jt. Üleminekuaastail ilmus ajakiri "Vox discipuli", mille juhtivateks kaastöölisteks olid E.Kant, O.Lõvi ja J.Pert. Ent ühegi ajakirja iga polnud pikk. Iseseisvuse ajal läks ajakirjade väljaandmine ôpilaste organisatsioonide kätte.

Ôpilaste organiseerimine toimus kahe harrastusala järgi: need olid kirjandus ja sport. Mõlemate alade harrastuste avaldamine toimus ühel ja samal ajal ning organiseerimine nende järgi algas iseseisvuse algpäevil. Kooli kirjandusringi esimene koosolek peeti 10.nov. 1918.a., kus E.Kant pidas oma varemalt tsiteeritud kõne. Ringi ülesandeks pidi olema ôpilaste isetegevuse kaudu siirduda enesekasvatamise ja eneseharimise teele. Kirjandusringist kasvas 1920.a. välja J.Westholmi gümnaasiumi Ôppurite Ring. (20, lk. 50)

Esimesel tegevusaastal oli ringi harrastusalaks peamiselt sport. Kohe asuti aga ka oma ajakirja väljaandmisele, mida algul nimetati "Ôppurite Ringi Ajakirjaks" ja mis hiljem omandas "Edu" nime. Ringi tegevus elavnes ja laienes järk-järgult. 1924.a. tähistas kõrgpunkti ringi tegevuses.

Agara esimehe Aleksander Aspeli õhutusel peeti referaatõhtuid peamiselt kirjanduslikel teemadel, korraldati kirjanduslikke kohtuid. 1925.a. anti välja ringi album ja R.Rollandi 60-nda sünnipäeva puhul korraldati aktus.

Järgmistel aastatel võeti referaatide teemadeks küsimused õpilaselust, nagu "Õppur väljaspool kooli", "Õpilaste ja õpetajate vahekord" jne. Suurima elevuse saavutas "Õppurite Ringi" tegevus 1929/30.a. Hiljem on märgata ringi jagunemist sektsioonidesse, nagu foto, filatelistika, male, tehnika jt. Neisse koonduski peamiselt ringi tegevus. (13, lk. 117)

1927.aastal, kahe aastaraamatu ilmumise vahelisel ajal, ilmus õpilasajakiri "Linnutee". See avaldati kiilkirjalise teksti (kirjutas Max Karro) šapirograafilise paljundusena. On tähelepanuväärne, et ajakirja toimetajad ei kuulunud lõpuklasside õpilaste hulka, vaid õppisid alles VII klassis. Nendeks olid peale M.Karo, Rein Eliaser (hilisem advokaat ja poliitik), Olev Madisson-Madivere, Bruno Teimann-Taimsalu ja kergejõustiklasena tuntuks saanud Rudolf Tomson-Toomsalu, kes kõik lõpetasid kooli 1931.aastal. Ajakirjas sisaldus nii luule- kui ka proosavormis ilukirjanduslikke palu (sealhulgas tõlkeid), spordiinformatsiooni, ristsõnamõistatusi ja raadionurk (viimast toimetas R.Eliaser). Ilmumissagedus oli kaks korda kuus, pärast 1927. suvevaheaega väljaandmine lõppes. (16, lk. 178)

Sport kuulus ka esialgu "Õppurite Ringi" harrastusalade hulka. 1921.a. eraldusid sportlased organisatsiooniks, nimelt Spordi Ringiks, mis pärast astus Tallinna Koolinoorsoo Spordiringide Ühingu liikmeks, võttes osa nimetatud

ühingu poolt korraldatud võistlustest. Spordiringi põhikiri kinnitati õppenõukogu poolt 18.okt. 1922.a.

Esimestel aastatel ei suutnud spordiring näidata tähelepanuväärseid saavutusi; 1930.a. sügisel tuli spordiring TKSÜ poolt korraldatud kergejõustiku võistlustel kolmandale kohale, samuti korvpalli esivõistlustel, käsipallis saavutati isegi teine koht. 1931.a. maikuus peetud Tallinna-Helsingi linnavõistlusel esines SR-i poolt väga edukalt R.Tomson (pärastine olümpiasportlane Ruudi Toomsalu). Need kord saavutatud tagajärjed hakkasid iga aastaga paranema. 1931/32.a. tuldi ujumises suure ülekaaluga üldvõitjaks, spordimängudes aga teisele kohale. Sel aastal (1931/32.) saavutati üldse 5 esikohta ja 7 teist kohta. (16, lk. 130)

1933/34.a. tuli SR A-klassi võrkpalli meistriks, millega au oli püsinud TKSÜ asutamisest saadik 13 aasta jooksul Tallinna Reaalgümnaasiumi käes. Samal aastal tulid esikohad jääpallis, ujumises ja o/ü "Töökooli" karikavõistlustel. Eriti paistsid silma mõned keskmiste klasside õpilased, kellele hakati panema lootusi tulevikus. See andis end tunda juba 1934/35.a., mil saavutati 6 esikohta, sealjuures võideti teistkordselt o/ü "Töökooli" karikas ja 3 teist kohta. (25, lk. 2)

Eriti edukaks kujunes 1935/36.a., kus täitusid nooremaile pandud lootused ja tulid ilmsiks kõva treeningu tulemused. 17-st osavõetud alast saavutati 11 esikohta ja 6 teist kohta. Esikohad võideti pesapallis, jalgpallis, A-klassi korvpallis, hokis, suusatamises, sisekergejõustikus, o/ü "Töökooli" karikavõistlustel, 10x100 m teatejooksus, 20x100 m teatejooksus ja riigikaitselise õppuse päevadel

granaadiheites. Kevadel üleriigilistel koolinoorte olümpiamängudel tuli J. Westholmi gümnaasium ülemaalisteks meistriks pesapallis ja 10x200 m teatejooksus. Sel aastal sai J. Westholmi gümnaasium 9 rändauhinda, neid 3 jäädavalt. Saavutuste tõusust spordi alal kõnelevad järgmised meistrikohtade arvud: 1930/31.a. - 14, 1931/32.a. - 21, 1932/33.a. - 20, 1933/34.a. - 35, 1934/35.a. - 37, 1935/36.a. - 69. (13, lk. 128)

Õpetajaskond vaatas vahel hirmuga õpilaste sportimisele: pandi nimelt tähele, et osa sportlasi jätab hooletusse oma kooliülesanded, teiselt poolt aga tehakse liiga oma noorele organismile. Seepärast püüdis õppenõukogu pidurdada liialdusi ja reguleerida sportimist. 1930.a. keelati nõrkade õpilaste osavõtt SR tegevusest. 1931.a. 30.nov. kinnitati nn. Suure W määrused: õpilased, kes olid saavutanud hea edu spordi alal ja samal ajal olid hästi edasi jõudnud õppimises, said SR-juhatuse ettepanekul ja õppenõukogu kinnistamisel suure punase "W" tähe, mida nad võisid kanda sportdikampsunil. Need ja teised samalaadsed korraldused kandsid häid tulemusi: 1935/36.a., millal sportlikud edusammud olid tõusnud haripunktile, oli esimesele kohale tulnud meeskondade edasijõudmine hinnatuna 5-pallilise süsteemi järgi järgmine:

Pesapalli meeskonnal	3,82
Jäähoki - " -	3,75
Jalgpalli - " -	4,00
Teatejooksu 10x200 - " -	3,70
Murutennise paarismängu - " -	4,66
(15, lk. 131)	

KOOLI SPORDITÄHED

Juba 1917.aastal loodi võimlemisõpetaja Anton Õunapuu eestvedamisel kooli juurde spordiring. Aegade jooksul jõudsid paljud õpilased tippsportlaste hulka. Aastatel 1913-1918, Anton Õunapuu võimlemisõpetajaks oleku ajal, oli kuulsaim nimi kahtlemata Harald Tammer, kes 1916 võitis Moskvas toimunud Tsaari-Venemaa kergejõustikumeistrivõistlustel hõbemedali kuulitõukes, Antverpeni olümpial oli kuues. 1922.a. tuli Tammer Tallinnas peetud MM-võistlustel tõstmises maailmameistriks raskekaalus. 1924 sai samal alal Pariisi olümpiamängudel pronksmedali.

1917.a. kuulus 60 m jooksu Eesti rekord Adolf Norakule. 1921.aastast alates tõusid meie paremate sprinterite hulka Johannes Sarv ja Herbert Küttim, spordiajakirjanikuna sai tuntuks Oskar Lõvi.

1925.a. esimestel Eesti korvpallimeistrivõistlustel võitjaks tulnud V.S. "Spordi" meeskonna viiest mängijast neli olid "vestu" poisid: Heino (Eino) Uuli (hiljem tuntud ooperilaulja ja -lavastaja), Roman Karro, Richard Mast ja Karl Veimann. Järgmistel aastatel küündisid korvpallis Eesti meistrimeeskondadesse Heino Lindpere ("Kalev") ja Robert Rieberg, Alfred Zimmermann, Hugo Miller ja Adolf Vakker (NMKÜ). Veelgi hiljem tegid endale korvpalluritena nime Arvo Putmaker (heitis ka hästi ketast), Roman Ugam, Georg-Rene Press ja treenerina Harry Steinberg.

1928.a. abiturient Victor Uhlberg oli tollal tooniandev mees Eesti nn. esimese klassi maleelus.

Jalgpalli rahvusmeeskonda jõudsid väravavaht Evald Tipner, väljakumängijad Ernst Joll (tuntud fõljetonist Käo

Jaani nime all), Richard Idlane, Richard Kuremaa, Egon Parbo (kuulus samal ajal tippklassi ka korvpallis), Sergei Javorsky, Heinrich Koort ja Hans Koovit. Kaks viimast võistlesid talvekuudel edukalt veel jääpallis ja hokis.

Spordiharrastuse kandepind koolis üha avardus. Kergejõustikus tõusid esile sprinteritest vennad Karl ja Renald Sallo, Fred Kudu, teivashüppajad Osvald Lepikson, Ernst Feldt ja Lembit Järver.

Vaarikavärvi koolimütsi kandvate gümnaasistide seast võrsus veel kõrgushüppe Eesti meister ja rekordiomanik (1.95) Aksel Kuuse. Hiljem päris temalt meistritiitli Lembit Kiisa.

Lauatennis (ehk nagu tollal öeldi - pingpongis) paistsid silma Paul Haas (tuntud mees ka suurel tenniseväljakul), kaitse-mänguvirtuoos Gottlieb Sillam, Erich Freiberg ja Donald Vestel. Kui poisid võimlemisõpetaja Artur Grünberg-Taremi initsiatiivil hakkasid käima ujumas selleaegses Voinovi sauna suures vannis Aia tänaval, tõusis peagi esile Eesti meistritiitlite ja rekordite omanikuna seliliujumises Ernst Volke. Paremate hulka jõudsid ka Hans Bochmann, Harri Lugus, Anatoli Org, Nikolai Kõrge, Leonid Muido, Hans Kargaja ja Harald Tamm.

Õpilaste hulgas tekitasid furoori 1932.a. võistlushooaeg korvpallis ja 1936.a. hooaeg võrkpallis, mil võidutseti TKSÜ meistrivõistlustel. TKSÜ asutamisest peale (1921) olid korvpallis vaheldumisi meistriks tulnud Reaalkool ja Gustav Adolphi gümnaasium, võrkpallis Reaalkool. Vestholmlaste edukal hooajal oli korvpallimeeskonna kapten Rene Kuusik, võrkpallimeeskonnas Edgar Silber-Hõbe.

1939.a. kuulusid Westholmi poisid Eesti jäähoki meistermeeskonda "Kalev". Rahvusmeeskonna põhiedurivi moodustasid Evald Kree, Vambola Möllerson-Möldre, Rolf Paulson. Väravavahina mängis Paavo Loosberg V.S."Spordi" meeskonnas.

Juba kooliaastatel paistsid tennises silma Alfred Keerd, Paul Kuus ja Evald Kree, hiljem tuntud pedagoog ja tennisetreener.

Lisaks eelnimetatuile kuulusid aastail 1934–1937 meistritiitleid võitnud pallimängumeeskondadesse veel vennad Ernst-Mati ja Lembit Pürge, Raimond Pals, Arved Kallo, Konstantin Ollik, Harri Kütt, Enno Simsivart ja ühel hooajal 7-kordne TKSÜ meister Evald Kree. (18, lk. 42)

Vennad Ago ja Evald Tobias tõusid Eesti kiiremaiks mootorrattasõitjaks. Neile olid eeskujuks vanemad koolivennad, tuntud ringrajaässad Jack Suidt ja Harald Pertem.

Purjesportlastest kujunesid ajapikku Eesti selle ala eestvedajateks Kalju Toomara ja Sven Damm.

Eesti poksispordile on au ja hiilgust toonud N.Liidu paremiku jõudnud raskekaallane Martin Linnamägi, viiekordne Liidu meistrivõistluste medaliomanik.

Need olid kõik tõsised spordimehed. Pididki olema, sest Jakob Westholm, ise täiskarsklane, ei andestanud varaküpsetele elumeestele, suitsetajatele, restoranide külastajatele. Selline, olgu ta siis spordituus või eriti edukas õppur, Westholmi kooli jääda ei saanud.

Jakob Westholm käis pidevalt vaatamas võistlusi ja elas siiralt kaasa oma poiste esinemisele. Veel täismehena õppis ta selgeks suusatamise, et olla kaasosaline esmakordselt Eestimaa koolide ajaloos toimunud gümnaasiumide suusapäeva-

del Mustamäel.

1930/31. õppeaastal, kui Ruudi Toomsalu pidas kooli spordiringi esimehe ametit, tuli sügisel pöörduda spordiringile rahalise toetuse saamiseks Westholmi poole. Kooli korv- ja võrkpallimeeskondade treeninguteks oli vaja üürida tolleaegselt Saksa kultuurivalitsuselt võimla. Direktori vastus oli eitav...

Mõni päev hiljem külastas Westholm võimlemistundi Kaitseliidu võimlas. Võimlast lahkudes jäi talle jalgu põrandal olev korvpall. Direktor haaras palli ja püüdis seda kolmel korral korvi lennutada. Seejärel sammus ta võimlast välja. Järgmisel päeval teatas kooli inspektor Theodor Rehn, et R.Toomsalul tuleb minna direktori jutule. Westholm küsis: "Kui palju on vaja raha pallimängude meeskondadele võimla üürimiseks?" Toomsalu vastas: "Viiskümmend krooni"... Nagu muinasjutt heast haldjast! (18, lk. 43)

Kolmandaks alaks (kirjanduse, teaduse ja spordi kõrval), kus õpilased võisid avaldada ja arendada oma isetegevust, oli ühistegevus. Selleks asutati 12.veebruaril 1931.a. kooli juurde õpilaste kooperatiiv. Mõtte algatajad olid Õpurite Ringi juhatuseliikmed, kuid kooperatiiv kutsuti ellu sõltumatuna ringist. Kooperatiivi liikmeks võeti vastu kõiki õpilasi ja õpetajaid, kes avaldasid selleks soovi ja tasusid osamaksu. Kooperatiivi kauplusest, mis oli avatud vahetundidel, müüdi õpilastele kirjatarbeid ja õpperaamatuid.

Kauba läbimüük oli asutamispoolaastal 510 kr., tõusis 1932/33.a. 3500 kroonini ja jäi pärast peatuma 2500 krooni

ümber aastas. Oma kapitalid (s.t. osakapital ja tagavarakapital) oli kasvanud 75 kroonist (1931.a. kevadel) kuni 994 kroonini (1936.a. kevadel). Kooperatiivi puhaskasu oli kõige suurem 1932/33.a., nimelt 270 kr.; harilikult oli puhaskasu 200 kr. ümber. Sellest kasumist anti toetust Spordi Ringile varustuse ostmiseks, Õppurite Ringile tegevuse arendamiseks, tehti annetusi üldkasulikuks otstarbeks (näit. allveelaevastiku heaks) ja maksti liikmeile dividende 8% osamaksust; ülejääk arvati tagavarakapitaliks. Kooperatiivi tegevust juhtis 8-liikmeline juhatus koos õppenõukogu poolt määratud hooldajaga.

Kui kool omalt poolt soodustas õpilasorganisatsioonide tekkimist ja nende tegevust kooli juures, määrales neile hooldajad õpetajate hulgast ja toetusi käepärast olevaist allikaist, ei pooldanud õpetajaskond ega J. Westholm õpilaste osavõttu välisorganisatsioonidest, kus õpilased sattusid vahest soovimata mõju alla ning kisti koolist eemale. Iseisvuse algaastail võtsidki õpilased agarasti osa nii Ülemaalisest Koolinoorsoo Ühinguist kui ka igasuguseist teistest organisatsioonidest.

Nii võttis J. Westholmi gümnaasiumi õpilasi 1922.a. osa 19 välisorganisatsioonist. Pärastpoole piiras kool omalt poolt seda osavõtmise õigust. 1932.a. sunniti Õppurite Ring välja astuma Ülemaalisest Noorsoo Karskusliidust, mis kipus õpilasi kaasa kiskuma poliitikasse. Samuti ei nähtud meeleldi õpilaste osavõttu Tallinna Keskkoolide Muusikaühinguist sagedaste hilisõhtuste harjutuste tõttu.

Teiselt poolt soodustati aga osavõttu niisugustest

heategevatest isamaalistest ja enesearendavatest organisatsioonidest, nagu seda olid Noorte Punane Rist, noorkotkad, skaudid, NMKÜ poiste klubid. Eriti elavaks kujunes J. Westholmi gümnaasiumi õpilaste tegevus nimetatud klubides.

1936/37.a. kasvas nende klubide arv 9-ni. Seoses sellega elas ka J. Westholmi kooli õpilasi rohkesti NMKÜ suvelaagris Koitjärvel, kus J. Westholm oli ehitanud kooli kulul kaks täre. Mõnel suvel moodustasid J.W. gümnaasiumi õpilased ligi 50% selle ülemaalse laagri elanikest, samuti mängisid nad laagrielus ja -tegevuses kandvat osa. Koitjärve laagri igapäevases distsipliinis ja treeningus kujunesidki välja kooli parimad sportlased ja spordimeeskonnad. (13, lk. 129)

Selleks, et õpilastele pakkuda meelelahutust ning anda neile võimalust esineda oma sõprade ja omaste ees, korraldati koolis iga-aastased koolipeod, isegi algaastail (Endla tänaval). Need peod olid seotud jõulupuuga ja korraldati sügisese poolaasta lõpul. (24, lk. 3) Nagu rahvakoolide inspektori poolt kinnitatud eeskavadeist nähtub, moodustasid suurema osa neist eestikeelsed deklamatsioonid ja laulud. Koolipidudeks kasutati esialgu ainult kooliruumi. Kuid õpilaste arvu kasvades jäid kooliruumid kitsaks, samuti võtsid nii ettekanded kui ka peo üldine korraldus suurema ulatuse. Siis hakati maksulisi pidusid korraldama üks kord aastas mõnes avalikus kohas, jättes omavahelised jõulupuud kooliruumesse. Mis puutub nende pidude eeskavadesse, siis koosnesid need peamiselt kontsertnumbritest ja võimlemisettekannetest.

Ainult 1916/17.a. kanti vanemate klasside õpilaste poolt ette "Estonias" Puškini "Ihnus rüütel" õpetaja Pota-

povi juhatusel ja 1919/20.a. Saksa teatri ruumes Schilleri "Wilhelm Tell" II vaatus õp. A.Plaestereri juhatusel. (16, lk. 54)

Edaspidi esinesid silmapaistva eduga õpilasõhtuil õpilaskoorid (meeskoor ja poistekoor) ja sümfooniaorkester õpetaja T.Vettiku juhatusel. Tantsupidude korraldamist pole J.Westholm ega tema õpetjaskond kunagi pooldanud. Seepärast piirduti ühe intiimse tantsupeoga aastas ja nimelt abiturientidele. Pidude, mis peeti kevaditi "Estonia" kontsertsaalis, tulud kasutati majanduslikult kehvemal järjel olevate õpilaste õppemaksu tasumiseks, toetuseks õpilasringidele, võimlemisriistade muretsemiseks, raamatukogu täiendamiseks. Peokavasse kuulusid tavaliselt koorilaul, sümfooniaorkestri esinemine, deklamatsioonid eesti, saksa, prantsuse ja inglise keeles, näitemäng. Sageli esinesid ka kooli vilistlased, nagu viiulikunstnik Rudolf Palm ja Eduard Poolakene, lauljad Heino (Eino) Uuli ning Jaan Sillart. (24, lk. 3)

8.4. KOOLI JA ÕPILASI ABISTAVAD ORGANISATSIOONID

Abiks koolijuhatajale ja õpetajaskonnale kooli kasvatustöös ja eriti õpilaste abistamises oli kolm organisatsiooni:

- 1) Lastevanemate Komitee
- 2) Abiandmise Selts
- 3) Vilistlaskogu. (1, lk. 6)

Kaks korda aastas peetud lastevanemate üldkoosoleku kaudu avanes võimalus anda ülevaade kooli tegevusest ja seisukorrast. Seal esines harilikult koolijuhataja pikema kõnega õppe- ja kasvatustöö põhimõtetest koolis, senistest saavutustest ja tulevikuväljavaadetest. Sealjuures püüdis ta vanemaid veenda, et ainult siis võib see töö anda soovitud tulemusi, kui nemad võtavad omaks kooli pedagoogilised põhimõtted ning omalt poolt toetavad kooli tema üritustes. Järgnevates sõnavõttudes, läbirääkimistes, seletuste pärimistes ja andmistes läks ikka korda leida ühist keelt ning luua soovitatavat koostööd kooli ja kodu vahel.

Lastevanemate Komitee kitsamail koosolekuil leidsid käsitlemist üksikasjalikud küsimused koolielust nii õpilaste käitumise kui ka õppeviiside ja nende tulemuste kohta. Nii võeti põhimõttelisele arutamisele vormiriietuse, õppetöö alguse, kinos ja teistel etendustel käimise ja teised küsimused. Tähtsamaks ürituseks, mis LK enda peale võttis, oli teelaua korraldamine õpilastele. Sellest tööst võtsid osa lastevanemad suure armastuse ja hoolega. Peale selle korraldati lastevanemate algatusel ja kaasabil praktilisi võõrkeelte tunde ja järeleaitamistunde nõrgematele õpilas-

tele, kasutades selleks komitee käsutuses olevaid summasid. Samuti aitasid nad kaasa koolipidude, jõulupuude ja teiste meelelahutuste korraldamisele. LK esimeheks olid alguses A.Reinberg, hiljem A.Kasemets.

J.Westholmi gümnaasiumi Puudustkannatavate Õpilaste Abiandmise Selts alustas oma tegevust 1921.a. oktoobrikuus. Selts hankis endale tulusid liikmemaksudest, korjandustest, loteriidest, pidudest jm. Peod korraldati selleks otstarbeks "Estonias", Seltskondlikus Majas, Saksa teatris, Jahimeeste Klubis ja kooli ruumides. Tulud kasutati eeskätt õppemaksu tasumiseks kehvemate õpilaste eest, igasuguste toetuste andmiseks nii õpilastele kui ka nende organisatsioonidele. Seltsi summadest aidati ka koolile soetada võimlemisriistu ja täiendada raamatukogu. Abiandmise Seltsi esimeheks oli pikemat aega A.Reinberg, pärast J.Miido ja A.Kasemets.

Endiste õpilaste poolt moodustatud vilistlaskogu tekkis 1927.a. Kuigi selle ülesandeks oli eeskätt toetada aine- liselt ja moraalselt endisi J.W. gümnaasiumi õpilasi, pidi see kogu veel aitama hoolitseda ka kooli hea nime ja kuulsuse eest. Kool, milles õpilased olid veetnud 11 aastat ja millel olid oma traditsioonid, jäi noortele ikka lähedaseks ka siis, kui nad olid sellest lahkunud. Vilistlaskogu pidi pidama ka kontakti endiste ja koolis õppivate õpilaste vahel. Kõige selle tõttu anti Vilistlaskogule oma esindus sihtasutuse nõukogus. (15, lk. 134)

8.5. SIHTASUTUSE MOODUSTAMINE

1935.a. tõi J. Westholmi gümnaasiumi valitsemisse ja juhtimisse suuri muudatusi. Juba 1934.a. sügisel haigestus J. Westholm ja oli sunnitud tegelikust koolijuhtimisest eemale jääma. 10. märtsil 1935. lahkuski maailmast kauaaegne juhataja, kes kogu oma vaimse ja füüsilise jõu oli pühendanud oma armsale koolile ja selle õpilastele. Temal läks korda vajutada üldist tunnustamist leidnud individuaalse pitseri oma koolile ning teha see laialdase lugupidamise osaliseks. (15, lk. 134)

Samal ajal muudeti kool haridusministeeriumi nõudmisel ühistel alustel avalike koolide võrku võetud erakoolidega sihtasutuseks. (1, lk. 7). J. Westholm pärandas koolile oma kahest majast ja aiast koosneva kinnisvara, samuti kooli kasutuses oleva vallasvara, mille üldist väärtust hinnati umbes 140 000 kroonile. See varandus sai sihtasutuse alusvaraks, mis pidi kujunema kooli ülalpidamise aluseks. Sihtasutuse põhikiri kinnitati Vabariigi Valitsuse poolt 22. märtsil 1935.a., J.W. suuremeelne ja ainulaadne eesti avaliku elu ajaloos esinev testament määras nimetatud kinnisvarad ja kooli varustuse selle omanduseks veel enne, kui kinnitati põhikiri. (2, lk. 1)

Sihtasutuse valitsemise organiks oli põhikirja järgi nõukogu, juhatus ja revisjonikomisjon. Nõukogusse pidid kuuluma 6 J. Westholmi poolt määratud isikut, kellele tema isiklikult usaldas hoolitsemise kooli korraliku edasitöötamise ja tema poolt loodud vaimu säilitamise eest, ja 10 igasuguste organisatsioonide ning asutuste esindajat, nende

hulgas ka Eesti Evangeeliumi-luteriusu piiskop. (vt. LISA põhikiri)

Sihtasutuse põhikirja alusel kuulusid sihtasutuse nõukokku:

- 1) asutaja õetütar neiu Meta Lampe,
- 2) haridustegelane Gustav Ollik,
- 3) vannutatud advokaat Rudolf Kuuskmaa,
- 4) insener Karl Jürgenson,
- 5) majandusteadlane Leo Sepp,
- 6) kindral Johannes Roska.

Nemad olid J. Westholmi poolt määratud nõukokku ilma tähtajata. Järgmised isikud olid asutuste esindajad:

- 7) haridus- ja sotsiaalministeeriumi esindaja Paul Mägraken,
- 8) Tallinna linnaomavalitsuse esindaja Jakob Kents,
- 9) Eesti Evangeeliumi-luteriusu kiriku piiskop Hugo Rahamägi,
- 10) J.W. gümnaasiumi juhataja k.t. Elmar Etverk,
- 11) gümnaasiumi õppenõukogu esindaja Selma Müürmann,
- 12-13) õpilaste vanemate üldkoosoleku poolt valitud Aleksander Stempfeldt ja Anton Kasemets,
- 14) Õpilaste Abiandmise Seltsi esindaja Julie Steinmann,
- 15) vilistlaskogu esindajad Teodor Männik ja
- 16) Otto Leesment.

See nõukogu pidi valvama selle järele, et õppe- ja kasvatustöö koolis toimuks isamaalises, rahvuslikus ning kristlikus vaimus ja et keskkoolil ning gümnaasiumil oleks humanitaarne laad. Nõukogu ülesandeks oli ka sihtasutuse üldine juhtimine, tegevuskavade, eelarvete ja aruannete

kinnitamine ja ka õppejõudude valimine. (vt. LISA - põhikiri) Nõukogu esimeheks valiti piiskop H.B.Rahamägi, asetäitjaks kindral J.Orasmaa. Sihtasutuse esindajaks ja täidesaatvaks organiks oli vähemalt kolmeliikmeline juhatus, kuhu kuulusid õppeasutuste juhataja ja isikud, keda nõukogu valis kaheks aastaks oma liikmete hulgast. Juhatuse esimeheks valiti kadunud Westholmile lähedane haridustegelane G.Ollik. (2, lk. 2)

Sihtasutuse organid konstrueeriti 1935.a. maikuus. Need võtsid kohe enda valitsemisele sihtasutuse varandused. Samal ajal asuti ka õppeasutuste juhataja valimisele. Valituks osutus senine inspektor Elmar Etverk. (1, lk. 10)

Hiljem aga määrati koolijuhataja kohale Haridusministeeriumi Teaduse- ja Kunstiosakonna direktor Gottlieb Ney, alates 1.septembrist 1935.a. Viimane täitis juhataja kohuseid kuni 1.okt. 1936.a. Siis sai ta Riigiarhiivi ja Riigiraamatukogu direktori koha ning direktori kohusetäitjaks määrati Haridusministeeriumi Koolivalitsuse direktor Paul Mägraken. (1, lk. 6)

Sihtasutus Jakob Westholmi poeglaste era-humanitaargümnaasium pidas ülal vastavalt tolleaegsetele kehtivatele kooliseadustele kolme kooli: algkooli, keskkooli ja gümnaasiumi. Tegelikult moodustasid aga kolm nimetatud kooli ühe ühtluskooli, mille üksikud astmed olid orgaaniliselt üksteisega seotud.

Õpilaste arv oli järjekindlalt tõusnud ja jõudnud 1936/37.a. 555-ni. Klassid olid viimase võimaluseni täis kiilutud, alamais ja keskmistes klassides ulatus õpilaste arv 50-ni. Koolimaja, mis 23 aasta eest võis uhke olla oma

avaratele ruumidele, kippus kitsaks jääma. Seepärast oli sihtasutuse juhatusel tähtis ülesanne täita - hoolitseda uue koolihoone püstitamise eest.

Mis puutus kooli õppe- ja kasvatustöösse, siis püüti seda sihtasutuse ajal jätkata endises vaimus ja hoida endisel tasemel. Kuna sisseastujate arv oli ikka väga suur olnud, oli võimalik teha teatavat selektsiooni. Seetõttu osutus võimalikuks avalike koolidega ühistele ainetele, mida algklassides õpetati väiksema tundide arvuga, lisada juurde võõrkeelte tunde. Kõigile kolmele astmele ühine õppenõukogu, ühised õppeviisid ja kasvatuslikud põhimõtted andsid kogu kooli tööle suurima stabiilsuse ja ühtluse. Selles mõttes püüdsid koolijuhataja ja õppenõukogu ka sihtasutuse esimestel aastatel käia J. Westholmi poolt rajatud radadel. (15, lk. 137)

9. J.WESTHOLMI KOOLI ÕPETAJASKOND

Direktor Westholm oli suur oma vaimsete võimete ja väljakujunenud õilsate vaadete poolest. Ta oli liikuva vaimuga inimene, kes oma tõekspidamisi teistelegi sisendas ja oskas kaasõpetajaid juhtida oma deviisi järgi. Erakool jättis Westholmile vabad käes koolile õppejõudude valikul. Seda vabadust kasutas ta õige ettevaatlikult, osavalt ja targasti. Soovitatud õpetajakandidaadid olid harva talle vastuvõetavad. Ta uuris kandidaati kaua ja põhjalikult, enne kui otsustas kutsuda selle oma kooli õpetajate pere liikmeks. Kui see aga oli kord juba sündinud, siis jäi uus kaastööline kauaks töötama J.Westholmi erakooli.

Oma õpetajaid armastas Westholm kõiki, tundis igaühe tugevaid ja nõrku külgi. Erinevused maailmavaates ja poliitilises meelsuses ei olnud talle põhjuseks, et loobuda inimesest, keda ta pidas heaks ja kohusetruuks õpetajaks.

J.Westholmil oli anne ühendada kogu õpetajaskonda nii, et näis, nagu ei kuuluks kool temale, vaid kogu õppenõukogule ja igale üksikule õpetajale eraldi. Kooliküsimustes elasid kõik tema rõõmude ja kannatustega, ja need pisarad, mida valasid tema haiguse ja surma ajal mitte ainult naisõpetajad, vaid ka tugevam sugu, tõendasid, kuidas armastasid J.Westholmi tema ametikaaslased, kuidas hinnati ja kui kõrgele asetati teda, vaatamata sellele, et nii mõnigi kord nuriseti tema valjuse üle enda ja teiste suhtes, tema nõudlikkuse ja mõnel puhul isegi jonnakuse üle. J.W-1 oli veel omadus, mis väga harva esineb isegi kõrgestiharitud inimes-

te juures - ta ei häbenenud avameelselt kõnelemast oma tehtud vigadest või liigsest nõudlikkusest. (15, lk. 91)

J. Westholmi kultuuritolerantsuse ja liberaalsuse iseloomustuseks võis pidada "punast" kirjandusõpetajat Nigol Andresenit, kes ei peljanud oma tundides marksistlikke hinnanguid välja öelda. (26, lk. 13) N. Andresen lõpetas 1918.a. Rakvere õpetajate seminari ja 1948.a. eksternina TRÜ. Ta oli 1932-34 Eesti Sotsialistliku Tööliste Partei vasakutiiva juhte, lahkus 1934.a. sellest ja asutas koos mõttekaaslastega Marksistliku Tööraha Ühenduse riigikogurühma. Oli 1940.a. J. Varese rahvavalitsuse välisminister. (9, lk. 228)

Koolis sai ta endale hüüdnimeks Adra. Tema tähelepanu keskendus õpetajana pärast grammatikakursuse üpris pinna-pealset läbivõtmist eesti kirjandusele. Kirjandusringi juhendas Andresen asjatundlikult ja oskuslikult. Mitmed õpilased sattusid kirjandusringis tema mõjul sotsialistide organisatsioonidesse. Näiteks Otto Samma, kes oli 1940.a. välisminister Andreseni abi, samuti Tallinna hoolekandeosakonna töötajad kaksikvennad Emil ja Villem Tehve, II maailmasõja järgsetel aastatel raadioreporterina töötanud Heino Mits, Eesti NSV Raadiokomitee esimehe asetäitja Olev Madison-Madivere.

Pärast Andreseni lahkumist 1928.a. tuli eesti keele õpetajaks kooli kolmanda lennu lõpetanud Mihkel Tedre, kes andis koos teise lennu lõpetaja Elmar Muugiga välja eesti keele õpiku. Tedre, hüüdnimega Pähkli Ruts, oli vaikne mees. Oma õpilaste eesti keele alastesse võimettesse ta suuremat ei uskunud, piirdudes peamiselt väliskirjanduse ajaloo õpetamisega.

Eesti keele tundides pidid õpilased läbi lugema palju raamatuid. Andresenile tuli isegi esitada nõutavatele raamatutele lisaks veel omal algatusel loetud raamatute nimekiri. (18, lk. 40)

1931.a. tuli kooli eesti keele õpetajaks Valter Tauli, kes samal aastal oli lõpetanud Tartu Ülikooli. Tema ülikooliõpingute ajal toimus suur murrang eesti keele grammatika õpetamisel. Nimisõnade käänamisel tuli seitsme käändkonna ja erandite asemele üle 30 tüüpsõna. Need tuli härra Tauli nõudel kirjutada paberile ja soovitati kummipaelaga koos hoida ja alati kaasas kanda. (16, lk. 195) Hiljem viis selle mehe elutee Rootsi, kus ta töötas Upsala ülikoolis. Ta uuris seal keelekorraldust, keele struktuuri arenemise tendentse ja eesti keele fonoloogiat.

Enne Valter Taulit töötas koolis tema tulevane abikaasa Selma Müürmann, kes õpetas saksa keelt ja oli väga nõudlik pedagoog. Tema töötas koolis 24 aastat (alates 1916.a.) ja kutsuti täie õigusega "kooli raudvaraks". Selma Tauli oli selline pedagoog, kes igasse Westusse tulnud koolipois- si pani idanema seemne, millest kasvas välja täisverd westholmlane.

Prantsuse keele õpetajateks olid prl. Serebrjakov ja pr. V.Zelinski, kes küll armastas väga tundeliselt prantsuse keelt ja kultuuri, kuid oma õrna olemusega ei jõudnud poisse palju valitseda. Westholm ise oli fanaatiline prantsuse kultuuri austaja ning seetõttu pidas prantsuse keelt kangekaelselt oma kooli programmis, kuigi see mujal puudus.

Saksa keelt õpetas Artur Plaesterer, põline baltisakslane. 1890.a. lõpetas ta Tartu ülikooli cand. phil.-kraa-

diga, siirdus Venemaale, rajas Moskvas tütarlaste eragümnaasiumi. Kui kool riigistati, naasis ta Eestisse.

Matemaatikat õpetas tüse õpetaja T.Orgussaar, talle järgnes M.Berg. Keskkooli klassides õpetas matemaatikat, füüsikat ja kosmograafiat Tõnu Kuldernupp. Tema lõpetas eksternina gümnaasiumi ja läks edasi Moskva ülikooli, kus lõpetas hiilgavalt matemaatika teaduskonna.

Matemaatika õpetajana ja hiljem koolidirektorina töötas koolis alates 1930.aastast Elmar Etverk. Ta lõpetas 1928.a. Tartu ülikooli ja töötas kuni 1941.aastani õpetajana ning koolide peainspektorina haridusministeeriumis. Hiljem oli ta TRÜ, TPedI ja TPI õppejõud. Ta kirjutas artikleid matemaatika õpetamise metoodikast ning koostas matemaatikaõpikuid ning töövihikuid siis ja ka hilisematel aastatel. (10, lk. 630)

Geograafia õpetajaks oli Jakob Kents - range, nõudlik, edasirühkiv. Olles olnud maakooliõpetaja, jõudis ta veel lõpetada keskkooli ja astuda ülikooli, kus omandas magistri kraadi ja sai 1940-ndail aastail dotsendiks. (16, lk. 198) Avaldas õpikuid ning uurimusi kooligeograafia ja Eesti geograafia alalt.

Õpetajateks olid ka kaks ministrite abikaasat, pr. A.Hellat (tervishoid) ja pr. L.Einbund (Eenpalu) (ajalugu).

Võimlemist õpetas M.Wichmann, kes oli tulnud Venemaalt, kuid mõnevõrra saksa kallakuga, sest ta oli käinud end Sakamaal täiendamas. Ta harrastas eriti riistvõimlemist ja tugevamad poisid tegid siin imenumbreid, millega hiilgasid koolipidudel (näit. kätel käimine rööbaspuudel).

Jakob Westholm oli mees, kes pidas usuõpetust tähtsaks

kasvatustahendiks. Igal hommikul enne tunde korraldati saalis üldine palvus. Seda pidas Kaarli koguduse pastor A. Sommer. (16, lk. 55)

Ajavahemikul 1919-1940 töötas J. Westholmi era-humanitaargümnaasiumis õpetajana Tuudur Vettik. Lõpetanud 1918.a. Tartu Õpetajate Seminari, alustas ta oma pedagoogilist tööd Narva-Jõesuu kooliseltsi koolis. 1919.a. astus ta Tallinna Kõrgemasse Muusikakooli E. Bulleriani viiuliklassi, mille lõpetas 1926.a. Samal ajal oli ta ka dirigendiks noorteühingu "Tungal" segakoorile ja Tallinna Rahvaülikooli Seltsi segakoorile. Aastaid kuulus T.V. Eesti Lauljate Liidu juhatusse, ajakirja "Muusikaleht" toimetusse, oli koorijuh-tide ühingu asutajaliikmeks. Kõige selle kõrval suutis T. Vettik heade tagajärgedega teha pedagoogilist tööd. (23, lk. 122)

Poistele näis uus lauluõpetaja esimeste muljete põhjal väga tõsine, enesekindel ja teataval määral reserveeritud. Kohe esimesel tunnil asunud ta tõsiselt asja juurde. Kõigepealt seletanud ta lühidalt laulu ja muusika tähtsust üldse. Siis võtnud ta viiulikastist viiuli ja hakanud poiste hääli proovima, et selgitada välja, millisesse häälerühma üks või teine kuulub.

Tundi alustas T.V. alati viiulimänguga, sest siis oli klass korrapealt vaikne ja distsipliini rikkumine ei tulnud kõne allagi. Enamiku tunnist kulutas aga Vettik laulmisele.

Laulutunnis puudutas ta ka muusika elementaarteooriasse kuuluvaid küsimusi, nagu intervall, akord jne., kuid kõiki neid probleeme selgitas ta laulust lähtudes. T.V. suutis laulmise tundidega õpilastele sellise pagasi alg-

teadmisi anda, et nad olid gümnaasiumi viimastes klassides võimelised muusikalisi diktaate kirjutama. Diktaatide kirjutamine eeldab aga juba orienteerumist noodi vältuses, intervallikas, rütmis jne. Selleni jõudmine üldhariduskoolis on suur saavutus.

Esialgu rakendas T.V. muusikaõpetuses absoluutset helikõrguste süsteemi, hiljem läks üle nn. "do-toonika" meetodile. (23, lk. 124). Ta juhendus oma pedagoogilises töös paljus Vilho Siukose lauluõpetamise metoodikast, kellel oli samuti lähtekohaks elav laul.

Oodatud sündmusteks olnud koolis pühade-eelsed laulutunnid. Nendes lugenud T.V. õpilastele sageli huvitavaid seiku muusikameeste elust. Tihti oli tal portfellis "Laulu ja mängu leht". See K.A.Hermanni toimetatud muusikaajakiri sai tänu T.V. ettelugemisele õpilaste seas üsna populaarseks.

Kogu Vettiku töö oli allutatud eesmärgile: võimalikult ruttu õpilased mitmehäälselt koos laulma panna. T.V. energiline ja väga sugestiivne juhatamismaneer otse võlus iga õpilase suust hääle välja.

Õpilasmeeskoori asutas T.Vettik juba esimestel gümnaasiumis töötamise aastatel. Paralleelselt meeskooriga töötas nooremate klasside õpilastest moodustatud poistekoor. Klassikalise segakoori printsiibil arendas ta ka segakoorilaulu, ühendades omavahel poiste- ja meeskoori.

Gümnaasiumi koorid ei paistnud silma mitte ainult oma suuruse, vaid ka hea laulutaseme poolest. Nii kandis kooli meeskoor 1924.a. "Estonia" kontserdisaalis edukalt ette E.Griegi kantaadi "Uus isamaa". Kooride repertuaari kuulus eesti rahvuslike heliloojate uuemaid laule. Palju lauldi

R.Pätsi, M.Saare, A.Kapi ja T.Vettiku enda laule. (28, lk. 125)

Kõrvuti kooridega töötas gümnaasiumis T.V. juhatamisel sümfooniaorkester. Keelpillide (viiuli, tšello ja kontrabassi) mängu õpetas T.V. poistele ise. Puhkpille õpetas konservatooriumi pedagoog Julius Valm.

Vettiku käe all alustasid viiuldaja eluteed R.Palm, E.Poolakene, H.Külvand jt.

Et T.Vettikul oli muusikaõpetus Westholmi gümnaasiumis õigetele alustele rajatud, kinnitab kas või seegi fakt, et koolist on võrsunud lisaks eelpool nimetatutele rida muusikamehi nagu E.Uuli, A.Linnamägi, B.Kõrver, A.Oit jt. (28, lk. 126)

Unustamatu mulje on jätnud oma õpilastele ka joonistusõpetaja, maalikunstnik Arnold Kalmuse vestlused kunstiajaloost ja Kalmust mõnel korral asendanud kujur Juhan Raudsepa eestvõtmisel toimunud pea kõigi Tallinnas korraldatud kunstinäituste külastamised. Kalmuse juhendamisel kaunistati kooli saalide seinad mitme meetri pikkuste õlivärvi tehnikas seinapannooodega nagu "Kalamehed", "Meri", "Hiie ohvrituli". Autorid olid Karl Reinbaum-Raidna, Boris Kuusik ja Rudolf Põldmäe, hilisemate aastate tuntud kirjandusloolane.

Ise Arnold Kalmus õppis 1908-14 Peterburis Kunstide Edendamise Seltsi joonistuskoolis ja 1918-20 KA-s, 1925-27 täiendas end Pariisis. Tema töödeks olid peamiselt selge lineaarsuse ja plastilise vormiga realistlikud portreed.

Kõige tuntumad joonistusõpetajatest olid Kristjan Raud ja ta kaksikvend Paul Raud. Nemad olid ka kooli direktori-

ga J. Westholmiga lähedased sõbrad. Kunstnike maalid: Paul Raua "Äravalitu" ja Kristjan Raua "Ohver" kaunistasid koolimaja aulat. (26, lk. 13)

Kristjan Raud õppis 1892-97 Peterburi KA-s, 1897-98 Düsseldorfis KA-s, 1899-1903 Münchenis. Aastatel 1919-24 oli haridusministeeriumis riigi muuseumide korraldaja ja muinsusvalitsuse juhataja. Oli 20. saj. algkümnendil aktiivsemaid eesti kunstielu korraldajaid, osales "Noor-Eesti" tegevuses. Kr. Raud oli ka Eesti Rahva Muuseumi asutajaid. Ta on loonud peamiselt söe- ja pliiatsijoonistusi, vähem õli- ja temperamaale.

Eelnevatele joonistusõpetajatele oli täienduseks veel kunstnik Ado Vabbe, kelle maal "Idüll" ehib samuti kooli aula seinu. (26, lk. 13). Ado Vabbe sai kunstihariduse Müncheni kunstikoolis. Suuri teeneid oli tal "Pallase" kunstikooli ja hiljem Tartu Riikliku Kunstiinstituudi õppejõuna.

Märkimist väärib ka kirjandusõpetaja Märt Laarmann, kelle nimi võib mõjuda üllatusena, kui aga teatakse selle teeneka graafiku kõrgetasemelisest luuleharrastusest, siis vahest polegi see fakt nii üllatav. (26, lk. 12)

Sellest haridustemplist võrsus nende õpetajate käe all palju säravaid isiksusi, kes on oma jälje jätnud Eesti kultuurilukku.

II ja III lennu lõpetanute seas olid tuntud keeleteadlased Elmar Muuk ja Mihkel Tedre. Lõpetanud kooli õppis E. Muuk 1920-26. a. TÜ-s, töötas õpetajana ning kohtuministeeriumis keelekorraldajana. Ta abistas J. V. Veskit "Eesti õigekeelsuse-sõnaraamatu" (1925-37) koostamisel, arendas

kirjakeelt rahvakeelsuse ja otstarbekuse seisukohast. Tema töödest tähtsamad on "Eesti keeleõpetus I" (1927), "Väike õigekeelsuse-sõnaraamat" (1933, 1946), õpikud "Lühike eesti keeleõpetus" I-II (1927-30, II koos M.Tedrega), "Eesti keskkooligrammatika" I-V (1935-36, koos K.Mihklaga). Andekas keelemees arreteeriti 1941.aastal ning tema elu lõppes vangilaagris. (6, lk. 468).

Eesti spordielus on väga tuntud nimed Fred Kudu ja Evald Kree.

Fred Kudu lõpetas JWG 18.lennu 1936.aastal. 1956.a. sai ta dotsendiks ja 1964.a. omistati talle NSVL teenelise treeneri aunimetus (tema kasvandik Aun - Tokio olümpiamängude hõbemedaliomanik). Aastatel 1964-77 oli ta NSVL mitmevõistlejate koondvõistkonna peatreener. (6, lk. 178)

19.lennu lõpetas 1937.aastal tuntud tennisist ja spordipedagoog Evald Kree. 1938-53 tuli ta 8 korda Eesti meistriks (paarismängus). Lõpetas 1948.a. tööstusökonoomika alal TPI ja 1954.a. kehakultuuri alal TRÜ. 1961.aastast töötas E.Kree TPedI õppejõuna ja oli ühtlasi aastast 1946 Eesti Tennise Liidu juhatuse auesimees. (7, lk. 118)

1938.a. sai koolist tuule tiibadesse maailmas tuntud kirjanik Jaan Kross. Tema läks edasi õppima TÜ õigusteaduskonda, kus töötas peale lõpetamist 1944-46 ka õppejõuna, audoktori nimetus omistati talle 1989.a. Ta on mõjutanud mõttelüürikasse kalduva või ajakajalise, stiilinõtke ja kujundivärske loominguga eesti luule 1960.a-te algupoole uuenemist. 1970.a-te algusest viljelnud Eesti kaugema ja lähema ajaloo ainelist proosat. On kirjutanud romaanid "Kolme katku vahel" I-IV, "Taevakivi", "Keisri hull", "Pro-

fessor Martensi ärasõit", "Vastutuulelaev", "Tabamatus".
Minu jaoks erilise tähtsusega on tema romaan "Wikmani poisid", milles kajastatakse J. Westholmi gümnaasiumi õpilaste argipäevi ja nende kujunemislugu.

Nimetamist väärivad veel Heino Uuli, Aspel Aleksander, Gunnar Aarma, Hugo Raudsepp, Rudolf Toomsalu, Maximilian Poolake, Martin Linnamägi, Roman Toi, Boris Kõrver.

Moore Spetsjans elustas ta oma pedagoogi 1880 Urmasel
vallas, hiljem sai koha Viru-Nigulisse. 1902.a. läks ta
Kõrgema ministeeriumikooli Spetsjaks, aga peagi kutsuti Juhar
Dahlia Westholmi Tallinnasse. Siis algas J.W. 1880-1881
1. sept. 1903.a. Väikelaestehoiu Seltsi poolt kooli peetava
ja J. Dahlia poolt juhitud kooli.

1905.a. lahkus J.W. ja koolijuhatajaks jäi J.W.
12. veebr. 1907.a. lõpetas ka õhendamise Väikelaestehoiu Seltsiga
ning kool muutus oli järelejäetud kool ja tegelikult J. West-
holmi erakooliks.

Ta oli väga mitmekülgne inimene: armastas loodust,
raamatuid, muusikat, kirjandust, matemaatikat ja keelt. Oma kooli-
lase kõrval oli ta suur põlvkonnakooli.

Ühest hingest andis ta oma koolile, oli Westholm õh-
kooli suurelt hämmastatud peatehnikust poliitikast. Kõr-
varekondlaseks kuulus ta kooli peetava kooli ja hiljem kooli-
kooli kooli. Oli endiselt kooli Tallinnas kooli kooli ja
kooli kooli kooli.

ÜLDKOKKUVÕTE

Jakob Westholm sündis 29.aprillil 1872.a. (v.k.) Virumaal Palmse vallas Madis ja Leena Westholmi teise lapse-
na. Kooliteed alustas J.W. 1886.a. Palmse ministreeriumi-
koolis, 1894.a. astus J.Umbliä soovitusel Tartu Õpetajate
Seminari, mille lõpetas 1898.a. 1909.a. sooritas ta Tallin-
na Nikolai gümnaasiumi juures eksternina küpsuseksami ja
sama aasta sügisel astus ta Tartu ülikooli õigusteaduskonda,
jättes oma kooli lähema kaastöölise Oskar Kilgase juhtimi-
sele.

Noore õpetajana alustas ta oma pedagoogi tööd Urvaste
vallas, hiljem sai koha Viru-Nigulasse. 1902.a. läks ta
Kolga ministeeriumikooli õpetajaks, aga peagi kutsus Juhan
Umbliä Westholmi Tallinnasse. Nii algaski J.W. tööpõld
1.sept. 1903.a. Väikelastehoiu Seltsi poolt ülalpeetavas
ja J.Umbliä poolt juhitud koolis.

1905.a. lahkus J.U. ja koolijuhatajaks jäi J.W.
12.veebr. 1907.a. lõppes ka ühendus Väikelastehoiu Seltsiga
ning kool muutus nii juriidiliselt kui ka tegelikult J.West-
holmi erakooliks.

Ta oli väga mitmekülgne inimene: armastas loodust,
reisimist, kunsti, kirjandust, muusikat ja keeli. Oma kooli-
töö kõrval oli ta suur põllutööharrastaja.

Täiest hingest andudes oma koolile, oli Westholm üht-
lasi sügavalt haaratud eesti rahvuslikust poliitikast. Rah-
vaerakondlasena kuulus ta Asutavasse Kokku ja hiljem Riigi-
kogu koosseisu. Oli mõnda aega Tallinna linnavolikogu ja
haridusnõukogu liige.

J. Westholm oli tõsine kultuuriinimene ja veendunud demokraat, kellele oli vastuvõetamatu iga kompromiss põhimõtete ja vaadete poolest.

Olles lahutamatult seotud oma kooliga, ütles J. Westholm ära talle pakutud haridusministri kohast Jaan Tõnissoni poolt juhitava kabinetis. Westholm jäi kindlaks - oma koolile.

J. Westholm oli neid avaliku elu tegelasi, kes ühendas oma isikus niihästi sügavat aateinimest kui ka realistliku elunärviga teoainimest.

Ta oli sirgjooneline ja järjekindel oma kasvatuslikkude põhimõtete teostamisel. J.W. pedagoogilist tegevust läbistas punase niidina tõekspidamine usust inimese põhiloomulisse headusesse ja vaatest ümbruskonna hukutavast mõjust inimese arenemisse. J.W. oli vali, kuid mitte kunagi ülekohtune, nõudis korda, kuid ei olnud pisi-asjades urgitsev pedant, oli nõudlik õpilaste, aga veel nõudlikum õpetajate, eriti aga enese suhtes. Jakob Westholm oli üks esimesi, kes nägi keelepoliitika kitsas ühekülgsuses hädaohtu meie rahvuskultuurilisele iseseisvusele. Seetõttu rõhutas ta tugevasti võõrkeelte tarvidust ja tema koolis õpiti 4 võõrkeelt.

Seada oma elule eesmärk, jääda oma kutsumusele ustavaks igas olukorras, tunda suurte ja kaugete ideaalide võitmatut ahvatlust - nii pidas J.W. õigeks käia oma eluteed. Ta suri 9. märtsil 1935. a. maovähki, kuid tema vaimsus elas edasi tema koolis ja õpilastes.

J. Westholmi elutööks oli tema kool. 12. veebr. 1907 muutus kool J. Westholmi erakooliks nimega "J. Westholmi III järgu üheklassiline Eraalgkool" 1907-1909. Sama, 1907. a., sü-

gisel muudeti kool kaheklassiliseks: esimene kolme- ja teine kaheaastase kursusega. Kooli ülesandeks oli täieliku alghariduse andmine poeglastele. Õppetöö oli vene keeles, v.a. usuõpetus, eesti ja saksa keel.

1909.a. muudeti õppeasutus J.Westholmi II järgu Erakooliks (1909-1915) kahe ettevalmistamise ja 4 põhiklassiga. See muudatus tähendas õppeasutuse muutmist progümnaasiumiks, ilma sellekohaste õiguste ja nimeta.

Kuna õpilaste arv pidevalt kasvas, muudeti kool 3.sept. 1915 a. 3 ettevalmistamise ja 8 põhiklassiga keskkooliks nimega "J.W. Erameesgümnaasium" (1915-1920). Õigused anti koolile 1917.a.

1918.a. võeti õppekeelena tarvitusele eesti keel. 1920.-1923. kandis kool nime "J.W. Poeglaste Erareaalgümnaasium". Kool erines teistest avalikõiguslikest gümnaasiumidest, kuna võõrkeelte järjekord oli teine. Esimese võõrkeele, saksa keele, õpetamisega alustati II õ.-a., prantsuse keelega IV õ.-a., inglise või vene keelega VII õ.-a. ja neljanda keelena õpetati gümnaasiumi viimastes klassides ladina keelt.

1923.a. võeti J.W.G. avalike keskkoolide võrku ja nimetati ümber "J.Westholmi Poeglaste Õigustega Erahumanitaargümnaasiumiks" (1923-1938).

1934.a. teostatud üldine keskkoolide reform tõi kooli ellu võrdlemisi väikeseid muudatusi. Õppeasutus oli enne 1934.aastat 11 õppeaastaga ühtluskool, mille üksikud astmed, 6-kl. algkool ja 5-kl. keskkool, olid orgaaniliselt üksteisega seotud. Kool jäi ka edaspidi ühtluskooliks, 12 õppeaastaga (4-kl. algkool, 5-kl. progümnaasium ja 3-kl.

gümnaasium).

1935.a. muudeti kool haridusministeeriumi nõudmisel sihtasutuseks. Sihtasutuse põhikiri kinnitati 22.III 1935.a. Kooli püüti ka edaspidi juhtida J.Westholmi poolt rajatud radadel: õppe- ja kasvatustöö peab toimuma isamaalises, rahvuslikus ja kristlikus vaimus, keskkoolil ning gümnaasiumil peab olema humanitaarne laad.

J.W. eraalgkool töötas algaastail Tallinna Väikelastehoiu Seltsi poolt ehitatud majas, Endla tn. 29 (tollal Wittenhofi tn. 163). 1912.a. üüriti lisaruumid Falkpargi tänaval Mälbergi majast. 1913.a. otsustas aga J.W. ise ehitada koolimaja Kordese (praegu Kevade) tn. nr.4.

Õpilaste isetegevuse võimaldamiseks töötasid koolis õpilasringid ja ilmusid õpilasajakirjad, nagu "Põrgu Suits", "Suits", "Vox discipuli". Kirjandusring alustas tegevust 1918.a. ja muutus 1920.a. "Õppurite Ringiks" ja andis välja "Õppurite Ringi Ajakirja", hiljem ajakirja "Edu". Sport oli ka algul "ÕR" tegevusalaks, kuid eraldus 1921.a. Spordiringi tegevus muutus eriti edukaks 30. aastateks.

Kooli ja õpilasi abistavate organitena töötasid kooli juures õpilaste vanematest organiseeritud Lastevanemate Komitee, 1921.a asutatud Puudustkannatavate Õpilaste Abiandmise Selts ja 1927.a. Vilistlaskogu.

J.Westholmi gümnaasium on andnud Eesti kultuuriellu säravaid isikuid: Elmar Muuk, Mihkel Tedre, Heino Uuli, Hugo Raudsepp, Rudolf Toomsalu, Roman Toi, Boris Kõrver, Fred Kudu, Evald Kree, Arne Oit, Endel Sõerde, Gunnar Aarma, Jaan Kross jpt.

Sellisteks säravateks ja mitmekülgseteks inimesteks aitasid neil kasvada tugevad pedagoogid ja teadusemehed:

Nigol Andresen, Mihkel Tedre, Valter Tauli, Tuudur Vettik, Arnold Kalmus, Juhan Raudsepp, Kristjan ja Paul Raud, Ado Vabbe, Jakob Kents, Elmar Etverk jt.

The present paper treats the following subjects: the biography of J. Westholm; J. Westholm seen as an educator and director; the pedagogical principles of J. Westholm. The second part gives an overview of J. Westholm's lifework; the history of his school during 1907-1937, following the development of the school from a primary school of third category with one class into a lawful private classical gymnasium.

Until 1915 the students were taught in the Russian language, except religious instruction and lessons of the Estonian and German languages. From 1915 teaching was carried out in Estonian. This school differed from other public lawful gymnasia - the order of foreign languages was different. J. Westholm was among the first ones who saw the one-sidedness of language policy as a danger to our national independence. For that reason he kept stressing the importance of foreign languages. The first foreign language - German - was included in the curriculum during the second schoolyear; French was taught from fourth schoolyear; English or Russian was taught from the seventh schoolyear and the fourth foreign language was Latin, taught in the higher grades of the gymnasium. Thus the J. Westholm Gymnasium developed into a

lawful private classical gymnasium. The present paper treats the following subjects: the biography of J. Westholm; J. Westholm seen as an educator and director; the pedagogical principles of J. Westholm. The second part gives an overview of J. Westholm's lifework; the history of his school during 1907-1937, following the development of the school from a primary school of third category with one class into a lawful private classical gymnasium.

SUMMARY

The present paper is titled "Jakob Westholm and his school during 1907-1937". The sources used in writing the paper include archival documents, literary works and articles from periodicals. The abovementioned topic, and particularly this period, has not yet been treated; reserach work has been done about the later period of the school (from 1944 with the school officially named as the Tallinn Secondary School No 22).

The present paper treats the following subtopics: the biography of J. Westholm; J. Westholm seen as man, educator and director; the pedagogical principles of J. Westholm. The second part gives an overview of J. Westholm's lifework: the history of his school during 1907-1937, following the development of the school from a primary school of third category with one class into a lawful private classical gymnasium.

Until 1918 the students were taught in the Russian language, except religious instruction and lessons of the Estonian and German languages. From 1918 teaching was carried out in Estonian. This school differed from other public lawful gymnasiums - the order of foreign languages was different. J. Westholm was among the first ones who saw the one-sidedness of language policy as a danger to our national independence. For that reason he kept stressing the importance of foreign languages. The first foreign language - German - was included in the curriculum during the second schoolyear; French was taught from fourth schoolyear; English or Russian was taught from the seventh schoolyear and the fourth foreign language was Latin, taught in the higher grades of the gymnasium. Thus the J. Westholm Gymnasium developed into a classi-

cal gymnasium already during the first years of the Republic of Estonia, laying stress on languages and literature. With the aim of developing the features of a real classical gymnasium, J. Westholm increased the number of drawing lessons (with the history of art) and singing lessons (with the history and theory of music). The many-sidedness of the school is also reflected in the fact that while public lawful gymnasiums provided the last arithmetic lessons in the penultimate grade, J. Westholm retained those lessons also in the last grade. The general educational side was paid much attention to, and those pedagogical principles that the school's operation was based on were developed further. The christian, patriotic and national spirit was to prevail in the teaching and educating process.

Beside Jakob Westholm, Director, the school employed many outstanding figures - N. Andresen, M. Tedre, V. Tauli, T. Vettik, A. Kalmus, Kr. Raud, J. Kents, E. Etverk, S. Mürmann, etc.

During one schoolyear the school taught approximately 500 students: for example, during 1923/24 - 451 boys, during 1936/37 - 556 boys. During 1919-1938, 440 students graduated from the gymnasium.

"The spirit of Westholm" exists in our days as well. Firstly, the school buildings at 4 and 8 Kevade Street are still there; secondly, an old students' association is active, trying to bring together former and present students. Despite of difficult times, the former Westholm students have kept in touch both in Estonia and abroad. Only recently 86 men followed an invitation from their old school, expressing a wish for present students to hold together as done at this school for years.

J. Westölen.

Foto nr. 1

Foto nr. 2

Foto nr. 3. Jakob Westholm

Foto nr. 4. Direktori kabinet ja õpetajate raamatukogu

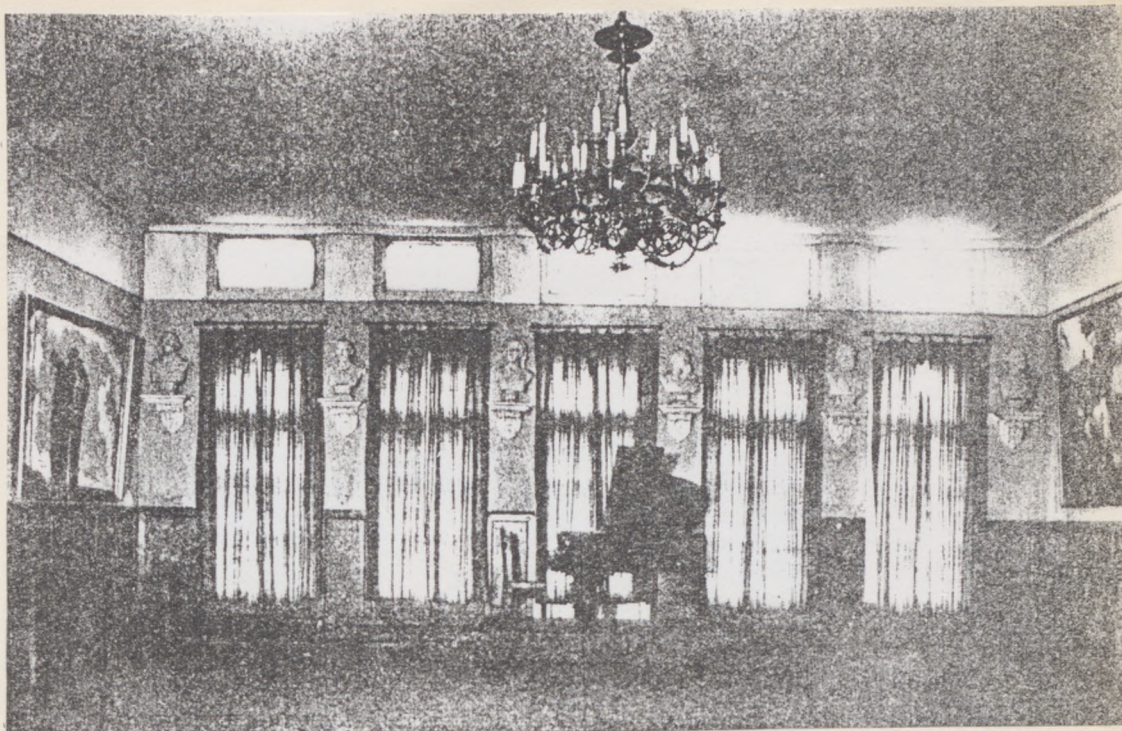

Foto nr. 5. Kooli saal

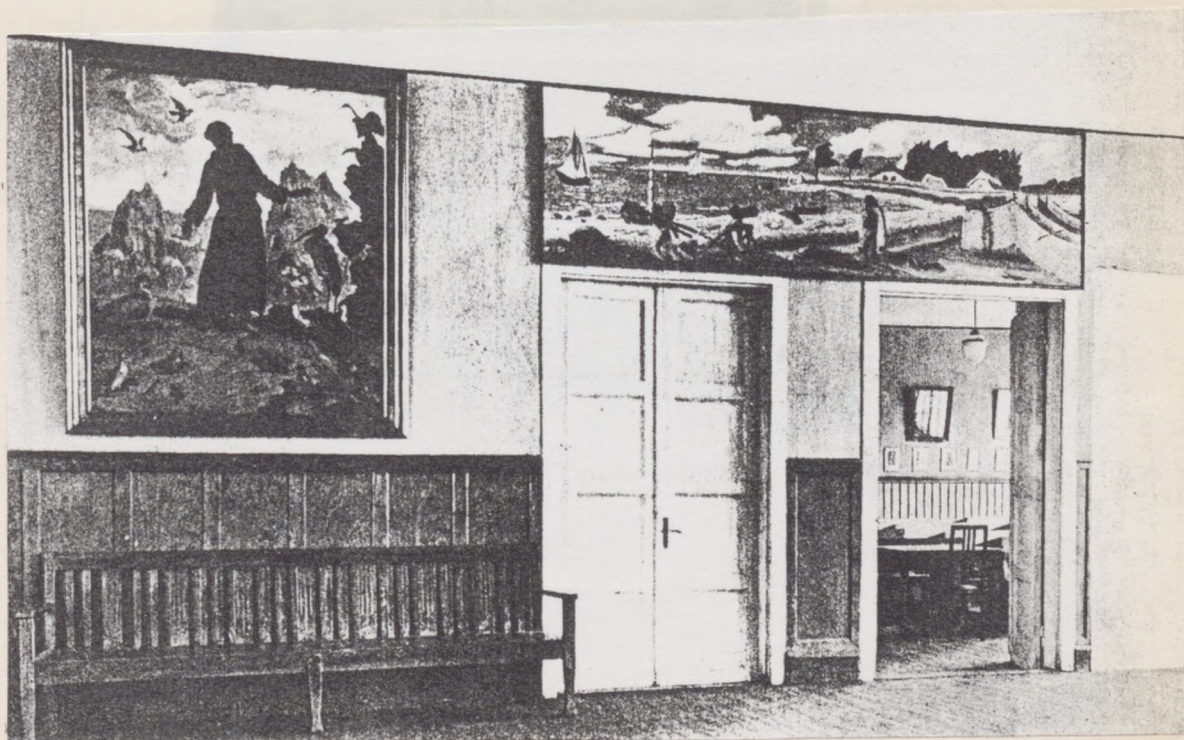

Foto nr. 6. Osa saali seinast

Foto nr. 7. A.Vabbe maal "Idüll" kooli saalis

Foto nr. 8. Kooli saal 1935/36.a.

Sõjaväe E. Simelvat, L. Pärge, K. Jõnsson

H. Kõrre, E. Põis, J. Pärge, J. Jõnsson

lõpet. 1935. J. Jõnsson, P. Põis, E. Pärge,

A. Põis

Foto nr. 8. Koolimaja Kordese 4

Foto nr. 9. TKSÜ meistrid korvpallis 1935/36.a.

Seisavad E.Simsivat, L.Pürge, E.Junmann-
 Jõgisoo, R.Pals, E.Pürge, A.Grünberg-
 Tarem, ees: V.Möllerson-Möldre, E.Kree,
 A.Birk

Sihtasutuse nõukogu

Foto nr. 10. Seisavad: J.Kents, A.Täheväli, T.Männik,
J.Orasmaa, K.Jürgenson, R.Kuuskmaa, A.Kasemets, J.Aavik. Istuvad: J.Steinmann,
H.B.Rahamägi, P.Mägraken, M.Laanerünk,
G.Ollik, S.Marandi.
(Puuduvad L.Sepp ja O.Leesment)

- LISA 1 - Erakoolid Eesti 1927.a.
 Erakoolide Tallinnast 1934.a.
 LISA 2 - J. Vastholmi kooli silt
 LISA 3 - J. Vastholmi erakooli tunnus
 LISA 4 - Vastholmi kooli tunnus
 LISA 5 - J. Vastholmi kooli silt

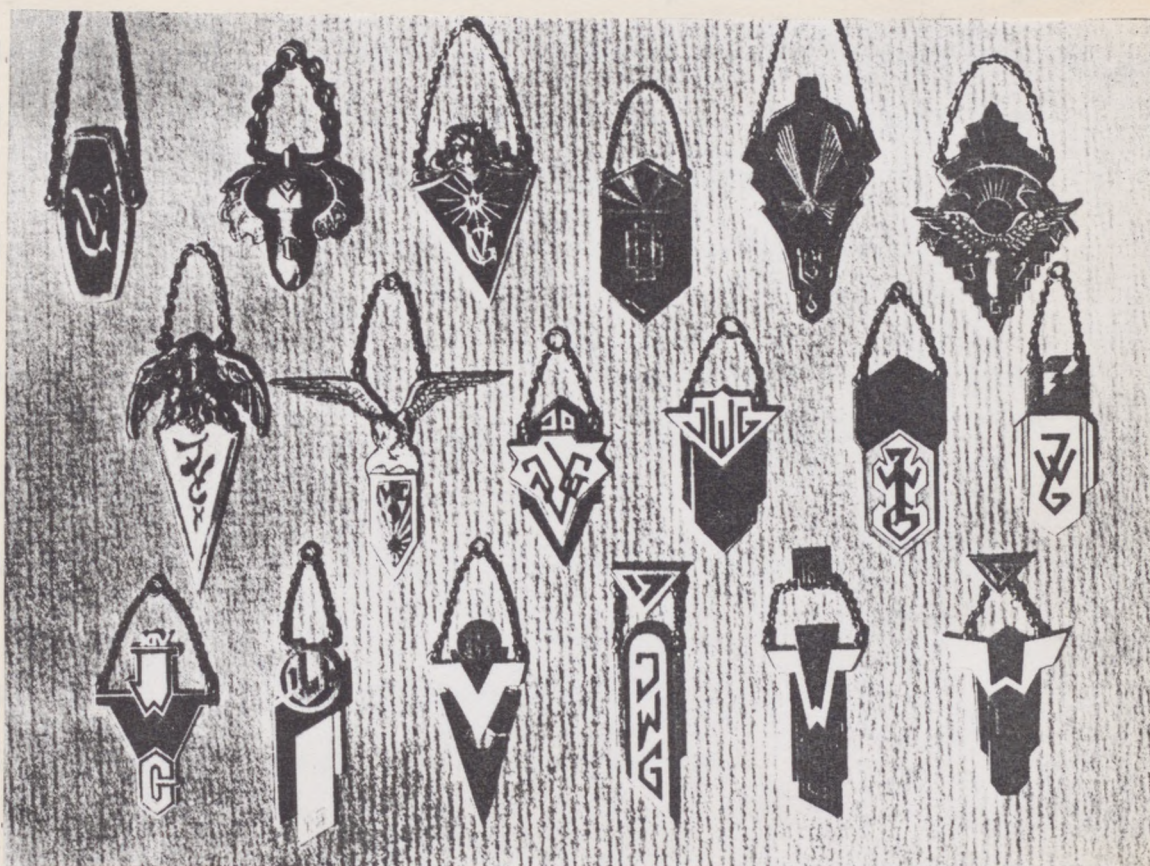

Foto nr. 11. Abiturientide märgid

LISADE NIMEKIRI

- LISA 1 - Erakoolid Eestis 1922.a.
Erakeskkoolid Tallinnas 1934.a.
- LISA 2 - J.Westholmi kooli nimed
- LISA 3 - J.Westholmi erakooli tunnikava
- LISA 4 - Avalike koolide tunnikava
- LISA 5 - J.Westholmi kooli õpilaste arv õ.-a. järgi
- LISA 6 - J.Westholmi gümnaasiumi lõpetajate arv
- LISA 7 - J.Westholmi gümnaasiumi lõpetajate nimekirjad aastatest 1919-1937
- LISA 8 - J.Westholmi eragümnaasiumi õpetajate nimestik
- LISA 9 - Sihtasutuse "J.Westholmi poeglaste erahumanitaargümnaasiumi" põhikiri
- LISA 10-13 - Klassitunnistused
- LISA 14 - Artikkel J.Westholmi kooli õppurajakirjast "... ad astra"
- LISA 15 - Kooli kroonika
- LISA 16-18 - Artiklid ajakirjandusest

Õigustega erakoolid Eestis 1922.a.

A. Eesti õppekeelelega

1. J. Westholmi poeglaste era-reaalgümnaasium (Tallinnas, Kordese tän. nr. 4)
2. E. Lenderi tütarlaste era-reaalgümnaasium (Tallinnas, Maakri tän. 28)
3. Tallinna rahvaülikooli seltsi era-ühisreaalgümnaasium "College" (Tallinnas, Kloostri tän. 16)
4. H. Treffneri asutatud poeglaste era-gümnaasium (Tartus, Rüütli, Munga, Jaani ja Lutsu tän.)
5. Eesti noorsoo kasvatuseltsi tütarlaste eragümnaasium (Tartus, Viljandi t.)
6. Viljandi Eesti haridusseltsi tütarlaste eragümnaasium (Viljandis, Jakobsoni t.)
7. Võru Eesti haridusseltsi poeglaste era-reaalgümnaasium (Võrus, Jüri tän. 2)
8. Võru Eesti haridusseltsi tütarlaste era-reaalgümnaasium (Võrus, Jüri tän. 2)

Õigusteta erakoolid

A. Eesti õppekeelelega

1. H. Kubu era-ühisreaalgümnaasium (Tallinnas, Maakri tän. 19)
2. Tallinna Kaarli koguduse era-ühisreaalgümnaasium (Tallinnas, Harju tän. 48)
3. J. Kirsipuu era-ühisreaalgümnaasium (Tallinnas, Ahju tän. 12)

4. "Zeeh" asutuse tütarlaste era-reaalgümnaasium (Rakveres, Pikk tän. 35)
5. "Väike-Maarja" era-ühisreaalgümnaasium (Väike-Maarjas, Virumaal)
6. Tartu Eesti haridusseltsi õhtukeskkool (Tartus, Fortuuna tän. 6-8)
7. Nuustaku kooli- ja haridusseltsi era-ühisreaalgümnaasium (Nuustakul, Tartumaal)
8. Pärnu linna era-ühisreaalkool (Pärnus, Esplanaadi plats)
9. Pärnu 1. era-ühisõhtukeskkool (Pärnus)

B. Saksa õppekeelele

10. Poeglaste era-reaalgümnaasium "Doomkool" (Tallinnas, Kooli tän. 11)
11. Tütarlaste era-reaalgümnaasium "Eliise kool" (Tallinnas, Tuglase tän. 2)
12. A.Grassi tütarlaste era-gümnaasium (Tartus, Aia tän. 34/36)
13. A.Walteri era-ühisreaalgümnaasium (Tartus, Magasini tän. 3/5)
14. M.Rathleri era-tütarlaste reaalgümnaasium (Tartus, Tähtvere tän. 3/5)
15. Pärnu era-ühisreaalgümnaasium (Pärnus, Rüütli tän.)
16. Viljandi era-ühisreaalgümnaasium (Viljandis, Jakobsoni tän. 12)
17. Paide era-ühisreaalgümnaasium (Paides, Pärnu tän.)
18. Rakvere era-ühisreaalgümnaasium (Rakveres, Pikk tän. 56)
19. Valga era-ühisreaalgümnaasium (Valgas, Allee tän. 4)

20. Kuressaare era-ühisreaalgümnaasium (Kuressaares, Pikk tän. 4)
21. Ralf Mühleni keskkooli kursused (Haapsalus)
- J. Venehelmi Poeg C. Vene õppekeelela
22. Seltsi "Vene kool Eestis" poeglaste eragümnaasium (Tallinnas, Narva mnt. 6-a)
23. Seltsi "Vene kool Eestis" tütarlaste eragümnaasium (Sealsamas)
24. Olga Amoretti keskkooli ühiskursused (Tallinnas, Kaasani tän. 3)
25. Tartu Vene õpetajate kolleegiumi era-ühisreaalgümnaasium (Tartus, Munga tän. 12)
26. Valga Vene õpetajate kolleegiumi era-ühisreaalgümnaasium
27. Pärnu kooli vastas. abiandm. seltsi keskkooli kursused (Pärnus, Rüütli tän.)
28. Laura seltsi "Haridus ja kultuur" era-ühisreaalgümnaasium (Lauras)
29. Ameerika Kristlike Noortemeeste seltsi Haapsalu keskkooli kursused (Haapsalus, Kalda t. 13)
30. Ameerika Kristlike Noortemeeste seltsi Narva keskkooli ühiskursused (Narvas)
31. Ameerika Kristlike Noortemeeste seltsi Vaivara keskkooli era-kursused (Vaivara mõisas, Virumaal)

Erakeskkoolid 1934.aastal Tallinnas

J. Westholmi Poeglaste Erakeskkool (Kordese 4)

E. Lenderi Tütarlaste Erakeskkool (Maakri 20)

H. Kubu Tütarlaste Erakeskkool

Kaarli Erakeskkool

Prantsuse Lütseumi Erakeskkool

Inglise Kolledži Erakeskkool

Seltsi "Vene Kool Eestis" Erakeskkool

Tallinna Doomkooli Erakeskkool

Tallinna Juudi Erakeskkool

Tallinna Saksa Tütarlaste Erakeskkool

A. Pedussaare Tütarlaste Erakeskkool

(11, lk. 220)

J. Westholmi III järgu Üheklassiline Eraalgkool	1907-1909
J. Westholmi II järgu Erakool	1909-1915
J. Westholmi Erameesgümnaasium	1915-1920
J. Westholmi Poeglaste Erareaalgümnaasium	1920-1923
J. Westholmi Poeglaste õigustega Erahumanitaar- gümnaasium	1923-1938
J. Westholmi Eraalgkool	1915-1940
J. Westholmi Poeglaste Erakeskkool	1934-1937
J. Westholmi Eraprogrammnaasium	1937-1940
J. Westholmi Eragümnaasium	1937-1940
J. Westholmi nimeline Gümnaasium	1941-1944

(1, lk. 1)

J. Westholmi eraalgkooli ja progümnaasiumi

tunnikavad

Ained	Algkool				Kokku
	I	II	III	IV	
Emakeel (kodulugu, kirjat. algk.)	9	9	6	6	30
I võõrkeel - prantsuse k.	-	-	4	4	8
II võõrkeel - inglise k.	-	-	-	-	-
Ladina keel	-	-	-	-	-
Ajalugu (kodanikut.)	-	-	-	2	2
Kodaniku- ja majandust.	-	-	-	-	-
Filosoofia	-	-	-	-	-
Matemaatika	5	5	5	5	20
Loodusteadus (ja tervish.)	-	-	2	3	5
Tervishoid	-	-	-	-	-
Füüsika	-	-	-	-	-
Keemia	-	-	-	-	-
Maateadus	-	-	-	2	2
Kosmograafia	-	-	-	-	-
Joonist. ja joonest.	2	2	2	1	7
Riigikaitseõpetus	-	-	-	-	-
Võimlemine	1	2	2	2	7
Laulmine	2	2	1	1	6
Tööõpetus	1	1	1	1	4
Usuõpetus	2	2	2	1	7
Saksa keel	4	4	4	3	15
	26	27	29	31	113

Ained	Algkool				Kokku
	I	II	III	IV	
Klassijuhataja tund	1	1	1	1	4
Koorilaul			1	1	
Sõltuv keel	3	3	3	3	12
	31	32	33	33	102

Ained	Progümnaasium					Kokku
	V	VI	VII	VIII	IX	
Emakeel	5	5	4	4	4	22
I võõrkeel - prantsuse k.	5	5	4	3	3	20
II võõrkeel - inglise keel	-	-	3	3	3	9
Ladina keel	-	-	-	-	-	-
Ajalugu	2	2	2	2	2	10
Kodaniku- ja maj.t.	-	-	-	-	-	-
Filosoofia	-	-	-	-	-	-
Matemaatika	5	4	4	4	4	21
Loodusteadus (koos tervish.)	2	2	2	-	1	7
Tervishoid	-	-	-	-	2	2
Füüsika	-	-	-	2	2	4
Keemia	-	-	-	2	-	2
Maateadus	-	2	2	2	2	8
Kosmograafia	-	-	-	-	-	-
Joonist. ja joonest.	2	2	2	1	1	8
Riigikaitseõpetus	2	2	2	2	2	10
võimlemine	2	2	2	2	2	10
Laulmine	1	1	1	1	1	5

Ained	Progümnaasium					Kokku
	V	VI	VII	VIII	IX	
Tööõpetus	-	-	-	-	-	-
Usuõpetus	2	2	2	2	1	9
Saksa keel	3	3	3	3	3	15
	31	32	33	33	33	162
Klassijuh. tund	1	1	1	1	1	5
Koorilaul	1	1	1	1	1	5

Ained	Gümnaasium			Kokku	KOKKU
	X	XI	XII		
Emakeel	4	3	3	10	62
I võõrkeel - prantsuse keel	3	3	3	9	37
II võõrkeel - inglise keel	3	3	3	9	18
Ladina keel	4	4	4	12	12
Ajalugu	2	3	3	8	20
Kodaniku- ja maj.t.	-	-	2	2	2
Filosoofia	-	2	1	3	3
Matemaatika	3	2	2	7	48
Loodusteadus (tervish.)	1	-	-	1	13
Tervishoid	-	1	-	1	3
Füüsika	2	2	2	6	10
Keemia	1	-	-	1	3
Maateadus	-	-	-	-	10

Avalike koolide tunnikava

Algkooli tunnikava

	I	II	III	IV	V	VI	Kokku
Emakeel	9	9	7	6	5	5	41
Usuõpetus	2	2	2	2	2	2	12
Ajalugu ja kodanikuõpetus				2	3	3	8
Matemaatika	5	5	5	5	5	5	30
Loodusõpetus ja tervishoid			3	3	3	3	12
Maateadus				2	2	2	6
Joonistamine	2	2	2	2	2	2	12
Kirjatehnika	1	1	1				3
Tööõpetus	2	2	2	2	2	2	12
Võimlemine	2	2	2	2	2	2	12
Laulmine	2	2	2	2	2	2	12
	25	25	26	28	28	28	160

Keskkooli tunnikava

Progümnaasium

	5.	6.	7.	8.	9.	Kokku 5.-9.
Emakeel	5	5	4	4	4	22
I võõrkeel	5	5	4	3	3	20
II võõrkeel	-	-	4	4	3	11
Ajalugu ja koda- nikuõpetus	2	2	2	2	2	10

	5.	6.	7.	8.	9.	Kokku 5.-9.
Matemaatika	4	4	4	4	4	20
Loodusteadus	2	2	2	1		7
Tervishoid					2	2
Füüsika				2	2	4
Keemia					2	2
Maateadus	2	2	2	2	-	8
Joonistamine ja joonistamine	2	2	2	2	2	10
Riigikaitseõpetus (käsitöö tütarl.)	2	2	2	2	2	10
Laulmine	1	1	1	1	1	5
Usuõpetus ja valitav aine	2	2	2	2	2	10
	29	29	31	31	31	151

Gümnaasiumi tunnikava

Humanitaarharu

	10.	11.	12.	Kokku 10.-12.
Emakeel	4	4	4	10
I võõrkeel	4	4	3	11
II võõrkeel	2	2	2	6
Ladina keel	5	5	5	15
Ajalugu	2	3	3	8
Kodanikuteadus ja majandusteadus	-	-	2	2
Filosoofia	-	2	-	2
Matemaatika	3	2	2	7
Loodusteadus	1	-	-	1

	10.	11.	12.	Kokku 10.-12.
Tervishoid	-	1	-	1
Füüsika	2	2	2	6
Keemia	1	-	-	1
Kosmograafia	-	-	1	1
Joonistamine ja joonestmine	-	-	-	-
Riigikaitseõpetus	2	2	2	6
Võimlemine	2	2	2	6
Laulmine	1	1	1	3
Usuõpetus ja valitav aine	3	3	4	10
	32	32	32	96

Jakob Westholmi kooli õpilaste arv õ.-a. järgi

1920/21	-	456 õpilast
1921/22	-	453
1922/23	-	470
1923/24	-	451
1924/25	-	496
1925/26	-	499
1926/27	-	515
1927/28	-	526
1928/29	-	527
1929/30	-	526
1930/31	-	554
1931/32	-	539
1932/33	-	532
1933/34	-	535
1934/35	-	544
1935/36	-	554
1936/37	-	556

(15, lk. 144)

Jakob Westholmi Gümnaasiumi lõpetajate arv

II lenda	1920.a.	18 lõpetajat	end 1921.a.
III lenda	1921.a.	23	- " -
IV lenda	1922.a.	14	- " -
V lenda	1923.a.	23	- " -
VI lenda	1924.a.	16	- " -
VII lenda	1925.a.	20	- " -
VIII lenda	1926.a.	19	- " -
IX lenda	1927.a.	23	- " -
X lenda	1928.a.	35	- " -
XI lenda	1929.a.	28	- " -
XII lenda	1930.a.	28	- " -
XIII lenda	1931.a.	28	- " -
XIV lenda	1932.a.	42	- " -
XV lenda	1933.a.	34	- " -
XVI lenda	1934.a.	25	- " -
XVII lenda	1935.a.	27	- " -
XVIII lenda	1936.a.	28	- " -
Lepikson, Aleksander		35.	Realer, Rudolf
Muuk, Elmar		37.	Ree, Martin
Pestmann, Elmar		38.	Reese, Edward
Vett, Joon		39.	Roote, Aleksander
Põllusaar, Johannes		40.	Steinfeldt, Vello
Kruus, August		41.	Sundst, Herman
Tomborg, Herbert		42.	Tedre, Mikko
Välfried, Eduard		43.	Valden, Eerik

J. Westholmi gümnaasiumi lõpetajad

I lend 1919.a.

1. Erikson, August
2. Indus, Artur
3. Kütt, Aleksander
4. Martinov, Paul
5. Mathiesen, Voldemar
6. Niinemann, August
7. Rass, Artur
8. Valdmann, Felix
9. Valting, Eduard

II lend 1920.a.

10. Jakobson, Heinrich
11. Kuusik, Karl
12. Landmann, Evald
13. Lepikson, Aleksander
14. Muuk, Elmar
15. Peetmann, Elmar
16. Pert, Jaan
17. Põllumann, Johannes
18. Kruus, August
19. Tamberg, Herbert
20. Valfried, Eduard

III lend 1921.a.

21. Animägi, Julius
22. Aro, Gerhard
23. Elbrecht, Oskar
24. Gerber, Valentin
25. Kandimaa, Herman
26. Kask, Voldemar
27. Kruus, Albert
28. Linholm, Artur
29. Link, Hjalmar
30. Lõvi, Oskar
31. Mänd, Oskar
32. Muttikas, Edgar
33. Proos, Eduard
34. Puumann, Heinrich
35. Rägastik, Robert
36. Ramler, Rudolf
37. Ree, Martin
38. Roose, Eduard
39. Roots, Aleksander
40. Steinfeldt, Valter
41. Sunduk, Harald
42. Tedre, Mihkel
43. Valder, Evald

IV lend 1922.a.

44. Aloe, Hermann
45. Antov, Ralf
46. Bender, Aleksander
47. Kokker, Eduard
48. Kreek, Eduard
49. Limberg, Osvald
50. Luik, Valter
51. Paljasmaa, Oskar
52. Pallas, Ernst
53. Part, August
54. Sahkenberg, Eduard
55. Selling, Johannes
56. Tooman, Alfred
57. Välja, Arnold

(15, lk. 144)

V lend 1923.a.

58. Birkan, Oskar
59. Detlaus, Elmar
60. Elbrecht, Alfred
61. Ilsen, Evald
62. Kokker, Erich
63. Lehto, Paul
64. Leidtorp, Stepan
65. Palm, Rudolf
66. Puuman, Ottomar

67. Põllumann, Alfred
68. Pürkop, Helmuth
69. Püümann, Gerhard
70. Sepper, Voldemar
71. Silberberg, Gerhard
72. Spuul, August
73. Sunduk, Feliks
74. Säinas, Karl
75. Tamm, August
76. Tammison, Oskar
77. Võmma, Johannes
78. Pabson, Ernst
79. Rägastik, Theodor
80. Treiman, Karl

VI lend 1924.a.

81. Betlem, Johannes
82. Israel, Rudolf
83. Kokk, Richard
84. Känd, Jaan
85. Känd, Jüri
86. Lemets, Paul
87. Luhakooder, Alfred
88. Massman, Helmuth
89. Niglasson, Bernhard
90. Reinbaum, Karl
91. Rosenbaum, Artur
92. Rosenberg, Richard

93. Sôster, Martin
 94. Vedemann, Arthur
 95. Veinman, Karl
 96. Villandi, Johannes
 VII lend 1925.a.
 97. Viroja, Richard
 98. Hüter, Oskar
 99. Karro, Roman
 100. Leesment, Otto
 101. Lilbok, Georg
 102. Luik, Aleksander
 103. Maantee, Helmuth
 104. Mast, Richard
 105. Männik, Theodor
 106. Roop, Eduard
 107. Rosimannus, Rudolf
 108. Tiits, Johannes
 109. Udenverk, Alfred
 110. Uuli, Heino
 111. Väljataga, Paul
 112. Vilibert, Eduard
 113. Viltmann, Alfred
 114. Vöhrmann, Erich
 115. Treumann, Helmuth
 116. Jahnson, Aleksander

VIII lend 1926.a.

117. Aspel, Aleksander
 118. Peekman, Gustav
 119. Jervan, Aleksander
 120. Kaarmann, Theodor
 121. Karu, Heinrich
 122. Kask, Johannes
 123. Kolberg, Johannes
 124. Konasto, Arthur
 125. Koolmeister, Richard
 126. Kuusik, Boris
 127. Markus, Harald
 128. Pôld, Erik
 129. Ratas, Hans
 130. Raukas, Leonhard
 131. Tiedeman, Gustav
 132. Stockberg, Karl
 133. Treumann, Arnold
 134. Viikmann, Richard
 135. Sôerde, Johannes

IX lend 1927.a.

136. Aule, Erik
 137. Erik, Leonhard
 138. Kalberg, Villu
 139. Kask, Friedrich

- 140. Kents, Leo
- 141. Kink, Antonii
- 142. Lübek, Hugo
- 143. Mellis, Hans
- 144. Ortlik, Anatol
- 145. Paulner, Elmar
- 146. Porrmann, Alfred
- 147. Puurman, Georgii
- 148. Põldmäe, Rudolf
- 149. Raud, Alexander
- 150. Sildnik, Robert
- 151. Soo, Gerhard

(15, lk. 145)

- 152. Titov, Konstantin
- 153. Toming, Alfred
- 154. Tulp, Hugo
- 155. Põllumann, Arnold
- 156. Simmulson, Gustav
- 157. Toiger, Endel
- 158. Tohert, Leopold

X lend 1928.a.

- 159. Abram, Harald
- 160. Akel, Friedrich
- 161. Anvelt, Karl
- 162. Baumann, Alfons
- 163. Bergstein, Julius
- 164. Johannson, Eugen

- 165. Haamer, Arnold
- 166. Klaser, Johannes
- 167. Koovit, Hans
- 168. Kriegerberg, Richard
- 169. Kristjuhan, Richard
- 170. Kuulep, Otto
- 171. Kuusberg, Endel
- 172. Kuuskman, Alfred
- 173. Kärakas, Oskar
- 174. Leesment, Albert
- 175. Leiten, Edmund
- 176. Lepenid, Rudolf
- 177. Mespak, Leopold
- 178. Mikiver, Leonhard
- 179. Pavel, Roman
- 180. Ploompuu, Heino
- 181. Reiman, Viktor
- 182. Reining, Harald
- 183. Räästas, Eduard
- 184. Sandat, Oskar
- 185. Sepp, Evald
- 186. Tannik, Rudolf
- 187. Truuberg, Anton
- 188. Tõnisson, Ilmar
- 189. Valdmann, Helmuth
- 190. Veem, Hugo
- 191. Vesmann, Karl
- 192. Virbel, Mihkel
- 193. Väljataga, Julius

XI lend 1929.a.

194. Allapert, Eduard
195. Birk, Andres
196. Bollmann, Endel
197. Didvig, Eduard
198. Haamer (Oamer), Elmar
199. Hiie, Victor
200. Kangro, Jaan
201. Kask, Bruno
202. Kotkas, Erik
203. Lellep, Endel
204. Lemberg, Herbert
205. Lepikson, Oswald
206. Lindpere, Heino
207. Lung, Harald
208. Luugus, Hans
209. Maasikamäe, Hugo
210. Mölder, Hugo
211. Paukas, Arnold
212. Põld, Hillar
213. Rabadik, Ervin
214. Raudvere, Nikolai
215. Rosenbaum, Erich
216. Tamson, Johannes
217. Tober, Kaspar
218. Tõnisson, Heldur
219. Uhlberg, Viktor
220. Vilson, Albert

221. Virro, Oskar

XII lend 1930.a.

222. Abram, Sulho
223. Anto, Ülo
224. Bollmann, Ilmar
225. Haas, Paul
226. Hartmann, Erich
227. Karunga, Kuno
228. Kasevits, Hellmuth
229. Laasfeld, Arthur
230. Lemberg, Valter
231. Lindpere, Ilmar
232. Malla, Harald
233. Malt, Helmut
234. Mespak, Roland
235. Miller, Hugo
236. Neiman, Guido
237. Pello, Otmar
238. Perten, Harald
239. Päril, Karl
240. Raudsepp, Hugo
241. Rebane, Ilmar
242. Rieberg, Robert
243. Rosenberg, Helmuth
244. Sandat, Eduard
245. Tamm, Lembit
246. Uustalu, Evald

- 247 Virkus, Mihkel
 248. Zimmermann, Alfred
 249. Vakker, Adolf

(15, lk. 146)

XIII lend 1931.a.

250. Aule, Olaf
 251. Bluum, Bernhard
 252. Brecher, Evald
 253. Eliaser, Roman
 254. Flaur, Oskar
 255. Jallajas, Nikolai
 256. Johani, Felix
 257. Kaarmann, Herbert
 258. Kalbus, Arvo
 259. Karo, Maksim
 260. Kodres, Heinrich
 261. Koort, Ra
 262. Kukk, Vilhelm
 263. Madisson, Olev
 264. Mits, Heino
 265. Mülheim, Arnold
 266. Rasmann, Richard
 267. Reinberg, Endel
 268. Rosenfeld, Gustav
 269. Salm, Erich
 270. Samma, Otto

271. Schmidt, Edmund
 272. Tehve, Emil
 273. Tehve, Vilhelm
 274. Teimann, Bruno
 275. Tomson, Rudolf
 276. Vunder, Udo
 277. Õmblus, Georg

XIV lend 1932.a.

278. Annus, Anton
 279. Bergmann, Heinrich
 280. Freudenstein, Alfei
 281. Hellat, Aleksander
 282. Kalbus, Endel.
 283. Klasén, Ilmar
 284. Koppermann, Valter
 285. Krabo, Johannes
 286. Kukk, Nathan
 287. Kukk, Udo
 288. Kuks, Boris
 289. Kusik, Rene
 290. Landsmann, Edmund
 291. Laretei, Axel
 292. Lasberg, Eugen
 293. Malm, Robert
 294. Mau, Olaf
 295. Mullas, Valdo

296. Niilus, Valter	322. Erilane, Hugo
297. Ninemann, Udu	323. Freiberg, Erich
298. Norviit, Lembit	324. Hagar, Hellmuth
299. Nõmmann, Reinhold	325. Hergauk, Harald
300. Orav, Arnold	326. Kallas, Endel
301. Peterson, Peter	327. Keerd, Alfred
302. Reier, Hans	328. Kilgas, Peeter
303. Reissar, Erich	329. Klausson, Endel
304. Rosenberg, Aleksander	330. Kogel, Georg
305. Saretok, Vitold	331. Kramann, Villiam
306. Sillam, Gottlieb	332. Kuus, Leo
307. Soone, Hermann	333. Lauter, Otto
308. Takel, Voldemar	334. Lorenzsonn, Boris
309. Tamm, Uno	335. Luttein, Kirill
310. Teller, Mihkel	336. Markus, Gerhard
311. Truberg, Erich	337. Malter, Georg
312. Tuurfeldt, August	338. Nichtig, Johann
313. Ungermann, Eduard	339. Oja, Vladimir
314. Vanase, Herbert	340. Otti, Lembit
315. Virro, Nikolai	341. Paalberg, Harald
316. Volke, Ernst	342. Perna, Arthur
317. Vorp, Richard	343. Poolakes, Maximilian
318. Lunt, Gustav	344. Proos, Artur
319. Arro, Karl	345. Põllumann, Martin
320. Dagis, Andres	346. Rukholm, Leo
321. Dolf, Erik	347. Teder, Voldemar
	348. Toffelmann, Guido
	(15, lk. 147)

- 349. Toffelmann, Uno
- 350. Uesson, Georg
- 351. Villenthal, Hugo
- 352. Teetsov, Alfred

XVI lend 1934.a.

- 353. Aksel, Avenir
- 354. Allikas, Leonid
- 355. Aule, Olgred
- 356. Aveson, Rudolf
- 357. Eilmann, Raimond
- 358. Esop, Harry
- 359. Gutmann, Nikolai
- 360. Juhans, Ilmar
- 361. Klausson, Ilmar
- 362. Klement, Fred
- 363. Koch, Robert
- 364. Kraus, Hermes
- 365. Kruusmann, Ilmar
- 366. Kuus, Paul
- 367. Lepa, Peeter
- 368. Linnamägi, Arthur
- 369. Muido, Leonid
- 370. Ots, Raimund
- 371. Paabo, Illis
- 372. Römmer, Alfons
- 373. Viermann, Erik
- 374. Vorp, Evald
- 375. Teimann, Arnold

- 376. Silber, Edgar
- 377. Tomberg, Viktor

XVII lend 1935.a.

- 378. Abram, Gunnar
- 379. Allik, Eugen
- 380. Pürgen, Helmut
- 381. Ibrus, Ralf
- 382. Käärrik, Kaljo
- 383. Kauba, Feliks
- 384. Kuik, Georg
- 385. Kuller, Eugeni
- 386. Kuris, Eino
- 387. Lainvee, Arvo
- 388. Linnamägi, Martin
- 389. Looberg, Leonid
- 390. Olilik, Konstantin
- 391. Paimal, Erik
- 392. Rajaleid, Jaan
- 393. Rebane, Helmut
- 394. Rüütman, Toomas
- 395. Tamm, Harald
- 396. Toi, Roman
- 397. Tomingas, Nikolai
- 398. Toomara, Kalju
- 399. Vaeden, Erik
- 400. Valgemäe, Otto
- 401. Kruusmägi, Leopold

402. Puhm, Harry
 403. Vöhlmann, Rene
 404. Toomann, Johannes

405. Puhm, Harry
 XVIII lend 1936.a.

405. Allas, Sigurd
 406. Allemov, Henry
 407. Evald, Otto
 408. Feld, Heino
 409. Gongorovski, Feliks
 410. Jens, Roland
 411. Jungholz, Orm
 412. Junmann, Erich
 413. Kask, Olev
 414. Kruuse, Georg
 415. Kôrge, Nikolai
 416. Kôrver, Boris
 417. Lassi, Harald
 418. Linkvist, Vallot
 419. Pals, Raimond
 420. Pool, Ilmar
 421. Põld, Henno
 422. Raun, Arved
 423. Rikand, Heino
 424. Saar, Bernhard
 425. Schönberg, Theodor
 426. Tikker, Elmar
 427. Triumph, Wilhelm

428. Uustallo, Herbert
 429. Varik, Väino
 430. Õepa, Erich
 431. Kuddu, Fred
 432. Raud, Roman.

(15, lk. 148)

XIX lend 1937.a.

433. Berg-Andra, Herbert
 434. Birk-Pirk, Aadu
 435. Engmaa, Bodo
 436. Fadajeff, Albert
 437. Feldt, Ernst
 438. Flüsmann-Loit, Erich
 439. Halliku, Egon
 440. Hendrichson, Elmar
 441. Hinnov, Helmut
 442. Juhkenson, Roland
 443. Kasak, Hans
 444. Kivik, Boris
 445. Klaussion-Kauri, Lembit
 446. Koplimägi, Enno
 447. Kree, Evald
 448. Laigna, Karl
 449. Lukk, Georges
 450. Maaring, Juhan
 451. Miido, Erich

452. Möldre, Vambola

453. Ossi, Feliks

454. Poska, Jüri

455. Pürje, Ernst

456. Raid, Evald

457. Rõuk, Enno

458. Saar, Gustav

459. Silde, Leopold

460. Silting, Treugott

461. Simrivart, Enno

462. Toom, Ustav

463. Vahtrik, Vello

464. Vaik, Aado

465. Veidermaa, Ants

466. Vilmansen, Helmut

467. Weimann, Kurt

468. Urla, Reginald

469. Uuesson, Leonid

(4, lk. 1)

Jakob Westholmi eragümnaasiumi

õpetajate nimestik

1. Alberg, Helmi	1928-1929
2. Aleksejev, Georgi	1927-1933
3. Ambor, Johannes	1928-1932
4. Andresen, Nigol	1923-1928
5. Aun, Erich	1921-1923
6. Berg, Martin	1920-1925
7. Bölau, Edmund	1933-1936
8. Deboute, Gabriel	1934-
9. Eenpalu, Linda (Einbund)	1920-1926
10. Erlemann, Viktor	1929-
11. Etverk, Elmar	1930-
12. Grünberg, Artur	1929-
13. Heinrichson, Adelheid	1922-1923
14. Hellat, Ida	1916-1922
15. Hennings, Nikolai	1920-1921
16. Hildebrandt, Eugen	1919-1923
17. Hinnov, Paul	1929-
18. Horn, Adolf	1935-
19. Jüres, Nikolai	1925-
20. Kalmus, Arnold	1920-
21. Kangur, Paul	1920-1921
22. Karell, Johann	1922-1923
23. Keller, Ella	1920-1921
24. Kents, Jakob	1920-1925
25. Kuldernup, Tõnu	1918-1930
26. Kumari, Elmar	1934-1936

27. Kuusik, Paul	1927-1932
28. Kurvits, Otto	1935-
29. Laarmann, Martin	1916-1923
30. Lannus (Lukin), Paul	1936-
31. Lind, Karl	1916-1923
32. Maasik, Eduard	1936-1923
33. Marandi (Müürman), Selma	1916-1924
34. Mettus, Voldemar	1921-1923
35. Mägraken, Paul	1936-
36. Müür, Konstantin	1928- 1929
37. Ney, Gottlieb	1935-1936
38. Paaver, Blandine	1928-1936
39. Parlo, Oskar	1935-
40. Pedusaar, Konstantin	1921-1923
41. Plaester, Artur	1918-1931
42. Plath, Axel	1931-1935
43. Ploompuu, Aleksander	1909-1923
44. Poska-Kutšinski, Vera	1923-
45. Ratassepp, Kalev	1932-1936
46. Raudsepp, Johannes	1925-1927
47. Rechn, Theodor	1919-1931
48. Rein, Richard	1920-1923
49. Reite, Martin	1921-1922
50. Rosenblum, Bernhard	1922-1923
51. Rosenberg, Alfred	1926-1929
52. Rummo, Alvine	1919-1922
53. Rummo, Jaan	1920-
54. Schwarz, Werner	1935-
55. Sepp, Henrik	1918-1922

56. Serebrjakov, Lydia	1921-
57. Sokolov, Vladimir	1920-1923
58. Soomre (Sommer), Artur	1919-
59. Spiegel, Ferdinand	1920-
60. Susi, Ella	1926-1928
61. Tamman, Jüri	1921-1923
62. Tamm, Paul	1923-1924
63. Tamberg, Wilhelmine	1922-1935
64. Tauli (Poisman), Valter	1931-
65. Tedre, Mihkel	1928-1931
66. Usai, Mihkel	1936-
67. Valdman, Nikolai	1924-1934
68. Veski, Mihail	1936-
69. Westholm, Jakob	1907-1935
70. Vettik, Teodor	1919
71. Wichman, Max	1921-1928
72. Wilhelmson, Konstantin	1923-1925
73. Vooremaa, Jakob	1934-
74. Zelinski, Vanda	1922-

SIHTASUTUSE „JAKOB VESTHOLMI POEGLASTE ERA-HUMANITAAR- GÜMNAASIUMI“

PÕHIKIRI.

§ 1. Sihtasutuse „Jakob Vestholmi poeglaste era-humanitaargümnaasium“ eesmärgiks on pidada ülal algkooli, keskkooli ja gümnaasiumi, tarbekorral avada ja ülal pidada lasteaeda ja täiendusklassi ning toetada võimaluse järgi asutuse andekaid õpilasi.

§ 2. Oma eesmärgi saavutamiseks sihtasutus peab ülal, korraldab ja edendab § 1 nimetatud õppeasutuste tegevust vastavate seaduste, määruste ja korralduste ning tunnustatud kasvatuslikkude põhimõtete kohaselt, kuid nõnda, et asutuste kasvatus- ja õppetöö korraldamisel võiks kasutada kõike neid erinevusi avalikkude õppeasutuste töökorraldusest, mis kehtivate seaduste järgi on lubatud õigustega erakoolidele.

§ 3. Sihtasutuse alusvaraks on:

1) kinnisvara, mis asub Tallinnas Kordese uul. nr. 4, kinnistusnumber 551, ja mis antud sihtasutusele alusvaraks Jakob Vestholmi poolt;

2) kinnisvara, mis asub Tallinnas Kordese uul. nr. 4, kinnistusnumber 185, ja mis antud sihtasutusele alusvaraks Jakob Vestholmi poolt;

3) Jakob Vestholmi poeglaste eraalgkooli, keskkooli ja gümnaasiumi täielik varustus, mis antud Jakob Vestholmi poolt.

Kasvada võib see alusvara toetussummadest, annetustest, pärandustest ja teistest alusvara täiendamiseks määratavatest või antavatest varadest ja summadest.

§ 4. Sihtasutuse alusvara võib kasutada ainult kinnisvarade ehitamiseks või ostmiseks ja parandamiseks ning teaduslikkude ja kunstiliste esemete või kogude omandamiseks.

§ 5. Sihtasutuse asutajale Jakob Vestholmile jääb § 3 nimetatud varanduse eluaegne kasutamise õigus. Tema surma puhul jääb tema õele Helene Vestholmile sihtasutuse majas praegune Jakob Vestholmi korter prää küttega ja väike aed, mis asub koolimaja taga, eluaegseks kasutamiseks tasuta.

§ 6. Sihtasutus peetakse ülal asutuse alusvara ja asutuse oma ettevõtete tuludest ning riigi, omavalitsuste, eraasutuste, eraettevõtete, organisatsioonide ja isikute poolt selleks otstarbeks määratud või antud toetustest ja teistest summadest. Sihtasutuse eelarvesse võetakse iga aasta üüril esemel võimalikult suur summa uue koolimaja ehituse kapitaliks.

§ 7. Sihtasutusel on juriidilise isiku õigused. Ta võib omandada, võõrandada kinnis- ja vallasvara, võtta oma peale kohustusi, sõlmida lepinguid, võtta vastu pärandusi ja annetusi, asutada ettevõtteid oma eesmärgi saavutamiseks, esineda kohtus oma esindajate või volinikkude kaudu nõudjana ja kostjana ning kasutada kõiki teisi juriidilise isiku õigusi.

§ 8. Sihtasutusel on oma pitsat pealkirjaga: „Sihtasutus Jakob Vestholmi poeglaste era-humanitaargümnaasium“.

§ 9. Sihtasutuse asupaigaks on Tallinn.

§ 10. Sihtasutuse valitsemise organiteks on nõukogu, juhatus ja revisjonikomisjon.

§ 11. Sihtasutuse nõukogusse kuuluvad järgmised sihtasutuse asutaja Jakob Vestholmi poolt ilma tähtajata kutsutud isikud: asutaja õetütar neiu Meta Lampe, haridustegelane Gustav Ollik, vannutatud advokaat Rudolf Kuuskmaa, insener Karl Jürgenson, majan-

ARHIIVIMUSEUM
PEDAGOOGIKA

dusteadlane Leo Sepp ja kindral Johannes Roska ning

2) järgmiste asutuste esindajad: Haridus- ja sotsiaalministeeriumi esindaja, Tallinna linnaomavalitsuse esindaja, Eesti evangeeliumi-luteriusu kiriku piiskop (resp. peapiiskop), § 1 nimetatud õppeasutuste juhataja, nende õppeasutuste õppenõukogu poolt valitud esindaja, õppeasutuste õpilaste vanemate üldkoosoleku poolt valitud kaks esindajat, J. Vestholmi poeglaste era-humanitaargümnaasiumi õpilaste abijandmise seltsi üldkoosoleku poolt valitud esindaja ja sama gümnaasiumi vilistlaskogu üldkoosoleku poolt valitud kaks esindajat.

Sihtasutuse asutaja Jakob Vestholmi tungiv soov on, et nõustuksid lasta end valida nõukogusse ainult isikud, kes pooldavad põhimõtteid, mille järgi kooli õppe- ja kasvatus-tööd seni on juhitud ja korraldatud, see tähendab, et õppe- ja kasvatus-töö koolis toimuks isamaalises, rahvuslikus ning kristlikus vaimus ja et keskkoolil ning gümnaasiumil oleks humanitaarne laad.

§ 12. Nõukogu võib juhatuse ettepanekul täiendada oma koosseisu nende asutuste ja organisatsioonide esindajatega ja isikutega, kelle osavõtt nõukogust on kasulik või otstarbekohane sihtasutuse eesmärgi taotlemiseks.

Samuti võib nõukogu juhatuse ettepanekul täiendada oma koosseisu nende isikutega, kes on toetanud sihtasutust ühekordselt vähemalt 1.000 krooniga, või nende isikute esindajaga, kes kokku on toetanud sihtasutust ühekordselt vähemalt 3.000 krooniga.

§ 13. Uued nõukogusse võetud asutused ja organisatsioonid võtavad nõukogust osa igaüks ühe või kahe esindajaga, vastavalt nõukogu otsusele nende vastuvõtmise kohta.

Iga isik, kes toetanud sihtasutust ühekordselt vähemalt 1.000 krooniga ja kes vastu võetud nõukogu koosseisu, võtab osa nõukogust täieõigusliku liikmena või esindajana ilma tähtajata.

Isikud, kes toetanud sihtasutust vähemate summadega ja kes vastu võetud nõukogu koosseisu, võtavad nõukogust osa nende poolt valitud esindajate kaudu, kusjuures esindajate arv määratakse vastavalt toetuse summade suurusele, iga 3.000 krooni pealt üks esindaja.

§ 14. Esindajad määratakse või valitakse neid volitavate asutuste ja organisatsioonide ning isikute poolt kaheks aastaks.

Esindajate mittemääramine nõukogusse mõne asutuse või organisatsiooni või isikute poolt, või loobumine osavõtmisest ei takista nõukogu tegevust.

Asutused ja organisatsioonid, kelle esindajad kolme aasta kestel ei ole osa võtnud ühestki nõukogu koosolekust, kaotavad nõukogu sellekohasel otsusel õiguse võtta osa

nõukogust oma esindajatega. Samuti kaotavad nõukogu sellekohasel otsusel õiguse võtta osa nõukogust käesoleva põhikirja § 13 teises ja kolmandas lõigus tähendatud isikud, kui nad (teine lõik) või nende esindajad (kolmas lõik) ei ole osa võtnud kahe aasta kestel ühestki nõukogu koosolekust. Nõukogu sellekohasel otsusel võivad need asutused ja organisatsioonid ning isikud omandada uuesti õiguse osa võtta nõukogust.

§ 15. Nõukogu ülesandeks on sihtasutuse üldine juhtimine. Eriti on tema ülesandeks:

1) asutuse tegevuskava, eelarvete ja aruannete läbivaatamine ning kinnitamine;

2) juhatuse ja revisjonikomisjoni liikmete valimine;

3) nõukogu täiendamine uute asutuste või organisatsioonide esindajatega või isikutega või nende esindajatega;

4) enese ja asutuse teiste organite kodukordade kinnitamine;

5) kinnisvara omandamise, võõrandamise ja pantimise otsustamine;

6) õppejõudude valimine.

§ 16. Nõukogu valib oma liikmete seast üheks aastaks esimehe, kelle ülesandeks on nõukogu kokku kutsuda ja tema koosolekuid juhatada.

Kui esimees sihtasutuse juhatuse või revisjonikomisjoni nõudel nõukogu kahe nädala kestel kokku ei kutsu, on sihtasutuse juhatusel või revisjonikomisjonil õigus ise nõukogu kokku kutsuda.

Nõukogu esimees võib sõnaõigusega osa võtta sihtasutuse juhatuse koosolekustest.

Kuni nõukogu esimehe valimiseni või tema puudumisel täidab tema kohuseid vanim nõukogu liige.

§ 17. Nõukogu koosolek on otsusevõimeline, kui koos on vähemalt pool nõukogu koosseisust, nende seas esimees või tema asetäitja.

Koosoleku kutsed ühes päevakorraga saadetakse nõukogu liikmetele hiljemalt üks nädal enne koosoleku päeva.

§ 18. Nõukogu otsused tehakse liht-häälteenamusega, välja arvatud otsused § 15 p.p. 3 ja 5 tähendatud aladel, milleks on tarvis vähemalt $\frac{2}{3}$ häälteenamusest.

Nõukogu otsused nõukogu täiendamise ning kinnisvara omandamise, võõrandamise ja pantimise suhtes astuvad jousse Haridus- ja sotsiaalministri kinnitusel.

§ 19. Sihtasutuse esindajaks ja täidesaatvaks organiks on vähemalt kolmeliikmeline juhatuse.

Juhatuse liikmeiks on õppeasutuste (§ 1) juhataja ja isikud, keda nõukogu valib kaheks aastaks oma liikmete hulgast.

Juhatuse koosolek on otsusevõimeline, kui koos on juhatuse esimees või ta asetäitja ja vähemalt kaks juhatuseliiget.

§ 20. Juhatuse töötab tema enese poolt koostatud ja nõukogu poolt kinnitatud kodukorra alusel.

§ 21. Juhatuse valitseb ning kasutab sihtasutuse varasid § 2 näidatud otstarbeks ning juhib sihtasutuse tegevust, valmistab iga aasta tegevuskava ning aastaeelarve ja -aruande nõukogule, täidab nõukogu otsused, kutsub ametisse tarvilikud tööjõud ja annab välja kohustusi ning volitusi nõukogu poolt kinnitatud kodukordade alusel ja eelarve piirides.

§ 22. Sihtasutuse asjaajamist ja majanduslikku tegevust revideerib kolmeliikmeline revisjonikomisjon, kelle valib nõukogu üheks aastaks oma liikmete hulgast. Tarbekorral võib revisjonikomisjoni liikmed valida ka väljaspoolt nõukogu vastavate eriteadlaste hulgast.

§ 23. Kui sihtasutuse tegevus või selle eesmärkide saavutamine osutub võimatuks, siis likvideeritakse asutus sellekohastes seadustes ettenähtud korras.

Tallinnas, 26. märtsil 1935. Nr. 14510.

Registreerimisasjade juhataja k.t. T. Teder.

Tallinna Jakob Vestholmi Kirikukõrde
Jakob Vestholmi linna humanitaarse gümnaasiumi

Tedor Männik,
Sihtasutuse nõukogu ja juhatuse
liige selle algusest kuni lõpuni, 1935-1940.

J. Vestholm'i

poeglaste era-humanitaargümnaasiumi

teateleht

Aleksei Rodsevitš,

I klassi õpilane

1933/4 õppeaasta.

[illegible]

Palat

ALGKOOLI
KLASSITUNNISTUS

J. WESTHOLMI ERA-HUMANITAARGÜMNAASIUMI

ALGKOOLI IV KLASSI ÕPILANE

Heinrichs Aleksei

1936/37. KOOLIAASTAL

Õppeained	Edasijõudmine õppeaineis		
	I poolaasta	II poolaasta	Üldkokkuvõte
1. Eesti keel	rahuldav	rahuldav	rahuldav
2. Kodulugu			
3. Matemaatika	rahuldav	rahuldav	rahuldav
4. Looduseopetus ja tervishoid	rahuldav	rahuldav	rahuldav
5. Maateadus	rahuldav	rahuldav	rahuldav
6. Ajalugu	rahuldav	rahuldav	rahuldav
7. Usuopetus	rahuldav	hää	rahuldav
8. Saksa keel	rahuldav	rahuldav	rahuldav
9. Prantsuse keel	rahuldav	rahuldav	rahuldav
10. Joonistamine	hää	rahuldav	rahuldav
11. Laulmine	hää	hää	hää
12. Võimlemine	hää	hää	hää
13. Tööopetus	väga hää	väga hää	väga hää

Oppendukogu otsused ja tähendused

I poolaastal:

Käitumine väga hää
Hoolsus rahuldav
Puhunud 2 päeva
Hilinenud - korda
Koolitöö algab õppeaasta II poolel
7. jaanuaril 1937. a.
Klassijuhataja S. L. Naasik
Õpilase vanema või hooldaja all-
kiri M. Reimets

Otsus kevadel:

Viiakse k. k. I klassi.
Jäetakse klassi teiseks
aastaks.

Määratakse õppeülesanne

Otsus sügisel:

II poolaastal:

Käitumine väga hää
Hoolsus rahuldav
Puhunud 1 päeva
Hilinenud - korda
Koolitöö algab järgneval õppeaastal
30. augustil 1937 a.
Klassijuhataja S. L. Naasik
Õpilase vanema või hooldaja all-
kiri M. Reimets

Märkusi ja tähendusi:

Koolijuhataja:

Enam

KESKKOOLI
KLASSITUNNISTUS

J. WESTHOLMI ERA-HUMANITAARGÜMNAASIUM.

PROGÜMNAASIUMI V KLASSI ÕPILANE

Aleksei Heinmet.

19 92' KOOLIAASTAL
188.

Õppeained	Edasijõudmine õppeaineis			
	I poolaasta	II poolaasta	Eksamid	Üldkokkuvõte
1. Emakeel	rahuldav	rahuldav		rahuldav
2. Aritmeetika . . .	rahuldav	puudulik		puudulik
3. Geomeetria				
4. Algebra				
5. Loodusteadus . . .	hea	hea		hea
6. Tervishoid				
7. Keemia				
8. Füüsika				
9. Matemaatika	rahuldav	rahuldav		rahuldav
10. Ajalugu ja kodaniku- teadus	rahuldav	puudulik		puudulik
11. Usinõpetus	rahuldav	rahuldav		rahuldav
12. Prantsuse keel (I võõrkeel)	rahuldav	rahuldav		rahuldav
13. Saksa keel (II võõr- keel)	rahuldav	rahuldav		rahuldav
14. Inglise keel (III võõrkeel)				
15. Joonistamine ja joon- nestamine	hea	hea		hea
16. Laulmine	hea	hea		hea
17. Voimlemine	hea	väga hea		hea
18. Riigikaitseõpetus .	rahuldav	rahuldav		rahuldav

Õppendukogu otsused ja tähendused

I poolaastal:

Käitumine hea
Hoolsus rahuldav
Puidunud 16 tundi
Hilinenud — korda

Koolitöö algab õppeaasta II poolel

7 jaanuaril 1938 a.

Klassijuhataja W. Zelinskiy
Õpilase vanema või hooldaja all-
kiri A. Heinmets

Otsus kevadel:

Vilakse klassi.
Jäetakse klassi teiseks
aastaks.

Järeleksam sügisel aritmeetikas ja ajaloo.

Otsus sügisel:

II poolaastal:

Käitumine väga hea
Hoolsus puudulik
Puidunud 4 tundi
Hilinenud — korda

Koolitöö algab järgneval õppeaastal

29. VIII 1938 a.

Järeleksamid algavad sügisel

25. VIII 1938 a.

Klassijuhataja W. Zelinskiy
Õpilase vanema või hooldaja all-
kiri

Märkusi ja tähendusi:

I. Jelmine

Koolijuhataja:

6 klass

KESKKOOLI KLASSITUNNISTUS

J. WESTHOLMI ERA-HUMANITAARGÜMNAASIUM.

PROGÜMNAASIUMI II KLASSI ÕPILANE

Alessi Heinmet

1938/39 KOOLIAASTAL

Õppeained	Edasijõudmine õppeainet:			
	I poolaasta	II poolaasta	Eksamid	Üldkokkuvõte
1. Emakeel	puudulik	rahuldav		rahuldav
2. Aritmeetika	rahuldav	rahuld.		rahuldav
3. Geomeetria	rahuldav	rahuld.		rahuldav
4. Algebra				
5. Loodusteadus	hea	hea		hea
6. Tervishoid				
7. Keemia				
8. Muusika				
9. Maateadus	rahuldav	hea		hea
10. Ajalugu ja kodanikuteadus	puudulik	rahuld.		rahuldav
11. Usupetlus	rahuldav	rahuldav		rahuldav
12. Prantsuse keel (I vöökeel)	puud./rah.	rah./puud.		rahuldav
13. Saksa keel (II vöökeel)	puudulik	rahuldav		rahuldav
14. Inglise keel (III vöökeel)				
15. Loostamine ja joonestamine	hea	väga hea		väga hea
16. Lauamine	hea	hea		hea
17. Võimlemine	hea	hea		hea
18. Riigilooõpetus	rahuldav	rahuld.		rahuldav

Õppenõukogu otsused ja tähendused	
I poolaastal:	II poolaastal:
Käitumine <i>väga hea</i>	Käitumine <i>hea</i> ; reaktiiv: <i>väga hea</i>
Hoolsus <i>puudulik</i>	Hoolsus <i>rahuldav</i>
Puudunud — tundi	Puudunud <i>62</i> tundi
Hilinenud — korda	Hilinenud — korda
Koolitöö algab õppeaasta II poolel	Koolitöö algab järgneval õppeaastal
<i>9</i> jaanuaril 1939 a.	<i>28</i> augustil 1939 a.
Klassijuhataja <i>Wzelsky</i>	Järeleksamid algavad sügisel
Õpilase vanema või hooldaja allkiri <i>M. Heitmann</i>	19 a.
	Klassijuhataja <i>Wzelsky</i>
	Õpilase vanema või hooldaja allkiri
	kiri
Otsus kevadel:	Märkusi ja tähendusi:
Viiakse <i>VII</i> klassi.	<i>IV</i> klassi korda.
Jäetakse — klassi teiseks aastaks.	
Järeleksam sügisel	
<i>Luvitöö prants. keeles</i>	
Otsus sügisel:	
	Koolijuhataja:

Pisut kroonikat

Esimesed sugemed J. Vestholmi gümnaasiumi õpilaste isetegevusest langevad ühte revolutsioonijastuga (1917–1918). Üldisest mentaliteedist tingituna olid tolleaegsed üritused kaunis tormilised ja sageli suunatud kooli administratsiooni vastu.

Tööliste ja sõdurite nõukogude ja komiteede eeskujul loodi ka ülelinnaline Tallinna koolide keskkomitee, mille üheks aktiivseimaks elemendiks oli Vestholmi gümnaasiumi sellesaegse 5. klassi (3. lend 1921. a.) kirjandusring „Säde“. Selle ajastu tüüpilisimaks esindajaks on eelmainitud ringi väljaandel ilmunud ajakiri-ajaleht „Vox discipuli“, mille juhtivaiks kaastöölisiks olid E. Kant, O. Lõvi, J. Pert, E. Joll ja H. Tamberg. 1917. ja 1918. aasta jooksul oli see peaaegu iga nädal ilmuv šapirograafil paljundatav ajaleht kogu õpilaskonna huvide esindajaks ning kaitsjaks.

J. Vestholmi gümnaasiumi humanitaarringi otsene eelkäija J.W.G. Öppurite Ring asutati 7. veebruaril 1920. aastal, olles seega vanim omataoline Tallinnas. Ringi asutajaiks olid tolleaegse gümnaasiumi 3. klassi õpilased A. Kuuskmann, E. Aser, R. Kokk, R. Mast ja Th. Männik.

Ühinemise pääpõhjuseks oli organiseeruda spordi, eriti jalgpalli harrastamiseks. Viimasest asjaolust tingituna jäid Ringi tegevusest eemale vanemate klasside õpilased. Kuid hiljem laienes tegevus ka vaimsete huvide elustamisele ja süvendamisele. Ringi juurde tekkis kirjandus- ja karskustoimkond, mille juhtideks olid eesti keele õpetaja W. Mettus ning ringi esimees õpilane Th. Männik. Juba 1920. aastal alustas ilmumist ajakiri „Edu“, mille veergudel sageli polemiseerisid vaimutegelaste poolt Th. Män-

nik ning sportlaste poolt nende tublim sulemees Heino Uuli. Lahkhelid nende kahe voolu vahel paisusid hiljem niivõrd suureks, et osa Öppurite Ringi liikmeid asutas iseseisva spordiringi, mille tagajärjel õpilaskond teataval määral lõhestus.

1923/24. aastal asusid Öppurite Ringi etteotsa A. Aspel, R. Põldmäe ning uus eesti keele õpetaja N. Andreesen. Kirjandustoimkonna energilisel tegevusel elas ring sel ajal kirjanduse tähe all: peeti arvukalt referaate, vaidlusõhtuid ning uudsusena ka kirjanduslikke kohtuid. Kui varemail aastail oli Öppurite Ringi juhtiv osa keskmiste klasside käes, kaldus see noil aastail ikka enam ja enam vanemate klasside kätte, kuni lõpuks gümnaasiumi viimane klass jäi Ringi tugipunktiks.

Aspel ja Põldmäe kooli lõpetanud, jäi Öppurite Ringi alustalaks gümnaasiumi 4. klass eesotsas Ilmar Tõnisoni ja Harald Abramiga. Kuna Ringi ajakiri „Edu“ oli 1924. aastaga oma tegevuse lõpetanud, anti 1925. aastal välja Ringi album. Sama kavatseti ka järgmisil aastail, kuid see teostus alles 1928. aastal Ilmar Rebase toimetusel. Ei saa jätta mainimata ka üksikuid numbreid ajakirjadest „Noorus“ ja „Kotkas“, mis ilmusid 1925. ja 1926. aastal peamiselt J. Rebase õhutusel. Muide tuleb veel nentida, et kõik eelpoolnimetatud ajakirjad ja albumid olid paljundatud šapirograafil ainult piiratud arvul.

Järgnevatil aastail Ringi tegevuses pole märgata erilist aktiivsust, kuna õpilased koonduvad senisest suuremal määral NMKÜ klubidesse, mis halvab tegevust kooli Öppurite Ringis. Teiselt poolt tekivad mitmed eriringid, nagu

elektrotehnika-, male-, laskuring jne.; samuti organiseeritakse kooli koöperatiiv.

1937. aastal nimetati Öppurite Ring ümber Humanitaarringiks, seega tahes juba nimega lähemalt piiritella Ringi tegevusala. Kuid ka uus nimi ei toonud Ringi tegevusse mingit uut hoogu. Ring jäi endiselt latentssesse seisundisse, kuigi oli üksikuid, kes enesele olid võtnud südameasjaks Ringi tegevust taas elustada. Ei saa siin eriti süüdistada ei juhtide puudust ega ka õpilaste loidust, kuna suurmaks takistavaks teguriks oli järjest tõusev koolitöö koorem ning teiselt poolt juba mainitud üleorganiseerimine eriti väljaspool kooli.

Et Ringi tegevus käesoleval õppeaastal on uuesti jalad alla võtnud, on tõendatud sellega, et veebruaril algul ilmus esiknumber ajakirjast „...ad astra“ ja käesoleva kroonika lugejad on võinud veenduda, et mainitud number viimaseks ei jäänud. „...ad astra“ on esimene Vestholmi gümnaasiumi öppur-ajakiri, mis ilmub trükituna ning on seega kättesaadav kõigile vestholmlastele.

Tahame loota, et on jäänud seljataha kõik otsinguajad ja et humanitaarringis on Vestholmi gümnaasiumi õpilaskond endale leidnud kõige sobivama vormi hoogsaks ja innukaks enesearenduslikuks tööks.

Hans Habicht

Hic vere est domus veritatis
et porta vitae

KOOLI DIREKTORID:

JUHAN UMBLIA
JAKOB WESTHOLM
ELMAR ETVERK
GOTTLIEB NEY
PALU MÄGRAKEN
ELMAR ETVERK
VIKTOR PÄSS
JOHANNES RATASEPP
AMALIE FILATOVA

EVGENIA PETROVA
LILIA RÕKOVA
VLADIMIR INDRIKSON
ENDEL POOM
EINAR VAPPER
VIRVE SOOVÄLI
HARALD MATVEI
INDREK SIIR

Hic vere est domus veritatis et porta vitae

Siin on õige töö maja ja elu uks.
Selliselt kõlab vaimne alus, millele on rajatud Tallinna 22. Keskkooli hoone, Kevade tn. 8. Selle aluse pani Jakob Westholm tema poolt välja arendatud keskkoolile, mis oli eelkäijaks Tallinna 22. Keskkoolile.

J. Westholm nägi oma koolis õpilaste teist kodu nende vanemate kodu kõrval. Selles vormistati õpilaste vaimset ja kõlbelist isiksust ja varustati neid edasiõppimiseks ja elluastumiseks vajalike teadmistega.

Tallinna 22. Keskkooli hoone püstitati 1939/40. aastal arhitekt Herbert Johansonini projekti kohaselt. Ehitustööd viidi läbi Joh. Trumpi juhtimisel. Seda hoonet peeti parimaks koolimajaks Eestis ning kogu Baltikumis.

Tallinna 22. Keskkooli 90-aasta juubeli puhul tervitan kooli pedagoogilist personali, õpilasi ja nende vanemaid ning kõiki kaasvilistlasi, soovides kõigile jõudu, tarkust ja edu pürgimaks kõrguste poole elus, trotsides raskusi ja takistusi — per aspera ad astra!

TEODOR MÄNNIK
kooli vilistlane 1925. aastast;
vilistlasnõukogu esimees 1930/31 a.;
kooli ülalpidanud sihtasutuse nõukogu
ja juhatuse liige 1935—1940 a.

Arvan, et Tallinna 22. Keskkool on oma identiteedi avastamisega õigel teel. Ning et ta võib Ajaloo pilgu all oma seadusliku pärandina vastu võtta üheksakümne aastase mineviku. Ja sellest targalt välja valida väärtused, mida tasub sealt omaks võtta: raugematu huvi kõigi maailmakultuuri, eriti humanitaarkultuuri tõsisavutuste vastu, loova hoole rahvuskultuurilistes asjades — ja maksimaalse nõudlikkuse iseenese suhtes. Esmajoones selle Jakob Westholmile omistatava mõtte, mida ma küll ei mäleta talt endalt kuulnud olevat, aga mida juba tema ajal ja eriti hiljem umbes nende sõnadega meenutati: minu poisid peavad saama parima, mis mul võimalik, sest nad peavad tegema parima, mis nendel võimalik.

JAAN KROSS

Meie kooli nüüd juba ligi sajandipikkune ajalugu on nagu uhke sild, mis kaardub üle aegade voolu ammustest põlvkondadest kuni tänaste aabitsajütsideni. See on ühtlasi kultuuripidevus ja vaimuvalguse kustumatus, mis aegade heitlikkust trotsides on hoidnud meie kõigi jaoks inimlikke põhiväärtusi. Hinnakem taolist inimpõlvede sidet, saagu ta meie vilistlasühenduse ühtekuulumis- tunde vahendusel meile sama omaseks nagu on emakeel ja isamaa.

HEINZ VALK
Tallinna 22. Keskkooli
vilistlaskogu esimees

KOOLI KROONIKA

«Ü.» 1. MB-01168. 7. 01. 88. 2000.

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K 45894

Tervituseks

Te tervitatud olge, külalised kallid,
kes pidurõivais saali täidate!
Meil seljataha jäämas päevad hallid:
kui kuningas käib päike võiduteed.
Ta naeratava näoga pühib lumevallid,
Pea õitega meil palistab ta veed —
Sest rõõm meil valdab südamed ja meeled
Ning eluküllus laulma paneb keeled.

J. WESTHOLM

1898. a. avati Tallinna Väikelastehoiu Seltsi üheklassiline poeglaste kool. Kool oli kolmeaastase kursusega, õpetati ka eesti keelt. Kooli juhatajaks sai J. Umbli, õppeasutuse ülalpidajaks oli Väikelastehoiu Selts, kes maksis õpetajatele palga ja muretses koolile ruumid (Endla t.).

1905. a. sai kooli juhatajaks J. Westholm. 1907. aastast muudeti kool J. Westholmi III järgu üheklassiliseks eraalgkooliks. Sel aastal õppis koolis 188 õpilast. Kool oli eestlaste hulgas populaarne, juba samal aastal muudeti ta kaheklassiliseks: esimene klass oli kolme, teine kaheaastase kursusega. Kool andis täieliku alghariduse. Esimesse klassi võeti õpilasi eelhariduseta, teise eksamiga. Õppetöö toimus vene keeles, õpetati ka eesti ja saksa keelt. Kooli lõpetanud sooritasid eksami ja said samasugused õigused kui kaheklassiliste ministeeriumikoolide lõpetajad.

1909.—1915. a. eksisteeris kool J. Westholmi II järgu erakoolina. Õppeasutusel oli kaks ettevalmistus- ja neli põhiklassi. Sisuliselt oli kool progümnaasium ilma sellekohaste õiguste ja nimeta. 1913. a. valmis uus koolimaja (Kevade 4). Kuna õpilaste arv pidevalt kasvas, muudeti õppeasutus 1915. a. kolme ettevalmistus- ja kaheksa põhiklassiga keskkooliks nimetusega «J. Westholmi Eramügümnaasium» (1915—1920). 1918. a. võeti õppekeelena tarvitusele eesti keel. 1920. a. registreeriti kool nime all «J. Westholmi Erarealgümnaasium» (1920—1923). Õppeasutus erines teistest avalikest gümnaasiumidest, kuna võõrkeelte õpetamise järjekord oli teine, kui teistes ava-

likes koolides. Võõrkeele õpetamist alustati juba teisest õppeaastast (saksa keel), neljandal lisandus prantsuse keel, seitsmendal inglise keel ja gümnaasiumi kolmes viimases klassis õpetati ka ladina keelt. Nii võttis kool juba kodanliku aja algul humanitaargümnaasiumi ilme.

1923. a. võeti õppeasutus avalike keskkoolide võrku ja riik maksis suurema osa gümnaasiumi õpetajate palgast. Algkooli kulud kandis õppeasutus, saades linnavalitsuselt iga-aastast toetust. Kool nimetati ümber J. Westholmi Poeglaste Õigustega Erahumanitaargümnaasiumiks (1923—1938). Kool jäi ühtluskooliks kaheteistkümnepäevase õppeaastaga: neljaklassiline algkool ja viieklassiline keskkool moodustasid progümnaasiumi, millele järgnes kolmeklassiline gümnaasium.

1935. a. muudeti kool sihtasutuseks, mida juhtisid põhikirja järgi nõukogu, juhatus ja revisjonikomisjon. Sihtasutus eksisteeris kuni 1940. aastani. Samal aastal valmis ka uus koolihoone (Kevade t. 8, arhitekt H. Johanson).

1940. a. sihtasutus likvideeriti. Kooli õpilased alates seitsmendast õppeaastast ühendati likvideeritud Prantsuse Lütseumi õpilastega ja moodustati Tallinna VII Keskkool. Algkooli õpilased suunati avalikesse algkoolidesse, põhiliselt Tallinna Linna 8. Algkooli, mis moodustati 1940. a. likvideeritud eraalgkoolide õpilastest ja hakkas tööle koolimajas Kevade t. 8. Kuna 8. Algkool oli muutunud liiga suureks (1200 õpilast ja 28 klassikomplekti, poolitati kool 1941. aastal kaheks ning selle tulemusel tekkis Tallinna Linna 22. Algkool. Kool alustas tegevust 1. märtsil 1941. a. 13 klassikomplektiga Kevade t. 8 koolimajas.

1942. a. jaanuaris võtsid okupatsioonivõimud koolimaja sõjaväehaiglaks; koolil tuli töötada mitmes paigas: Säde t. 6, Kooli t. 4, Vene t. 4, Kevade t. 4. Kool töötas avaliku algkoolina, algul segakooliga, alates 1942/43. õppeaastast muudeti ta tütarlaste vähesuse tõttu poiste-kooliks.

Pärast sõda jätkas kool tööd alates 16. novembrist 1944. a. Kevade t. 4 majas kandes nime Tallinna 22. Mit-tetäielik Keskkool. See oli poistekool. Esimesel sõjajärg-sel õppeaastal oli 50 õpilast (7 klassikomplekti). Puudu-sid õppevahendid, kirjutada võis pliiatsiga, kriiti pidi

õpetaja ise kaasas kandma, kütetki varusid õpetajad ja õpilased ise.

1946. a. jaanuaris sai kool asuda oma endisesse asu-kohta Kevade t. 8. Ruume tuli aga jagada Tallinna 20. Keskkooliga, kelle hoone oli sõjatules hävinud.

1946/47. õppeaastal rahuldab haridusministeerium taot-luse avada koolis kaheksas klass. Seega muutus kool Tal-linna 22. Keskkooliks.

15. septembril 1949. a. lahkus Kevade tänavast Tal-linna 20. Keskkool oma endisse asupaika Pärnu maan-teel.

1949/50. õppeaastal alustati õppe-katseaia ja spordiväl-jaku rajamist. Aed kujunes Tallinna üheks kaunimaks, õpetaja A. Veimre juhtimisel kasvatati viljapuid, köögi-vilju, roose. 1952. aastal lõpetas kooli edukaim lend (õpe-taja A. Puudist). Kahekümne neljast noormehest seitse lõpetas kooli medaliga. 1954. a. 1. septembrist muutus kool segakooliks ja 1955. a. kevadel lõpetas kooli viimane poiste lend — kolmkümmend noormeest.

1955/56. õppeaastal võeti õppeplaani tööõpetus. Koolis sisustati metalli- ja puidutööklass.

1960/61. õppeaastal võeti õppeplaanidesse tootmisõpe-tus. Aastate jooksul on erialad vaheldunud, kõige kauem püsis piimanduse eriala — õppebaasiks Tallinna Piima-toodete Kombinaat.

1964. a. sügisel võeti vastu õpilased süvendatud õpe-tusega muusikaklassi. Tallinna 22. Keskkool on vabariigis esimene süvaõppega kool. Esimene lend muusikaõpi-lasi lõpetas 1975. a. (õpetaja E. Üleoja). Muusikalisi traditsioone jätkavad koolis segakoor «Kevade», laste-koorid, puhkpilliorkester; plokklöödi ansamblid, rahva-kunstiansamblid. On saadud mitmeid auhinnalisi kohti ülevaatustel ja võistulaulmistel, osa on võetud laulupidu-dest.

1965. aastal hakkas ilmuma kooli ajaleht «Kevade», mis oli koolis häälekandjaks kolme aasta jooksul, laekus hulgaliselt huvitavaid kaastöid.

1986/87. alustati koolis kuueaastaste õpetamist.

1987/88. õppeaastal õpib koolis 748 õpilast, klassikomp-lete on 25, koolis töötab 56 õpetajat.

JAAN KROSSI «WIKMANI POISTE» PUHUL

Olen üks kord elus kirjutanud kirjanduskriitilisse žanri kuuluva töö, mida lugedes rohkem kui kaks inimest (mina ja mu kirjandusõpetaja). See juhtus 1943. aastal, kui õppisin Wikmani poistest veel järele jäänud kooli viiendas klassis. See on üks klassikirjand, mis sai ka mingi linna-tasandilise auhinna.

Nüüd on siis teine kord. Praegu, ligi pool sajandit hiljem, tekitas meie sõnameistri hiilgavalt kirjutatud koolipõlvemälestustele pühendatud romaan minus seisundi, mis sundis sulge perutama, mõtteheiet meenutama.

Ega ma nüüdki püüa kirjutada kirjanduskriitilist retsensiooni nii tõsisele teosele, pigem ootan, millal võin ise mõnuga lugeda õigete asjatundjate kirjutatud arvustusi. Kavatsen puudutada üksnes kahte teoses arendatud teemat: õppimist ja õpetamist, millega mul endal on nüüd juba aastakümneid tulnud kokku puutuda.

Siiski ei saa maha suruda kiusatust ütelda paar mõtet raamatu kohta üldse. Kui teose kätte võtsin, mõtlesin, et nii paksu romaani pole hulk aega lugenud — millal küll ta läbi saan. Kui kolmandik oli läbi, hakkasin kahetsema, etraamat ainult üheköiteline on. Lugesin apla naudinguga, just nii, et mitte neelata täna kõike, vaid jätta midagi ka järgmisteks päevadeks mõnuleda.

Nostalgia on muidugi tugev tunne. Ja kui see äratatakse sinus võimsate kunstiliste vahenditega, kus peaaegu naturaalselt tunned ära omaenese eluseigad, olemised, inimesed, kandub mõte tahes-tahmata Laasiku Riiksilt või Sirkeli Jaagult endale, oma kaaslastele, nende elule, saatusele, oma rahvale. Nii mõtled vahel kaua, raamat kõrval. Siis võtad, loed edasi ning poolteise lehekülje pärast naerad üksipäini laia häälega kõige puhtamat koolipoisinaeru. Minu jaoks ongi see ILUkirjandus.

Õppimise ja õpetamise kohta pealt on meie kaasagsetel Wikmani koolist palju õppida. Siiaamaani oli see häda, et polnud, kust õppida. Nüüd on õpik olemas, suurepärase õpik, kuid seda tuleb osata lugeda. Peab aru saama nii poiste omavahelistest suhetest kui ka nende suhetest väga kirju ja mitmepalgelise õpetajaskonnaga. Siis ei olnud nii lihtne nagu nüüd, et kõik on võrdsed ja mõni veel eriti võrdne. Oh ei. Laasik oli näiteks väga vaesest perest, Jaak töökaat keskklassist inseneri poeg, Penni isa aga rikas klaverivabrikant jne. Ent poiste kamp oli mõistlik ja delikaatne — klassivõitluse probleeme praktiliselt polnud. Üksteist toetati nii õppimises kui koerustükkides, ja siiski oli igaüks omaette isiksus.

Kuidas siis tegelikult tunnis ja kodus õpiti, võib lugeda muidugi teada saada raamatust enesest, eraldi meenutaksin siinkohal näiteks prantsuse keele eksamiksi valmistumist (lk 183), mil «Eksamile eelnes neli koolitundidest vaba päeva, mida küll kõik kasutasid õppimiseks, aga igaüks küllalt erineval moel.» Kõige omapärasemal viisil arvavatavasti Penn. Autor kirjeldab, kuidas klaverivabrikandi poeg õppis pähe turismibrosüüri Eiffeli tornist, tehes hüpetesi, et mis pileti ta ka ei võtaks, viib ta jutu kuulsale ehitisele ja pääseb nii talutava hindega. Oma plaani teostamiseks võttis ta poistelt sõna, et keegi Eiffeli teemat ei puuduta. Olgu öeldud, et oma eesmärgi ta saavutas. Kuidas aga käis selleks ettevalmistamine ja selle teostamine, seda kirjeldab Kross

ühelsal leheküljel niisuguse meisterlikkusega, et minu sulega seda kommenteerida ei tohi. Seda tuleb ise lugeda, ja korduvalt. See on üks nendest mitmetest kohtadest raamatus, mis on minu jaoks kirjanduslik supernauding.

No nii — igatahes õpiti ja igaüks tegi seda mingi iseenda seatud eesmärgi nimel. Ma olen kaugel sellest, et tahta idealiseerida omaenese, praegu vananeva põlvkonna noorust ja olukorda kolmekümnendate lõpul. Oli ju selleski Wikmani klassis igat masti poisse — kuid õpiti, õpiti selleks et hiljem elus ennast teostada.

Kas meie praeguste koolide õpilased arutlevad niisamamoodi? Mõnes koolis kindlasti. Aga kui paljud? Minu nägemise järgi paljud meie noored lihtsalt käivad koolis, sest enam-vähem kõik ju käivad ja mis sa muud ikka teed! Tundub, et neid, kes on vanemates klassides endale juba eesmärgi seadnud ja selle järgi ka õppimise strateegia loonud, on küllalt vähe. Rohkem on neid, kes on endale ülesande seadnud mingi formaalsete parameetrite süsteemi järgi. Näiteks saada teatud ainetes teatud hindeid — on ju niisugune formalistlik suhtumine praegusele õppivale põlvkonnale stagnaajal emapiimaga omaseks saanud. Üle jääb veel liiga suur hulk neid, kes selliste perspektiivsete, isiklikku vastutust ja tööd nõudvate asjade üle üldse ei arutle. Nad veedavad lihtsalt «õnnelikku stalinlikku lapsepõlve». Kas pole niisuguse olukorra muutmine üks meie õpetajaskonna (aga ka perekonna) praegustest põhiülesannetest?

Ülalpool oli juttu sõnast «hinne». Tahan siinkohal märkida, et nii raamatus kirjeldatud prantsuse keele eksamiksi kui ka mitmetes õpetundide stseenides on Jaan Kross suure asjatundlikkusega näidanud hinde kujunemise ja panemise psühholoogilist mehhanismi. Ja kui erinevad polnud ka õpetajad, situatsioonid ja õpilased, ei näe ühtegi hinde devalveerimise juhtumit! Peaaegu samamoodi oli ka klassis, kus mina mitmete Wikmani õpetajate käe all seitse aastat õppisin ja keskkooli lõpetasin. Aga kuidas on praegu? Kas me ka pärast haridusreformi jääme plaani täitma? Kas meie õpetajaskonnal on siin kõik punktid selged? Kas on ka selged meetmed, mis asja peaksid muutma?

Tahaksin peatuda veel ühel, nõukogude pedagoogika seisukohast arvatavasti vist negatiivsel nüansil, mida kirjeldab Jaan Kross. See on popiviskamine enne mõnda raskest kontrolltööd. Olgu öeldud, et niisugune vigur oli ka meie klassis tuntud. Ega seda massiliselt kasutatud, kuid kel ikka vaja oli, see üheks päevaks koolist ära jäi. Kusjuures me muidugi rääkisime sellest omavahel täie avameelsusega, sest kui näiteks juhtus nii, et viiel mehel oli vaja reedeseks maateaduse koonddöökse terve päev valmistada, lepitati kokku, kes puudub kolmapäeval, kes neljapäeval — et puudujate jao-tus viisakas oleks.

Nüüd aga asja sisust. Vahel juhtus nii, et mõne aja jooksul ei saanud korralikult või üldse mõnda ainet õppida: vaja oli tantsupidudel käia, spordivõistlustest osa võtta, musitseerida, vanemates klassides võtsid trefunksidki oma aja, ning veel tuhat asja oli

õiendada. Aga selleks et teha endale ühe aine laokilejäänud osa süstemaatiliselt selgeks (kontrolltööst olenes sageli veerandihinne), oli tõesti vaja kümme tundi tõsisest ainesest süvenemist. Ja seda tehti, mis näitas õpilaste suurt isiklikku vastutust oma teadmiste eest ning võimet palju-tunniliseks vaimseks pingutuseks. Muidugi olid töö tulemused erinevad nagu Wikmani poistelgi, ja ka meil oli laisemaid ning mõned käega-lööjad, kuid üldine resultaat oli positiivne.

Ma räägin sellest nii pikalt ja südamevaluga üksnes sellepärast, et paljuaastased kogemused meie abiturientidega, õigemini kõrgkooli sisseastujatega (mis on tegelikult ju üks ja seesama) näitavad, et praeguse hariduse devalveerimise kõige traagilisem tagajärg on see, et paljud noored pole üldse suutelised ennast mitmetunnilisteks vaimseteks pingutusteks kontsentreerima — õieti öelda on selleks tõsiselt suutelised ainult üksikud. Vesteldes läbikukkunutega, olen mõnikord kuulnud, kuidas vestluskaaslane avala muigega ja ausalt tunnistas, et tal pole pähegi tulnud, et peaks end kunagi niimoodi pingutama. On ju ikka kuidagi läbi saadud, ja nüüd enam ei kavatsegi end pingutada — on juba hilja. Aga kõrgkooli tahab küll tulla. Siit saab alguse mitte üksnes kõrgkoolist väljalangemine, vaid ka ebakvaliteetne töö ükskõik millisel töökohal, üldine lohakus ja minnalaskmine — meie ühiskonna suuremaid pahesid.

Nüüd mõni sõna ka õpetamisest. Sel ajal ei olnud nii lihtne, et pooled õpetajatest olid lõpetanud TRÜ ja teine pool oli TPedI haridusega. Õpetajaskond oli heterogeenne — kes kuidas jõudnud oma kutseni, täiesti erinevate elusaatustega, õppinud kusa-gil revolutsiooni, Esimese maailmasõja ja sellele järgnenud perioodil. Wikmanil oli õpetajaskonnale küll mõned üldnõuded, kuid muidugi mitte mingisuguseid metoodilisi kontrollkomsijone. Oma aine õpetamine oli puhtalt õpetaja isiklik vastutus.

Ja oma tööd võtsid õpetajad tõsiselt. Romaani ridade vahelt on näha (nii mäletan ka oma Wikmani-järgsest koolipõlvest), et õpetajate lugemus oli suur, nad olid oma aine tundjad, kohati fanaatikud. Nad täiendasid end ise, kes kuidas, ning neil oli avar silmaring, vist suurel määral ka seetõttu, et igaüks valdas mitut võõrkeelt. Veenvaim eeskujuga oli siiski nende distsipliin. Sel polnud vähe tähtsust ega ole praegugi.

Oma õpetajate kui inimeste tutvustamiseks leiab kirjanik ilusa motiivi — ta saadab klassi kaheliikmelise delegatsiooni neile koju abituuriumi lõpumärke jagama.

Kross näitab oma õpetajate sootuks erinevaid õpetamisstiile. Härra Krafft'i saksa

keele tund «Fausti» käsitlemisel on lähedane tõelise näitemänguga, usuõpetajate Tooderi ja Kondiitri usu- ja palvetundide mõju ei lähe sugugi mööda poiste moraalkasvatusest, Madame Lüllä prantsuse keele stuudium kulegeb erinevalt Viruskundra Jakovleva inglise keele omast. Või härra Trump, hüüdnimega Briljant, kes andis kosmograafiat. Esimeses tunnis rääkis ta kümme minutit kosmograafia aineist, mõõtühikuid, riistadest, edasi sukeldus üleni taevaskera lugematuisse salakavalaisse elementidesse. Igal õpetajal olid täiesti isepärased nõksud ja meetodid, kuidas poisse õppima intrigeerida. Ja poisid õppisid nende äärmiselt erinevate meetodikate juures tõsiselt.

Riskeerin tuua ühe õpetamise näite ka enda kooliajast. Meie viies klass formeeriti sõja ajal võistluseksamite alusel konkursi korras. Seda teadis ka «Wikmani poistest» tuntud preili Viruskundra, kes hakkas meile õpetama inglise keelt. Juba esimesel tunnil olustas ta meie poistest ülevaate saada sel teel, et korraldas etteütluse küllalt keerulise ortograafiaga sõnu sisaldavale tekstile. Järgmises tunnis jagas ta kontrolltööde vihikud poistele üksikhaaval tagasi, öeldes igaühele mingi tabava lühikese kriitilise lause. Minu vihik osutus viimaseks, mis mind, teadagi, närveerima pani. Ta tuli minu pingi juurde — istusin kolmandas pingis —, avas kaanelehe, ja ma nägin teksti all seisvat natuke ebaharilikult suurt punase tindi ja veidi väriseva käega kirjutatud viit, mille taga oli niisama suur plussmärk (pärast selgus, et niisugune hinne oli Viruskundra juures erandlik). Andes mulle vihiku üle, tegi ta selleks ajaks juba seitsmekümne piiri ületanud endine tsaariõukonna daam, mulle veel ühe didaktiliselt kavala komplimendi, mis pani minus eluks ajaks paika täiesti kategoorilise arusaama selle kohta, et inglise keelesse ei tohi iial suhtuda pealiskaudselt.

Ma ei tea, kas kirjeldatud juhtum on tüüpiline — vist mitte, sest tüüpiliselt siin vaevalt üldse olla saab — kuid just seda laadi pedagoogiliste võtetega panid õpetajad selle sõjaaegse poistekarja õppima, tegid neile endastmõistetavaks, et õppida on vaja endale, selleks, et hiljem elus endale koht leida, mitte aga selleks, et täita mingit formaalset kohustust.

Jälle on raamat mu kõrval, mõtted uitavad... Jah, tõesti, mis oleks võinud saada eesti haridusest, tema ärkamisest, tema käekäigust üldse, kui mitte Bengt Gottfried Forneliuse Rootsist naasev fregat poleks selles saatustlikus 1888. aasta sügistormis Hiumadalate taga uppunud, viies endaga kaasa ülitähtsa sõnumi Rootsi kuningalt eesti rahvale.

Mõtted uitavad... Minu kui eesti akadeemiku mõtted uitavad oh kui mitme (kümne)ndat korda selle ümber, et milka ei kuulu juba kaua-aegade aastaid meie Akadeemia liikmeskonda ühtki meie oma rahva väljapaistvat kirjanikmeest? Aga neid on ju rohkem kui mitu.

BORIS TAMM

Slip /e Nasa

1985. 14 apr

U. U.

Palju on neid, kellel «Wikmani poistega» isiklik suhe. Nõnda tekib selle raamatu lugejate hulgas tõenäoliselt rohkem eri rühmi ja rühmakeisi, kui on olnud ühelgi Jaan Krossi varasemal teosel. Arvatavasti on ka erimeelseid nii ootuste kui täitumiste osas, sest paljud otsivad siit ju isikliku kogemuse äratundmist. Loodan esindada üht lugejatekildu. Olen nendest, kes sündisid, kui Jaan Kross pidi leksikonide järgi olema juba neljandas või viiendas klassis. Seega nende seast, kelle kokkupuuted tegelikkusega on olnud nii lõpmata isesugused, et nad pole ilal suutnud esineda ühtse põlvkonnameelsuse märgi all.

Westholm, Lender, Gustav Adolf, reaalgümnaasium ja teised endised koolid olid meie ajal legendid. Kummatigi oli meil nendega salajane sõrm-side läbi kriimuliste klassitahvlite ja äratootud koolipinki, läbi ohtlikult keelualuste lõpusõrmuste ja lõpumärkide. Ka valdav enamik meie lugupeetud õpetajaid astus klassi otseselt legendist. Olen saanud matemaatikaõpetust õpetajalt, kes romaaniis härra Ambel, näinud klassiruumides liikumas meest, kes kosmograafiaõpetaja härra Trump. Meie kooliaja unustamatusteks olid kadunud raamatud, sulgunud teadmine, äraviidud inimesed, arusaamatud sotsinad, seletamatud pilgud, palavikulised õnnelulutused ning ekstaatiliselt joovastatud karmide keeldude keskel. Ja varem, kõikjal varem.

Enne aga oli olnud kindla's kodus õitsev rahuaeg. Hõbedakaanelised köited, klaverimäng, võõrad keeled, reisid. Viiralt graafika ja Underi luule. Oli ju ometi olnud. Mida paksemaks muutus õhk lendu paiskunud porist ja saastast, seda olulisemaks sai tasakaalustav mõte. Mida rängematult koormati üht kaalu-kaussi, seda rohkem tuli asetada ka teisele. Hing igatses ikka võimatut ning maalil silme ette tõmmatud raudele eesriidele umbruhuta roosiaedu, mis justkui eesriidele taha jäänud. Seega olen nendest, kes otsivad taga oma toonast elushoidvat legendi kõrgvaimusest, suuremeelsusest, hinge-sügavusest, noblist õilsusest, mis pidi ko'mekümnendail aastail olema harituse dominant. Minnes nüüd «Wikmani poiste» näol avanevad roosiaedu lähemalt silmitsema, võin öelda, et romaani lugemine oli igati rõõms kohtumine legenda.

Kui sündis piike Eesti Vabariiki, tuli siin luua majanduse, kultuuri ja muu kõrval ka elanikkonna struktuur. Kõrgkhiid meil ometi puudusid, ent mingi kohustuslik suhtluspiind ümbritseva maailma tekkis ka selles valdkonnas. See oli eesti ajal üsna hell punkt, minugi lapse-muljetekimbus; üks eredaie-lisi oksakesi. Närvilised ideed sellest, mis on *comme il faut*, mis kommilfoo, mis lihtsalt üks peenem kommanks ja mis seda viimastki mitte, pingestasiid eesti daamide ja härrade meeli õigegi ärritavalt. Sündis igasugust jagelust ku-ni kõige madalamate eluala-deni välja. Nobless, elegants, tõusuklus, matslus, olid pide-valt päevakorral. Ajna jagati, kes on ja kes ei ole. Loo-mine oli püsiv hierarhiline s'isteem, mis pidi paika pa-nema elu mitmeteks rölve-deks. Paremad kohad tuli viiresti sisse võtta, kas vaimu, võimu või raha abiga. Must-reid joonistati maha Inglis-maalit, Prantsusmaalit, Saksa-maalit, ehkki see viimane ko-hastas ühtlasi ka seitsmesaja-rastase oriepölve alandavat variu. Kõigest sellest võib «Wikmani poistes» leida deli-

kaatseid meenutusi. On vih-jeid ka eesti omailikluse koh-makale katsele tõusta lendu taarausuliste tiivul.

Hierarhiliate tippude loomisel oli seega väga oluline koht kvaliteetsel haridusel ja kas-vatusel. Üks selle süsteemi lülisid oli Westholmi eragüm-naasium. Westholm-Wikmani poiste süm-paatiad näivad ro-maani põhjal kalduvat Inglis-maale, vähemasti ratsionaalse, reipa, loogilisele mõtlemisele rajatud džentelmenihoiaku osas. Küllap on selle hoiaku kujunemisel oma roll skaudi-

peatse, meie rahva vaimne potentsiaal ei läinud aga su-gugi sootumaks kaduma, saa-des tuge just väljakujunenud vaimsusest. Jaagu kui autori-lähedase kirjandusliku kuju šansid võinuksid olla tugevad vaimumaailma kujunemise avalikustamisel. Siin oleks omal kohal olnud ka teevita-de kirjeldus. Lugeja on ootel neiski küsimustes, siin on ni-melt Jaan Kross ta ära helli-tanud oma professor Martensi oivaliste rahvusvahelise õigu-se analüüsiga, oma Bern-hard Schmidt'i eneseharimis-

kasvatusel, mis romaaniaja alguseks juba möödas. Prants-laslikku akadeemia-aumärgi-salongi-kulinaaria-daamihuvi noorte meeste seas ei märka, ehkki rõõmsad viisid mängit-akse eelistatavalt maha prantsuse keeles, mis ju kun-siti, kirjanduse ja diplomaatia-keel. Traditsioonilist küpsu-reisigi on siin tehtud ikka Prantsusmaale.

Wikmani missiooniline ideaal kerkib teoses järjest pinnale: «...ükkksnes parim, ükkksnes parim on Wikmani poeste puhul küllalt heal» (lk. 368). «...peavad nad (—) austama, teenima, arendama neid ja neid ja neid kõrgeid humaanseid, humanitaarseid ja rahvuslikke ideaale» (lk. 368). «...et teist tuleksid väärtuslikud inimesed, sest väärtuslikke inimesi on meie rah-val tuliselt tarvis.» (lk. 210). Järgimisväärsed mõtted ka praegustes mallide järgi. Het-kele oleme ju taas jõudnud äratundmisele hariduse tähenduses ja väärtuses. Lausa sel-liselt esile mühava jõuga, et tekib kiusatus paigutada ha-ridusjanu eestlase allasuru-tud põhiomaduste hulka. Iga-tahes tüüpiline iseloomujoon on see kindlasti, nimelt va-jadus süsteemitaajuliselt ja ük-sikasjalikult teada, mitte ül-diselt ja pimedalt uskuda. Just selles plaanis on tuline kahju, et Wikmani poiste mõttemaailm jääb humani-taarhariduse sisu osas tegeli-kult avamata. Kui «Vestutu-laelava» lugeja on võtnud täpselt jälgida kõiki peatege-lase kirglikult huvilisi tehni-kamõttekäike, siis vähemasti seesama lugeja oleks meeldi-rännanud kaasa ka humani-taarsel maastikel. Praegu on haljal oksal kui koolitusmoti-vil romaaniis vaimse elu ole-musliku rolli ees tugevamarõhk. Tõenäoliselt vastas see ka tegelikkusele, ent ometi närtsis haljas oks teatavasti

tee esitusega. Pole ju Schmidt ja tema Johanna selles eas ometi vaimselt ärksamad kui Wikmani haritud poisid. Või on nad ehk Wikmani koore-kihist küpsemad? See pole võimatu, sest Schmidt ja Jo-hanna peavad end kogu aeg ise edasi aitamä, muud või-malust neil pole, ja nõnda on nad jõudnud varasele küpsu-sele. Muidugi tekib ülepea ka küsimus märksõnade avami-sest ja kirjanduse õigusest osa materjali ka fookusest välja jätta. Peab siiski nentima, et just praegu ihkab lugeja ava-raid sissevaatides erinevatesse vaimusvormidesse.

Sissevaatides otsides ei saa kuidagi lahti olemasolevat kirjanduslikust taustast. Mau-ruse koolist, mida pakub Jaan Kross isegi. Lugejal on ku-jutluses varuks ka Palemuse koolituba. Jääb karta, et Ar-no ja Indrek on oma varem kohal olija kes-ees-see-meestatustuses noore inimese hea-ja kurjatundmisvälja omava-hel nii oluliselt ära jaganud, et uutel ligiastujatel peaks korraliku tulevargi jaoks ole-ma kaasas vähemasti rongi-täis püssirohtu. Mis paraku oli nähtud ette äravõtmisele ühe teatava piiri peal. Piiritult kannab kirja: «Laduda antud 17. 02. 1988.»

Keset eesti kirjanduses olu-liste kooliromaaniide tegela-galeriid tekib lugejal parata-matult teatris istuja tunne: kuidas tuleb uus lavastaja, uus näitleja, uus mees näite-laval toime oma to be or not to be'ga, oma ajastu elluas-tuja põhimonoloogiga? «Wik-mari poistest» loen välja traagilise aiamatuse. Kom-mentaariks aiamatusele võiks olla viibimine ühises kirjan-dusruumis koos Viivi Luige jahmatava lapsega «Seits-mendast rahukevadest», kelle vanemad olid ju enam-vähem Wikmani poiste eakaaslased. Üks põlvkond või igatahes

põlvkonna esindajad on tun-nistanud Viivi Luige lapse oma adekvaatseks alguseks. Järelikult pole ta pelgalt kir-janduslik nägemus ja teda ei saa jätta arvesse võtmata meie olemuse kirjeldamisel. Viivi Luik pakub seost himu kaudu, mida laps tunneb lau-sa esemestatud raamatu vastu, samuti reisiiva luuletaja kau-du, ja küllap neist niitidest peabki meeleheitlikult kinni hoidma.

Mis puutub aga teadmisse maailma asjadest ja kohe Ida-Euroopa jagamisele asu-vatest Hitlerist ja Stalinist, siis sellest humanitaargüm-naasiumi poisid neil sõjaeelse-tel aastatel vaevalt pääsesid. Materjali oli, Ma ei suuda kuidagi panna vastu kiusatu-sele tuua näitena lõik «Eesti Kroonika 1937», Tartu, 1938, peatükist «Tähtsamaid sünd-musi 1937», kus on kuupäev-haaval kirjas kõik olulisem 1937. aastal juhtunut: «Jaa-nuar. 30. Hitler sai riigipäe-valt erakordsed volitused ne-liaastaku läbiviimiseks, tühis-tas Versailles' rahulepingu sõ-jastü klausli ja avaldas Sak-sa asumaade nõudmise.» Kohtuotsus Moskva trotskisti-de protsessis. Pjatakov, Se-rebrjakov, Muralov, Livšits, Drobnis, Bogoslavski, Knjasev, Rataitskik, Norkin, Turok, Gra-še ja Pušin mõisteti surma. Radek, Sokolnikov ja Arnold 10 aastaks ja Strojlov 8 aas-taks vangl.»

Märgid olid asetatud nähta-vatesse kohtadesse, õhk oli täis sõjaaimusi ja kartusi. Ro-maaniõhustik jääb juveniil-selt muretuks, ühiskondlik-oo-litilisel informatsioonist tek-kinud mõttemõjutusi ju ik-kagi ei ole. Olematuks ei saa neid romaaniõhustuse põhjal uskuda, selles asjas on luge-jale antud viited natsiprob-leemile, vihjed vapsidele, Hit-lerjugendile. Ajastu avamine laia maailma seisukohalt on taandatud väga nappi koodi, mille võti lugeja enese valdu-ses olev teadmine. Kes satub rohkem teadma, märkab ka rohkem. «Ny Dag» lugemine Stockholmis koos Jaagu-pool-sete kommentaaridega annab pildi ühe ilmselt normaalse kolmekümne kaheksanda aas-ta abituriendi arusaamistest neis asjus ja toob tagasi traagilise aiamatuse teesi juur-de. Sissemurdevate sündmuse dramaatikaks aiamatus ei puhke, see pole selle roma-ni aine. Lõpupeatükkidel, mil-les romaani sõjast läbi tuleb, on tähta mis-neist-edasi-sai-ülesanne.

Üks romaani võib niisugune olla küll, vabalt võib õhustik olla täis ehtsat nooruslikku muretuks. Küllap on tänase päeva huviring see, mis sun-nib lugejat vägisi suruma en-distele koolipoistele peale dia-loogi sellest, mis praegu sü-dant vaevab. Romaaniile see kohustuslik ei ole. Nüüd sei-sab ta valmisna riitlusi ja elab tänasest lugejast ning tema päevahuvideist kauem.

«Wikmani poiste» aineks on lõpuklasside elu klassikaline kujutus: vahetõrjalt õpetajate-ja klassivalmi ja koolipoisi-maailm. ettevõtmised ja vembud. Valdaval kohal sei-sab noor armastus. Pakkudes sižeeikäikudele loogilist moti-vatsiooni, on armastus ühtla-eti romaani arhitektoonika aluseks. Ometi ju armastuse aial on Jaak Wikmani maail-maga kontaktis veel ka kuue täppmisa aasta ja kahe viimase aastaku jaoks. mil-lan tähtselt liinid tõttavad kir-jandusliku lõpetatuseni välja.

Romaani algab suurest magneetumiplahvatusest ja lõreb sõjatulega, nõnda toi-mub tegevus kahe plahvatu-se vahel, millel mõlemal isik-likes vanustav iõud. Tälluke klassitulevärk põhjustab nih-keid üksteise elukäikudes, aiamatustes ja ühe fanta-ti-mi kristallisaarumist. Mag-neetumiplahvatuse kaudu on tervikuga seotud nimelt teose teine huvipakkuv liin, tähe-

lepanekud jumalauksumisest. Sõda leegitseb õieti väljaspool romaani, kasutades nägemust, mis lugejale piisavalt tuttav. Romaani jaoks pakub sõda saatust lahendusi ja eraldab ka sikud lammastest. Aeg-ajalt astub teosesse sisse ka surm, tekitamata siiski oluli-si keerseid. Surm on nähta-val, kuid ta ei puuduta. Iga-tahes mitte valusasti.

Läbiv pingeroon on armas-tus. Loodud on süm-paatne kolmnurk, kellest kõrvalseis-jal raske kedagi eelistada. Peategelane Jaak on küll ki-i-valoomuline, sellest hoolima-ta on ta kokkukuuluvustunne Riiksiga algusest lõpuni enam-vähem niisama tugev kui ar-mastus. Välja arvatud üksi-kud hetked on Jaagu suhtu-mine Riiksisse nii rüütelli-kult õiglase ja hingepõhjas ka tunnustav, et nende ri-vaalsus peabki kirjanduses viiki jääma. Igatahes on Jaa-gu kaudu nähtud Riiksile langenud osaks idealiseeriv käsitlus. See on tingitud noore armastaja murest, lähene-misest rivaalile omakorda lä-bi armastatu arvatava pil-gu, et näha karmilt ära kõik, mis asetab rivaali eelisseisu-korda. Võiks olla ju ka vas-tupidi. Jaak võiks süveneda just Riiksi vigadesse. Nii on Riiksi karakter romaaniis tea-tavas mõttes iseloomustuseks ka Jaagule. Riiksi salamõtteid, semuti Virve omi me ei tea. Jaaku ennast aga ei silmit-se me kaude, vaid otse ja ehedana. Nii võime märgata, et Jaagu tundes on osalt ka pelka armastuskogemuse ot-singut ja pealejäämise mäh-gu. Meheks saamist on vaja tõetada nii isendade kui ümbrusele, sellele viitab ju ka Gunilla-motiv. Riiksi hin-geelu jääb aimatavaks ja kar-geks, eriti kui jätta liigse tä-helepanuta viimase peatüki programmilisus.

Jaagu kaudu kujutatud Vir-ve on kaunis nägemus hari-tud eesti neist. Virve pill on flööt, Virve sõiduk on laev ja sihiks on kauged rannad. Ta võib tulla füüsiliselt väga lähedale, jäädes hinges ikka-gi etteaimamatuks. Miks? See ongi saladus, mida on kutsu-tud lahendama noored me-hed.

Kuigi meeste murelik ja pingestav, on armastuslugu lugeja jaoks vabastavalt he-le ja värske, nagu kevad ole-ma peabki. Pidevalt kummi-tab Jaagu kinnissoov saada teada Virve otsus, see on va-jadus jõuda metsisemängus lõpuni. Lahendama peab Vir-ve, nõnda on Jaak enesele kinnitanud. Küllap arvab nõnda ka Riiks. Virve peab valima parema ja parem peab olema Jaak. Või jälle hoopis-ki Riiks, kui lähtuda Riiksi seisukohalt. Seegi on mehi-luse tõetuseks vajalik. Ent loomulikult on see ka liht-salt armastus. Armastuse sun-nil õnnestub Jaagul kordu-valt end ületada, nii suhtu-mises armastatusse kui rivaal-lisse. Need on paremaks saa-mise aktid.

Nähtavasti pole Virve otsu-se jaoks veel küps, nagu ta pole küllalt küps ka ootami-seks. Nii seisavad lõpus kõik kolm. Peod tühiad, kaks kind-lat meest siinpool ja viimasel hetkel lootuse kaotanud neiu seelpool merd, et alustada nüüd juba tõelist, usutavasti karmi elu. Kohata ka ehk ar-mastust, mis vapustab. Vahel tundub, et see on võimalik isegi Eesti-maa halli taeva all. Lähtudes Wikmani poiste karakteritest ehk ongi.

Eesti kirjanduses on igata-hes sündinud ilus esimene ar-mastuse romaani, mis algab ja lõreb plahvatusest ning jõuab ka kõrghetkeni plah-vatuse aial ja valgel. Oma noores puhtuses on Virve, Jaagu ja Riiksi lugu reene-koelise-mad armastuskujutus Jaan Krossi loomineus. See on hea sündmus ka eesti nüü-diskirjanduses, mis armastu-se osas kahjuks siiski abitu

ja kus eriti viimastel aegadel ei suudeta noore tüdruku ja poisi vahekoradesse südant ja hinge kuidagi ära paiguta-da. Jaagus ei tekita vastu-meelseid tõrkeid, ega alanda-vaid komplekse isegi seksi-alane esmakogemus juhusli-kus miljöös. Otse vastupidi, see põhjustab hoopis ülem-lauluelamuse, mida ju seks ning armastus kõikjal ja ala-ti suutnud. Võimatu, et see eestlase peal üldse ei õnnes-tu. Eesti viimaseaegne kir-jandus on oma valdavas ena-muses nähtavasti tendentslik, ja diktaat tuleb robustse elu-hoiaku poolt. Igatahes näitab Jaan Kross, et puhtus sisemi-se helguse läbi on neis asja-des võimalik. Oluline on he-le-da elamuse võime, ja see peitub ka eestlase loomuses.

Võimatu on tõrjuda eemale paralleeli Wikmani kooli Jaa-gu ja Mauruse kooli Indreku vahel jumalauksumise küsi-mustes. Indrekust on paari viimase aastakümne jooksul nii valdavalt teatri ja filmi kaudu modelleeritud, et ta lihtsalt seisab konkreetse-na silme ees, ja ära ei lähe. Indrekule on jumalaprobleem eksistentsiaalne küsimus. Jaak on usuasjus kõrvaltvaat-aja, Indrek üritab tulla toi-me materialistliku jumalanä-gemisega või vähemasti on materialistlikku lähenemist jumalamõtestuses rõhutanud teater ja film. Põhjused põh-justeks, pilt inimesest ja ju-malast on tugevasti paika pandud, ja ma usun, et Tammsaarega ei ole just lau-sa valesti toimitud. Ebaõigla-selt siiski. Tammsaarel on olemas ka Tiina teema, mis vahepeal otsekui ära unusta-tud. Aines kehastuvat jumal-ting materiaalses tegelikkuses toimiva vahelesegamise või-mega ei saa ilmselt olla. Kuid jumala kohta ei ütle see veel midagi. Toetudes tervele mõistusele nõutakse jumal-lalt materialismitõdede järgi. Tammsaarel on see mahuta-tud Ramilda teemasse. Kui Indrek Ramilda liinil on ju-malahävitusega toime tulnud, jõuab ta uuesti Tiina teema juurde tagasi. Tiina on ro-maanitegelikkuses olemas, te-da ei tohi tähelepanuringist välja jätta.

Usuasjus on Indrek Jaagu eelkäija. Ka Jaak seisab neis küsimustes terve mõistuse positsioonil. Jaagule jumal enam olemuslikku huvi ei pa-ku. Indrek on jumalaprobleemi ka Jaagu jaoks ära lahendanud. «Wikmani pois-tes» tuleb jumal esile kahes plaanis. Koolis kohustusliku-le kroonujumalale ei ole pal-ju tähelepanu pööratud, või õieti libiseb lugeja pilk tem-mast peatumata üle. Rohkem äratav süvenemissoovi müsti-lise kogemuse kaudu otsitav jumal kõiges terve mõistuse poolt nähtud absurduses ja ilmivõimatuses. See on roma-ni Tooderi liin, mis ühtlasi teose kui terviku orgaaniline osa, ehkki kulgeb armastus-arengutest lahus.

Ka Tooderi liini algus ja lõpp on neis kahes plahvatu-ses, mille vahel toimub kogu tegevus. Esimese plahvatuse põhjuseks ongi ju Tooderi jumalauks. Maailmaga suht-teid loovatele poistele on see niivõrd riitav, et nad pea-vad reageerima. Magneesi-umiplahvatuse näol korralda-vad poisid teaterliku ilmu-tusakti, mis Tooderile ilmu-

tuseks osutubki. Kuigi ilmu-tuse mehhaanika on talle tea-da, annab Tooder toimunule sügava tähenduse. Kõrva ase-tuvad siin müstilise valgustu-se ja füüsilise pimeduse või-malused. Situaatsiooni saab lugeda ka groteskseks, ent groteski võib samas pida-da jälle väliseks kooreks, mille varjul ootab lähenemist müstilise uskumise fenomen.

Aeg-ajalt lähenemine ro-maani lehekülgedel toimubki. Tooder nihkub pärast plah-vatust uutele rõõbastele, haa-rates kaasa ka poeg Aabeli, kes ju Tooderist sündinud, seega veri tema verest. Sama piteri, sama saatuse kandja. See on täiesti raudne loogika. Jaagul on aga teised tõekspi-damised, tema silme läbi näh-tuna toimub midagi ebaloo-mulikku ja julma, mida võib vaadelda kui põrunud aru ja burat reaktisiooni. Asjade kõik ei allu normaalsele hoiaku-võtule, ja kui romaanimaa-ilml libiseb lõpupeatükides terve mõistuse kontrolli alt välja ning jõuab uue müsti-lise päikese mõjusfääri, on Tooderi arutu mereleminek üks vastus tekkinud situat-sioonile. Tooder on kindlasti ka tooder. Tema protest üm-berringi märatsevale hullu-meelsusele nendesamade hul-lusreeglite järgi on kirjan-duslikult väga mõjuv ja jääb-ki meelde romaani tegeliku lõpuna.

Nõnda on pärast Indreku hävitusakti toimunud oma-moodi jumala come-back ees-ti kirjanduses — erapooletu esituse kaudu. Tooderi jumal tekitab arusaamatust, ent te-da peab tahes-tahtmata res-pekteerima. Ta eksisteerib läbi meeleheite ja fanatismi ning valetamiseks nagu Ind-reku ja Tiina loos ei saa Jaagu suhet temasse kuidagi tunnistada. Jaak on vapusta-tud. Kes tahab, võib öelda, et vanamees läks lihtsalt hul-luks. Seda võib, ja nii see ehk oligi, kuid mitte igas mõtestuses. Ma ei oska arva-ta, kuidas Jaan Krossi käsit-lus võiks tunduda usklikule inimesele. Väljastpoolt silmit-sejale jättis Tooderi lugu küll kentsakuse ja võib-olla ka tõrksust tekitava kihi all tu-geva mulje. Igatahes ei ole seisilmaade jumal siin maail-mas sugugi lõõdud.

Tooderi mereleminekul on kirjanduse seisukohast veel teinegi tähendus. Ta sisaldab kujutlust kogu rahva astumi-sest tormistele vetele, garan-tiiks üksnes usk oma tõe õig-susse. Nii neil, kes läksid — kes kuhu ja kunas —, kui neil, kes jäid, kes viidi, kes tulid tagasi — kes kust ja kunas. Igaühel oma mõte ja omad lootused. Ja nii on Wikmani poiste usk maail-ma mõistuspärasesse seletus-se ning korraldatusse paigu-tatud kõrvuti mõistuse- ja loogikavastasega, ümberringi parasjagu maad võtnud hul-lusega. Jaan Krossi romaaniis valitseb kaheksümne kuue peatüki ulatuses noor mure-tus selle hulluse suhtes. Ime-lik öelda, kuid Tooder on õieti aimus, kes valmis kohtu-ma tulevikuga, mis ootusele ei vasta. Meil on põhjust tul-la tagasi traagilise aiamat-use teesi juurde. See jääbki painama. Kuid üks teos on ju üks maailm, et habent sua fata libelli.

AINO PERVIK

«WIKMANI POISTE» LUGEMISTAUSTU

«Wikmani poisid» on Jaan Krossi viimane romaan ilmumise poolest, kuid uuem on juba trükkimisel ja tõlkimisel, veel uuem aga ainekogumise ja kavandamise asimes. Meistri hoog jätab jalgu arvustajad ja kirjandusloolased.

Hüviline lugeja on igatahes jõudnud kujundada arvamuse «Wikmani poistest», Virumaa hindajad auhinnagi anda.

Millistes võrdluseostes võime lugeda «Wikmani poisse»?

Esimese võimaluse pakub kirjutaja romaani esimesel leheküljel küsimusega, miks mitte kirjutada Wikmani gümnaasiumist samasugust romaani nagu Mauruse omast? Ohlasi on selle küsimusega maha märgitud romaani mängureeglid: tõsieluline, memuaarne materjal, kuid vabas kirjanduslikus töötluses, muudetud tegelaskimedes. Nii nagu Tammsaare romaanis vastab Maurusele tõsieluline Treffner, nii on Wikmani gümnaasium ühemõtteliselt Jakob Westholmi era-humanitaargümnaasium, kuulus poistekool. Teoses toimib hulk värvikaid õpetajaisiksusi ja õpilasi, kelles omaaegsed Westholmi poisid kogevad südantsoojendavaid äratundmisi. Eesti keele õpetaja Kõtsberg näiteks on magister Valter Tauli, delikaatne ning erudeeritud õpilane Trull hilisem keeleteadlane ja dotsent Oleg Mutt, Mihkel Muti auväärne isa. Tammsaare Mauruse-romaanis Indreku kombel kerkib siingi välja kesksem tegelane Jaak Sirkel, autori enese ilmselge teisik. Lähimineviku draamatilistes lugudes on Krossi seni osalenud Peeter Mirgi nime all.

On tõenäoline, et «Wikmani poiste» kõige tänulikud lugejad on Wikmani resp. Westholmi poisid ise. See on nende noorus, nende õpetajad, nende kaaslased ja kool ja kogemused, mis unustusest esile manatud. See lugemistaust jääb Krossi koolivendade ainuueeliseks. Sellel taustal sündinud hinnang on romaanile kõige soodsam.

Kõrvalise koolikogemusega lugejat üllatab üleajaline ja ühine koolielus: ka Wikmani poisid on püüdnud end võimalikult väikeste pingutustega läbi viia, nemadki on maha kirjutanud ja klassitööde ärajätmiseks uputusi korraldanud, õppimatajätmise õõnsast olukorrast välja rabelnud, õpetajatele vastasrinda teinud. Ning ülakusigi. Magneesiumipahvakas mitme haruliste tagajärgedega on oluline sündmus romaanis. Esinemised, referaadid, koolipeod, lõpumärk ja -ekskursioon täiendavad koolielu pildistlikku. Ka esimesed kiindumused. Mauruse-romaanis Ramilda siin küll puudub, kuid intelligentne Virve ning rivaalsus tema pärast on üks pingestavaid liine.

Wikmani poisid on nagu koolipoisid ikka. Ent lugeja võib isegi küsida: millega Westholmi gümnaasium oma kuulsuse teenis ning kas romaan suudabki sellele küsimusele vastata?

Wikmani resp. Westholmi koolis õpetati eesti, prantsuse, inglise ja saksa keelt kõikidele, alternatiivselt ladina või vene keelt pluss fakultatiivselt soome või poola keelt. Ka matemaatilisi aineid õpetati üle keskmise gümnaasiumi

mikursuse. Õpetajate kõrge asjatundlikkus loomulikult. Vähemärgatavalt, kuid määravalt näib poisse kujundavat kooli vaimsus, mida kehastab direktor oma kristlik-rahvuslikus idealismis. Poistelt eeldab läti pingutust: «Siin on minevik olnud nii pikka aega nii masendav, nii ahistav, nii ränk, et nüüd, otse nüüd — eile, täna, homme — peavad sündima mehed ja naised, ideed ja teod, millega luuakse meie suurus, Eesti suurus.» Ja tema poistel, igal üksikul oma eelduste kohaselt, peab selles olema oma osal.

Poisid ei tunnista kuskil kuuldavalt härra direktori vanamoe-list, tõnissonlikku mõttelaadi. See toimib pigem aimatava tegurina. Kooli vaimsus jätkub ka direktori lahkumise järel (Jakob Westholm alias Wikman suri 1935. aastal).

Poiste samme omakeskistes vahetatakse: kui ka suhtlemises õpetajatega säilib aumehelik väärus. Esiletükkimine, pugemine ja reetmine on selles õpilaskonnas mõeldamatud nähtused. Need poisid ei labatse, ei lasku laaberdamisse ega löö aega surnuks. Meest mõõdab Wikmani koolis see, mida keegi ise on ja mida ta suudab. Harjade valmistamisega elatist teeniv poiss on oma vaeuseväärikuses sama lugupeetud kui tublid rikkaste vanemate võsud. Ohise tembu moraalne vastutus kantakse ühiselt: koolist kõrvaldatud ning klassikursuse eksamitega karistatud poiss teeb eksamid ära kaaslaste palgatud repetiitori abiga. Eneseväärikust ja karistuse ebaõiglust markerib poiss sellega, et lahkub koolist

pärast seda, kui tagasitee on eksamite sooritamiseks avatud. Lahkumise žesti jääb küll mõra selle tõttu, et ta on abi vastu võtnud kaaslastelt, kes on lootnud, et ta nende hulka tagasi pöördub.

Wikmani poiste mõte liigub Euroopa kultuuriruumis, nad on eurooplased nii õpitavate keelte kui ka tulevikuvaljavaadete poolest.

Krossi romaan edeneb kunagise koolielu põnevustes ja pingetes. Ning lugejale, kes mõõdab «Wikmani poisse» «Kolmandate mägede», «Keisri hullu» või «Martensi ärasõidu» intellektuaalse põnevusega, võib teos tundu da isegi igav. Ei suuremõõdulisi tegelasi — kangelaseks pigem kogu klass või kool. Ei arene ka suurejoonelisi moraalseid võitlusi, kuigi nad — koolimõõdulistena — päriselt ei puudu. Kujutus ei keskendu siin ühe kangelase ümber, autorile omane eetilise probleematika ei võimendu nagu isikukohases arenduses. Rahuliku eepilist kulgu toonitab romaani vormiline liigendus: kümnenda klassi sündmused, üheteistkümnenda klassi sündmused. Ohlasi edenev ühiskond võimaldab rahulikku ja väljavaatelist kooliskäimist, kuni...

Romaani lõpupeatükid loovad eelnevaga draamatilise kontrasti. See ei ole lihtne õpetus — et mis neist pärast sai. Noored on ühtäkki heidetud saatustlike ajasündmuste keerdu. Jaak on läbi käinud okupatsioonlaegse vangla nagu autor ise, sümpaatne naljamees Penn punub viiske kuskil Venemaa kolkas, Virve lahkub

üle mere. «Ma ootan asjade lõpliku lahenumise mere taga ära,» loodab ta lahkumiskirjas. Ja lugeja mõistab selle lootuse täitumise lõpuleviimise lõppumist. Klassiõpetaja on lahutatud mõlemale poole rinnet. Noored ei suuda enam otsustada sellegi üle, — kuivõrd nende eneste tahe üldse nende sunnitud samme suunab. Teose draamatiline osa liitub Krossi novellide aja- ning kujutustusta. Isegi moraalse süütunde motiiv sarnastab.

Kui Tammsaare romaanis Indrek võitleb Jumalaga ning kogeb teose lõpus ometi Tiina jalule tõusmist usu läbi, siis on ratsionalistliku hoiakuga Jaak omakorralda kõikevõitva usu tunnustajaks. Lapsemeelelt kindlausuline õpetaja Tooder läheb pisikeses paadis koos väikese pojaga põgene mismatkale üle mere, ja meri formab. Nii direktor Wikman kui ka õpetaja Tooder usaldavad surmaga silmitsi seistes oma Jumalat, nad on sama vaimu mehed. «Mis jumal teeb, on ikka hea.» Tormi ja hämarusse kaduv paat kindlausulise sõudjaga tõuseb teose lõpus üldistavaks sümboliks. Õpetaja Toodri ideelist kaalu on autor toonitanud plahvatusloo ühenduses kui ka teise usuõpetaja kontrasti läbi. Uus usuõpetaja piilub ajalehesse lõigatud pilu kaudu, kes klassis maha kirjutavad; teo kasuislik põhjendus näitab mehe madalust oma eelkäija lihtsameelse ülevuse kõrval.

Kross on sõnakasutuse suveräänne suurmeister meie praeguses kirjanduses. Tema keelevalikulus ulatub muukeelsetes fraasidesse, mida ta tõepärasuse illusiooni loomiseks teosest teosesse on kasutanud. «Wikmani» õpetajate keelekasutuse iseärasusi ning järeleaimamist poiste poolt hakkab häirima mõnesugune ühetaolisus, olgu see füüsikaõpetaja lõunaeestilisused muude mõjude segus või Kõtsbergi vokaalneelamine. Penn veiderdab õpetajate kulul kogu aeg. Mõni markeriv omapärane direktor Wikmani kõnes, tema «poesid» on venevam kui massiivne mäng deformeeritud keelega. Kross osutab Paabeli keelesegle õpetajate kirjuse seltskonnas, kuid ei saavuta päriselt oma tavapärase elegantsi.

Isikukeske kujutuse asemel jutustatakse «Wikmani poistes» ühe klassi ja kooli elu ajaloo murdesündmuse. Autor jätkab enese elukogemuste kasutamist kirjandusliku alusmaterjalina. Ta on siingi jätkuvalt ajalookirjanik. Kasvav ajaline distants lisab aastast aastasse teose ajaloolisust: oli kunagi selline kool. Krossi proosa üldpilti mitmekesistab kujutusviisi variatsioon, vähem tihedaks aetud tekst. Ning Vestu poisid on saanud oma kooli romaani nagu trefneristid enda oma Tammsaare «Tõe ja õiguse» teise, Mauruse-kõitega.

Tõenäoliselt ei talleta Kross oma nooruse kirevate rännuaastate kogemusi kunagi puht-memuaarides, vaid elu- ja kirjandustõe eritlemine jääb uurijate ülesandeks.

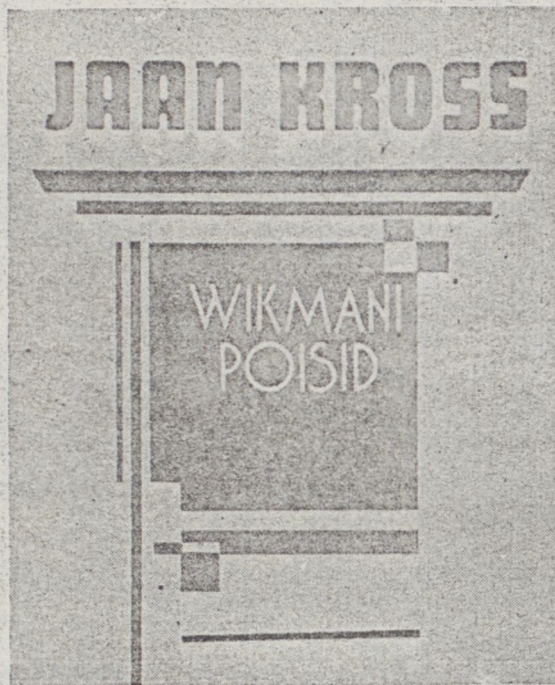
MART MÄGER

Jaan Kross ja arvustuse autor Mart Mäger.

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K 45894

Ohetuleht 1989. 3. juuni:

Teos oma teed otsivast noorusest

Kui Tallinna 22. Keskkool sai tänavu sügisel tegasi oma kunagise asutaja Jakob Westholmi (1877—1935) nime, äratas see kultuuriloolise järjepidevuse näitaja laiemas lugejaskonnas uut huvi Jaan Krossi mullu ilmunud autobiograafiliste sugemetega romaani «Wikmani poisid» vastu, mille sündmustik tugineb omaaegse Westholmi erahumanitaargümnaasiumi lõppjärgule. Teos, mis vahepeal on autori omapärase stiili ja meisterliku karakteriseerimisoskusega pärvinud täit tunnustust kriitikute ja premeerimistki, sisaldab ühtlasi väärtuslikke mõttealgatusi, mis ulatuvad üle kaasaaja raja.

Kui eesti kirjandusest otsida kõnealusele romaanile eelkäijat, meenub kõigepealt muidugi A. H. Tammsaare «Tõe ja õiguse» II osa, milles üldjoontes igati tõetruult peegeldub sajandivahetusel Tartus H. Treffneri eragümnaasiumis (romaanis «Mauruse koolis») valitsenud vaimne õhkkond. Õpilaskonna kõrval iseloomustatakse teose kujukalt õpetajaidki, seda peamiselt õppurite pilgu läbi nähtuna. J. Kross omakorda näitab «Wikmani poistes» eeskätt keskkoolilise hulga võrsunud Tallinna kuldset noorust kooliõpingis 1930-ndate aastate teisel poolel.

Mauruse kooliga võrrelduna on Wikmani poeglaste eragümnaasiumis õpetuse sisu radikaalselt muutunud. Oli ju Eesti iseseisvus kaasa toonud emakeelse keskkooli, samuti kajastusi suve-

räänsuse saavutamisele järgnenud ühiskondlik-politilised murrangud nii õppeprogrammides kui õpetajate maailmavaateski. Enne välismaale ravile minekut ütleb raskelt põdev Wikman oma jumalaga jutukõnes õpilaspere esindajatele, et «mida vanemaks te saate, seda enam hakkab — arvata — vasti — teie eesti harilase ideaal minu omast erinema». Kuid ta lisab samas: «Aga mingites kõige üldisemates asjades — aususes ja truuduses teatud väärtustele — on ju minu ideaal tegelikult, noh, igaveste ideaalide meie variant. Eesti variant. Ja sellele peate teie truuks jääma.»

Vabariigis valitses tollal näiliselt tuulevaikus, rahvasuu järgi «vaikiv olek». Vapside liikumine oli likvideeritud, K. Pätsi initsiatiivil oli kehtestatud uus põhiseadus, K. Eenpalu propageeris peaministri asetäitjana juhitavat demokraatiat jne. Seda kõike korraliti ka õpikutes. Ent kodanikuõpetuse tunnis esitab abiturient Rumma uuele direktorile ikkagi küsimuse: «Mis see on — juhitav demokraatia?» (Küsimus ise kõlab veel tänapäeval paljudes maades küllaltki aktuaalsena.) Ja kui direktor kohe sobivat vastust ei leia, selgitab advokaadi poeg Rumma, et nähtavasti mõeldakse selle all juhitavat rahvalitsust, ja jätkab siis enesekindlalt: «Mis valitsus see — enam, on — kui seda keegi juhib? See on siis pigem tühi autobuss kui valitsus. Esiteks. Ja teiseks: kes seda rahvalitsust siis ikkagi juhib ja kust see juhtija tuleb? Või — kui neid palju on — kust need juhtijad tulevad?» Kui saksa keele

õpetaja kunstnik Krafft laseb «Fausti» illustreerimiseks kahel poisil joonistada klassitahvlile näidendi näiaköögisteeni, saab isapärilik Hitleri ja Mefistofeles Goebbelsi lõusta. Ja kui saab teatavaks, et Kolmanda riigi koolilugemikes avaldatakse H. Heine üldtuntud luuletust «Lorelei» anonüümse rahvalauluna, kordab Sirkel heakskiitvalt õpetaja Kõtsbergi sõnu: «Suuremat tunnustust ei saagi ju luuletajale anda.» Noorukitele imponeerib seegi, et koolinõunik Vastel keeldub vastu võtmast talle Ungari kuningliku valitsuse (s.o. Horthy režiimi) poolt määratud aumärki.

Kuid vabariigi enda poliitilistest sisepingetest puudub Wikmani poistel konkreetselt kujutus. Kui abiturientid 1938. aasta kevadel ekskursiooni korras Stockholmist külastavad, loeb Sirkel, kes on kodus iseseisvalt rootsi keelt õpinud, sealsetest vasakpoolsetest ajalehtedest, et kodumaal on poliitvangidele kuulutatud amnestia. Sirkelile meenub seda lugedes Tallinna Töölisteatri lavalt nähtud E. Tammlaane «Raudne kodu», mille ühiskondlikuks taustaks olid Hispaania kodusõjaga seotud probleemid. Ja nooruk jõuab järeldusele, et «päriselt niisugune, nagu neile Wikmani gümnaasiumis räägiti ja nagu seal nagu tehti, et nad seda juba usuvaadki, polnud maailm ega nende Eesti tepe». Nii kerkib ta hinges tahtmatult küsimus: «Kas ei erinevad tõe de gümnaasiumi-tõest siiski veel hoopis rohkem, kui nad seni olid arvanud?»

Ent samal Stockholmis-reisil teeb ekskursiooni juhtiv ajalooõpetaja Tiimur kasvandikele selgeks B. G. Forseliuse varase hukkumise traagika suuruse. Tiimur arvates võinuks Forseliuse elutöö jätkudes mõned ta õpilased pääseda Tartu Olikooli ja kujuneda nõnda F. R. Faehlmanni ja F. R. Kreutzwaldi eelkäijateks. (Oli ju näiteks Kuramaalt pärit ja Tartus tudeerinud Chr. Fürecker 1685. aastal ilmunud läti keele grammatika kaasautor.) Selle episoodiga on kirjanik veel kord vihjanud Wikmani koolis domineerinud humansele õhkkonnale.

Võrkeeltest õpetati siin saksa ja inglise keele kõrval eelisloos korras ka prantsuse keelt, alternatiivselt ladina ja vene keelt. (Ohel, koolipeol esitatigi üpris vabavaimuline stseen Beaumarchais' «Figaro pulmast»). Nagu humanitaargümnaasiumile kohane, panid võrkeeltest õpetajad rõhku ka vastavate rahvuskirjanduste klassika tutvustamisele. Romaanis kuuleme, kuidas näiteks inglise kirjanduses ulatus käsitletud autorite ring Shakespeare'ist ja Mil-

tonist Byroni ja Dickensini. Mu oma kirjanduses jõuti Kreutzwaldi ja Koidulast lõppklassis emakeeleõpetaja Kõtsbergi õhutamise juba arbujaleteni. (Eespool mainitud koolipeol kõlasid B. Alvi sõdadevavad värsid poeemist «Nipuu».) Pole vähimatki põhjust alahinnata selliseid tegureid Wikmani poiste ühise ellusuhtumise kasvatamisel. Üldjoontes iseloomustab nende mentaliteeti domineeriv hoiak.

«Wikmani poistega» peaaegu ühel ajal jõudis meie kirjandusse sõprade lauale A. Rõbakovi romaan «Arbati lapsed» P. Mötskü eeskujulikus tõlkes. See avaldamise ajal ilmunud ja mitmeid furoori tekitanud teos valgustab Moskva südames Arbati üleskaivanud noorte inimeste käekäiku 30-ndate aastate esimesel poolel. Ei saa selata, et mõlema pealtnäolise toonase nooruse mõtte- ja tundemaailmas leidub mõningasid ühiseid jooni. Kuid Arbati noorte eluteele heidab sünged varasüvenev Stalini kultus. Selles suhtes võime Wikmani poisse igati õnnelikumaks pidada.

Koolisisese õhkkonna detailne maalimise kõrval viib J. Kross kirjeldajaid ka õpilaste kodudesse, iseloomustab nende vahekorda oma vanematega. Loomulikult kuulub arenguromaani raamidest Wikmani poiste suhtlemine naaberkoostööle naisgümnaasistidega koos sellest tekkivate õrnade muvahekordadega. Kokkuvõtlikult saame värvika pildi vabariigi lõpuajast Tallinnast, kus Euroopa (eeskätt Hispaaniast) kostvat sõjakõminat eriti karta ei osatud.

Kui see kõmin aga 1941. aastal suvel osutus kõiki jahmatavaks reaalsuseks, viis rusuv ajalooline paratamatus Wikmani poiste kahte leeri, nagu autor veenvalt näitab teose viimastes peatükides. Nende traagiliste lahknemiste põhjuste sügavam analüüs nõuaks juba omaette teost. Vahel olemegi õigustatud lugupeetud rahvakirjanikult seda ootamatut leidub ju viimase peatüki pealkirjas vihje, et kõnealune romaan on ainuüksi selleks kirjutatud, mille ilmaletoomiseks vana lugu olemas on, tema võrsuma pääseksid.

OSKAR KUNINGAS

* Jaan Kross. Wikmani poisid. Tallinn, «Eesti Raamat», 1988. 528 lk. Hind rbl. 1.60.

«WIKMANI POISID» JA VIRUMAA FOND

172

Verivärske Virumaa Fondi kirjanduspreemia anti välja iseseisvuspäeva eelõhtul: selle pälvis Jaan Kross «Wikmani poisid» romaaniga. Wikmani «poeste» lugu algas pimestava magneesiumipauguga ja ühe fondi loomisega — patuoinaks jäānu järeleaitamiseks. Ja eks oma looduse ja maa ja rahva järeleaitamiseks ole ellu kutsutud ka Virumaa Fond.

Fondi kirjanduspreemia (idee autor bioloogikandidaat Ilme Post) on rahva preemia parimale Eestimaa ajalugu käsitlevale kirjandusteosele. Miks pälvis selle üks endis- aegse poistegümnaasiumi roma- an, miks lõi see nagu vaik pinnapoleerist läbi, sellest all- pool. Sümboolne on seegi, et preemia kuulutati välja Nar- vas, Virumaa kaugemas kant- sis, mille oleme endast vaikselt lahti haakinud nagu roostes vagoneti... Olgu seegi üks eesti elu tagasituleku märke, ehkki me pole veel Ida-Viru- maa asjus ürituste, külakor- ras tehtava lehe ja missiooni- tunde tasandilt elu enda ta- sandile ülepea jõudnud. Ku- nagi nägid Lauluisa vanad väsinud silmad väljarändajate voore Venemaale lahkuma, kui nüüd saaks näha talunike voore Sinimägede poole mine- mas, nõnda nagu nad kord sõ- ja jalust vastässuunas ära tu- lid.

Züriisse kuulusid fondi poolt Ilme Post, Erich Erilt, Raivo Murd ja Mart Maidla, «Virumaa Teatajast» Rein Sikk ja Monika Kokk, kaasa- tud olid Virumaa raamatuko- gude töötajad, Raamatuühing (Reet Tomband) ja Kirjanike Liidu poolt allakirjutanu. See oli esimene kirjanduspreemia, mida zürii ei otsustanud kin- niste uste taga; kui spiikerid olid üles astunud, hääletas saal. Rõhutati Mats Traadi talurahva põlvkondade süga- vat läbitunnetamist jätkuvas romaanis «Minge üles mäge- dele», Rein Põdra ürgset loo- dusetaju «Pardiaajajas», Aivo Lõhmuse ootamatuid süüvimi- si Tartu minevikku keset stag- naaja argirutiini ja loomuli- kult Hando Runneli luuleko- gu «Laulud eestiaegsetele meestele», kus mees teeb vä- heste meeste hulgas selgesti, mida iseendast ja rahvast tah- ta.

Tegu on ühe suurema kir- janduspreemiaga Eestis. Ja näe, kindlalt hääletas rahvas harituse kajastamise poolt ilukirjanduses! Aga alles see oli, kui ihalesime sinna liht- salt olmet. See oli ootuspära- ne ja pisut ühe ootusegi, et eesti ajalookäsitlus võrdsusta- takse haridusega ja haridus seatakse teatud hetkel sutsu kõrgemalegi pulgale. Võib-olla on vahepealne poliitika-aasta meile midagi õpetanud, võib-olla oleme endi suhtes pro- grammilisemaks läinud?

Üldjoontes oli juba saja aasta eest selgunud, et eest- lastel, ka väljarändajatel jär- jestusid eluasjad selliselt: I — töö, II — hariduspüüd, III — kodu ja kodukäsitöö. Jätkata aga tahaks kusagilt õhust ja üsna hiljutisest inetust as- jast. Ühel õhtul viskasid tren- nist tulnud eesti poisid sisse ehitatava Rahvusraamatuko- gu aknad, mis välismaalt kal- lilj saadud. Mõtleme Tootsi naljadele, Mauruse kooli nal- jadele ja nüüd ka Wikmani «poeste» naljadele — kas ne- mad oleksid seda teinud?

Luteri usu piiskop Kuno Pajula ütles rahvuslipu heis- kamisel Pika Hermanni torni, et me nagu ootaksime Noa laeva, millega põgeneda iseen- da saasta eest... Aga seda lae- va ei anna meile keegi, selleks ei kõlba kojumaine kosmose- süstikki, me peame oma elu- veed omal maal ise klaariks puhuma. Jakob Westholmile (alias Wikman) on omistatud sõnad, et kui ühel päeval si- nimustvalget Pika Hermanni tornis ei lehti, siis pole ka eestlasi, pole Eestimaad, pole meie emakeelt, pole vaja ka enam kooli tulla. Vähemalt selles asjas tegeles koolimees poliitikaga.

Wikmani poisse kasvatati kui tulevase demokraatliku vabariigi alustugesid. Seda nad pidid ju olema. Kahjuks läks kõik teisiti. Paraku on meil veel tänagi teisiti. Aga hari- duse kvaliteedita ega haritu- seta ei sünni IME-t. Virumaa Fond on seadnud eesmärgiks looduskaitse, maa haritud peremehe taastamise, kogu Virumaa liitmise vaimsesse terviküsteemi. Nii et ampu- teeritud maakond teab, kus valus, kus ja mida tahta.

Aino Pervikult on üsna mõt- lemapanev kõrvutus: Jaan

Krossi «Wikmani poisid» — Viivi Luige «Seitsmes rahu- kevad». Mõttekriipsu kui pur- de all on midagi ajakanjoni- taolist. Enamikule meist on V. Luige Laps «adekvaatseks elu- alguseks», Wikmani seltskond koguni unustusvõõras, aga si- destajaks on siingi eestlase vaibumatu raamatunälg nii rammusatel kui ka kitsastel aegadel. Nii tõusiski J. Krossi romaan üheks tahtmiste sil- laks üle kanjoni, poistegüm- naasiumi argilugu ühes puhta armastusega sai õigel momen- dil ning uues valguses väärt-ustatud. Täna oleme tagasi Balti kultuuri väärrika rikku- se juures, oleme ka Wikmani hariduselu ja iseenda haridu- se sobitamise hakul. Üten nimme hakul, sest kaugema- le pole me veel jõudnud. Aga näib, et just «Wikmani pois- te» ümber on tugevtrüvaline tsement. Oleme mõelnud RAM-i poistekoori viimastele aastatele — Ameerika turnee, ESTO-päevad Austraalias, nüüd sinimustvalge heiskami- ne Toompeal... Küllap kas- vavad neist just need tuleva- sed suveräänse vabariigi alus- toed, kellest rääkis Jakob Westholm. Ja muidugi mõista meie endi lastest ka.

Virumaa Fondi kirjandus- preemia puhul pole ülearune meenutada sedagi, et «Rakve- re romaan» näol on virulaste aktivas üks iseteadvuse väärt-ustamine juba olemas. Nüüd aga kukkusime ajalooühkusest iseendi puudujääkide manu, mida kroonitud raamat meile justkui peeglissee tõstab. Va- pustavas ja ühtlasi kurblihti- ses lõpus viiakse meid tagasi inimväärikuse poolhullumeel- sesse algpunkti. Praostlik vi- kaar Tooder läheb oma poja Aabeliga tormisele merele, kodumaalt ära. Jõuame Vana Testamenti Aabrami ja tema poja Iisaku juurde, kus ohv- rialtaril puud valmis pan- dud. Me loodame, et jumal halastab ka seekord. A. Pervik on võtnud «Wikmani poisid» loo kokku tähendus- sõnadega: «Igatahes ei ole si- sellmade jumal siin maailmas sugugi löödud.» Arvan, et ka selle eest anti Virumaa Fon- di esimene kirjanduspreemia Jaan Krossile. Ehk on kord iidse Narvaski eesti humani- taargümnaasium.

KALJU SAABER

„Siip ja Vasar“

31. märts 1989

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K 45894

Hariduslooline sillakaar

JAAN KROSS

Kunagise J. Westholmi gümnaasiumi endistel õpilastel on olnud ammuseks tavaks käia iga aasta 12-ndal veebruaril, kooli asutamise aastapäeval oma direktori Jakob Westholmi haual Tallinna Rahumäe kalmistul ja viia sinna lilli. Sest koolimehena ja hariduslõõ idealistina oli Jakob Westholm kahtlemata are isiksus ning tema kool Eesti haridusloos tähelepandavaid jälgi jätanud nähtus.

Gümnaasiumi asukohaks oli ajavahemikul 1912 kuni 1940 J. Westholmi poolt selleks ehitatud maja Tallinnas, Kordese, hiljem Kevade tn. 4. Aastail 1939–1940, kui Westholm oli juba surnud ja gümnaasiumi valdajaks oli tema testamendi alusel loodud sihtasutus, ehitati kooli tarvis uus hoone vana maja lähedusse, Kevade ja Falkpargi, nüüd Adamsoni tänava nurgale. Uue koolimaja ehitamiseks organiseeriti juba 1937-ndal aastal tollaste õpilasvanemate seas korjandus. Osalt finantseerus majaehitus sihtasutuse kapitalist, osalt riigi toetusest.

Nüüd töötab sessamas hoones neljandat aastakümnet Tallinna 22. Keskkool.

Selles koolis on viimasel paaril aastal mitmete entusiastide poolt kooli direktori ja ajalooõpetaja Indrek Siiri eestvõtul aratunud huvi kooli ajaloo, traditsioonide ja juurte tuvastamise vastu. See huvi on selgitanud, et lisaks hoonele, mis on tänini üks Tallinna kaunimaid ja funktsionaalsemaid koolimaju, on Tallinna 22. Keskkool pärinud omaaegselt J. Westholmi gümnaasiumilt ka veel muud. 1940-ndate teisel poolel, koolikoosseisude palavikulise ümberorganiseerimise päevil, siirdus osa okupatsiooniaegse J. Westholmi nimelise gümnaasiumi õpilasi, nooremad neist vahepealse 8-nda keskkooli kaudu, uue 22. keskkooli õpilasteks. Nii et mingil arvul on J. Westholmi gümnaasiumil ja Tallinna 22. Keskkoolil tänini olemas kunagisi ühiseid õpilasi. Pärast sõda töötas 22. keskkoolis ka rida J. Westholmi gümnaasiumist sinna üle tulnud õpetajaid. Westholmi juures eriomaseks kujunenud võõrkeelteharrastuse traditsioon 22. Keskkooli eriti edasi ei kandunud. Aga teine Westholmi gümnaasiumi suhteline spetsiaalsus — güvendatud muusikahuvilisus

leidis 22. keskkoolis varsti in-nukat jätkamist. See hilisema rahvakunstniku Tuudur Vetti-ku õhal Westholmi juures juba 20-ndaist aastaist eriti hoogsalt viljeldud valdkond — kaasa arvatud õpilasorkestri ja kooli koori üsna kõrgetasemeline töö — on 22. keskkoolis enam-vähem järjepidevus-teadlikult jätkunud siiani.

Muuseas, tutvumisel J. Westholmi gümnaasiumi ajaloo-ga on nüüdsed koolilooentusiastid jõudnud selgusele: senist kooli asutamispäeva on tähistatud selle järgi, et Jakob Westholmile anti tsaariaegsete koolivõimude poolt luba te-manimelise kooli juhtimiseks 12. veebruaril 1909. aastal. Kool ise oli aga enne seda juba kümnekond aastat olemas. See oli kolmeklassilisest Kaarli koguduse koolist välja kasvanud eesti kool, mida nime-tati tema tollase juhataja Juhan Umbli nime järgi Umbli kooliks. See kool oli tegu-senud Umbli koolina juba 1898-ndast aastast saadik. Sin-na oli Juhan Umbli kui seltskondlikult üha koormatun linnategelane, 1906-ndast aastast Tallinna linnanõunik, kutsunud õpetajaks noore pe-dagoogi Jakob Westholmi. Varsti oli Westholm kujune-nud Umbli täiel heakskiidul kooli sisuliseks juhatajaks.

1909 toimus lihtsalt kooli for-maalnegi siirdumine Jakob Westholmi kätte. Omal ajal, Westholmi aegadel, seondus kool vahetult tema isikuga. Nüüd, kaugemast perspektiivist, tõusevad nähtavamaks ka temaaelsed ja -järgsed aasta-kümned. Nüüd on endastmõis-tetav, kui Tallinna 22. Keskkool kenasti põhjendatud pre-tensiooniga loeb end J. Westholmi gümnaasiumi järglas-kooliks, hõlmub talle eelnenud kooli ajalukku ka Umbli kooli periood.

Mis puutub kuupäevasse, siis tahab 22. keskkool välja-kujunenud daatumile, 12-nda-le veebruarile truuks jääda. Sedamööda saab praegu Tal-linna 22. Keskkoolina kehas-tuv õppeasutus tänavu 12. veebruaril üheksakümmend aastat vanaks.

Aastapäeva tähistamiseks toimub järgmisel päeval, 13. veebruaril 1988, kell 11.30 Tal-linna Niguliste kontserthoones pidulik kontsert koolikoori ja solistide osavõtul. Samal 13. veebruaril kell 18 algab 22. keskkooli saalis Kevade tn. 8 kõigi nende kokkutulek, kel on põhjust tunda end kuulu-vana selle aastapäeva tähistajate perre, elagu nad praegu milliste tahes pikkus- ja laiuskraadide all.

Vana ja uus koolimaja

Lembit Siimseni fotod

20. jaan. 1988

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K 45894

JUUBEL, MIS VÄÄRIB PIDULIKKU MUUSIKAT

Ega's inimkonna ajaloos polegi harvad juhud, kui hakatakse taas tegema juba kunagi tehtut. Eriti kehtib see vaimuelu avalduste kohta, kus mahakiskumine ja ülesehitamine toimub kahetsusväärse regulaarsusega. Täna, kooliuuendustest rääkimise ajal võime eesti haridusloole üle öla pilku heites avastada üllatuslikult mõndagi, mis seostub tänaste püüdlustega.

Humanitaarhariduse kriisist meie nüüdiskoolis on räägitud kirjutatud üsna palju ning seda pidas silmas ka Kunstnike Liit oma avalikus pöördumises. Sellega seoses tahaksingi tutvustada üht kunagist välja- paistvat humanitaargümnaasiumi ja tema tekkelugu, liati kui selleks annab põhjust ka

kooli sünnidaatum: 12. veebruar 1907. Just sel päeval, sai tollase Tallinna Väikelastehoiu Seltsi poistekooli juhataja Jakob Westholm Riia õpperingkonna kuraatorilt loa muuta tema kaealune õppeasutus eralgkooliks vaesematest seisu- test poistele. Põhjus sama, mis mureks tänagi, — üldsuse rahulolematuse hariduse hetkeseisuga. Julgust selliseks ettevõtmiseks saadi 1905. a. revolutsioonis kogutud iseteadvuse tõusust. Tagasivaates hämmastab mind see vägev tahe, millega rahva hariduse eestvedajad asusid teoks viima üllatavalt kõrgeid eesmärke. Ei mingit vaevalist vindumist, vaid kohe püüti haarata *ad astra!* Nii ka J. Westholm, juba üsna pea pärast oma koolile kesk-

kooli õiguste kättevõitmist, võttis eesmärgiks anda «vestu poistele» võimalikult avar humanitaarharidus. Maailmakultuuri rikkustest osasaamise eeltingimuseks pidas ta mitmete keelte valdamist. Ühtlasi nägi ta selles võimalust vältida eestlaste kultuuriorientatsiooni ühekülgust (kas pole siin lähedust tänase internatsionalistliku kasvatusesega!). Meie keskmisele õppurile, kes ei suuda endale selgeks teha korralikult isegi emakeelt, võib olla lausa ehmamapanevaks selline programm, nagu oli juba enne ilmasõda Westholmi koolis: saksa keel alates teisest klassist, prantsuse keel neljandast, vene või inglise keel seitsmendast, lisaks kolmes viimases klassis fakultatiivselt

ladina keel. Selle kõrval peeti endastmõistetavaks emakeele täiuslikku omandamist. Sellele kõigele aitasid kaasa kooli ajakiri ja kohustuslikud refereaadid ning kirjanduslikud kohtud kirjandusringis, samuti oma aja kohta suurepärase kooliraamatukogu teostega kõigis õpetatavates keeltes. Kui nüüd reaalarinate austajad oletavad Westholmi kooli abiturientide matemaatikateadmised nullilähedasteks, siis tuleb nende pettumuseks öelda, et J. Westholm pidas matemaatikat kui süsteemse mõlemisõskuse arendajat väga vajalikuks distsipliiniks. Ei olnud sealne õppimine vist lustimäng. Ega's mõnel mõruld hetkel poisid asjata nimetanud oma kooli jakobiinlaste kloost-

riks. Kooli humanitaarsele kal- lakule annab allakirjutanu jaoks erilise värvingu kunsti- programm. Nii õpetati poiste kultuurihuvi avardamiseks kogu koolikursuse ajal joonistamist koos kunstiajaloo ja laulmist koos muusikateooria ja -ajalooga. Loomulik, et õpetuse tase võimaldas luua koolis sümfooniaorkestri ja koorid, näitering julges esineda isegi «Estonia» laval. Et kõik oli tõsimeelne tegevus, selle kinnituseks olgu märgitud mõnede kunsti- ja lauluõpetajate nimed: Kristjan Raud, Ado Vabbe, Tuudur Vettiik, Juhan Raudsepp. Samavõrra väär- rib nimetamist ka kirjandusõpetaja Märt Laarman, kelle nimi võib sellises kontekstis mõjuda üllatusena, kui aga meenutame selle teeneka graafiku kõrgetasemelist luuleharrastust, siis vahest lugu nii üllatav polegi. J. Westholmi kultuurito- lerantsuse ja liberaalsuse ise- loomustuseks võib aga pidada

«punast» kirjandusõpetajat Nigol Andresenit, kes ei pel- jannud oma tundides marksistlik- ke hinnanguid välja öelda. Ja kui korra juba kunstnikest juttu, siis oleks lehelugejal va- hest huvitav teada kooli aulat- kaunistanud kunstiteoste ni- mesid: Paul Raua «Aravalitu», Kristjan Raua «Ohver», Ado Vabbe «Idüll», lisaks veel A. Janseni, A. Kaigorodoffi ja mitmete teiste meie kunsti aja- lukku läinud meeste pildid. Kas pole selles kõiges kokku- puutepunkte meie praeguste taotlustega noorsoo esteetilise kasvatuses poole? Vahe on ainult selles, et meie räägime, kirjutame, selgitame ja veena- me küll iseendid, õpetajaid, ametnikke, ülemusi ning selle suure lobavahu sees tekib pai- guti lootusetusetunne. Teisalt aga astub minevikuunustusest välja mees, kes paljutki meil alles ihaldatavat oli suutnud oma koolis muuta tegelikkus- seks. Ilma komisjonide, mää-

ruste, reformide, Kunstnike Liidu avaliku kirjata, üldsuse toetuseta, riigi rahadeta. Kõige aluseks vaid igapäevane sihi- kindel töö ja armastus selle töö vastu.

Loomulikult ei leidnud Westholmi gümnaasiumi ainulaadne kooliprogramm alati mõist- mist. J. Westholmil tuli pide- valt võidelda oma kooli eripal- gelisuse säilitamise eest ning bürokraatidele kannatlikult selgitada sellise hariduse vaja- likkust inimestele.

Arusaadavalt sisaldas Westholmi kool oma õpetamise eliit- tasemest hoolimata ka kõiki ajastuomaseid kõrvalnähtusid. Ta oli ikkagi kool omas ajas ning arulage oleks talle esitada tagantjärele nõudmisi, mis mõistetavaks saanud alles tä- napäeval. Kahjuks on aga va- hepealsetel aastatel niisugust vulgaarajaloolist hoiakut ilm- nenud, mis on tinginud kooli unustamise ning mõödavaata-

mise kõigest väärtuslikust, mi- da Westholmi gümnaasium meie hariduselule anda suutis.

Vana tsaariaegse koolimaja kõrvale ehitatud esinduslik ja suurejooneline hoone, mille on projekteerinud meie tuntud ehituskunstnik H. Johanson, on tänini üks väljapaistva- maid koolimaju Eestis. See on aatelse ja oma ametile jäägi- tult andunud koolimehe Jakob Westholmi elav ja senini rah- vast teeniv mälestusmärk.

Koolihoonete rekvireerimine okupatsioonivägede poolt tõi endaga kaasa mitmete koolide ühendamise ja täistuubitud koolimajad. Nii on ka endiste westholmlaste edasine käekäik raskesti jälgitav. 1941. a. Westholmi gümnaasiumi uues hoo-

nes tegevust alustanud Tallin- na 22. Algkool pääses sinna ta- gasi alles 1946. a. Kooli õpilaste ja õpetajate seas oli kuna- gisi Westholmi gümnaasiumis alustanud, nii et järjepidevus ei seostunud ainult koolihoone ja poistekooli staatusega. 1954. a. katkes poistekooli tra- ditsioon. Küllap meie tollased haridusjuhid pidasid sellist su- gudevahelist eraldamist ko- danlikuks igandiks. Kuuludes ise n.-õ. puhta poistekooli vii- masesse lendu, tuleb mul tun- nistada, et poistekooli vaimsus annab hariduselus siiski oma- päraseid võimalusi, mis mitme- kesistaksid ka tänases koolis pakutavat. Kuid ikka toimib kahetsusväärne nivelleerimine, ikka saab ideaaliks laiutav ühenäolisus.

Täna Tallinna 22. kesk- kool on mõnes mõttes siiski

Käesolevate ridadega tahak- sin veidigi kustutada auvõlga ühe teenimatult unustussejää- tud lõigu ees eesti rahva hari- dusloos ning tervitada süda- mest kõiki endise Westholmi gümnaasiumi ja tänase Tallin- na 22. keskkooli vilistlasi, endi- si ja praegusi õpetajaid ning tänaseid kooliõdesid ja kooli- vendi meie kooli auväärsse juu- beli puhul. Ja lõpetuseks sobib kenasti Westholmi gümnaasiu- mi nooruslik ja mehine deviis: «Per aspera ad astra!»

Tallinna 22. keskkooli vilastlaskogu esimees
HEINZ VALK

ÜKS MEHINE KOOL ON ÜHEKSA-

KÜMNENE

Eesti rahva kiire tõus euroopalike kultuurirahvaste sekka sai teoks ühelt poolt laia rahvakoolide võrgu abil, kuid teisalt omavald selles protsessis tähtsat kohta omanäoliste õppekavadega erakoolid, mis kroonubürokratiat ühtlustamisihadest sõltumatutena pandid aluse meie uuele kultuuriliidile, kelle iseteadva vaimuse jõust toitub tänanegi eesti kultuur.

Üheksakümmend aastat tagasi sai koolimees Juhan Umbli eestvõttel eluõiguse üks selline kool või, õigemini öeldes, algas selle kooli lapseõlv. Vaesema linnarahva poeglastele loodud Tallinna Väikelastehoiu Seltsi kool alustas oma eluteed sajandi lõpu venestamisõhkkonnas, kus ainult hommikupalvusel eesti keel kõlada tohtis. Õige pea aga hakati kõrgemaid sihte seadma ja seda eeskätt uue koolijuhataja Jakob Westholmi initsiatiivil. Hoogu andis sellele ka 1905. a. mässuleekides kuumenenud rahvuslik eneseteadvus. 12. veebruaril 1907 formeeruski see uueks erakooliks, mis hakkas kohe sihikindlalt ellu viima oma asutaja põhimõtteid humanitaarharidusest kui mitmekülgse isiksuse harmoonilise aren-

damise lootusrikkaimast võimalusest. Tsaaribürokratia nürimeelsuse ning pidevate majanduslike raskustega heideldes õnnestus oma koolile jäagitud andunud aatemehele lõpuks sihile jõuda. Opetamise peaarõhk koolis pandi keelele, kirjandusele, muusikale ja kunstile. Kõike seda püüti seostada inimlike põhiväärtuste pideva sisendamisega. Erakordne oli õpetatavate keelte rohkus: lisaks eesti keelele veel prantsuse, inglise, vene, saksa ja ladina. Keelteoskuses nägi J. Westholm rahvusliku isoleerituse ja ühekülgse orientatsiooni vältimist ning väikerahvale vajalikku avatust kogu maailmakultuurile. Ajapikku koolis väljakujunenud kõrgvaimus ja õpetamise nõudlikkus tegid Westholmi gümnaasiumist ühe populaarsema kooli Eesti Vabariigi päevil. Omades küll eliitkooli mainet, ei olnud koolijuhataja demokraatlike põhimõtete tõttu kooliüks suletud ka kehvemate perekondade poistele, kes sageli õpõnemaksust vabastati, kuna J. Westholmile ei olnud üldse oluline õppuri vanemate po-

sitsioon, vaid ainult tema vaimsed võimed ning tahe.

1940. aastal, uue ühiskonna tegemise tuhinas käivitus paraku ka stalinlikust rahvuspoliitikast lähtuv kultuuri nivelleerimisprogramm. Haridusel sai see saatuslikuks kõigile erakoolidele. Nii hajutati ka Westholmi kool: vanemad klassid liideti endise Prantsuse Lütseumi neidudega 7. keskkooliks, nooremad poisid moodustasid 8. algkooli, millest aasta hiljem eraldus omakorda 22. algkool. 1944. a. sügisel pandi nad uuesti kokku ning 1946/47. õppeaastal ühendati Tallinna 22. keskkooliks, mille nimetuse all ta võtab siis homme vastu õnnitlusi auväärselt 90. aastapäeva puhul. Aegade jooksul on muutunud kooli nimi, veel rohkemgi on ümber tehtud õppekavasid, kuid mõndagi on tänaseni säilinud ka eelkäijate taotlustest, olgu selleks kas või Tallinna 22. keskkooli muusikaõpetuse kõrge tase, millest võib osa saada täna kell 18.30 kooli aulas toimuval õpilaskontserdil, homsel viilistlaste ja õpilaste ühisesinemisel Nigulistest kell 11.30 ning homme õhtul koolis kell 18 algaval pidulikult aktuskontserdil, kuhu

(Järg 13. lk.)

aga tähtsusele ole ka maksmisele pälj
12. veebruar 1988. a. nr. 7 [2211] 3. lk.

ÜKS MEHINE KOOL...

(Algus 3. lk.)

ootame endisi «vestu poisse», neid, kes oma Kordese tänaval alustatud koolitee lõpetasid Hariduse tänava koolis või vahepeal seal meie poistega ühinesid, ning kõiki 22. keskkooli kolmekümmend kaheksat lendu.

Lõpetuseks võiks küsida, mida on siis meie kool andnud oma rahvale? On ta õigustanud temale kunagi pandud lootust? Ehk annab sellele mõningase vastuse järgnev nimestik meie vilistlastest, keda nii kodus kui võõrsil on akadeemilises ja teadusilmas kõrgete tiitlitega kroonitud: Aleksander Aspel, Ilmar Rebane, Boris Tammi, Harald Velner, Nils Sachris, Uno Kopvillem, Olaf Millert, Uno Liiv, Rudolf Põldmäe, Heino Susi, Elmar Muuk, Mihkel Tedre, Henno Rajandi, Vello Salupere, Rando Truve, Evald Laasi, Toomas Karjahärm, Vladimir Segerkrantz, Ülo Tärno, Raimond Ubar, Rein Otsasson; juhtivtöötajate, ühiskonnategelaste ja avaliku mõtte suunajatena tuntuks saanud: Peeter Palu, Ilmar Rattus, Hellat Rumvilt, Ülo Poots, Lembit Rattus, Vallo Raun, Toivo Aare, Siim Kallas, Alfred Tõming, Felix Kauba, Otto Samma; mehed, kes spordi kuulsuseks ja isamaa auks oma ihu- ja vaimurammu kulutanud: Harald Tammer, Ruudi Toomsalu, Evald Kree, Martin Linnamägi, Fred Kudu, Ants Antson, Arvo Putmaker, Rein Spreng, Gunnar Holm, Ago ja Endel Tobias, Hillar Kärner, Lembit Vahesaar, Rein Etruk; äraarvamata suur on kunstimuuksade soosingu pälvivate hulk: Jaan Kross, Paul Luhtein, Heino Mandri, Boris Körver, Arne Oit, Vello Rummo, Henn Roode, Rudolf Palm, Eino Uuli, Bruno Oja, Allan Murdmaa, Lembit Sarapuu, Hugo Mitt, Enn Vetemaa, Jaak Allik, Anu Raud, Maasike Maasik, Ervin Kärvet, Raivo Adlas, Anne Paluver, Taisto Noor, Toomas Tummeleht, Uve Uustalu, Ilmar Taska, Peeter Tooma, Ilmar Paul, Jaan Klõšeiko, Mati Ounapuu, Kaja Kõlar, Toomas Tõnis ja Harri Kõrvits, Rait Prääts. Ja nii võiks seda loetelu jätkata üsna pikalt. Sajad insenerid, arstid, õpetajad, konstruktorid, juristid, teadlased, kes oma tegevuse ja isiksusemõjuga on aidanud kaasa inimliku elu võimaluse edasikestmisele ja arenemisele Eestimaal ja mujalgi.

Meie kooli tähtpäeva puhul tervitus teile kõigile, kes te olete Tartus või Paides, Harvadis või Torontos, Stockholmis või sadades teistes paikades.

Ja suurim tänu!

HEINZ VALK,

n Palu
kallen

"Kiep ja Varas"

12. vabr. 1988

PEDAGOGIIN
ARHIIVIMUSEUM
FOND K45894

ks kuqi
vestholu
li 95-nd
a. Pole
ei
Moulawa

ÜHE JUUBELI PUHUL

Kohtusin Kohila sovhoosi peazootehniku Erik Kaljuveega, sest tahtsin kirjutada artiklit lüpsjast, kuid mees ise hakkas huvitama rohkem kui lüpsstud piimalitrid.

Erik oli Jakob Westholmi kooli poiss, tal jäi enne küüditamist paar aastat gümnaasiumi lõpetamiseni. Ometi valdab ta tänaseni hästi keeli, kippus minuga kõnelema prantsuse keeles, mille ma vaid intonatsiooni järgi ära tunnen.

Ta jutustas: «Ma olin klassis õppimise poolest 6.—7. poiss, aga tunnistustel oli lausa joru kolmesid. Poisid, kel tunnistustel 4 ja 5, olid nii kuulsad ja tähtsad, et neile vahiti koridorides järele. Opetamise ja õppimise tase oli kõrge.

Olin Nõmme poiss ja sõitsin iga päev elektrirongiga kooli ja koju. Ei olnud ühtki kriipsu ega lõhkumist kuskil, see lihtsalt ei mahunud pähe, et võiks midagi katki teha.

Baltisaksa koolide poisse me ei sallinud. Need olid alati nii triigitud, täpsed ja uhked. Kadestasime nende kasvatatust ja helevalgeid sokke.

Westholm suri 1935. a. Endistel õpilastel on traditsioon koguneda oma kooli asutaja hauale 12. veebruaril. Kindlasti on see tänavugi nii, sest kool saab üheksakümneaastaseks (praegune Tallinna 22. keskkool).»

Saan Erik Kaljuveelt raamatu «Jakob Westholm ja tema kool (1907—1937)». Loen seda ja keeran pidevalt lahti koha, kus on Westholmi pilt. See nägu on ideaalselt õpetajalik: range, aus, sihiteadlik. Mõtlen, kes Maarjamaa mees-

test oleks ta mantlipärija nüüd, keset heitlusi uue koolireformi, demokraatia, demagoogia ja püsimajäämise vahel? Mõnigi mees nagu oleks, aga ikka ainult nagu. Vaevalt asi meestes on. Küllap on ajad mehed väga ühenäolisteks lihvinud ja vorminud. Usun, et tänane Jakob Westholm on kusagil Eesti maakoolis. Ametlikult teda ei hinnata, pole ta teeneline ega tunnustatud. Aga tal on üks kaunis idee, mida järgib. Ta toimib laste silmi vaadates, jättes kõrvaliseks saabuvad paberid.

Ohkan, kui loen Westholmi pedagoogilisi põhimõtteid. On nad väga kaugel tänapäevast? Lugeja, otsusta! Valiku tegin iseenese tarkusest.

□ Oma kooli ülesannet nägi ta õpilase kõigi loomupärase võimete harmoonilises väljarendamises, täisväärtusliku isiksuse kujundamise sihis, tahte- ja teovõimsa kodaniku kasvatamises, kes on võimeline täitma temale elus määratud kohta oma rahva ja kaasinimeste keskel, ja kes oskab kasutada kultuuri-väärtusi oma elu sisustamisel ja rikastamisel (tegelikult olid need üldlevinud põhimõtted tolleaegses eesti koolis — Toim).

□ Jakob Westholm oli üks esimestest, kes nägi keelepoliitika kitsas ühekülsuses hädaohtu meie rahvuskultuurilisele iseseisvusele.

□ Ükski kasvatus- või õpetöö meetod, ükski õpperaamat või vahend ei väärinud ta arvates muidosagi sellest tähelepanust, mida tuleb omistada õpetaja isikule ja selle sobivusele ning võimetele kasvatuse- ja õppetöös.

□ Samuti on teada, et ta

oma isiklikus elus piinlikult hoidus kõigest, mis kas otsest või kaudselt võis väärata kasvataja ja õpetaja autoriteeti.

□ Võimet iseseisvalt mõelda ja julgelt oma arvamusi välja öelda pidas Jakob Westholm õpetaja kui tulevaste vabade kodanikkude kasvataja tähtsamaks vooruseks, seejärest respektieris ta oma kaastööliste arvamusi ka siis, kui need käisid mõnikord risti vastu tema oma vaadetele. (Jaan Rummo.)

□ Kunstist kui tähtsast kasvatustegurist sügavuti aru saades asetas ta kunstitööd peale oma kodu ka oma kooli seintele. (Kristjan Raud.)

□ Olles täie mõistuse ja selge arusaamise juures, teen oma võimaliku surma puhuks testamentaalse korralduse:

1. Majad Tallinnas Kodreset 4 ühes sealasuva J. Westholmi õigustega erahumanitaargümnaasiumi liikuva varandusega moodustavad edaspidi sihtvaranduse praeguse sealasuva kooli edasikestmiseks. (J. Westholmi testament.)

Nimetatud raamatu lõpus on lendude pildid ja nimed, õpilaste arv õppeaastate järgi 1907.—1939. a. Viimase aasta õpilaste nimekiri on antud täielikult.

Paljud meie keskkoolid on pidanud auväärseid juubeleid. Kahjuks ei tea sama auväärseid trükiseid nende kohta (erandiks Tallinna 1. keskkool — Toim), rääkimata koolmeisterist. Või on viga selles, et meil pole omanäolisi koole ega missioonitundega õpetajaid? Ei usu.

ESTER LAOS,

Kohila keskkooli õpetaja

"Nēukogu de Ōpīcayā"

13. vėbr. 1988.

PEDA60061KA
ARHIIYMUUSEUM
FOND K 45894

Vestu poisid taastasid oma kooli hea nime

177

Kodus kapinurgas on mul veidi koidest purretud telliskivipunane musta randiga koolimüts – mitte minu, vaid isa oma. Neid värve pole Tallinnas pärast Westholmi gümnaasiumi likvideerimist kantud juba ligi 50 aastat. Salaja ehk siiski. Ikka ja jälle üritasid Tallinna 22. keskkooli abiturientid endale puna-musti W-ga lõpusõrmuseid tellida. Mõnel lennul see õnnestuski, kui aga kooli juhtkond peale sattus, oli pahandust palju. Meie perest käib nüüd Kevade tänava koolimajas juba kolmas põlvkond, ehk õnnestub temal jälle vanu värve avalikult kanda.

Totalitaarrigis on üha püütud ajada segamispoliitikat – segatud on keeli ja rahvaid, raadiosaateid ja koole. Alles oli valmis saanud Westholmi gümnaasiumi uus hoone Kevade (tookord Kordese) tänavas, kui 1940.aasta sügisest likvideeriti kõik erakoolid ning nende õpilased ja õpetajad paisati segi. Kuidas see täpsemalt käis, võisime lugeda Irene Meriku artiklist s.a 28.oktoobri "Õpetajate Lehes". 1913.a valminud vanas Westholmi koolimajas (Kevade t 4) on pärast sõda olnud 4. ja 9. keskkool, õhtukool ja kunstikool. Uues majas asus 1941.aastast alates kool numbriga 22 – algul poiste-, 1954.aastast segakoolina.

Kuigi selles, omal ajal Eesti ja kogu Baltikumi parimaks koolihooneks peetud ehitises pole kunagi õpetanud J. Westholm ega tema omaaegsed kolleegid, peavad vanad vestholmlased seda oma koolimajaks. 21.oktoobril 1989.a kinnitati hoone nurgale graniittahvel tekstiga: JAKOB WESTHOLMI KESKKOOL, asutatud 1898.

Enne tseremooniat olid vilistlased käinud, nagu ikka kooli aastapäevadel, Rahumäe kalmistul oma koolijuhatajat mälestamas. Uue nimetahvli avamisel kõneles 1921.a vilistlane Heinrich Puuraid, tahvli õnnistas sisse Kaarli kiriku õpetaja Mihkel Kukk. Kooli aulas peetud aktusel meenutas oma õpinguid ja õpetajaid Mihkel Virkus, kelle lõputunnistus pärineb 1930.aastast. "Keskastme" vilistlasi esindas Siim Kallas (lõpetanud 1967). Ta ründas oma kõnes rumalust, mugavust, võrdsustamist ja fanatismi, mille vastu võitluseks annab võtme vaid haridus.

Kõned vaheldusid õpilaste pillimängu ja lauludega, esinesid ka külalised Savonlinna kunstigümnaasiumist. Vilistlased andsid koolile üle J. Westholmi pronksbüsti, mida 1930.aastaist on hoitud kunagise koolijuhataja Elmar Etverki perekonnas. Praegune direktor Indrek Siir lubas, et muutus koolielus ei piirdu vaid sildivahetusega ja tehakse kõik selleks, et kanda haridusaadet nii, nagu seda tehti Jakob Westholmi gümnaasiumis. Et edendada eesti meestelaulu, avati sel aastal koolis poisteklass ning neid tahetakse järgmistel aastatel lisada.

Ei oleks paha, kui Westholmi keskkool muutuks tasapisi jälle poistekooliks, nagu ta kunagi oli. Esijoones aga peaks hoolitsema Vestu vaimsuse eest. Eriti heal tasemel oli omal ajal keeleõpetus. Saksa keele õppimist alustati 2.klassist, prantsuse keel lisandus 4., inglise keel 7. ja ladina keel 10.klassis. Neil poistel, kes juhtusid koolis olema 1940/41.õppeaastal, tuli õppida ka vene keelt... Keskkoolist saadud viie võõrkeele oskus pole just laita varandus!

Vahest sobiks Westholmi koolil taastada ka kunagise humanitaargümnaasiumi traditsioonid, et oma asutaja tööd jätkata. Seni kipuvad teised mööda minema – 9. keskkoolis antakse juba teist aastat 10.klassist alates humanitaarharidust, millesse kuuluvad ka ladina ja kreeka keel. Kui vestukad hakkaksid juba esimestest klassidest humanitaarsuunaga pihta? Siis kõlbaks õpilastel ehk jälle puna-musti mütsegi kanda.

Tat Ru

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K 45894

"Õpetajate lüht"
11. nov. 1989

Tiit Luuma

laupäev, 30. aprill 1994

1994

178

4 Eesti Sõnumid

KULTUUR

Kunagi ütles üks kooliõpetaja oma õpilastele, et kui te kooli lõpetate, ei tea te küll midagi, aga olete haritud inimesed. Ei saa sellega küll päris nõus olla — küllap koolist ikka teadmis ka sai. Ja see pole tagantjärele tarkus, ma ei uskunud toda õpetajat juba siis, kui ta seda 56 aastat tagasi meile ütles. Westholmi gümnaasiumi lõpetanud oskasid nii kõnes kui kirjas saksa, prantsuse ja inglise keelt. Nendele lisandus ladina ja soovi korral veel vene või soome keel. See on ju teadmine, tarkus, mida kool andis. Ka reaallained olid üsna põhjalikud, kuigi mitte sellisel tasemel kui näiteks Reaalkoolis. Aga ei saa ju kõigile kõike õpetada ühesugusel määral. Valikuvõimalus on hea hariduse eeldus.

Kool andis teadmised, aga ka vaimsure, mõttelaadi, sisendas kodumaa-armastust, uhkust oma kooli üle, ühtekuuluvustunnet. See polnud nii ainult Westholmi gümnaasiumis, nii oli kõikides koolides.

1940 kõik katkes, võõrale võimule ei olnud sellised koolid vastuvõetavad. Westholmi õpilased viidi Kodrese tänavalt üle Prantsuse Lütseumi ruumidesse, tehti segakool, lootes sellega nende vaimsure lämmatada. Aga see ei õnnestunud, meie klassist astus komsomoli ainult üks poiss, kogu uuest koolist 4—5 õpilast.

Et kõik ühendatud koolid olid ühesuguse meelsusega, siis klasside kokkusulamine läks küllalt kergelt, kuigi teatud määral hoidsid omavahel kokku ka endiste koolide õpilased. Paljud olid läinud ka teistesse koolidesse ja nendega side katkes. Kuigi — kui juhuslikult kohtasid oma kunagist klassikaaslast, siis ilma kätt andmata ja juttu rääkimata mööda ei mindud. Küüditamine ja sõda oli paljud viinud Siberisse, rinnetele, vangilaagrisse, Westholmi vajus unustusse, aga mitte päriselt. Paljud klassid hakkasid viie-

Et kokkutulnud Westholmi vilistlased ühele pildile ära mahuks, tuli nad istuma panna tennisstaadioni tribüünile.

GUNNAR VAIDLA foto

Westholmi kooli kutse tõi kokku 86 meest

Ruudi Toomsalu kooli auvilistlane

kümnendatel siiski vaikselt koos käima. Kogu kooliga ei tulnud see muidugi kõne allagi. Mingi Westholmi vaim püsis siiski ka Kevade tänava uues koolimajas töötavas 22. keskkoolis, eriti nende hulgas, kes kunagi olid alustanud Westholmis.

Veidi segadust tekitas muidugi küsimus, kes on ikka westholmlane. Kas need, kes kooli lõpetasid enne 1941. a., või ka need, kes käisid Hariduse tänava koolis, mis Saksa ajal kandis samuti Westholmi nime. Ja kas ka need, kes õppisid 22. keskkoolis?

Nüüd on segadused lõppenud, Kevade tänava kool on jälle Westholmi keskkool. Kui aasta tagasi kutsuti koolimaja kokku kõik 22. keskkooli, endise ja

praeguse Westholmi vilistlased, tehti ettepanek 22. kk. vilistlaskogule lisaks moodustada ka westholmlaste, nende vanade, vilistlaskogu. Kohal olnud 56 vilistlast andsid enda hulgast üheteistkümnemele volituse koostada põhikiri ja taotleda kogule juriidilise isiku staatus. Sellekohane registreerimistunnistus kannab nimetust "Jakob Westholmi gümnaasiumi vilistlaskogu" ja kuupäeva 13. aprill 1994. Sellega olid ajutise eestseisuse volitused lõppenud. Jüripäevaks kutsus eestseisus kokku üldkoosoleku, et ette kanda tehtu ja valida nüüd juba põhikirjajärgne eestseisus. Ja kokku tuli 84 Westholmi gümnaasiumi endist õpilast, et põhikirja tunnustades aidata kaasa kooli maine tõstmisele, Westu vaimu taastamisele

ja kooli ees seisvate ülesannete lahendamisele. Kokkutuleku avas Paul Väljataga, kes lõpetas kooli 7. lennus 70 aastat tagasi. Nooruslik vanahärra, kelle reibas sõnavõtt meenutas Jakob Westholmi ideale — õppida ka selleks, et aidata kaasa kodumaa hüvangule, seades selle oma kõrgeimaks ülesandeks. Ta kutsus vilistlasi oma kogemuste, teadmiste ja tarkusega sellele kaasa aitama. Rootsis, Kanadas ja mujalgi on Westu poisid juba ammu koondunud ja palju ära teinud. Sellest kõigest oli koosolekul palju juttu, kuid mitte see polnud kõige tähtsam.

Oli midagi, mida ei saanud kuulda, näha ega käega katsuda, ainult tunda. Kuigi kõik olid ju vanad mehed, ka kõige nooremad juba pensionieas, oli tunne

kuidagi koolipoisilik. Kuigi mõnigi oli kooli juba lõpetanud, kui sa ise alles sündisid, oli Jakob Westholm see, kes meid kõiki ühendas üheks pereks. See pole mingi nostalgia, see on soov, et selline kokkuhoidutunne püsiks ka praeguses keskkoolis. Sellele tahab vilistlaskogu kõigiti kaasa aidata. Ka sellele, et peatselt asenduks kooli nimes keskkool gümnaasiumiga. Ja et vana koolimaja saaks jälle endise omaniku. See oli Jakob Westholmi gümnaasiumi omand ja õigus nõuab selle tagasisaamist. Kõik kunagised lapsevanemad andsid, kes väiksema, kes suurema osamaksu uue koolimaja ehitamiseks. Oleme sellega kõik ka selle maja õigusjärgsed omanikud.

Üldkoosolekul kõlas ka mõte,

et üks õige kool on ikka erakool ja seda mõtet toetasid kõik.

Koosolek pikendas aasta tagasi valitud eestseisuse volitusi järgmiseks kolmeks aastaks. Eestseisuse esimees on Alfred Reier, asjaajaja Heiti Sommer (Liivalaia 14, tuba 501. tel. 68 23 33). Temalt saab osta ka vilistlaskogu rinnamärki — punasel vapil valge W-täht, samuti kooli albumi teist osa.

Vilistlaskogu esimeseks auliikmeks valiti Ruudi Toomsalu. Tema rinnamärki hakkavad kaunistama kuldsed tammelehed, nii ka kõigil neil, kes edaspidi selle aunimetuse väärivad.

ENDEL SÕERDE,
vilistlane

Vitaalsed spordimehed Westholmi koolist

Kiindumus oma kunagisse kooli on viinud taas igapäevasuhetesse kolm westholmlast — kolm toimekat spordimeest, kel nüüd elu- ja tegutemispaik Kadriorus. Kahte pil-dilt — Ruudi Toomsalu ja Evald Kreed — tunneb meie tänane avalikkus vägagi hästi, kolmas — Paavo Loosberg — vajab aga veel tutvustamist, mõnele meeldetuletamist. Saatus paiskas need mehed ise suunda: Ruudi Toomsalu 1939. a. USA-sse, Evald Kree 1941. a. Venemaale ja Paavo Loosbergi 1943. a. Soome. Kui Kree naasis kodumaale 1944. a. ja Toomsalu 1947-ndal, siis Loosberg päeva-pealt poolsajandi möödudes — 5. novembril 1993.

Praegu mereväehvitseri vormi kande Paavo Loosberg tuli Kanadast kodumaale kindral Aleksander Einselni kutsel ja on ametis Kadriorus presidendi adjutandina. Loosberg on üks staažikamaid Eesti kaitseväe ohvitseri, ohvitseripagunid teeninud omaaegses Eesti Vabariigi Sõjakoolis suurtükiväelase-na, pärast Soome sõjaväemere-kooli lõpetamist ühendatud Soome ohvitseriks ja kaitsnud Jätkusõjas Soome iseseisvust. Hiljem on töö-tanud USA lennuväe õhuluure suurimas uurimislaboratooriumis. Nii-siis mees, kel rahvusvaheline koo-litus, kolme väeliigi praktika, tead-mised ja kogemused. Lisaks kuue keele oskus.

Kes oli Paavo Loosberg sportla-sena?

Kui Eesti omaaegse jäähoki-koondise westholmlasest tuumik eesotsas kuulsa kolmiku Evald Kree, Vambola Möllerson-Möldre ja Ralf Paulsoniga (naasis mullu kodumaale Lõuna-Aafrika Vaba-riigist) TKSÜ meistrina võidukäiku alustas, oli väravas neist aasta noo-rem koolikaaslane Paavo Loos-berg. Hiljem tuli ta TKSÜ meist-riks ka korvpallis ning Eesti hoki-meistriks VS "Spordi" väravas. Roman Plätzeri Saksamaale siirdu-des (1939) tõusis Paavo Loosberg rahvuskoondise väravavahiks nr. 1. Teadupärast said kodumaale jää-

nud hokimängijatest sõjajärgsel pe-rioodil venelaste õpetajad (varem harrastati sealmail jääpalli), Paavo Loosberg aga oli mõnda aega Rootsis (1945—1951) spordile veel truu koos saatusekaaslastest võrk- ja korvpallimängijatega.

Üle kogu maailma pillutatud westholmlased on oma koolile läbi aegade au teinud. Jakob Westhol-mi, ühe omaaegse autoriteetseima haridus- ja poliitikategelase isiksuse mõju oma poistele oli väga tu-gev. Määrav nende kasvatamisel ja ühteliitmisel ka spordi kaudu, nagu kinnitavad ülistavalt kooli kunagi-sed kasvandikud. Osates hinnata NMKÜ mõju poistele, astus West-holm ka ise 1929 ühingu liikmeks. Ja kui 1931 asutati Koitjärve laa-ger, siirdusid poisid koos direktori-ga sinna sportima. Koitjärve palk-taredes, millest osa laskis kooli ku-lul ehitada just Westholm, domi-neeriski muide tema õpilaskond.

Välismaal 1977. a. moodusta-tud westholmlaste koondis andis Torontos 1985. a. välja "*Per as-pera ad astra I*" — kordustrüki 1937. aastal ilmunud raamatust, mis pühendatud Jakob Westhol-mile ja ta koolile. Asuti koostama ka teist raamatut. Teoks tegid sel-le peaaasjalikult Paavo Loosberg tegevtoimetajana (1991. aastast) ning väsimatud Ruudi Toomsalu ja Evald Kree toimkonna Eesti tuumikust. Küllap seetõttu ongi raamatus väga kaalukas osa spor-dil. Paavo Loosbergi lõppsõnast võib lugeda, et "raamatu suureks ülesandeks on luua side mineviku ja tuleviku vahel", Jakob Westholmi kooli vaimu ja aadete eda-sikandmine eesti rahva ja kultuuri heaks. Raamatu ilmumisele kaas-nes westholmlaste ülemaailmne kokkutulek Tallinnas. Plaanitse-takse ka kolmanda raamatu väl-jaandmist.

On tähelepanuväärne, et ammu kavandatu elluvijaks sai just vi-taalsete spordimeeste kolmik.

ERLEND TEEMÄGI

Väsimatu spordimeeste kolmik Tommi töötoas. Vasakult: Evald Kree (76), Ruudi Toomsalu (81), Paavo Loosberg (75).

GUNNAR VAIDLA foto

Spordimehi Kevade tänava koolist

Kui palju on Eestimaal koole, kes oma olümpiavõitjaga uhkustada võivad?

Olgu teiste aladega kuis on, aga talimängude võitja on välja pakkuda vaid ühel üldhariduskoolil — Tallinna 22. Keskkoolil, mille lõpetanu Ants Antson naases 1964. aastal kuldmedaliga Innsbrucki taliolümpiamängudel, kus ta oli võitnud 1500 m kiiruisutamise.

12. veebruaril tähistab kõnesolev kool oma 90. aastapäeva. Spordilembelisust on jätkunud nii praeguses Kevade tänava koolimajas, mis vaatomata valmimisaastale (1937) on tänini üks väljapaistvamaid omataoliste seas, kui ka enne selle valmimist.

Oma kooli — tolleaegse Jakob Westholmi eragümnaasiumi — spordipoisse meenutavad Ruudi Toomsalu ja Evald Kree, mehed, kelle nimesid spordihuvilistele kommenteerida ei ole vaja.

Jakob Westholm oli oma õpilaste vaimse ja sportliku isetegevuse veendunud pooldaja. Ta oli noil aastail ainus koolidirektor, kes käis vaatamas võistlusi ja elas siralt kaasa

oma poiste esinemistele. Juba täismehena õppis J. Westholm selgeks uisutamise ja suusutamise, kui esmakordselt Eestimaa koolide ajaloos toimusid Mustamäel ülegümnaasiumilised suusapäevad. Aegviidu — Koitjärve noortelaagrisse chitas J. Westholm oma poistele suviseks elamiseks hoone ja külastas ka ise laagrit pidevalt.

Organiseeritud sporditegemiseks loodi juba 1917. aastal kooli juurde spordiring. Aegade jooksul jõudsid paljud õpilased tippsportlaste hulka.

Kooli algusaastate kuulsaim atleet oli kahtlemata Harald Tammer, kes 1916. aastal võitis Moskvas toimunud Venemaa kergejõustikuesivõistlustel hõbemedali kuulitõukes. 1922. aastal tuli H. Tammer Tallinnas MM-võistlustel tõstmises maailmameistriks raskekaalus, 1924. a Pariisis OMil pronksmedalile.

1925. aastal olid uudse spordiala — korvpalli — esimestel Eesti meistrivõistlustel võitjaks tulnud VS «Spordi» meeskonna viiest mängijast neli «vestu» poisid: Heino Uuli (hiljem tuntud ooperilaulja ja -lavastaja), Roman Karro, Richard Mast ja Karl Veimann. Järgnevatel aastatel

küündisid korvpallis eliitklassi Eesti meistri «Kalevi» meeskonnas Heini Lindpere, Robert Rieberg, Alfred Zimmermann, Hugo Miller ja Adolf Vakker, veelgi hiljem ka kettaheitjana tuntuks saanud Arvo Putmaker ning Roman Ugam, Georg René Press ja treener Harri Steinberg.

Tänaste tuntud maletajate Hillar Kärneri, Rein Etruki ja viimase male MM tiitlimatši Kasparov—Karpov peakohunikuna asetäitja Lembit Vahesaare eelkäijaks oli 1928. aasta abiturient Victor Uhlberg, tollal tooniandev mees Eesti nn. esimese klassi maleelus.

Jalgpalli rahvusmeeskonda jõudsid väravavaht Evald Tipner, Richard Idlane, Richard Kuremaa, Egon Parbo (kes kuulus samal ajal tippklassi ka korvpallis) ning Hans Koovit (kes suutis talvekuudel edukalt võistelda veel jääpallis ja hokis).

Spordiharrastuse kandepind koolis avarduis üha. 1931. aastal mais peetud Tallinna—Helsingi koolinoorte kergejõustiku linnavõistlusel esines edukalt Rudolf Tomson (pärsine olümplane, sprindialade ja kaugushüppe Eesti rekordiomanik Ruudi Toomsalu). 1950.

aastail kuulus meie sprinteri-te esiritta nüüdne TPI professor Uno Liiv, tuntud olid ka vennad Karl ja Renald Sallod ning teivashüppajad Ernst Feldt ja Lembit Järver.

Kirsivärvi koolimütsi kandvate gümnaasistide seast võrsus veel kõrgushüppe Eesti meister ja rekordiomanik (1.95) Aksel Kuuse, kellelt hiljem meistritiitli võttis koolikaaslane Lembit Kiisa.

Lauatennises (ehk nagu tollal öeldi — ping-pongis) paistis silma Paul Haas (tuntud mees ka suurel tennisväljakul), kaitsemänguvirtuoos Gottlieb Sillam ja Georg Vestel.

Kui poisid võimlemisõpetaja Artur Grünberg-Taremi initiatiivil hakkasid käima ujumas nn Voinovi vannis (nüüdne «Dünamo» ujula), tõusis peatselt esile Eesti meistritiitlite ja rekordide omanik selliujumises Ernst Volke. Paremame hunka jõudsid ka Hans Bochman, Harri Laugus ja Hans Kargaja.

Õpilaste hulgas tekitas fuuroori 1932. aasta hooaeg korvpallis ja 1934. aasta hooaeg võrkpallis, mil võideti TKSÜ (Tallinna Keskkoolide Spordiringide Ühingu) meistrivõistlused, sest TKSÜ asutamisest saadik (1921) olid korvpallis vaheldumisi meistriks tulnud Reaalkool (Tallinna 2. Keskkool) ja Gustav Adolphi gümnaasium (Tallinna 1. Keskkool). Võrkpallis oli aga Reaalkool olnud kuni 1934. aastani kõigutamatut meistritiitli valdaja. «Vestukate» korvpallimeeskonna kapten oli René Kuusk, võrkpallurite kapteni

au kuulus hilisemale tippmängijale Edgar Silber-Höbele.

1937. aastal tulid Westholmi kooli poisid toime sellega, et moodustasid Eesti meistrimeeskonna «Kalevi» ja rahvusmeeskonna põhieduriivi (Evald Kree, Vambola Möldre ja Rolf Paulson) jäähokis.

Juba kooliaastail kuulusid tennisemängijate tippu Alfred Keerd, Paul Kuus ja Evald Kree (praegu NSV Liidu teeneline treener).

Lisaks eelnimetatutele kuulusid aastatel 1934—1937 korduvalt meistritiitleid võitnud pallimänguvõistkondadesse veel vennad Ernst-Mati ja Lembit Pürge, Raimond Pais, Erich Junman-Jõgisoo, Arved Kallo ja Konstantin Ollik.

Vennad Ago ja Evald Tobiased osutusid peatselt Eesti kiiremateks mootorrattasõitjateks. Neil oli ka oma kooli mehest eeskuju — mitmekordne ringrajasõidu võitja Harald Perten. Purjesportlastest sai hiljem meie selle ala üheks organisereerijaks ja eesvedajaks Kalju Toomara. Eesti poksi spordile on au ja hiilgust toonud NSV Liidu paremikkul jõudnud raskekaallane Martin Linnamägi, NSV Liidu meistrivõistluste viieksordne medaliomanik ja üheksakordne Eesti NSV meister.

Need olid kõik tõsised spordimehed. Pididki olema, sest Jakob Westholm, ise täiskarsk-lane, ei andestanud varaküpsetele elumeestele, st. etajatele, restoranide külastajatele — niisugune õpilane, olgu ta siis spordituus või eriti edukas õppur, Jakob Westholmi kooli jääda ei saanud.

KASUTATUD ALLIKAD JA KIRJANDUS

Tallinna Linnaarhiivi materjalid:

1. Fond nr.318, nim. 1 - J.Westholmi gümnaasiumi fondikujundaja ajalooline ülevaade.
2. Fond nr. 318, nim. 1, arh. 1 - Sihtasutuse "J.Westholmi poeglaste era-hum. gümnn." nõukogu protokolliraamat.
3. Fond nr. 318, nim. 1, arh. 3 - S.a. "J.Westholmi poeglaste era-hum. gümnn." õppenõukogu koosolekute protokolliraamat.
4. Fond nr. 318, nim. 1, arh. 36 - J.Westholmi gümnn. lõpetajate nimekiri a.1937-1940.
5. Fond nr. 318, nim. 1, arh. 121 - Õpetajate teenistuskirjade ära kirjad 1905-1940.

Kirjandus:

6. EE V. Tallinn, 1990.- Lk. 703.
7. EE VI. Tallinn, 1992.- Lk. 703.
8. Eesti ajalugu. Õpik 11. klassile. Tallinn, 1991.- Lk. 478.
9. ENE I. Tallinn, 1985.- Lk. 703.
10. ENE II. Tallinn, 1987.- Lk. 703.
11. ENE IV. Tallinn, 1989.- Lk.703.
12. Haridusasutused Eestis 1919-1940. Tallinn, 1989.- Lk.220.
13. Jakob Westholm ja tema kool 1907-1937. Tallinn, 1937.- Lk. 171.
14. Laul, Endel (toim.) Hariduse ja kooli ajaloost Eestis. Tallinn, 1979.- Lk. 170.

15. Per aspera ad astra I. Toronto, 1985.- Lk. 176.
16. Per aspera ad astra II. Toronto, 1991.- Lk. 256.
17. Põld, Peeter. Eesti kooli ajalugu. Tartu, 1933.- Lk. 161.
18. Toomsalu, Ruudi. Üks kevade ja üks suvi. Tallinn, 1993.-
Lk. 253.
19. Õispuu, S. (koost.) Eesti ajalugu. 2.osa. Tallinn, 1989.-
Lk. 94.

Perioodika:

20. ... ad, astra. J.Westholmi güm. õppurajakiri.- 1940,
nr.2, aprill, lk. 50-51.
21. Kross, Jaan. Hariduslooline sillakaar.- Kodumaa, 1988,
nr. 3, lk. 7.
22. Laos, Ester. Ühe juubeli puhul.- Nõukogude Õpetaja,
1988, 13.veebr., lk. 4.
23. Männik, M. Tuudur Vettik J.Westholmi güm. muusikaõpetaja.- Nõukogude Pedagoogika ja Kool, 1975, nr. 12,
lk. 122-126.
24. Rattus, Lembit. Jakob Westholmi koolis (kunagise "westuka" Ruudi Toomsalu meenutusi).- Rahva Hää! , 1989,
20.okt., lk. 3.
25. Toomsalu, Ruudi. Spordimehi Kevade tänava koolist.-
Spordileht, 1988, nr. 17, 10.veebr., lk. 2.
26. Valk, Heinz. Juubel, mis väärrib pidulikku muusikat.- Sirp
ja Vasar, 1987, nr. 7, 13.veebr., lk. 12-13.
27. Valk, Heinz. Westu lipp lehvib jälle!- Päevaleht, 1990,
24.mai, lk. 3.